

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

GELENEKSEL SİİRT EVLERİ'NDE YAPISAL KİMLİK
ANALİZİ VE YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

DOKTORA TEZİ

Dicle ÖZAVCI

Lefkoşa
Şubat, 2024

GELENEKSEL SİİRT
EVLERİ' NDE YAPISAL
KİMLİK ANALİZİ ve
YENİDEN İŞLEVLENDİRME
ÖNERİSİ

DICLE ÖZAVCI

DOKTORA TEZİ

2024

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI**

**GELENEKSEL SİİRT EVLERİ'NDE YAPISAL KİMLİK
ANALİZİ VE YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ**

DOKTORA TEZİ

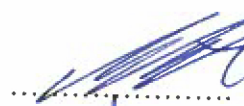
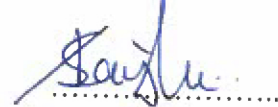
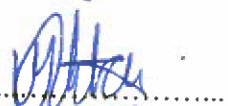
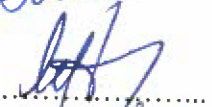
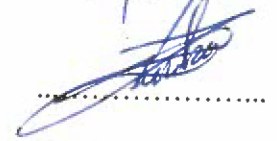
Dicle ÖZAVCI

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Zihni Turkan**

**Lefkoşa
Şubat, 2024**

Onay

Dicle ÖZAVCI tarafından hazırlanan "**Geleneksel Siirt Evleri'nde Yapısal Kimlik Analizi ve Yeniden İşlevlendirme Önerisi**" başlıklı tez, kapsam ve nitelik açısından kalite standartlarına uygunluğu ile ilgili Mimarlık Anabilim Dalında Doktora Tezi olarak tarihinde kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	Adı – Soyadı	İmza
Jüri Başkanı:	Yrd. Doç. Dr. Vedat Çağanaga	
Jüri Üyesi:	Doç. Dr. Turgay Salihoğlu	
Jüri Üyesi:	Yrd. Doç. Dr. Makbule Oktay	
Jüri Üyesi:	Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Çağnan	
Danışman:	Prof. Dr. Zihni Turkan	

Anabilim/ Anasanat Dalı Başkanı Onayı

04/03/2024

Prof. Dr. Zihni Turkan

Anabilim/Anasanat Dalı Başkanı

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Kemal Hüsni Çan Başer
Enstitü Müdürü

Etik İlkelere Uygunluk Beyanı

Bu tezin içinde sunduğum verileri, bilgileri ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kurallar gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Dicle ÖZAVCI

06/01/2024

Teşekkür

Öncelikle, engin bilgi ve deneyimleriyle bana güç veren, tez çalışmam sürecinde bana sürekli rehberlik eden, bana inanıp benden vazgeçmeyen değerli danışman hocam; Yakın Doğu Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dekanı Sn. Prof. Dr. Zihni TURKAN'a sonsuz teşekkürü borç bilir, saygıyla sunarım.

En önemlisi, inandığım bir şey var o da kız çocuklarının hayatlarındaki en büyük rol modelin babaları olduğudur. Şunu belirtmem gerekir ki bütün halimi, merakımı, okumaya duyduğum sonsuz iştihakı ve tüm içsel çabamı takdiri için babama, bugün her anlamda güçlü bir birey olabilmeyi de en çok anneme borçluyum. Her zaman, gerekli maddi-manevi tüm desteği bana sakınmadan büyük bir içtenlikle sunan anne-babam; Saniye&Cumhur NAS'a sonsuz minnet ve teşekkürlerimi sunarım. Beni asla yalnız bırakmayan kız kardeşlerim Dilan, Bahar ve akıl filozofum, sonsuz sevgisi ile bana güç veren tek erkek kardeşim Fırat NAS'a teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, lisans eğitimimden bu yana tüm sorunlarımı çözmeye yönelik gösterdiği yoğun çabası ile bana her zaman destek olan, manevi danışmanım, Eğitim Programı Uzmanı, eşim Mehmet Vedat ÖZAVCI'ya teşekkürlerimi sunarım. Küçük yaşta oldukları halde olgun bir birey kadar annelerini idare eden evlatlarım Veysel ve Asel'e de teşekkür ederim, varlıkları için de şükür...

Nihayetinde, sayesinde tekrar kalkıp yürümeye devam edebildiğim her aile üyeme ve bugüne kadar hayatıma dokunan isminini yazamadığım herkese özellikle de eğitimime katkı sağlayan bütün değerli hocalarıma teşekkür ederim.

Dicle ÖZAVCI

Özet

Geleneksel Siirt Evleri'nde Yapısal Kimlik Analizi ve Yeniden İşlevlendirme Önerisi

Prof. Dr. Zihni Turkan

Özavcı, Dicle
Doktora, Mimarlık Anabilim Dalı
Şubat 2024, 230 Sayfa

Türkiye'nin tarihi geçmişini zengin bir kenti olan Siirt, Neolitik dönemden itibaren başlayan yaşamı ile günümüze kadar birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Bu uygarlıkların kültür mirasları ile oluşan Siirt tarihi kent dokusunda yer alan, XIX. ve XX. Yüzyıla ait Siirt Cas Evleri, özgün karakteristikleri ile Anadolu geleneksel konut mimarisi içinde önemli bir kimlik teşkil etmektedirler. Evler ile ilgili yönetsel olarak gerçekleştirilen alan çalışmasıyla incelenen; günümüzde hala ayakta kalan, sekizi tescilli, ikisi ise özgün mimari karakteristiklerini en iyi durumda koruyan toplam on adet evin plan-mekân organizasyonu, malzemesi, yapım sistemi, örtü sistemi, kütle formu, cephe düzeni, döşeme, tavan ve süsleme detayları tespit edilmiş; evlerin mimari karakteristikleri ortaya çıkarılmıştır. Siirt Cas Evleri'nin, kentin tarihindeki toplumların kültürleri, dinleri, yaşam biçimleri, yerel malzemeler, iklimsel faktörler ve yerel ürünler ile üretimlerinin etkileri doğrultusunda; mimari, sosyo-kültürel ve iklimsel kimliklerinin analizleri yapılmış, yapısal kimlikleri belirlenmiştir. Siirt'in tarihi kültür varlıklarının korunup yaşatılabilmeleri ve geleceğe taşınabilmeleri, kentin turizmi ile ilgili özgün kimliklerine uygun yeniden işlevlendirmelerle mümkün olabilecektir. Bu kapsamda da Siirt tarihi kent dokusunda önemli yeri olan Cas Evleri'nin, yapısal kimliklerine göre yeniden işlevlendirilip, turizm amaçlı olarak yaşam verilmesi hem evlerin korunup geleceğe taşınmaları hem de Siirt geleneksel kültürünün tanıtılması açısından önem arz etmektedir. Bu çalışmada gerçekleştirilen analizler ve ortaya çıkan önem doğrultusunda Siirt Cas Evleri'ne yeniden kullanım için en uygun işlev önerisi sunulması amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Cas, koruma, yapısal kimlik, yeniden işlevlendirme, sürdürülebilirlik.

Abstract

Structural Identity Analysis and Refunctioning Proposal in Traditional Siirt Houses

Prof. Dr. Zihni Turkan

Özavcı, Dicle
PhD, Department of Architecture
February 2024, 230 Page

Siirt, a city with a rich historical past in Turkey, has been home to many civilisations since the Neolithic period. Siirt Cas Houses belonging to the XIXth and XXth centuries, which are located in the historical urban fabric of Siirt, formed by the cultural heritage of these civilisations, constitute an important identity within the Anatolian traditional residential architecture with their unique characteristics. The plan-space organisation, material, construction system, covering system, mass form, façade layout, flooring, ceiling and ornamentation details of a total of ten houses, eight of which are registered and two of which preserve their original architectural characteristics in the best condition, were detected that methodologically through by the field work; the architectural characteristics of the houses were revealed. The architectural, socio-cultural and climatic identities of Siirt Cas Houses have been analysed and their structural identities have been determined in line with the effects of the cultures, religions, lifestyles, local materials, climatic factors and local products and productions of the societies in the history of the city. Siirt's historical cultural assets can be preserved, kept alive and carried to the future through re-functionalisation in accordance with their original identities related to the tourism of the city. In this context, it is important that the Cas Houses, which have an important place in the historical urban fabric of Siirt, are re-functionalised according to their structural identities and given life for tourism purposes, both in terms of preserving and carrying the houses to the future and promoting the traditional culture of Siirt. The analyses carried out in this study and the results in line with the importance of the reuse of Siirt Cas Houses It is aimed to present the most appropriate function proposal for the project.

Key words: Cas, conservation, structural identity, re-functioning, sustainability.

İçindekiler

Onay	i
Etik İlkeler Uygunluk Beyanı	ii
Teşekkür.....	iii
Özet	iv
Abstract	v
Tablolar Listesi	viii
Şekiller Listesi.....	ix
Kısaltmalar	xiv
BÖLÜM I.....	1
Giriş	1
Problem Durumu.....	5
Araştırmanın Amacı.....	6
Araştırmanın Önemi	6
Sınırlılıklar	7
Tanımlar.....	7
BÖLÜM II.....	10
Kavramsal Temeller ve İlgili Araştırmalar	10
Kavramsal Temeller.....	10
Siirt'in Kısa Tarihçesi.....	10
Siirt'in Coğrafi Konumu ve İklim Koşulları.....	18
Siirt'in Tarihi Kent Dokusu.....	21
Tarihi Çevre Kavramı.....	28
Koruma Kavramı	29
Yeniden İşlevlendirme	34
Geleneksel Konutlarda Yeniden İşlevlendirme	42
İlgili Araştırmalar	46
BÖLÜM III	49
Yöntem	49
Araştırmanın Modeli.....	49

Çalışma Grubu	49
Verilerin Toplanması	49
Veri Toplama Araçları:	50
Verilerin Analizi ve Yorumlanması.....	52
Araştırma Planı ve Süreci:	52
BÖLÜM IV	55
Geleneksel Siirt (Cas) Evleri	55
Abdullah Alp Evi.....	55
Ata Günç Evi	71
Emrağ Ailesi Evi	83
Hasan Alp Evi	91
İbrahim Aydın Evi	103
İsmail Elçiçek Evi	117
Kültür Evi	129
Lütfü Kayra Caddesi No 5.....	141
Mehmet Erkoyuncu Evi	148
Suat Ertekin Evi	159
BÖLÜM V	172
Bulgular	172
Geleneksel Siirt (Cas) Evleri'nin Mimari Karakteristikleri.....	172
Geleneksel Siirt (Cas) Evleri'nde Yapısal Kimlik.....	200
BÖLÜM VI	210
Değerlendirme ve Sonuç	210
Kaynakça.....	217
İnternet Kaynakları	226
EKLER	227
Ek 1.	227
İntihal Raporu	227
Ek 2.	228
Özgeçmiş	228

Tablolar Listesi

	Sayfa
Tablo 3.1. İzlenen Yöntemler Tablosu	54
Tablo 5.1. Siirt Geleneksel Cas Evleri Ortak Mimari Karakteristik Tablosu	195

Şekiller Listesi

	Sayfa
Şekil 2.1.	Cumhuriyet Dönemi Öncesi Siirt 12
Şekil 2.2.	Cumhuriyet Dönemi Siirt 13
Şekil 2.3.	Siirt İli İlk Kuruluş Yılları 14
Şekil 2.4.	Tarihte Siirt Kentinin Gelişimi 15
Şekil 2.5.	1950-1970 Dönemi Siirt 15
Şekil 2.6.	1970-1990 Dönemi Siirt 16
Şekil 2.7.	1990-2000 Dönemi Siirt 17
Şekil 2.8.	Siirt İli Haritası 18
Şekil 2.9.	Siirt İli ve Yakın Çevresinin Topoğrafya Haritası 19
Şekil 2.10.	Siirt İklim Grafiği, 2022 20
Şekil 2.11.	Siirt Ulu Cami Günümüzde 22
Şekil 2.12.	Cumhuriyet Camii, 2012 Yılı Restorasyon Çalışmaları 23
Şekil 2.13.	'Beyaz Kent' Siirt 24
Şekil 2.14.	Cas Evi (Kültür Evi) 25
Şekil 2.15.	Cumhuriyet Döneminde Siirt 26
Şekil 2.16.	Hükümet Konağı Binası (1945) 26
Şekil 2.17.	Siirt'in Ulu Cami Çevresinde Gelişen Günümüzdeki Tarihi Kent Dokusu 27
Şekil 3.1.	Genelden Özele Doğru Kent Haritası Üzerinde İşaretli Tez Kapsamındaki Evler 50
Şekil 4.1.	Abdullah Alp Evi Konumu 55
Şekil 4.2.	Abdullah Alp Evi 56
Şekil 4.3.	Abdullah Alp Evi Planları 57
Şekil 4.4.	Abdullah Alp Evi Cadde (doğu) Cephesi 58
Şekil 4.5.	Abdullah Alp Evi Balkon 59
Şekil 4.6.	Abdullah Alp Evi Batı Cephesi Çizimi 59
Şekil 4.7.	Abdullah Alp Evi Batı Cephesi 60
Şekil 4.8.	Abdullah Alp Evi Kuzey Cephesi 61
Şekil 4.9.	Abdullah Alp Evi Güney Cephesi Doğu Tarafı 61
Şekil 4.10.	Abdullah Alp Evi Birinci Kattaki Altı Basamaklı Merdiven 62
Şekil 4.11.	Abdullah Alp Evi Birinci Katın İç Sofası 63
Şekil 4.12.	Evin Ahşap Mertekli Tavan Döşemesi 64
Şekil 4.13.	Abdullah Alp Evi Birinci Kattaki Mekânlar 65
Şekil 4.14.	Abdullah Alp Evi Zemin Kattaki Mutfaktan Mahzene Bağlantı 66
Şekil 4.15.	Abdullah Alp Evi İkinci Kat Eyvanı 67
Şekil 4.16.	Abdullah Alp Evi İkinci Kattaki İç Sofaya Açılan Kapı 68
Şekil 4.17.	Abdullah Alp Evi İkinci Kattaki İç Sofanın Tavan Döşemesi 69
Şekil 4.18.	Evin İkinci Katındaki; İki Mekânın Ortak Kullandığı, Mekânlar Arası Geçiş Kapısı 70

Şekil 4.19.	Ata Günç Evi Konumu	71
Şekil 4.20.	Evin Ön Cephesi	71
Şekil 4.21.	Ata Günç Evi Planlar	72
Şekil 4.22.	Ata Günç Evi Ana Kapısı	73
Şekil 4.23.	Ata Günç Evi (ön) Güneydoğu Cephesi	74
Şekil 4.24.	Evin Kuzeydoğu Cephesi	74
Şekil 4.25.	Evin Avluya Yönelen Kuzeybatı Cephesi Batı Kenarı	75
Şekil 4.26.	Evin Kuzeybatı Cephesi	76
Şekil 4.27.	İçerden Kubbe Tavanlı Taşlık Mekânı	76
Şekil 4.28.	Taşlık	77
Şekil 4.29.	Taşlıktan Avluya Geçilen Kemerli Geçit	77
Şekil 4.30.	Oduluk Pencereleri	78
Şekil 4.31.	Oduluk Mekânından Avluya Geçilen Kemer	78
Şekil 4.32.	Ocak Nişi	79
Şekil 4.33.	İç Sofada Konumlu Yüklük	80
Şekil 4.34.	Uyuma Mekânının Güneydoğu (ön cephe) Duvarı	80
Şekil 4.35.	Uyuma Mekânının Kuzeydoğu Duvarı	81
Şekil 4.36.	Uyuma Mekânında Konumlu Yüklük	81
Şekil 4.37.	Emrağ Ailesi Evi Konumu	83
Şekil 4.38.	Evin Ön Cephesi	83
Şekil 4.39.	Emrağ Ailesi Evi Planlar	83
Şekil 4.40.	Ana Kapısı	84
Şekil 4.41.	Emrağ Ailesi Evi Kuzey Cephesi	85
Şekil 4.42.	Evin Doğu ve Batı Cepheleri	85
Şekil 4.43.	Evin Güney Cephesi	86
Şekil 4.44.	İç Sofa	87
Şekil 4.45.	Evin Yaşama Mekânı	87
Şekil 4.46.	Evin Uyuma Mekânına Açılan Kapı	88
Şekil 4.47.	Evin Uyuma Mekânı	89
Şekil 4.48.	Bodrum Kattaki Odunluğa Açılan Kapı	89
Şekil 4.49.	Bodrum Kattaki Odunluk ve Avluya Açılan Kapı	90
Şekil 4.50.	Hasan Alp Evi Konumu	90
Şekil 4.51.	Evin Ön Cephesi	91
Şekil 4.52.	Hasan Alp Evi Zemin Kat Planı	92
Şekil 4.53.	Hasan Alp Evi Kuzey (ön) Cephesi	93
Şekil 4.54.	Hasan Alp Evi Doğu (cadde) Cephesi	93
Şekil 4.55.	Hasan Alp Evi Doğu Cephesi	94
Şekil 4.56.	Hasan Alp Evi Güney Cephesi	95
Şekil 4.57.	Doğu-Batı Yönünde Uzanan Muhdes Yapı (sağ)	96
Şekil 4.58.	Dama Çıkan Merdiven	97
Şekil 4.59.	Eyvan	97
Şekil 4.60.	Eyvanın Doğusundaki Oda	98
Şekil 4.61.	Eyvanın Batısındaki Odaya Giriş Kapısı	99
Şekil 4.62.	Eyvanın Batısındaki Oda	99
Şekil 4.63.	Hamamın Bitişindeki Oda	100
Şekil 4.64.	Odanın İçerden Kubbe Tavanı	101
Şekil 4.65.	Muhdes Yapının Altındaki Ahır	101
Şekil 4.66.	İbrahim-Faysal Aydın Evi Konumu	102

Şekil 4.67.	İbrahim-Faysal Aydın Evi Planları	103
Şekil 4.68.	İbrahim-Faysal Aydın Evi Doğu (arka) Cephesi	104
Şekil 4.69.	Ana Kapı Süsleme Detayı	105
Şekil 4.70.	Dışarıya Açılan Banyo Kapısı	106
Şekil 4.71.	İbrahim-Faysal Aydın Evi Batı Cephesi	106
Şekil 4.72.	İbrahim-Faysal Aydın Evi Güney Cephesi	107
Şekil 4.73.	İbrahim-Faysal Aydın Evi Kuzey Cephesi	108
Şekil 4.74.	Eve Giriş Holü	109
Şekil 4.75.	Giriş Holünde Konumlu, Birinci Kata Çıkan Merdiven	109
Şekil 4.76.	Zemin Kat Sofası	110
Şekil 4.77.	At Odası	111
Şekil 4.78.	Kapatılan Sivri Kemerli Geçit	112
Şekil 4.79.	Birinci Kattaki Abdesthaneli Uyuma Fonksiyonlu Oda	113
Şekil 4.80.	Sofanın Kuzey Ucundaki Yaşama Fonksiyonlu Oda	114
Şekil 4.81.	Banyo	114
Şekil 4.82.	İsmail Elçiçek Evi Konumu	115
Şekil 4.83.	Evin Ön Cephesi	116
Şekil 4.84.	İsmail Elçiçek Evi Planlar	116
Şekil 4.85.	Güneydoğu Cephesi	117
Şekil 4.86.	Duvara Gömülü Kuyu	118
Şekil 4.87.	Güneybatı Cephesi	119
Şekil 4.88.	Bitkisel Motifli Eyvan Kemerli	119
Şekil 4.89.	Kuş Evi	120
Şekil 4.90.	Güneybatı Cephenin Kopmaya Başlayan Doğu Tarafı	121
Şekil 4.91.	Zemin Kat Eyvanı	122
Şekil 4.92.	Üst Eyvana Çıkan Zemin Kat Merdiveni	123
Şekil 4.93.	Merdiven Altı Konumlu İçten Kubbeli Banyo	123
Şekil 4.94.	Birinci Kat Eyvanı	124
Şekil 4.95.	Birinci Kattaki Uyuma Fonksiyonlu Mekân	125
Şekil 4.96.	Pencere Gruplamaları (üçüz pencere)	125
Şekil 4.97.	Güneydoğu Cephede Konumlu Mekân	126
Şekil 4.98.	Evin Terası (dam)	127
Şekil 4.99.	Kültür Evi Konumu	127
Şekil 4.100.	Evin Ön Cephesi	128
Şekil 4.101.	Kültür Evi Kat Planları	129
Şekil 4.102.	Kültür Evi Güney (ön) Cephesi	129
Şekil 4.103.	Kültür Evi, Demir Kapının Arkasındaki Ahşap Doğramalı Ana Kapı	130
Şekil 4.104.	İkili Pencere Gruplaması Erken Osmanlı Dönemi Üslubu (ikiz pencere)	131
Şekil 4.105.	Kültür Evi Doğu Cephesi	132
Şekil 4.106.	Avluya Doğru Uzanan; Taşlık ve Her İki Yanındaki Taş Sedir	132
Şekil 4.107.	Kültür Evi Kuzey (avlu) Cephesi	133
Şekil 4.108.	Kültür Evi Kuzey Yönündeki Avlusu	134

Şekil 4.109.	İçten Kubbe Tavanlı Mekânlardaki Tepe Pencereleeri	135
Şekil 4.110.	Birinci Kat Terası ve Dama Çıkan Basık Kemerli Merdiven Nişi	136
Şekil 4.111.	Eyvanda Konumlu Ocak	136
Şekil 4.112.	Başoda	138
Şekil 4.113.	Lütfü Kayra Caddesi No 5 Konumu	138
Şekil 4.114.	Evin Ön Cephesi	139
Şekil 4.115.	Lütfü Kayra Caddesi No 5 Planlar	139
Şekil 4.116.	Lütfü Kayra Caddesi No 5 Kuzey (Ön) Cephesi	140
Şekil 4.117.	Ana Kapısı	141
Şekil 4.118.	Arapça Ayet ve Kabartmalı Kitabe	141
Şekil 4.119.	Evin Batı Cephesi	142
Şekil 4.120.	Beşik TonoZ Üst Örtülü Merdiven	143
Şekil 4.121.	Taşlığın Bitişindeki Oda	143
Şekil 4.122.	Birinci Kat Sofası	144
Şekil 4.123.	Birinci Kattaki Sofanın Batısında, Taşlığın Üstündeki Oda	145
Şekil 4.124.	Mehmet Erkoyuncu Evi Konumu	145
Şekil 4.125.	Mehmet Erkoyuncu Evi	146
Şekil 4.126.	Mehmet Erkoyuncu Evi Planları	147
Şekil 4.127.	Mehmet Erkoyuncu Evi Sokak (Kuzey) Cephesi	148
Şekil 4.128.	Ana Kapı ve Süsleme Detayı	148
Şekil 4.129.	Mehmet Erkoyuncu Evi Doğu Cephesi	149
Şekil 4.130.	Mehmet Erkoyuncu Evi Batı Cephesi	150
Şekil 4.131.	İç Sofadaki Yüklük ve Merdiven	151
Şekil 4.132.	İç Sofa ve İçerden Kubbeli Tavan Döşemesi	152
Şekil 4.133.	Yaşama Alanı (D. Özavcı-2020)	152
Şekil 4.134.	Mutfak Penceresi ve TonoZlu Tavan Döşemesi	153
Şekil 4.135.	Evin Güneyde Konumlu Avlusu	154
Şekil 4.136.	Avluda Konumlu Kare Planlı Oda	155
Şekil 4.137.	Doğu Cephesindeki Muhdes Birinci Kata Çıkan Merdiven	156
Şekil 4.138.	Suat Ertekin Evi Konumu	156
Şekil 4.139.	Evin Ön Cephesi	156
Şekil 4.140.	Suat Ertekin Evi Planlar	157
Şekil 4.141.	Suat Ertekin Evi Kuzeydoğu Cephesi	158
Şekil 4.142.	Suat Ertekin Evi Güneydoğu Cephesi	158
Şekil 4.143.	Suat Ertekin Evi Güneybatı Cephesi	159
Şekil 4.144.	Suat Ertekin Evinin Avlusundaki Havuz	159
Şekil 4.145.	Ana Kapısı	160
Şekil 4.146.	Suat Ertekin Evi Kuzeybatı Cephesi	161
Şekil 4.147.	İç Sofa	162
Şekil 4.148.	Muhdes Yapının Banyosu	163
Şekil 4.149.	Kademeli Olarak Daralan Dikdörtgen Biçimli Pencere	163
Şekil 4.150.	TonoZlu; Kesme Taş Basamaklı, Yarı Döner Merdiven	164
Şekil 4.151.	Özgün Hali ile; Birinci Kat Sofasının Ahşap	165

	Mertekli Tavan Döşemesi	
Şekil 4.152.	Suat Ertekin Evi Birinci Katın Güneydoğu Duvarındaki Yüklük	166
Şekil 4.153.	Evin, İkinci Kattaki Balkon	166
Şekil 4.154.	Muhdes Yapının Terasına Çıkan Demir Kapı	167
Şekil 5.1.	İç sofalı Plan Tipi; İbrahim-Faysal Aydın Evi Plan	169
Şekil 5.2.	Eyvanlı Plan Tipi; Kültür Evi Plan	169
Şekil 5.3.	Taşlıklı Plan Tipi; Lütfü Kayra Caddesi No:5 Plan	170
Şekil 5.4.	Başoda	171
Şekil 5.5.	Uyuma Mekânındaki Gusülhane\Abdesthane Bölümü ve Kapısı	172
Şekil 5.6.	Ertekin Evi İç Sofa Plan ve Fotoğrafi	173
Şekil 5.7.	Eyvan	174
Şekil 5.8.	Avlu	174
Şekil 5.9.	Kültür Evinin Avlusunda Revak	175
Şekil 5.10.	Mahzen	176
Şekil 5.11.	Eyvanda Mutfak	176
Şekil 5.12.	Eyvanda Konumlu Ocak Örneği	177
Şekil 5.13.	Damda Depo	177
Şekil 5.14.	Tuvalet	178
Şekil 5.15.	Hamam	178
Şekil 5.16.	Siirt Evleri'nde Balkon	179
Şekil 5.17.	Üçgen Alınlıklı Cumba Balkon	179
Şekil 5.18.	Evlerde Ahşabın Kullanım Alanları	180
Şekil 5.19.	Balkonlarda Putrel ve Profil Demir Kullanımı	180
Şekil 5.20.	Evlerdeki Yüklük	183
Şekil 5.21.	Merdiven Girişindeki Ahşap Hatıl	184
Şekil 5.22.	Örtü Sistemi	185
Şekil 5.23.	Ara Kat Döşemesi	186
Şekil 5.24.	Dam Döşemesi	187
Şekil 5.25.	Kubbeli ve Tonozlu Örtü Sistemleri	188
Şekil 5.26.	Merdivenin Tonozlu Üst Örtüsü; 'Camelon'	188
Şekil 5.27.	Kapı Tokmakları	189
Şekil 5.28.	Cephelerde Pencere Gruplamaları	190
Şekil 5.29.	Bazı Evlerin En Önemli Cepheleri	190
Şekil 5.30.	Konik Kütle Formu	192
Şekil 5.31.	Bitkisel Motif ve Kompozisyonlar	193
Şekil 5.32.	Bezeme Örnekleri	193
Şekil 5.33.	Eyvan Kubbesi	194

Kısaltmalar

ICOMOS:	Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
KTVKK:	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
M.Ö:	Millattan Önce
M.S:	Millattan Sonra
UNESCO:	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu
Y.Y:	Yüzyıl
V.B:	Ve Benzeri
M²:	Metrekare
KM²:	Kilometrekare
CM:	Santim
PVC:	Polivinil Klorür

BÖLÜM I

Giriş

Giriş'te bu tez çalışmasında yer alan tüm bölümler hakkında bilgiler aktarıldıktan sonra araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, sınırlılıkları belirtilmiş, araştırmada yer alan önemli tanımlar açıklanmıştır.

Türkiye'nin Güneydoğu'sunda yer alan, tarihi geçmişi zengin bir kent olan Siirt, M.Ö. Neolitik dönemden itibaren başlayan yaşamı ile günümüze kadar birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Kent merkezi ve çevresinde, 2002-2009 yılları arasında, Türbe Höyük, Başur Höyük ve Çattepe Höyük'te yapılan yüzey araştırmaları ve arkeolojik kazı çalışmaları neticesinde, kentin on iki ile on üç bin yıllık bir geçmişinin olduğu saptanmıştır. M.S. 639 yılında, Halife Hz. Ömer Dönemi'nde fethedilerek İslam topraklarına katılan Siirt, sonraki dönemlerde sırasıyla; Hurriler, Subartuanlar, Mittaniler, Samiler, Babil, Asurlular, Urartular, Medyanlar, Persler, Selokidler, Makedonlar, Partlar, Romalılar, Bizanslılar ve son olarak İslam Medeniyeti'ne miras kalmıştır. Kent, 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla il merkezi kimliğine kavuşmuştur.

Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu coğrafi bölgesinde yer alan Siirt, Mezopotamya, Anadolu ve Güney Kafkasya'nın kesişim noktasında konumlanmıştır. Botan Vadi'sinin yamacında, yüksek bir topografya da kurulan kent, daha alt kodlara doğru gelişim göstermiştir. Karasal iklim kuşağında bulunan Siirt, kışları, diğer karasal iklim bölgelerine göre daha ılıman, yazları ise nem oranı düşük bir sıcaklığa sahiptir.

Günümüzde, yaklaşık 175.000 kişilik merkez nüfusu ile her dönemden bazı izleri taşıyan ve hayranlık uyandıran bir kültürler kenti olan Siirt, geçmişine ait birçok kültür mirasının bulunduğu, özellikle Artuklu Beyliği ile Büyük Selçuklu Beylikler Dönemi, Geç Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi'nden mimari ve estetik değeri yüksek eserler barındıran bir tarihi kent dokusuna sahiptir. Çoğunlukla dini ve sivil yapılardan oluşan tarihi doku içinde, XIX. Ve XX. Y.Y.' da inşa edilmiş, genelde geç Osmanlı Dönemi'ne ait ve daha çok Türk-İslam kültürü etkileri ile şekillenen ve özgün karakteristiklere sahip olan Siirt Cas Evleri, önemli bir yer teşkil etmektedir.

Geçmiş medeniyetlerden günümüze gelebilmiş yapılar ve açık kamusal alanlardan oluşan yerleşimler ve sit alanları tarihi çevreyi oluşturan öğelerdir. Tarihi çevre hem kendi içinde bir bütündür hem de bulunduğu bölgedeki tarihi dokunun da bir parçasıdır. Tarihi çevre içerisinde yer alan binaların mimari üslupları, malzeme ve yapım teknikleri, cephe özellikleri gibi karakteristikleri; bölgenin mimari kimliğini, içinde yaşamış olduğu toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik durumunu, yaşam kültürünün zenginliğini ve geçmişte varılan teknik düzeyin nerede olduğunu ortaya koyan tarihi veriler, kanıtlardır. Bu anlamda tarihi çevre içerisinde yer alan, kültürel miras niteliğindeki her yapı, geçmiş yaşamlar ile ilgili tüm bilgileri bize aktaran ve okutan somut birer belgedir ve bu somut belgeler, geçmişi öğrenmek, gelecek için örnek almak adına günümüze ışık tutmaktadır.

Koruma, kültür varlığı niteliğindeki yapıların ya da kent parçalarının, yaşamlarına devam edebilmeleri için gerekli önlemler alınarak, yapılan sürekli bakım, konservasyon, rekonstrüksiyon ve restorasyon gibi çalışmalardan oluşmaktadır. Koruma kavramının temelinde neyi ve neden koruyacağımız yatmaktadır bu nedenle ilk olarak, neyi koruyacağımız belirlenmektedir. Korunan öğe, bazen tarihi çevrenin somut yani fiziksel anlamda bir bileşeni olabileceği gibi bazen ise soyut bileşen olan sosyo-kültürel değerler de olabilmektedir, bazı durumlarda ise her ikisi birden korunmaya gerekli görülür. Çünkü korumanın asıl amacı, somut-maddi ve somut olmayan-manevi kültürel mirasın yaşatılması ve gelecek nesillere olabildiği kadar yalın, doğru bir şekilde aktarılmasıdır. Hızla gelişen ve değişen dünyada toplumların ve kentlerin kimlikleri ancak bu şekilde korunabilmektedir. Koruma olmaz ise; doğal çeşitlilikler, farklılıklar, aidiyetler zamanla kaybolur ve bu kaybın sonucunda dünya; tek düze, aynı kalıp kent silüetlerine sahip, tek kültürlü ve aynı kültür öğelerini tekrar eden bir yer olmaya başlar.

Yapıların fonksiyonlarında revize ve başka yeni bir fonksiyon yükleme işlemi; 'yeniden işlevlendirme' olarak tanımlanmaktadır. Tarihi çevre içerisinde yer alan özgün yapıların, etrafında sürekli gelişen bir değişim ve dönüşüm süreci içerisine dâhil olup, yeni adaptasyonlar ile kaybolmadan ayakta kalmaları, korunabilmeleri ve yaşatılabilmeleri yeniden işlevlendirme ile mümkün olmaktadır. Yeniden işlevlendirmede yeni ihtiyaca bağlı olarak, yapıda gerçekleşen bazı fiziksel değişiklikler, yapının içinde bulunduğu tarihi çevreye ait dokuya sadık kalınarak, mümkün olabilecek kadar az müdahale ile yapılmalıdır. Kültür varlıklarının özgün

karakteristiklerine saygılı bir yeni işlev ancak yapısal kimliklerinin tespitinden sonra verilebilecektir. Binaya uygun yeni işlevin seçiminde, kimlik tespitinin yanı sıra, yeni işlev ile örtüşmesi gereken binanın; mekânsal oluşumu ve hacim boyutları, işlevsel ilişkiler kurgusu ve bulunduğu konum gibi birtakım kriterler de göz önünde tutulmalıdır. Tarihi çevrenin tüm bileşenlerinin korunması, geçmişte var olmuş yaşantıları günümüze bağlar ve geleceğe taşır. Korumanın en iyi yolu olan yeniden işlevlendirme, geçmişin mekânlarının günümüz mekânları olmasına olanak tanımaktadır ve temelinde koruma fikri olduğunun yanı sıra, tarihi dokudaki sürdürülebilirlik bu durumun diğer nedenidir. Tarihi binanın yeni, güncel bir fonksiyon yüklenerek günümüze kazandırılması hem çevresel hem ekonomik hem de sosyo-kültürel anlamda sürdürülebilir bir harekettir.

Yeniden işlevlendirmede en çok geleneksel konutların özgün karakteristiklerinin korunması güçleşmekte, asıl işlevlerinin dışında kullanılabilen ve kullanılmayanlar da zamanla yok olmaktadır. Toplumsal koruma bilincinin ve geliştirilen bazı politikaların yetersiz kalması, koruma yasasındaki esneklik ve konutların genelde şahıs mülkiyetlerinde olmaları da bu durumun önemli nedenlerindedir. Başka bir sorun ise konutun içerisinde bulunduğu tarihi çevreden yalıtılarak, tek yapı anlayışı ile korunmaya çalışılmasına karşılık bütüncül bir korumanın öngörülmesi gerektiğidir. Kültür varlıkları arasında özellikle de geleneksel konutlar, gün içerisinde en uzun süre kullanılan mahrem yapılar olmalarından ötürü dönemine ait olan sosyal yaşantı, kültür, inanç ve ekonomik düzeyi en çok yansıtan tanıklardır. Bu nedenle sosyo-kültürel kimliğin sürdürülebilirliği anlamında, kültür aktarımını en fazla sivil mimari örnekleri olan geleneksel konutlar sağlamaktadır. Ayrıca geleneksel konutlar; konum, arazi üzerinde yönelme/oryantasyon, manzara, hâkim rüzgâr yönü, iklim gibi çevresel verilere uygun fiziksel koşullar ile tasarlanan, yerel, doğal, çevre dostu malzeme ile inşa edilen, sürdürülebilir tasarım kriterlerine en uygun yapılardır. Ancak sahip olduğu tüm bu iyi özelliklere karşın geleneksel konutlar, yine konut işlevi ile içinde yaşamak için günümüz mekân gereksinimleri ve hacim boyutlarını, konfor koşullarını sağlayamamaktadırlar. Bu durum, geleneksel konutların özgün işlevleri ile güncel kullanımlarını güçleştirmektedir. Bu sonuç gereği, konutların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için yeniden işlevlendirme ile günümüz koşullarına uyarlanması, gerekli bakım-onarımlarının sağlanması ve bu müdahalelerin konutların

fiziksel ve mekânsal yapısını oluşturan asıl özelliklerini kaybetmeden yapılması anlayışı, koruma yaklaşımının temellerini oluşturmaktadır.

Nitel Araştırma Yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen alan çalışması ile yerinde incelenen, tez çalışması kapsamındaki Siirt tarihi kent dokusunda halen mevcut olan Cas Evleri'nin; plan tipi ve mekân organizasyonu, yapı malzemesi, yapım tekniği, örtü sistemi ve döşemeler, cephe özellikleri, bina formu ve süsleme detayları gibi bazı mimari özelliklerine ilişkin gözlemler yapılarak notlar tutulmuş, ölçüleri alınmış, rölöve¹ çizimleri hazırlanmış ve fotoğrafları çekilerek belgelenmiştir. Belgeleme işleminden sonra, evlerin her biri sistematik birer monografi halinde; rölöve çizimleri, hava fotoğrafları ve yapıya ait iç ve dış mekân fotoğrafları ile birlikte, ayrıntılarıyla tanıtılarak, alfabetik düzenle sıralanan bir katalog oluşturulmuştur.

Alan çalışması sonucunda elde edilen bulgulara göre Geleneksel Siirt Evleri'nin benzerlik ve farklılıklarının karşılaştırılması ile ortak karakteristikleri ortaya çıkmıştır. İsmi, Siirt'e özgü Cas² sıva/kaplama malzemesinden alan evlerin plan ve mekân organizasyonunun oluşumunda; tarıma ve üretime dayalı yaşam kültürü, mahremiyet odaklı İslam dini ve yazları sıcak/kurak, kışları soğuk/yağışlı geçen karasal iklim koşulları etkili olmuştur. Bu etkilerle gelişen avlulu ve içe dönük planlar; iç sofalı, eyvanlı ve taşlıklı olmak üzere üç şekilde ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında iç sofalı plan tipi, en çok rastlanan plan olmuştur. Genellikle iki katlı olan Geleneksel Siirt Evleri'nin yapı malzemesi moloz taştır ve yağma yapım sistemine ait duvarlar, 60 ile 120 cm. kalınlıkta örülmüştür. Duvarlar, yerel sıva malzemesi Cas ile sıvanmıştır. Evlerin duvarlarının taşıdığı yükün zemine aktarımını kolaylaştırmak için dış duvar yüzeyi iki katta yaklaşık 25-50 cm. içe doğru daraltılarak zeminden yukarıya doğru eğimli bir biçimde yükseltilmiştir. Yani konutların zemin katlarındaki duvarlar, üst katlardan daha kalın olarak örülmüştür. Bu teknik ile zeminden çatıya gittikçe daralan yapıların genel formu olan ve evlerin hepsinde ortak özellik olarak görülen kesik piramidal\konik form ortaya çıkmaktadır. Siirt Evleri'nde örtü sistemi, düz damdır. Toprak dolgu ile oluşturulan düz dam, evlerin bazılarında, içten kubbe veya beşik tonoz olarak tasarlanmıştır. Örtü sistemindeki bu

¹ Rölöve; Mimaride, mevcut bir yapının günümüzdeki ölçüleri alınarak; plan, kesit ve görünüşlerinin çıkarılmasıdır.

² Cas; alçı taşının fırınlanıp toz haline getirilmesi ile elde edilen, geleneksel sıva-harç malzemesidir.

iç-dış biçim farklılığı, yöreye özgü bir özellik olarak görülmektedir. Evlerin cepheleri, genellikle yalındır. ½ oranında dikdörtgen formlu ahşap pencerelerin yer aldığı cephelerde ana kapılar, genellikle kemerlidir ve taç kapıya benzer şekilde çevresi bezemelidir. Kat araları da taş silmelerle kuşatılmıştır. Döşemeler, her iki katta da Cas malzeme ile kaplanmış; ara kat tavanlar ise silindirik ahşap kirişler ve üzerine zıt yönde kaplanan ahşaplarla oluşturulmuştur.

Anadolu'daki geleneksel konut mimarisi içinde farklı bir yapısal kimliğe sahip olan Siirt Evleri'nin, kentte yaşanmış farklı kültürler, yaşam biçimleri, dinler, yerel özgün malzemeler, yerel ürünler ve bunlarla ilgili üretimler yanı sıra, coğrafi yörenin iklim koşullarının etkileri ile mimari, sosyo-kültürel ve iklimsel kimlikleri oluşmuştur. Aile yapısı ile yaşam kültürü, plan ile mekân organizasyonunu; dinler, kütle biçimlenmesi ile mahremiyeti; yerel ürünlerle üretimler, mekân gereksinimlerini; karasal iklim koşulları, yapı malzemesi kullanımı, iç-dış mekân ilişkileri ile cephe düzenini etkileyerek tasarıma şekil vermiş ve Siirt Cas Evleri'ne, kendine has karakteristiklerle özgün yapısal kimlik kazandırmıştır.

Günümüzde hala ayakta kalabilmeyi başarmış Siirt Evleri'nin korunup yaşatılabilmeleri için evlerin mimari, sosyo-kültürel ve iklimsel kimlik analizleri ile ortaya çıkan yapısal kimliklerine uygun olarak yeniden işlevlendirilmeleri önem taşımaktadır. Birer kültür mirası olan Siirt Cas Evleri'nin korunup geleceğe taşınabilmeleri, kentin turizmine katkı sağlayacak, ziyaretçilere Siirt'in geleneksel kültürlerini yaşatarak tanıtacak bir fonksiyonla, yeniden işlevlendirilmeleri ile gerçekleşebilecektir.

Problem Durumu

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan ve tarihindeki farklı medeniyetlerin etkileri ile bir kültürler şehri olan Siirt'in geleneksel konut mimarisini oluşturan Cas Evleri, özgün karakteristikleri ile hem mimari hem de kültürel değere sahip olarak Siirt tarihi kent dokusunun önemli bir parçasını oluşturmaktadırlar. Kendilerine has özellikleri ile birer kültür mirası niteliğindeki bu evlerin çoğu, iklim koşulları ve zamanın etkileriyle günümüzde yeterli korumadan yoksun, kaderine terk edilmiş olarak varlıklarını sürdürmeye çalışmaktadırlar. Mimari mirasın farkındalığını, birikimini ve korunmasını sağlamak için öncelikle bu evlerin mevcut durumlarının tespiti yapılarak mimari karakteristiklerinin belirlenmesi ve koruma çalışmalarının başlaması gerekmektedir.

Siirt Cas Evleri'nin, korunup geleceğe aktarılabilmeleri, yapısal kimliklerine uygun işlevlendirmelerle mümkün olacağından, evlerin yeniden kullanımını için yapılacak restorasyon çalışmaları öncesi, yapısal kimliklerinin ortaya çıkarılması önem arz etmektedir.

Bu nedenle Siirt Cas Evleri'nin mimari, sosyo-kültürel ve iklimsel analizlerini yaparak yapısal kimliklerini ortaya çıkarmak ve elde edilen sonuç doğrultusunda yeniden kullanım için işlevlendirme önerisi getirmek çalışmanın konusu olarak seçilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Tarihi kent dokuları, kentlerin kültürel mirası olarak önemli bir değer teşkil etmekte ve kentlerin yerel kimliğini oluşturmaktadır. Dokular, geçmişte ev sahipliği yaptığı medeniyetlerin sosyal ve ekonomik yaşam tarzı, kültürü, inancı, gelenek-görenek, örf ve adetleri hakkında fikir veren, ipuçları toplamaya yardımcı kanıtlar sağlayan somut kültürel miras niteliğindedir. Siirt, tarihi kent dokusu oldukça zengin olan kültür mirası bir kenttir. Ancak bu kültürler mozaiği biçimindeki tarihi doku, yeterli korumadan yoksun durumda olup yaşamını devam ettirip geleceğe taşınabilmesi için ivedilikle koruma çalışmalarına ihtiyaç duymaktadır.

Bu tarihi doku içerisinde önemli bir yeri olan Siirt Cas Evleri'nin korunması, gelecek nesillere aktarılması, kültürel mirasın sürdürülebilirliği için de oldukça önem arz etmektedir.

Evlere yaşam kazandırmak için ise yapısal kimliklerine uygun şekilde işlevlendirilmeleri, yeni fonksiyonlarının sorunsuz olarak kullanımını sağlayacak ve yaşamlarını sürdüreceklerdir. Bu nedenle evlerin, yapısal kimliklerinin ortaya çıkarılması önem arz etmektedir. Bu önem gereği, Siirt Cas Evleri'nin karakteristiklerini irdeleyerek mimari, sosyo-kültürel ve iklimsel kimliklerinin analizini yapıp, yapısal kimliklerini ortaya çıkarmak ve yeniden kullanımlarına yönelik en uygun işlevlendirme önerisi getirmek çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Tarihi kent dokularında yer alan özgün karakteristiklere sahip geleneksel konutlar, tarihi dokuların önemli mimari eserlerini teşkil etmektedirler. Siirt tarihi kent dokusunda da önemli bir yere sahip olan kültür mirasları Siirt Cas Evleri, ivedilikle korunup yaşam kazandırılmaları ve geleceğe aktarılmaları gerekmektedir.

Siirt tarihi kent dokusu ve Siirt Evleri hakkında günümüze kadar yapılmış araştırma ürünleri olan kitaplar, tezler, makaleler olmasına rağmen evlerin; mimari, sosyo-kültürel ve iklimsel kimliklerinden oluşan yapısal kimliklerini ortaya çıkarıp bu kimliklere göre yeniden işlevlendirilmelerine yönelik öneri sunan bir çalışmanın henüz yapılmamış olması bu araştırmayı önemli kılmaktadır.

Ayrıca, çalışmanın sonucunda elde edilecek verilerin, yıkılmaya yüz tutmuş Geleneksel Siirt Evleri için mevcut durum tespiti niteliğinde bir kaynak belge teşkil etmesi yanı sıra, Siirt'in mimari, sosyo-kültürel ve dini değerleri ile sahip olduğu özgün kültür zenginliklerinin de sunulan öneri aracılığıyla kentin turizmine ve kente sağlayacağı ekonomik girdi katkıları, çalışmanın önemini arttırmaktadır.

Sınırlılıklar

Araştırmada girişten sonraki kavramsal temeller ve ilgili araştırmalar kapsamında yer alan, literatür taramasına dayalı Siirt'in kısa tarihçesi, Siirt'in tarihi kent dokusu, Siirt'in coğrafi konumu ve iklim koşulları, yapıların yeniden kullanımı hakkında bilgiler, çalışma ile ilgili kitap, makale ve tezlerden oluşan araştırmalar konusunda özet aktarımlar, araştırmanın yöntemiyle ilgili bilgiler; sonrasında ise alan çalışması kapsamında bulunan sekizi tescilli, ikisi özgün mimari karakteristiklerini en iyi durumda koruyan on adet Geleneksel Siirt Evi'nin çizim ve görselleriyle katalog tanıtları, alan çalışması sonucunda elde edilen bulgular kapsamında Siirt Cas Evleri'nin mimari karakteristikleri, evlerin mimari, sosyo-kültürel ve iklimsel kimlik analizleri ile ortaya çıkan yapısal kimlikleri ve sonuç ile öneriler çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Tanımlar

Geleneksel Mimari

Taş, toprak, ahşap gibi yerel inşa malzemeleri ve yerel özelliklerle şekillenen, akademik olarak planlanmayan ve herhangi bir proje hazırlığı gerektirmeyen ve bölgenin tüm çevresel, iklimsel, kültürel, teknolojik, tarihi özelliklerini yansıtan bir mimaridir.

Kültür

Belli bir dönemin medeniyetinin kimliğini ve o devrin sanat, mimarlık, dans, müzik, kıyafet, yemek, hikâye-masal, dil gibi özelliklerini, geleneklerini, göreneklerini, yansıtan kavramdır.

Kültürel Miras

Kültürel miras, geçmiş uygarlıkların günümüze ulaşan, o toplumun tarihi, kültürü, inancı ve yaşam tarzı hakkında fikir veren soyut ya da somut kültür varlıklarının tümüdür.

Yapısal Kimlik

Farklı toplumlara ait yapıların mimari karakteristikleri, sosyal normlar ve kültürel değerlerine dayanarak sürekliliği sağlanan kimlikler, yapısal kimliklerdir.

İklimsel Konfor

Mekânın, sıcaklık, nem, hava akımı gibi iklim koşulları açısından, kullanıcıların hem bedensel hem de zihinsel faaliyetlerini sürdürebilmeleri için sağlanan optimum değerdir.

Cas

Siirt çevresinden sağlanan alçı taşı'nın (jips) fırınlarda yakılıp öğütülüp, toz haline getirilmesi ile elde edilen, geleneksel sıva-harç malzemesi ve bir tür kaba alçıdır.

Kâgir

Taş, tuğla ya da kerpiç gibi yerel malzeme ile inşa edilmiş olan yapı ve duvar, döşeme, kubbe, tonoz vb. yapı elemanlarının adıdır.

Rölöve

Mimaride, bir yapının mevcut durumunun tespitini ortaya koymak için yapılan iç ve dış mekân ölçümleridir.

Sofa

Anadolu Türk evlerinde odaları birbirine bağlayan ve aile üyelerinin buluşma noktası olan ortak mekândır.

Eyvan

Üç tarafı ve üstü kapalı, kemerli, yarı açık mekândır.

Taşlık

Geleneksel Türk evinde ana kapıdan girildiğinde zemini genellikle sıkıştırılmış toprak bazen de taş kaplı olan kapalı ya da yarı-açık mekâna ‘‘taşlık’’ denir.

Muhdes

Binaya sonradan eklenen, ek yapı.

Yüzey Araştırması

Arkeolojide, belirli bir bölge üzerinde, ekip halinde ve sistematik bir biçimde yürüyerek ve yüzeydekileri gözlemleyerek yapılan alan araştırmalarının tümüne verilen isimdir.

Başoda

Anadolu Türk evlerinde, kültürün bir getirisi olan misafirperverlik kavramına yönelik tasarlanmış olup, süslemeleri ile evin en gösterişli ve önemli mekânı olan misafir odasıdır.

Abdesthane\Gusülhane

Genelde evlerin üst katlarında konumlu, uyuma fonksiyonlu odalarda bulunan, tek kişinin sığabileceği boyutta tasarlanmış ve İslam dininin bir gerekliliği olan boy abdesti alma eyleminin yapıldığı yerdir.

BÖLÜM II

Kavramsal Temeller ve İlgili Araştırmalar

Çalışmanın ikinci bölümü iki kısımdan oluşmaktadır. İlk olarak, kavramsal temeller kısmında, çalışma kapsamında Siirt'in; kısa tarihçesi, coğrafi konumu ve iklim koşulları, tarihi kent dokusu açıklanmış daha sonra tarihi çevre, koruma, yeniden işlevlendirme ve geleneksel konutlarda yeniden işlevlendirme kavramlarının tanımlarına ve ilgili önemlerine yer verilmiştir. Bölümün ikinci kısmında ise, araştırmayla ilgili literatür'de geçen ve daha önce yapılmış olan kitap, makale, tez gibi çalışmalara ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Kavramsal Temeller

Siirt'in Kısa Tarihçesi

Tarihindeki isimleri, sart, sert, sırt gibi farklı ifadelerden alan ve bazı 19. Yy'a ait batılı kaynaklarda ise; 'Si'ird' olarak geçmekte olan (Kramers, 1967) kent, Türkiye'nin güneydoğusunda konumlu, altı adet ilçesi bulunan ilin merkezi konumundadır. Kentin, coğrafi konumu sebebiyle yerleşim tarihi oldukça eskidir ve kuruluşunun; yakın çevresinde yapılan yüzey araştırmaları³, arkeolojik kazılar ve diğer bilimsel araştırmalara göre, Neolitik Çağdan (Çömleksiz M.Ö. 8000-7000) başlamak üzere; Kalkolitik Çağ, Tunç ve Demir Çağları'na dayandığı tespit edilmiştir. 1963 yılında, Halet Çamlıbel ve R.J. Bradwood' un kontrolünde, 'Güneydoğu Anadolu Tarih Öncesi Araştırmaları Karma Projesi' dâhilinde yapılan yüzey araştırmaları ve arkeolojik kazı çalışmaları neticesinde, Neolitik Çağ'dan Yakınçağ'a kadar geçen dönemlere ait bazı buluntulara rastlanmıştır. 3500 yıl öncesine dayandığı tahmin edilen, kent merkezine yakın konumlu, Asurlulardan kalma Akabe Yolu da bunlardan birisidir. Akabe yolundan sonra diğer bir ticaret yolu da yine Botan vadisi üzerinde bulunan Kral Yolu⁴dur (Siirt il Yıllığı, 1998).

³ Yüzey Araştırması: Arkeolojide, belirli bir bölge üzerinde, ekip halinde ve sistematik bir biçimde yürüyerek ve yüzeydekileri gözlemleyerek yapılan alan araştırmalarının tümüne verilen isimdir.

⁴ Kral Yolu: Orta çağ'da kullanılmış antik bir yoldur. Botan Vadisi'nde bulunan Siirt Akabesi (Asur Yolu) gibi taşlarla döşenmiş olup, zikzaklar çizerek vadiyi tırmanmaktadır.

Kent merkezi ve çevresinde, 2002-2009 yılları arasında, Ege Üniversitesi Arkeoloji bölümünden, Yrd. Doç. Dr. Haluk Sağlamtimur başkanlığında, Türbe Höyük, Başur Höyük ve Çattepe Höyük'te yapılan arkeolojik kazı çalışmaları sonucunda yaklaşık on iki ile on üç bin yıl öncesine dayanan ilk yerleşim biriminin burada olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, Siirt-Türbe Höyük'te, M.Ö. 6000'li yılları işaret eden, üzerinde Akad diline ait yazılar olan kil tablet çıkarılmıştır (Siirt il Yıllığı, 1998).

Siirt sahip olduğu jeopolitik konumunun yanı sıra Mezopotamya, Anadolu ve Güney Kafkasya gibi zengin medeniyetlerin kesişim noktasında bulunmasından ötürü gerek beşerî gerekse doğal zenginlikleriyle ön plana çıkan, tarih boyunca kültürlerin ve inançların odak noktası olmuş bir ildir (Kılınç, 2019).

M.Ö. 3000'lerde; Sami kavimleri, Babil ve Asur İmparatorlukları Siirt'te egemenlik kurmuşlardır. Kentte Hurri ve Mitanni krallıklarının egemenlikleri ise 200 yıl kadar sürmüş ve daha sonra Urartu'ların eline geçen Siirt ve yakın çevresi, M.Ö. VII. Yy. da Perslerin istilasına uğramıştır. Yaklaşık 300 yıl kadar hüküm süren Persler'in egemenliğini, Büyük İskender'in yapmış olduğu seferler sonucu tüm Anadolu ile birlikte Siirt şehrini de kendi egemenliğine almıştır. Büyük İskender'in ölümünden sonra sırası ile; Selepkaslar, Persler, M. Ö. I. Yy. da Romalılar, M. S. II. Yy. da Partlar ve Sasaniler yörede egemenlik kurmuşlardır. Daha sonraki dönemlerde Siirt şehri ve yakın bölge Bizansların (Gökçebağ, Feran Tepe, Kurt Tepe ve diğer yakın köylerde bulunan çeşitli tapınak ve kiliseler bu döneme aittir) egemenliğine geçmiştir (Yurt Ansiklopedisi, 1982). M.S. VII. Yy. ortalarında Halife Hz. Ömer, Siirt ve Hasankeyf başta olmak üzere Diyarbakır ve El Cezire bölgesini kendi sınırlarına katmıştır (Siirt il Yıllığı, 1998).

Kısacası topraklar sırayla; Hurriler, Subartuanlar, Mittaniler, Samiler, Babil, Asurlular, Urartular, Medyanlar, Persler, Selokidler, Makedonlar, Partlar, Romalılar, Bizanslılar ve daha sonra İslam Medeniyeti'ne miras kalmıştır (Sağlamtimur, 2004).

Siirt, Malazgirt savaşında Bizanslıların mağlup edilmesi ile birlikte Selçukluların egemenlikleri altına girmiştir. Malazgirt savaşı sırasında Mervaniler'in elinde bulunan Siirt şehri Artuklular döneminde Moğol istilasına uğramış ve daha sonra İlhanlıların, Celayirler'in, Karakoyunlar'ın, Akkoyunlar'ın ve 1500 yılında da Safevi'lerin, XIV. Ve XV. Yy. da Eyubilerin eline geçmiştir. Sırasıyla Halife Hz. Ömer, Selçuklular, Mervaniler, Artuklular, Moğollar, İlhanlılar, Cezayirliiler, Karakoyunlar, Akkoyunlar, Safeviler, Eyubiler ve Osmanlı İmparatorluğu tarafından

yönetilmiş ve bu uygarlıkların sosyo-kültürel ve mimari özelliklerinden etkilenmiştir. Günümüzde yakın köylerde bulunan çeşitli tapınak ve kiliseler Bizans dönemi mimari özelliklerini taşımakta ve benzer şekilde şehirde bulunan Ulu Cami’de Anadolu Selçuklu dönemi mimari özelliklerini taşımaktadır. Bu yapıların varlığı bize Siirt’in çok kültürlü yapısını kanıtlar niteliktedir (Demir, 2016).

Dolayısı ile Siirt, Yahudilerin, Süryanilerin ve Müslümanların miras aldığı bir kenttir, demek mümkündür. Pek çok farklı kültür ve din aynı zamanda yaşamış olduğu için Siirt kültürel açıdan zengin bir kenttir. Kimlerin yaşadığı ve nasıl yaşadıklarına dair bazı bilgilere ulaşılmıştır. Bu bilgiler; bu kültürlerin aynı dönemde bölgede yaşadıkları ve sorunsuz komşuluk yaptıkları, birbirleriyle evlendikleri hatta birbirlerinin özgün yemeklerinden etkilendiklerini göstermektedir (Baştürk, 2007).

1514 yılında Yavuz Sultan Selim komutanlığında yapılan Çaldıran savaşı sonrası Siirt ile birlikte Diyarbakır ve Hasankeyf de Osmanlı imparatorluğuna bağlanmıştır (Siirt Turizm Envanteri, 1991). 1892-1919 tarihleri arasında Bitlis Vilayetine bağlı olan Siirt ilçesi (Şekil 2.1), 26 Eylül 1919 yılında 48 Sayılı Heyet-i Umumiye Kararı ile bağımsız sancak haline getirilerek, 1923 yılında Cumhuriyet’in kuruluşu ile birlikte il statüsüne kavuşturulmuştur (Yurt Ansiklopedisi, 1982).

Şekil 2.1

Cumhuriyet Dönemi Öncesi Siirt

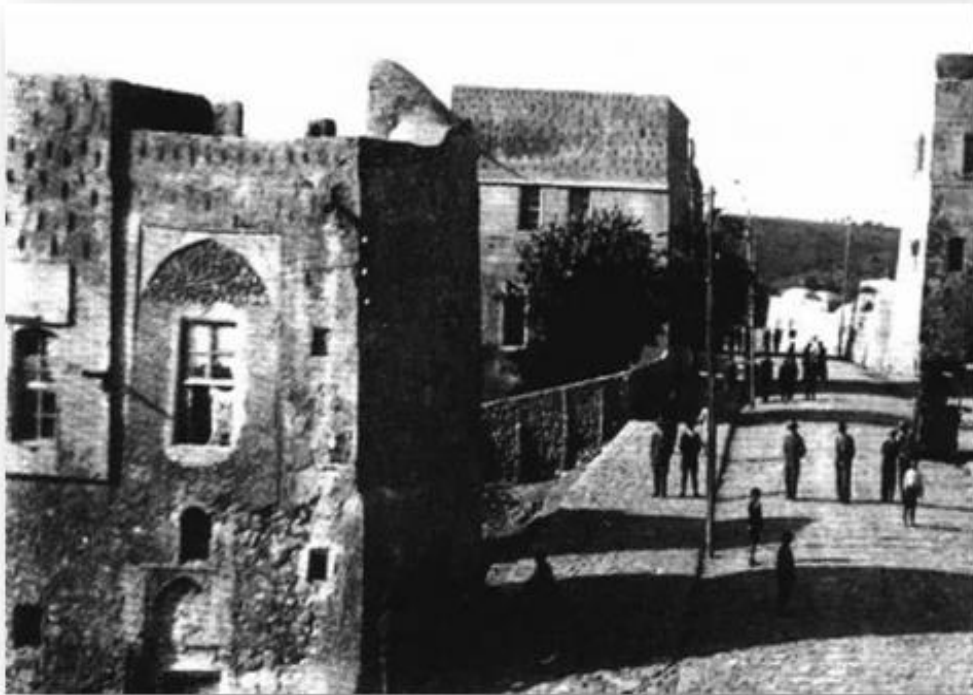
(URL-1)

I. Dünya ve Kurtuluş savaşlarının kötü etkileri ve kent kültürüyle geç tanışmış olmasından dolayı Siirt şehri, 1923'te il merkezi statüsüne kavuşturulmasına rağmen pek gelişme sağlayamamıştır. Bu dönemde şehrin merkezi konumunda olan İnönü, Ulus, Sakarya ve Dumlupınar gibi mahallerde sokaklar oldukça dar ve düzensiz olup imar planından yoksundur. 1950'li yıllara doğru Tınaztepe, Batı, Ülkü ve Karakol mahalleri yavaş yavaş gelişme göstermiştir. Sokaklar insanların ancak geçebileceği genişlikte olup; yerel yönetimlerin imar planlarından çok, mülk sahiplerinin imar ve şehir bilgilerini yansıtmaktadır. Bu dönemde inşa edilmiş mahallelerde cadde özelliği gösteren herhangi bir düzen yoktur (Şekil 2.2). Hiçbir alt yapı ve planlamanın olmadığı bu mahallelerde sağlığı tehdit edici koşullar mevcuttur.

1940'lı yıllarda Siirt ilinde (Raman'da) petrolün bulunması ve 1944'te demiryolu ağının Kurtalan'a ulaşmasıyla kapalı ekonomik ve toplumsal yapının çözülmesinde ilk kıpırdanmalar başlamıştır. Bu dönemde karayolu ulaşımın gelişmesi, Siirt'in Anadolu pazarıyla olan ilişkisini güçlendirmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak nüfus, dışarıdan alınan göçler ile 2000 yılının sonuna kadar, her sene giderek artmıştır.

Şekil 2.2

Cumhuriyet Dönemi Siirt

(URL-1)

1950’li yıllardan itibaren kent planlaması kapsamında ana cadde ve bulvarlar kente kazandırılmıştır (Şekil 2.3). 1954’te Siirt Lisesinin eğitim ve öğretime başlaması ile eğitim seviyesinde bir gelişim başlamış ve 1957’de Botan regülatör tesisinin hizmete girmesi ile şehrin su ihtiyacının büyük bir bölümü karşılanmıştır.

Şekil 2.3

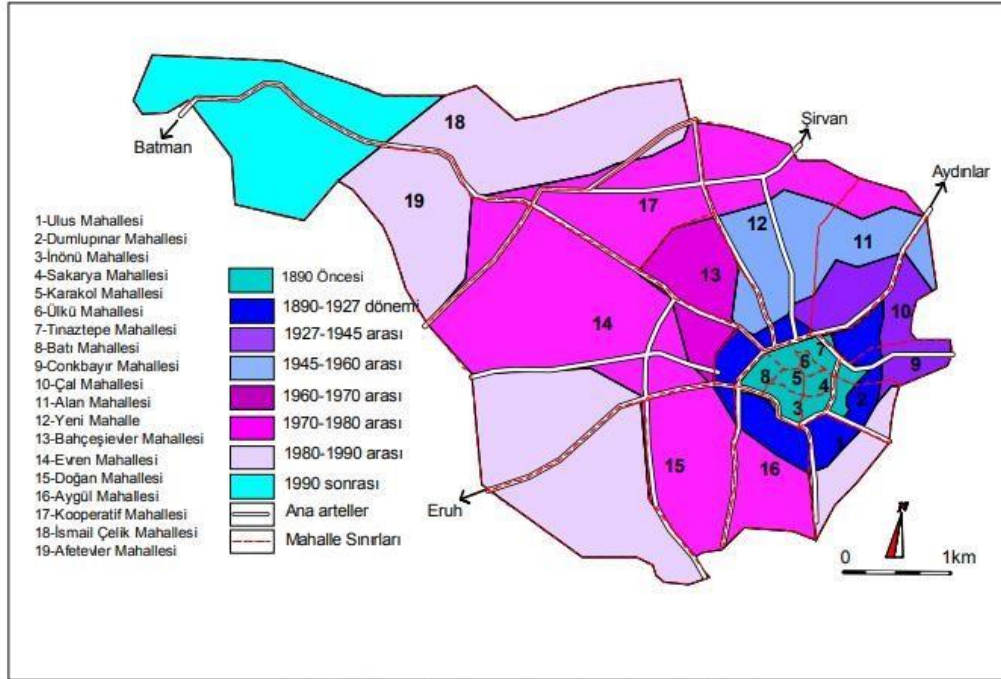
Siirt İli İlk Kuruluş Yılları

(URL-1)

Bu döneme kadar cadde niteliğinde olmayan fakat dönemin koşullarına göre cadde olarak anılan Cumhuriyet Caddesi, şehrin en işlek alanıydı. Atölyeler, giyim, gıda ve iş merkezlerinin burada yer alması nüfusun burada yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu dönemde inşa edilen Aydınlar ve Cengiz Topel caddeleri şehrin nüvesi haline gelmişlerdir. 1960’lı yıllara doğru şehir merkezinin plato yüzeyine doğru gelişim göstermesiyle birlikte bu alanda düzenli ve eski mahallelere göre daha planlı yapılaşmalar gelişmiş; Conkbayır, Alan, Tınaztepe ve Doğan mahalleleri gelişimlerinin büyük bir bölümünü tamamlamışlardır (Şekil 2.4).

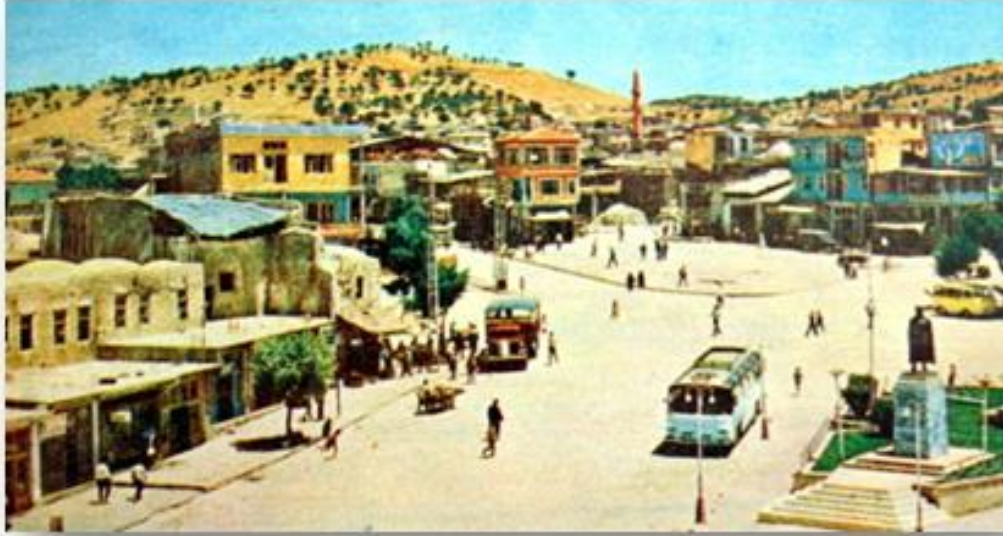
Şekil 2.4

Tarihte Siirt Kentinin Gelişimi

(Özgen & Karadoğan, 2009)

Siirt'te tarım alanlarının 1970'li yıllara doğru imara açılması ile birlikte Bahçelievler, Yeni ve Evren mahalleleri oluşmuştur. Ayrıca tarım alanlarının farklılaşması ile, geçim kaynağı olan tarım olumsuz etkilenmekte ve hayvancılığa eğilim artmaktadır. Kırdan kente göç eden, Ulus, Dumlupınar, Conkbayır, Çal, Alan ve Evren gibi mahallelerde yaşayan yüzlerce ailenin en önemli geçim kaynağını da hayvancılık oluşturmaktadır. Günümüzde şehrin en işlek ve en yoğun nüfuslu caddelerinden biri olan Güres Caddesi'de bu dönemin sonlarına doğru imara açılmıştır (Şekil 2.5).

Şekil 2.5

1950-1970 Dönemi Siirt

(URL-1)

1970'li yıllardan itibaren kent, önceki yıllara göre daha hızlı bir gelişim sürecine girmiştir (Şekil 2.6). Bu dönemde kent stadyumunun yapılması, Sosyal Sigortalar hastanesinin hizmete açılması ve en önemlisi Dicle Üniversitesine bağlı Siirt Eğitim Enstitüsünün faaliyete geçmesi ile yaşam standartları artmış ve kent civardaki kırsal nüfus için bir cazibe merkezi olmuştur.

Kent kültürü ile kırsal kültürün iç içe girdiği Siirt'te şehirlileşme ile ilgili problemler mevcuttur. Siirt'i dış dünyaya bağlayan ve modern şehrin imar planına göre inşa edilen Kurtalan Caddesi ve güzergâhı boyunca şehirlileşme hızla gelişmektedir. Önceki dönemlere göre çok daha düzenli ve planlı bir gelişme gösteren Bahçelievler, Yenimahalle ve Kooperatif mahalleleri şehrin en modern bölgelerini oluşturmaktadır.

Şekil 2.6

1970-1990 Dönemi Siirt

(URL-1)

2000'li yıllardan itibaren kırsal alandan kente göç ile birlikte kentin varoşlarına yerleşmiş nüfus, ciddi geçim sıkıntısı ve kültürel uyumsuzluğa dayanamayıp şehirden kırsala doğru tersi (geri) bir göç hareketine başlamıştır (Özgen & Karadoğan, 2009).

Şekil 2.7

1990-2000 Dönemi Siirt

(URL-1)

Günümüzde batı yönüne doğru hızla gelişen Siirt kenti; yaklaşık 175.000 kişilik merkez nüfusu, yirmi bine yakın öğrencinin öğrenim gördüğü üniversitesi, araştırma hastanesi gibi sosyal olanakları ile idari ve ticari merkez niteliğinin yanı sıra, on iki bin yıllık tarihi geçmişi ile üzerinde yaşayan birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bir kültür şehri olarak yaşamını sürdürmektedir (Şekil 2.7).

Siirt'in Coğrafi Konumu ve İklim Koşulları

Siirt, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde; 41° 42' - 42° 09' doğu boylamları ve 37° 40' - 38° 04' kuzey enlemleri arasında konumlu; Aydınlar (Tillo), Kurtalan, Baykan, Eruh, Pervari, Şirvan ve merkez ilçe olmak üzere toplam yedi ilçeli bir kenttir. Sahip olduğu jeopolitik konumunun yanı sıra Mezopotamya, Anadolu ve Güney Kafkasya gibi zengin medeniyetlerin kesişim noktasında bulunan kent; Batman, Mardin, Şırnak, Van ve Bitlis illeri ile komşudur (Özgen & Karadoğan, 2009).

Şekil 2.8

Siirt İli Haritası

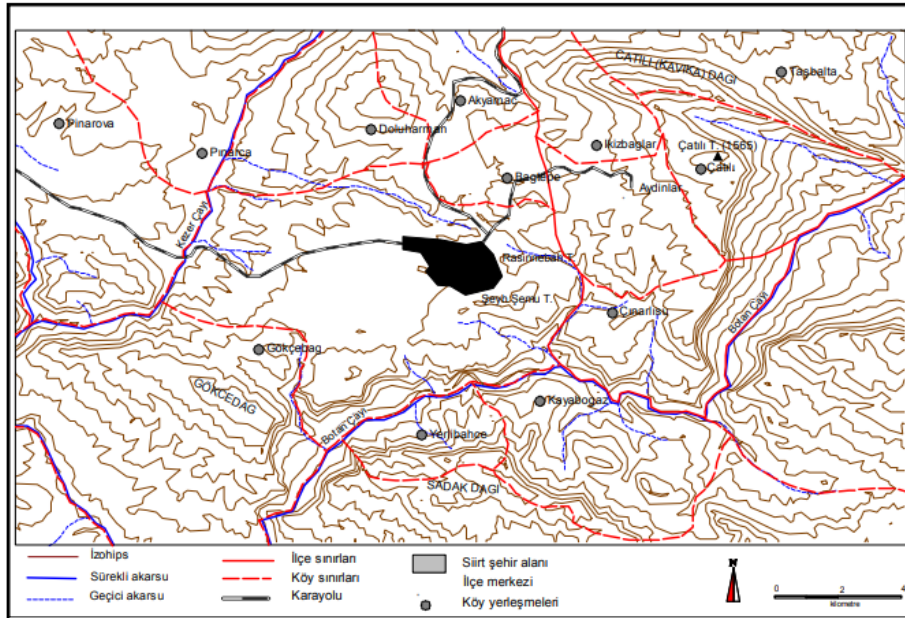
(URL-1)

Şehrin ilk kurulduğu alan, Botan Vadisi'ne hâkim; Şeyhşemu ve Rasinnebah tepeleridir. Vadinin batı yamacında kurulan şehrin, savunmasını sağlayabilme ve doğal çevreden en iyi ölçüde yararlanabilme çabası, kurulacağı topoğrafyanın

belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Şehir, iklimatik ⁵ve morfolojik ⁶olarak yaşamsal fonksiyonlara sahip olan Güneydoğu Torosların kenar kıvrımları ile plato arasındaki alana yerleşmiştir. Siirt, diğer Anadolu şehirlerinde olduğu gibi savunma amaçlı çevresine göre yüksek bir yerde kurulmuş ve günümüzde alçak alanlara doğru gelişme göstermiştir (Şekil 2.9). Yeni yerleşmeler genelde şehrin ilk kurulduğu noktanın batısında kendini göstermiştir. Bu gelişimin temel nedeni Dicle Nehri'nin bir kolu olan Botan (Uluçay) Çayı'nın şehrin ilk kurulduğu noktanın doğusunda derin vadiler oluşturarak buraya doğru oluşacak olan yapılaşmayı engellemesidir. Bunun bir diğer nedeni de doğuda Güneydoğu Toroslar'ın devamı olan dağlık bölgelerin yer almasıdır (Yüksel, 2019).

Şekil 2.9

Siirt İli ve Yakın Çevresinin Topoğrafya Haritası

(Özgen & Karadoğan, 2009)

Plato ile dağlık alan arasında ilerleyen şehrin, doğusunda ve güneyinde Botan (Uluçay) Çayı, batısında ise Kezer ve Başur Çayları ve bu iki çayın birleşmesiyle oluşan Reşan Çayı yer almaktadır. Yataklarını derince yaran bu akarsular, vadi tabanları ile şehrin kurulu olduğu alan arasında yaklaşık 150 ve 500 m arasında

⁵ Klimati: Sadece iklimin etkisine bağlı olarak oluşan toprak.

⁶ Morfoloji: Yer rölyef şekillerinin bilimi olarak tanımlanır. Yerin yüzeyindeki rölyef şekillerini tespit eden ve açıklamaya çalışan bilim dalı jeomorfoloji adıyla öne çıkmaktadır.

değişen bir yükselti farkı oluşturmuşlardır. Böylece şehrin kurulu olduğu saha, çevresinden ayrılmış ve bir plato görünümü kazanmıştır. Tepelerde başlayan yerleşme şehirleşmeye doğru gidince plato yüzeyine doğru bir gelişim oluşmuştur. Şehrin kuruluş çekirdeğini oluşturan Ulus, Dumlupınar, Karakol, İnönü ve Sakarya mahalleleridir. Giderek artan nüfusa cevap veremeyen bu mahallelerden batıya ve kısmen de kuzeye Aydınlar yolu civarına doğru yerleşmeler gelişmiştir. Buradaki Conkbayır, Çal ve Alan mahalleleri çoğunlukla 1945'ten sonra nüfuslanmışlardır. Siirt, etrafı dağlık-tepelik alanlar ile çevrili olan mevcut topografyasından dolayı çukurda kalmaktadır (Özgen, 2003).

Şehir doğu-batı aksı boyunca uzanmaktadır ancak doğudaki Botan Çayı şehrin bu yöne doğru gelişmesini engellemiştir. Kuzeydeki doğal sınırlar, şehrin gelişimi için olumsuzluk yaratması sonucu 1965'ten sonra tamamen batıya Bahçelievler ve devamındaki 10- 15 yılda da Kooperatif mahallesine yoğun nüfuslanma olmuştur. 1980'li yıllardan sonra Evren Mahallesi ve Afet evleri ile toplu konut ve sanayi sitesinin Kezer çayının doğu yamacına kurulmasıyla şehirleşme tamamen batıya kaymıştır (Özgen & Karadoğan, 2009).

Siirt şehrini de barındırın Siirt merkez ilçe sınırları içerisinde 1 belde, 34 köy ve 23 mahalle yerleşmesi bulunmaktadır. İlçeler ile birlikte toplam yüz ölçümü 5.717 km² iken, merkezin yüz ölçümü yaklaşık olarak 633 km² 'dir (Yüksel, 2019).

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri sert iklim koşullarına sahiptir. Göğebakan, (2015)' e göre;''Anadolu'da yüzey şekillerine bağlı olarak değişik iklimler yaşanır. Bu değişik iklim şekilleri de mimari yapılanmalarda bölgesel farklılıkların doğmasına neden olmuştur.''

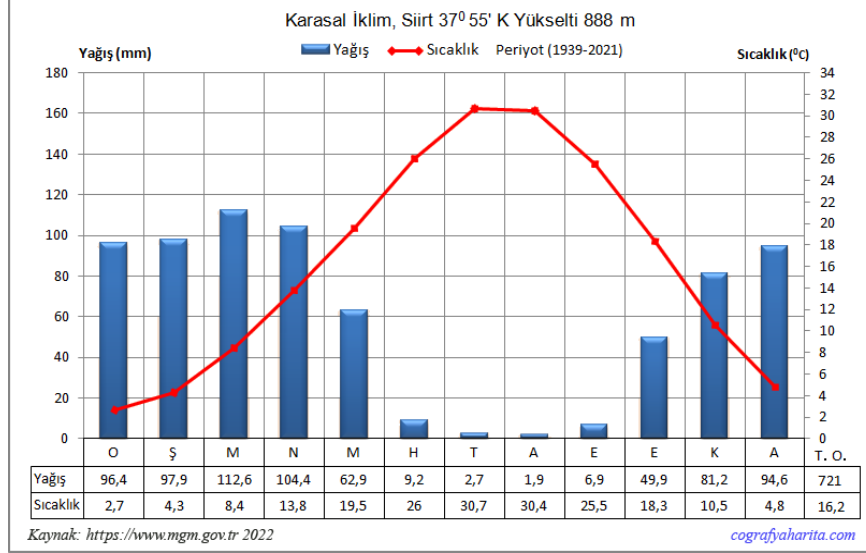
- Kuzey Anadolu (Ilıman)
- İç ve Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu (karasal)
- Ege, Akdeniz-Akdeniz iklimi

Siirt karasal iklim kuşağında yer alır. Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinden en sıcak ve en kurak olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kuzeydoğu köşesinde, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Doğu Anadolu Bölgesi ile kesiştiği noktada yer alan Siirt şehri, yakın çevresiyle birlikte bozulmuş Akdeniz iklimi ile orta kuşak karasal (step) ikliminin ortak etkilerini taşımaktadır (Şekil 2.10). Kış mevsimi, normal şartlarda diğer karasal iklim yörelerinden daha ılıman geçmektedir. Yaz mevsimi ise aşırı

terleme (transpirasyon) ve buharlaşmaya (evaporasyon) rağmen bağıl nem oranı oldukça düşüktür (Özgen, 2003).

Şekil 2.10

Siirt İklim Grafiği, 2022

(URL-2)

Doğu Anadolu'nun dağlık ve yüksek plato ve yaylaları ile Güneydoğu Anadolu'nun Suriye'ye doğru alçalan düzlükleri arasında kalan Siirt şehrinde iklim bir geçiş tipi olarak nitelendirilebilir. Siirt'te Doğu Anadolu'nun soğuk ikliminden, yaylaların serin ikliminden, Akdeniz'in ılık ikliminden ve Arap çöllerinin sıcak iklimine kadar pek çok iklim özelliğine rastlamak mümkündür (Atalay, 1946; Kılıçcıoğlu, 1966).

Siirt'in Tarihi Kent Dokusu

Biçimlenmesinde Türk-İslam kültürünün etkilerini görülen Siirt'in tarihi kent dokusunun araştırmalarımıza göre ilk oluşumu Beylikler döneminde başlamıştır. Tarihi dokunun oluşumu ve gelişimini aşağıdaki kronolojik sırayla şöylece izlemekteyiz:

Büyük Selçuklu Beylikler Dönemi (12. Yy. ilk çeyreği). Büyük Selçuklu Atabeylikler dönemi, Siirt'in günümüzdeki tarihi kent dokusunun oluşumuna ait ilk somut kanıtların gözlemlendiği dönemdir. Siirt 639 yılında, Halife Hz. Ömer Dönemi'nde fethedilmiş ve İslam topraklarına katılmıştır (Seçkin, 2005).

Siirt'in 1083 yılında Sultan Melikşah tarafından Mervaniler'den ele geçirilip Selçukluların hâkimiyeti altına alınması ile kentte başlayan Selçuklular döneminde Siirt'te, günümüzdeki tarihi kent dokusunun en eski yapısı olan Ulu Cami (Şekil 2.11) inşa edilmiştir (523 H\1129 M). Caminin ne zaman inşa edildiği kesin olarak bilinmemekle birlikte, caminin kitabesinde yer alan tarihler olan 1129'da Irak Selçuklu Sultanı Mahmud ve 1260'da Siirt'e hâkim olan Selçuklu Atabeyi Mücahid İshak, camiyi onarımdan geçirmişlerdir (Bakır, 2022; Seçkin, 2005).

Şekil 2.11

Siirt Ulu Cami Günümüzde

(URL- 3)

Ulu Cami tarihteki kayıtlara göre Sakarya mahallesinde konumlu görünüyorsa bile, bugün Karakol Mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Tarihi dokunun ilk oluşum merkezi Sakarya mahallesidir. Kent, XII. Yüzyıldan itibaren, Ulu Cami çevresinde gelişmeye başlamış ve caminin çevresinde şekillenen hayat ile bugün ki tarihi kent dokusu ortaya çıkmıştır. Ayrıca burası, Siirt'in kültürel, sosyal, siyasal ve ekonomik faaliyetlerinin yoğun bir şekilde yaşandığı bir merkez olmuştur (Siirt Gazetesi, 1958).

Dolayısıyla ile, günümüz tarihi kent dokusundaki birçok mimari öge, kentin çekirdeği olan Ulu caminin yapımı ile ortaya çıkmıştır. Yapıların dikdörtgen plan şeması ve camide kullanılan; kesme taş (duvarlar, kemerler, beşik tonoz), tuğla, ahşap malzeme kullanımı ve yaygınlaşması Ulu Cami'den esinlenerek bu dönemde başlamıştır (Şahmaran, 2019).

Siirt'te 1102-1409 yılları arasında hüküm süren Artuklular, tarihi dokunun günümüzde Ulus Mahallesi'nde yer alan Cumhuriyet Camii (1157) (Şekil 2.12) ve Batı Mahallesi'nde yer alan Asakir Camii'ni (1265) inşa etmişlerdir (Şekil 2.12). Artuklular'dan sonra İmadüddin Zengi'nin eline geçen Siirt (İbnü'l-Esîr, XI, 94), Moğol istilasına uğramış ve kent büyük oranda tahrip olmuştur. Daha sonra İlhanlılar'ın ve onların halefleri durumundaki Celâyirliler'in hâkimiyeti altına giren Siirt, Timur istilâsını da gördükten sonra 1462 yılına doğru Akkoyunlular tarafından ele geçirilmiştir. Kent, XVI. Yüzyılın başlarında ise Safevîler'in hâkimiyeti altına girmiştir (Tuncel, 2006).

Şekil 2.12

Cumhuriyet Camii, 2012 Yılı Restorasyon Çalışmaları

(URL- 4)

Beylikler döneminde, kentte camiler, mescitler, türbeler, inşa edilmiş ancak günümüz tarihi kent dokusunda bu dönemden kalma mimari değeri yüksek, önemli yapıların varlığı Ulu Cami, Cumhuriyet Cami ve Merkez Asakir Cami dışında neredeyse yok gibidir ve bazı mescitler, türbeler, mezarlar günümüze ulaşmış durumdadır (Siirt İli Somut Kültürel Miras Envanteri, 2021). Bunun sebebi savaşlar ve el değişimleri sırasında şehrin yaşadığı büyük tahribatlardır.

Ulu Caminin günümüze kadar gelebilmesindeki en önemli rol ise Cumhuriyet Dönemi de dâhil olmak üzere geçirmiş olduğu çok sayıda onarımlardır (Bakır, 2022).

Günümüz Siirt tarihi kent dokusunun oluşumuna ait en eski mimari eserler, Büyük Selçuklu Atabeylikler Dönemi'nde inşa edilmişlerdir ve kentin kültürel mozaiğinin ilk parçalarını oluşturmaktadırlar.

Geç Osmanlı Dönemi (18.-20. Yy. ilk çeyreği arasında). Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran'da Safevîler'e karşı kazandığı zafer sonrasında (1514) Siirt, Osmanlı topraklarına katılmıştır. Bu sıralarda (1526) dört mahalleli (Ras/Reis, Bağa, Beyder, Halfaniye) küçük bir şehir konumunda olan kentte, vakıf gelirlerinin çoğu dükkân kiralarından sağlanıyordu ve bunların bazılarını mescit ve medreseler oluşturmaktaydı. Osmanlı Dönemi'nde kentte; camiler, mescitler, türbeler, hanlar, hamamlar, çeşmeler ve Geleneksel Türk Evi tarzında evler inşa edilmiştir. Bu yapılardan bazıları günümüze ulaşmış ve tarihi dokunun oluşumuna katkı sağlamıştır. Günümüz tarihi kent dokusunun büyük bölümünü oluşturan; Münkedir ve Babuddarb camileri, Ayn salıp çeşmesi ve sabatlar, geç Osmanlı Dönemi eserleridir (Siirt İli Somut Kültürel Miras Envanteri, 2021).

Siirt'in birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olması birçok kültür anlayışı ile birlikte mimari anlayışının da sürekli değişimine sebep olmuştur. Bununla birlikte hâkim olan mimari, bölgede yoğun bulunan Cas malzemesinin sıklıkla kullanım ile ortaya çıkmış olup Anadolu'da az rastlanacak yöresel Siirt mimarisini oluşturmuştur (Şekil 2.13).

Şekil 2.13

'Beyaz Kent' Siirt

(URL-1)

Günümüzdeki geleneksel konut mimarisi örneklerini teşkil eden, yerel isimleriyle Cas Evleri'nin (Şekil 2.14) çoğu da geç Osmanlı Dönemi'ne ait eserlerdir (Siirt İli Somut Kültürel Miras Envanteri, 2021).

Şekil 2.14

Cas Evi (Kültür Evi)

(D. Özavcı-2020)

XIX. yüzyılın sonları ile XX. Yüzyılın başlarında, Siirt'in yakın çevresinde meydana gelen Ermeni başkaldırıları, Siirt kentini de olumsuz etkilemiş ve bu yıllarda kent, Rus ve İngiliz cepheleri yakınında kalması sebebiyle çok fazla zarar görmüştür. Anadolu'nun mütareke döneminde de kısa süreli olarak İngiliz işgaline uğramıştır (Tuncel, 2006). Tüm bu olaylardan dolayı Osmanlı Dönemi, Siirt için bir yıkım dönemi olmuş, kent dokusunda bir gelişim olmamıştır. Böylece, tarihi kent dokusunda, Beylikler döneminden sonra gelen erken Osmanlı Dönemine ait hiçbir ize rastlanamamaktadır.

Cumhuriyet Dönemi. Siirt, 1923 yılında başlayan Cumhuriyet Dönemi'nde, bir il merkezi konumuna getirilmiştir. Ancak, I. Dünya ve Kurtuluş savaşlarının kötü etkileri, el değışiklikleri nedeni ile kent gelişim gösterememiştir. Bu dönemde şehrin merkezi konumunda olan İnönü, Ulus, Sakarya ve Dumlupınar gibi mahallerde, sokaklar oldukça dar ve düzensiz olup imar planından yoksun kalmıştır (Şekil 2.15). 1950'li yıllara doğru Tınaztepe, Batı, Ülkü ve Karakol mahalleri yavaş yavaş gelişme göstermiştir. Ancak, yalnızca insanların geçebileceği genişlikte olan oldukça dar sokaklar, yerel yönetimlerin planlamaları dışında, arazi sahiplerinin inisiyatifine

bırakılmıştır. Bu dönemde inşa edilmiş mahallelerde, cadde özelliği gösteren herhangi bir ulaşım aksı bulunmamaktadır. Hiçbir alt yapı ve planlamanın olmadığı bu mahallelerde, insan sağlığına dair hiçbir tedbir alınmamıştır (Özgen & Karadoğan, 2009).

Şekil 2.15

Cumhuriyet Döneminde Siirt

(URL- 5)

Cumhuriyet Dönemi'nden günümüze gelen, Bahçelievler mahallesinde yer alan, Cumhuriyet dönemi mimarisi örneklerinden Siirt Valiliği eski Hükümet Konağı binası (1945) bulunmaktadır (Şekil 2.16).

Şekil 2.16

Hükümet Konağı Binası (1945)

(URL- 6)

Cumhuriyet Dönemi'nde özellikle 1950-1970 yılları arası yıllarda, tarihi dokuda köklü bir değişim olmuş, eski mahallelere göre daha planlı yapılaşmalar ortaya çıkmıştır. Osmanlı Dönemi'nde, dini etkilerle, genellikle balkonsuz olarak inşa edilen yapıların yerini, 1940'lara doğru balkonlu yapılar almıştır. Bu kapsamda 20. Yüzyılın ilk yarısında inşa edilen Cas Evleri de 19. Yüzyıla ait geleneksel evlerden farklı şekilde balkonlu olarak tasarlanmışlardır. 1938 tarihinde inşa edilen Abdullah Alp Evi ve ona yakın tarihli inşa edilen Suat Ertekin Evi diğer geleneksel konutlardan farklı olarak balkonludur.

Batıya doğru gelişip büyüyen ve modernleşen kent dokusu, ikâmet, kamu idaresi, ticaret, sosyal yaşam yapılarını da bu tarafa yönlendirmektedir. Kentteki bu oluşumla birlikte gelişen yeni yapılaşma, eski mahallelerdeki yaşamı ikincil duruma düşürmüştür; ekonomik değerini de kaybettirmiştir. Tarihte tüm kenti bünyesinde barındıran tarihi kent dokusunun yer aldığı, şehrin doğusundaki eski mahalleler (Algül, Batı, Ülkü, Conkbayır, Dumlupınar, Çal, Doğan, İnönü, Karakol, Sakarya, Ulus) günümüze gelen süreçte Siirt kentinde yaşanan fiziki, ekonomik ve sosyal değişimler nedeni ile kentin yalnızca bir bölgesi, eski kent merkezi konumuna gelmiştir (Şekil 2.17).

Bu bölge yakın süreçte, koruma bilincinden yoksun, genellikle düşük gelirli ve kentin yabancıları olan bir demografik yapıyla el değiştirmektedir. Bunun yanı sıra tarihi kent dokusunun korunması ve yeni kentsel oluşumların planlanmasında söz sahibi olan kurumların, erk ve denetim yetersizlikleri, doku gelişimini yanlış ve olumsuz yönde etkilemekte, mevcut tarihi doku elemanlarını da büyük zararlara uğratmaktadır.

Şekil 2.17

Siirt'in Ulu Cami Çevresinde Gelişen Günümüzdeki Tarihi Kent Dokusu

(URL- 7)

Büyük Selçuklu Beylikler Dönemi, Geç Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi'nde inşa edilmiş bu yapılar, kentin bugün ki tarihi dokusunu oluşturmaktadır. Siirt tarihi kent dokusu, bünyesinde barındırdığı kentin farklı tarihi dönemlerine ait yapıları ile geçmişi günümüze taşıyan bir kültürler mirası konumunda varlığını sürdürmektedir. Yeterli korumadan yoksun olan bu kültür varlıklarını geleceğe taşıyabilmek için gerek merkezi gerekse yerel yönetimin duyarlı bir koruma bilinci ile restorasyon çalışmaları ve yeniden kullanımlarla tarihi dokuya yaşam kazandırmaları önem arz etmektedir.

Tarihi Çevre Kavramı

Geçmiş medeniyetlerden günümüze gelebilmiş yapılar ve açık kamusal alanlardan oluşan yerleşimler tarihi çevreyi oluşturan öğelerdir. Sit alanları tarihi çevre kapsamında değerlendirilmektedir. Tarihi çevre hem kendi içinde bir bütündür hem de bulunduğu bölgedeki tarihi dokunun da bir parçasıdır. Bu anlamda, tarihi çevre içerisinde yer alan binaların mimari üslupları, malzeme ve yapım teknikleri, cephe özellikleri gibi karakteristikleri; bölgenin mimari kimliğini, içinde yaşamış olduğu toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik durumunu ortaya koyan tarihi verilerdir. Dolayısı ile tüm bu veriler, tarihi çevrenin sahip olduğu kimliği ortaya koyan kanıtlardır.

‘‘Tarihi çevrenin bileşenlerini oluşturan tekil yapılar, iki farklı grupta ele alınmaktadır. Bunlar: ‘anıtsal yapılar’ ve ‘çevresel değerli yapılar’ dır’’ (Ahunbay, 2009, s.16). Anıtsal yapılar hem tarihi hem de mimari/estetik değeri yüksek tekil yapılardır. Çevresel değerli yapılar, tarihi ya da mimari değeri anıtsal boyutta olmasa bile, kentin kimliğini yansıtan, kentsel sit alanlarının önemli birer parçalarıdır (Zeren, 2010).

Tarihi çevreyi oluşturan her bir modül olan sivil mimari yapıları, anıtsal yapılar, sokaklar, topografya gibi parçalar oradaki doğal biçimlenişin ve bütünleşimin birer parçasıdır. Tarihi çevre yalnızca, gözle görülen bu yapıları çevrenin yüzeyde kalan kısmı değildir, aynı zamanda görünmeyen kısımdır. Yapısal çevre içerisindeki tarihsel dönemlerin izlerini okutan şey yapının kentsel sürekliliğidir. Kentsel süreklilik, yapının kullanım sürekliliğine bağlı olarak gelişmektedir (Zeren, 2010).

Tarihi çevrenin bileşenlerinden olan anıtsal yapılar, kent kimliğinin odak noktası, simgesi ve kent silüetinin en önemli parçalarındandır. Anıtsal nitelikli

yapılar, genellikle toplumun; sosyal, ekonomik, kültürel ve dini gereksinimlerini karşılamak için inşa edilmiş ve kentin en önemli noktalarında konumlandırılan kente kimlik kazandıran imgeleridir.

Kent imgesi, kent silüetini oluşturan tüm parçalar ve kentin yaşam biçimidir. Kent silüetini; konutlar, kamu binaları (hastane, kütüphane vb.), kamusal açık-yarı açık alanlar (park, bahçe, meydan vb.), dini yapılar, heykeller, alış-veriş mekânları, kısacası kentin mimarisi ve planı oluştururken, yaşam tarzını insanların; alışkanlıkları, davranış biçimleri, inançları, kültürleri ve değerleri ile oluşmaktadır. Anıtsal yapılar arasında en özel görülen, içinde yaşamış olan toplumların inanç biçimini temsil eden dini yapılardır.

Yapılar çevreleri ile beraber oluşmakta, eskimekte ve onun içerisinde şekillenmektedirler. Sanat eseri niteliğindeki yapılar, estetik değerleri, kendine özgü iç ve dış mekânları sayesinde, çevresi ile güçlü bir ilişki ortaya koymaktadırlar. Yapının en önemli ilişkisi insan ile olan ilişkisidir dolayısı ile kişiler ve toplumlar onu koruduğu kadar yaşayabilmektedir. Vandalizm de yapıya bilinçli bir şekilde, isteyerek zarar veren, insan kaynaklı bir durumdur. Diğer bir yakın ilişkisi de daha az direnç gösterebildiği olumsuz çevresel etkilerdir. Günümüzde bu faktör kaynaklı koruma çalışmalarına da yoğunlaşmıştır ancak ekonomik nedenler sınırlılığında gerçekleşmektedir.

Yapının içerisinde bulunduğu çevresi ile olan ilişkisi zamanla değişmektedir. Bu değişim doğal bir süreçtir ve emrivaki bir durum olarak görülmemelidir. Ayrıca, bu değişimi de kontrol etmek gerekmektedir. Aksi halde farklılaşmanın önüne geçilemez ve yapıyı çevrenin kendine has özellikleri, özgün dokusu kaybolabilir.

Koruma Kavramı

Koruma, kültür varlığı niteliğindeki yapıların ya da kent parçalarının, yaşamlarına devam edebilmeleri için gerekli önlemler alınarak, yapılan sürekli bakım, konservasyon, rekonstrüksiyon ve restorasyon gibi çalışmalardan oluşmaktadır (Ahunbay, 2019; Hasol, 1975). Türkiye’de yürürlükte olan 2682 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda (1983) yer alan diğer bir tanıma göre: “Koruma, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, işlev değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir” (T. C. Resmî Gazete, 1983).

Koruma eylemi, geçmişi ve geleceği kapsayacak şekilde “yaşatmak” olarak da tanımlanabilir (Kiper, 2006). Koruma kavramının geçmişine bakıldığında zaman, onarım eylemi uygarlık ürünü olan kültür varlıklarının tahribatı ile başlamıştır. Bu yönde yapılan tüm hareketler ve benimsenen tüm görüşler bu tahribata bir tavır (tepki), karşı bir eylem olarak ortaya çıkmıştır (Coşkun, 2012).

Koruma kavramının temelinde neyi ve neden koruyacağımız yatmaktadır. Bu anlamda, koruma eyleminin nedenleri arasında en önemlisi neyi koruduğumuzu bilmektir. Çünkü neden ve nasıl koruyacağımız ikinci etapta belirlenen ve planlanan sorunlar iken ilk olarak neyi koruyacağımız belirlenmektedir. Korunan şey bazen tarihi çevrenin somut yani fiziksel anlamda bir bileşeni olabileceği gibi bazen ise soyut bileşen olan sosyo-kültürel değerler de olabilmektedir. Bazı durumlarda ise her ikisi birden korunmaya gerekli görülür. Çünkü korumanın asıl amacı, somut-maddi ve somut olmayan-manevi kültürel mirasın gelecek nesillere olabildiği kadar yalın ve doğru bir şekilde aktarılmasıdır. Hızla gelişen ve değişen dünyada toplumların ve kentlerin kimlikleri ancak bu şekilde korunabilmektedir. Bir uygarlığın en önemli ürünü olan kentin korunması, kentlerin özgün kimliklerinin korunarak diğer uygarlıklara ve nesillere aktarılması amacıyla ortaya çıkan bir fikirdir (Negiz, 2017).

Koruma olmaz ise; doğal çeşitlilikler, farklılıklar, aidiyetler zamanla kaybolur ve bu kaybın sonucunda dünya; tek düze, aynı kalıp kent silüetlerine sahip, tek kültürlü ve aynı kültür öğelerini tekrar eden bir yer olmaya başlar. Kısacası kaybolmamak için korumak gereklidir (Bektaş, 2001).

Tarihi çevrenin tüm bileşenlerinin korunması, geçmişte var olmuş yaşantıları günümüze bağlar ve bunun paralelinde de geleceğe taşır. Geçmişin mekânlarının günümüz mekânları olmasına da olanak tanır. Koruma eyleminin nedeni, kültürel mirasın; yaşam kültürünün zenginliğinin ve geçmişte varılan teknik düzeyin nerede olduğunun kanıtı niteliğinde bir belge teşkil etmesidir. Bu anlamda kültürel miras, geçmiş yaşamlar ile ilgili tüm bilgileri bize aktaran ve okutan en somut belgedir. Bu nedenle geçmişi öğrenmek ve gelecek için örnek almak adına koruma eylemi gerekli bir davranış biçimidir (Zeren, 2010).

Tarihsel süreçte Antik Dönem’den beri var olan koruma eylemi, 18. Yy. Avrupa’ında önem kazanmış, 19. Yy. da ise Viollet le Duc’ün o güne dek önemsenmeyen Orta Çağ Sanatı’nın parlaması ile birlikte, sanatın araştırılması ve onarılması düşüncesi, bilimsel düzeyde bir yer bulmuş ve hızla gelişen koruma bilincine dönüştürülmüştür.

20. yy. başında, ‘çağdaş restorasyon kuramı’ çerçevesinde, Giovanni’nun görüşlerinin, ‘restorasyon tüzüğü’ (carta del restauro) olarak kabul edilen bir tüzüğe dönüştürülmesi ile yasallaşma adına ilk adım atılmıştır (Ahunbay, 2009; Zeren, 2010).

Doğal ve fiziksel çevrenin bozulmasına karşı duyarlılık gösterme fikri, ilk olarak Sanayi Devrimi (1760) ve sonrasında Fransız Devrimi (1789) ile ortaya çıkmışsa da özellikle II. Dünya Savaşı’nın tahribatı kentleri yaşanmaz hale getirdikten sonra koruma kavramı da insan hakları, demokrasi gibi çağdaş kavramlara eklenmiştir (Zeren, 2010).

Özellikle küçük bölgelerde yoğun olarak görülen geleneksel strüktürün korunması, çok önemli görülen bir millî kültür sorunu teşkil etmektedir. Eğer geleneksel strüktür tarihî bir yolu ya da bir anıtı içerisine alıyor ise; anıt ile çevresi arasındaki ilişkinin mümkün olduğu kadar korunması önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihî bir çevre içerisinde yer alan tüm yapılara, tek tek nasıl davranılacağı ve ne gibi koruma müdahaleleri gerçekleştirileceği sorunu da bu noktada düşünülmelidir.

Şehrin karakteristik silüetini oluşturan ve şekillenmesinin bir parçası olan tarihi yapılar, taşıdıkları tarihi ve estetik değer nedeni ile korunmaktadır. Koruma gerçekleştirilir iken, yapının ve bulunduğu tarihi çevrenin özgün halini yitirmemeleri adına; yapılan müdahalelerin mümkün olduğu kadar az olması gerekliliği esas alınmalıdır. Bozulan tarihi çevrenin içerisinde konumlu yok olan strüktürel elemanların ya da mekânların tarihi ve estetik değerine bakılarak ne ölçüde korunacağını ortaya koyan bir takım koruma ölçütleri belirlenmelidir.

Taşınmaz kültür varlıklarının koruma anlamında değerlendirilmesinde henüz, ulusal ve bilimsel nitelikte ortak bir sistem oluşturulmamış olsa dahi; Almanya’da G. Kiesow tarafından geliştirilen; anıtın tarihi, estetik ve teknik açıdan önemini ortaya koymaya yardımcı bir ölçü sistemi bulunmaktadır. Hessen Eyaleti Anıt Koruma Müdürlüğü’nce kabul gören ve korumada neyin öncelikli olduğunu puanlama sistemi ile gösteren bu koruma değerlendirme ölçütleri dört ayrı önem üzerinde durmaktadır (Ahunbay, 2009):

1. Sanat tarihi değeri (en çok 40 puan)
2. Şehircilik yönünden önemi (en çok 40 puan)
3. Tarihi önemi (en çok 20 puan)
4. Teknik önemi (en çok 20 puan)

Sanayi devrimi sonrası, teknolojik gelişmeler ile birlikte, hızla küreselleşen dünyada kentlerde hızlı bir değişim göstermektedir. Bununla birlikte kentlerde çevresel sorunlar; aidiyet kazanmamış yapılar, kentsel yayılma denilen gelişmiş güzel, plansız bir büyüme söz konusu olmuştur. Tüm bu sorunlar ve böyle bir kent modeli içerisinde asıl olarak ayakta durmaya çalışan ve kentin kimliğini yansıtan tarihi yapılar olmuştur. Tarihi yapılar, zamanla asıl işlevlerini kaybetmiş olsalar dahi, inşa edildiği dönemin; sosyal ve ekonomik yapısı, kültürel değerleri, inancı ve mimari durumu gibi tüm aidiyetleri hakkında bazı önemli ipuçları ve açık bilgiler sunmaktadır. Tarih boyunca evrimleşen kentlerin kendi özgün kimliğini oluşturan bu yapıların korunması hakkında gelişen bilinç ile birlikte konuya önemde artmaktadır (Enlil, 1992).

II. Dünya savaşından sonra, Avrupa'da Rönesans'ın çekirdeği olarak kabul edilen ülkeler olan İngiltere, İtalya ve Fransa'da oluşan yıkım ve tahribatlardan sonra, koruma kavramı gündeme gelmiştir. Anadolu Selçuklu-Beylikler ve Osmanlı Dönemi'nde de koruma, vakıflar aracılığı ile sağlandığı için, vakıf yolu ile elde edilen tüm maddi gelirler, onarım için ayrılan kaynak teşkil etmektedir (Tunçer vd., 2018).

Günümüzdeki koruma anlayışı ise hem dünya tarihinde hem de sanat ve mimarlık tarihinde yeni fikirlerin ve bazı yeniliklerin doğmasına neden olan Fransız Devrimi (1789) ile ortaya çıkmıştır. Uzun süre harap halde kalan kale, şato, saray, kilise gibi yapılar, 1850 itibari ile onarılmaya başlanmıştır. Çalışmalar sırasında, Orta Çağ sanatına ve mimarisine olan ilginin artması ile başlayan koruma bilinci; tarihi süreç içerisinde birkaç ayrı görüş ile beden bulmuş ve bu görüşlere bağlı olarak, koruma kapsamında yapılan müdahaleler de farklılaşmıştır.

Bu anlamda, yenilenen kentler ile birlikte koruma fikri de evrimleşmekte, zamanla değişime uğrayarak farklı görüşler almaktadır. Üslup Birliği, Romantik Görüş, Tarihi Restorasyon ve nihayetinde bugünkü koruma anlayışının temelini oluşturan Çağdaş Restorasyon akımı; koruma kavramının evrimleşme sürecinde, tarihte aldığı hal, üslup ve görüşlerdir. Kısacası; koruma anlamında ilk çıkan görüşler, kültür varlığına hiçbir müdahaleyi kabul etmez iken; bu tavır zamanla yumuşamış en az müdahaleye dönüşmüş ve 19. YY.'dan günümüze dek daha da esnetilerek; yapının, Venedik Tüzüğü gibi geniş bir çerçevede korunarak, devamlılığının sağlanması esas alınmıştır (Kılıç, 2015).

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) tarafından çıkarılan Venedik Tüzüğü'nün 3. Maddesinde “Anıtların korunmasında ve onarılmasındaki amaç, onları bir sanat eseri olduğu kadar, bir tarihi belge olarak da korumaktır” ve 4. Maddesinde “Anıtların korunmasındaki temel tavrı korumanın kalıcı olması ve sürekliliğinin sağlanmasıdır” olarak belirtilmektedir (ICOMOS, 1984; Venedik Tüzüğü, 1964, s.1).

Kısaca koruma, bir toplumun tarihsel belleğinde yer etmiş yapıların, en özgünlüğünü bozmadan gelecek nesillere aktarılması ve bu kültürel mirasın sürekliliğini sağlamak için en az müdahale ile doğru yöntemler kullanılarak muhafaza edilmesi olarak tanımlanabilir (Ünlü & Ünver, 2019).

Mimari değeri yüksek yapıların ya da anıtların korunmasında asıl amaç yapıyı yalnızca fiziksel olarak korumak değil, tarihi ve sanatsal değerini de korumaktır. Korunmaya değer görülen her yapının mimari/estetik değerinin yanı sıra; belgesel, tarihi ve ekonomik bir değeri vardır. Yapının korunmasında yalnızca işlevselliğinin yeterli görülmediği ve kültürel bir geçmişinin olması gerektiği savunulur. Çünkü yapının geçmiş konumunun, değer ölçütlerine paralel, toplum belleğindeki yeri oldukça önemlidir (Kuban, 2000; Pekol, 2010). Bu anlamda yapının ilk inşa tarihindeki; mimari üslubu, plan şeması, yapı malzemesi ve yapım tekniği, cephe özellikleri gibi birtakım karakteristikleri göz önünde tutulup, asıl hali ve özgün niteliklerine sadık kalınarak, bahsedilen tüm bu (tarihi, belgesel, estetik, sanatsal ve ekonomik) değerleri ile birlikte koruma gerçekleştirilmelidir.

“Tarihi geçmişi Roma Antik Dönemi’ne kadar dayanan koruma kavramındaki ilk hareketler savunmaya yönelik, surların onarımı olarak karşımıza çıkmaktadır” (Erder, 2007, s.5,7).

Buna bağlı olarak yıkılan yapıları onarmak ya da yerine çevrenin kimliği ile uyumlu yeni yapılar inşa etmek söz konusu olabilmektedir. Rekonstrüksiyon yerine, yeniden işlevlendirme ve tamamlama çalışmaları aracılığı ile korunabilecek kadar mevcut yapının, yeni yapılar ile tamamlanması daha doğru bir karar olacaktır. Ancak, çevrenin yok olan kısımları çok fazla değil ve artık kurtarılacak durumda değil ise aynı zamanda bu parçalar estetik değer taşıyor ise yeniden yapılmaları (rekonstrüksiyon) kabul edilebilmektedir. Bu iki durum dikkate alınmadığı takdirde bozulmaması ve korunması istenen tarihî çevrenin kendine özgü değerlerini kaybetmemesi imkânsız olacaktır (Kuban, 1969).

Tarihi çevrede bulunan yapıların mevcut durumuna bağlı olarak, en çok kullanılan koruma yöntemleri/teknikleri; sağlamlaştırma, bütünleme/tamamlama, yenileme/yeniden işlevlendirme, yeniden yapım, temizleme ve taşımadır.

Şehirlerin tarihî kimliklerinin korunması, tarih içinde meydana gelmiş fiziksel ilişkiler düzeninin korunması demektir. Dolayısı ile yapının çevresi ile olan ilişkisi yapıya katkı sağladığı sürece, yapının yerinden oynatılması ve çevreden ayrılması (taşıma) düşünülemez. Ancak yapının yaşamının tehdit altında olduğu hallerde yapıyı taşımak söz konusu olabilir. ”Yine de yer değiştirmenin aleyhine olan iki kriteri belirtmek gerekir: Bunlardan birincisi, eski bir anıtın veya tarihî değeri olan bir yapının, yeni çevreye kazandırabileceği niteliklerin yok olması: ikincisi, sökülen bir yapının, aynı malzeme ile başka bir yerde kurulmasının teknik ve estetik sakıncaları” (Kuban, 1969, s.355).

Koruma teknikleri daha çok yapının dış boyutları ve dış kabuğun korunmasına yönelik olarak geliştirilir ancak iç mekânın fonksiyonel değişikliğe tâbi tutulması ile bir koruma gerçekleşmesi öngörülmektedir (Kuban, 1969). Tarihsel çevreye, yeni kentsel işlevler yükleyerek hayata geri kazandırılmalarını ve yeni ruhu ile birlikte canlandırıp yaşamını sürdürmesini sağlamak korumada asıl amaç teşkil etmektedir. Bu durumda, koruma yöntemlerinden olan yeniden işlevlendirme-rehabilitasyon (iyileştirme) uygulanması en gerekli olan yöntemdir. Ayrıca, yüklenen yeni işlevin devamlılık ve sürdürülebilirliğinin sağlanması da büyük önem arz etmektedir.

Yeniden İşlevlendirme

Bulunduğu zamana ve yeni gerekliliklere ayak uydurabilmek adına ve bölgenin yeni ihtiyaç programına bağlı olarak, tarihi yapıların asıl işlevleri kaybolabilmekte ya da değişebilmektedir. Örneğin, ülkemizde hâkim sosyal yaşantı, inanç ve kültüre bağlı olarak, kendi özgün işlevini ancak özel durumlarda ve az sıklıkta sürdürebilen; kilise, manastır, tekke, han, hamam, saray, kervansaray vb. tarihi yapılar çok fazla bulunmaktadır. Bu yapı türlerini tekrar kullanımda değerlendirebilmek için ilk inşa tarihlerindeki amaçtan farklı bir amaca hizmet edecek şekilde uyarlanması zorunlu hale gelmektedir (Ahunbay, 2019). Bu fonksiyonda revize ve başka yeni bir fonksiyon yükleme işlemi; ‘yeniden işlevlendirme’ olarak tanımlanmaktadır.

Diğer bir tanıma göre ise yeniden işlevlendirme:’’bina için yeni bir işlev uydurmanın bir yolunu bulmaya dâhil olan mimarların ve ayrıca sürece dâhil olan herkesin yaratıcılığını gerektiren bir değişim süreci’’ olarak tanımlanmaktadır (Mısırlısoy, 2016, s. 17).

Bu anlamda yeniden işlevlendirme, günümüzde bir fonksiyonu olmayan, terk edilmiş tarihi yapıların, başka bir amaç için düzenlenerek, yeniden kullanılabilir bir yapıya dönüştürülene kadar geçen süreçtir (Othman & Elsaay, 2018). Bu süreçte alınan müdahale kararları, binanın ne ölçüde yenileneceği yani ne kadar eski olduğu ve proje için ayrılan ekonomik bütçenin ne olduğu ile ilgilidir (Eyüce & Eyüce, 2010).

Yeniden işlevlendirme, diğer tüm müdahalelerden farklı olarak, yapıyı doğal bir tasarım sürecine sokmaktadır. Hem koruma hem de kullanım değişikliği söz konusudur. İşlev değiştiren bina yeni işlevini yarım yamalak değil tam görmek zorundadır. Bu amaçla getirilen yeni işleve bağlı olarak, yapıda belirli ölçülerde fizyonomi değiştirmeye gidilebilmekte ve yapı bazı ekler alabilmektedir (Kuban, 2000).

’’İdeal bir restorasyon düşüncesine aykırı görünen bu kararın aşağıdaki zorunluluklarla alındığı unutulmamalıdır:

1. Yapının, yeni işlevlendirme yapıлып, restorasyonu için bir ekonomik olanak yaratılmadan kurtarılması olanaksızdır.
2. Yeni işlev, yeni bir yapıyı tanımlar. Bu yapı, restoratörün özgün mimari müdahalesine açık olmak zorundadır. Fakat bu tür bir tasarımda mimarın özgürlüğü eski yapıdan kalan verilerle sınırlıdır. Mimar, yaratıcı özgürlüğünü bu sınırlar içinde kullanmak zorundadır’’ (Kuban, 2000, s. 117,118).

Yeniden işlevlendirmede yeni ihtiyaca bağlı olarak, yapıda gerçekleşen bazı fiziksel değişiklikler, yapının içinde bulunduğu tarihi çevreye ait dokuya sadık kalınarak, mümkün olabilecek kadar az müdahale ile yapılmalıdır. Binanın, yeni işlev ile uyum göstermediği ya da yetersiz kaldığı durumlarda çözüm odaklı, binaya ek mekânlar da (hacimler) tasarlanabilmektedir. Yeniden işlevlendirilen yapı ve tasarlanan ek hacim, günümüz gerekliliklerine ve bulunduğu bölgenin işlevsel ihtiyacına karşılık vermelidir.

Aynı zamanda, verilen ikinci fonksiyonun ihtiyaç programı, binanın fiziksel koşullarına yani; konumuna, dış kabuğuna, iç ve dış mekânda bulunan mevcut tüm hacimlerine, cephe özelliklerine kısacası; binanın tüm özgün niteliklerine uyumlu olmalıdır. Ancak yapının kendine has özgün niteliklerini koruyabilecek bir işlevlendirme başarılı sayılabilmektedir. Yapının mevcut potansiyelleri, fiziksel özellikleri, tarihi, belgesel, estetik ve ekonomik değeri bütünsellik içerisinde ele alınıp iyi analiz edilmeli ve yeni kullanıma ilişkin alınan kararlar bilimsel ve analitik yöntemlere dayandırılmalıdır (Mısırlısoy & Günçe, 2017).

Tarihi yapıların yeni bir işlev kazanması aynı zamanda, yeniden yaşam kazanması ve günümüz yaşantısında bir yer bulmasıdır. Bu anlamda yapıların yeniden işlevlendirilerek kullanımı direkt olarak bugüne dolaylı bir yol ile de gelecek nesillere aktarımıdır. Tarihi çevre içerisinde yer alan özgün yapıların, etrafında sürekli gelişen bir değişim ve dönüşüm süreci içerisinde dâhil olup, yeni adaptasyonlar ile kaybolmadan ayakta kalmaları yeniden işlevlendirme ile mümkündür.

Yeniden işlevlendirmenin temelinde asıl yatan şeyin koruma fikri olduğunun yanı sıra, sürdürülebilirlik bu durumun diğer nedenidir. Tarihi binanın yeni, güncel bir fonksiyon yüklenerek günümüze kazandırılması hem çevresel hem ekonomik hem de sosyo-kültürel anlamda sürdürülebilir bir harekettir. Malzeme ve kaynağın korunmasıyla çevresel, maliyet tasarrufuyla ekonomik, mevcut yapıyı ve tarihi dokuyu koruduğu için de sosyo-kültürel sürdürülebilirlik sağlanır (Gençoğlu, 2018).

Yeni yapının maliyeti, harcanan enerji ve eskinin yıkımında ortaya çıkan atık düşünüldüğü zaman, eski bir yapıyı değerlendirebilme fikri, yeni bir yapı tasarlama fikrinden daha ekolojik bir karardır. Ayrıca bazen, yalnızca yapının sahip olduğu değerler toplamı da yapının sürdürülebilirliğine karar vermek için yeterli görülmektedir. Yeniden işlevlendirme ile yapının sürdürülebilirliğinin sağlanması esasında, kültürel miras korunur iken kentsel alanlar da canlanmaktadır (Mısırlısoy, 2016).

Kültür varlığının kullanımının sürmesi ve günümüzde de kentsel yaşama eklemlenmiş olması süreklilik değeriyle ilgilidir. Yapının veya yapı gruplarının işlevsel olarak sürekliliği, kullanılabilir olması, kullanılarak korunma ilkesiyle örtüşmektedir. Yapıların özgün işlevlerini sürdürebiliyor olması ise onların işlevsel değerlerini tanımlamaktadır.

Tarihi yapıların çeşitli faktörler nedeni ile zamanla, inşa edildiği tarihte sahip olduğu ilk fonksiyonu kaybolmakta ya da işlevsel olarak eskimektedir. Dolayısı ile tarihi yapıların;

-orijinal işlevini kaybetmesi ya da

-işlevsel olarak eskimesi, binaların yeniden kullanımını gerektiren nedenlerdir (Altınoluk, 1998).

Ü. Altınoluk, (1998); “Yapıların fiziksel özelliklerinin işlevlerinden daha uzun ömürlü oldukları düşünülürse, işlevlerini sürdüren binalar için bile, her konudaki gelişmeler nedeniyle sorunlar olabilmektedir. O binaya ait işlevin tamamen değiştirilmesi ya da işlevin geliştirilmesi gerekebilir.” (s.19) şeklinde özetlemiştir.

Bu nedenler şöyle sıralanmaktadır:

Toplumsal yapı ve değerler yaşam şartlarının farklılaşması nedeni ile yeni ihtiyaca bağlı olarak değişim göstermektedir. Sürekli değişim ile birlikte, işlev değişir iken yeni işleve hizmet eden yapı değişmemektedir. Bu nedenle yapının ileri ki dönemlerde yeni bir işlev ile kullanıma sunulması gerekli görülebilir. Bu duruma örnek olarak, cemaati kalmayan herhangi bir kilisenin yeni kullanımının cami olması verilebilir.

Her yapı özellikle de tarihi değeri yüksek yapılar, kendine özgü karakteristikleri ile inşa edildiği dönemin izlerini taşımaktadır. Kendi döneminin gerekliliklerine cevap verecek işlevler ile yüklenmiş olan yapılar sonraki dönemlerdeki ihtiyaçlara karşılık veremeyebilir. Böyle bir durumda, fiziki olarak hala kullanılabilir ayakta kalabilen bir yapının yıkılarak yerine yeni bir yapının inşa edilmesi bilinçli ve tasarruflu bir tavır değildir. Ancak, yapının yeniden işlevlendirilip günümüze uyarlanarak değerlendirilmesi doğru bir tutum olacaktır. Korumaya gidilmediği takdirde, yapının özgün halinin toplumsal bellekteki yeri silinmiş olur. Silinen veri yerine yenisi girilerek önce belleğe dolaylı olarak da toplumsal kimliğe zarar gelmiş olur (Kaşlı, 2009).

Yapıya yalnızca gelir sağlayacak bir meta olarak bakılmamalı, korunmaları ve aktarılmalarını gereken daha önemli bir sebep olarak; kültürel ürün niteliğinde değerlendirilmeleri gerekmektedir. Ayrıca yapı; tarihsel, toplumsal ve ekonomik nedenler ile tekrar kullanılmalıdır (Altınoluk, 1998).

Yapının konumlandırılmış olduğu çevre ile ilişkisi, yeniden işlevlendirilmesi için en büyük neden teşkil etmektedir. Çünkü yapının içinde bulunduğu çevrenin ihtiyaç ve gereklilikleri zamanla değişmekte ve bu durumda yapının işlevinin de yeni modern çevreye ayak uydurması gerekmektedir. Dolayısı ile yapı çevresi ile uyum içerisinde, bir bütün halinde düşünülüp yeni çevrenin ihtiyacı ve mevcut doku dâhilinde işlevsel olarak revize edilmelidir (yenilenmelidir). Böylelikle, yapının çevresi ile olan bütünlüğünün hafızadaki yeri olan, toplumsal bellekte korunmuş olmaktadır. Kısacası; yapının çevresi içerisindeki yeri ve önemi kaybolmadan sürdürülebilirliği ve devamlılığının sağlanabilmesi için yeniden işlevlendirilmesi gerekmektedir.

İşlevi yenilenerek korunan bir yapının, yakın çevresine katkısının yanı sıra hem şehir ölçeğinde hem de dünya ölçeğinde sürdürülebilirliği söz konusudur. Bu anlamda yeniden işlevlendirme yöntemi çevreye duyarlı, ekolojik bir harekettir. Yeni yapının maliyeti, harcanan enerji ve eskinin yıkımında ortaya çıkan atık düşünüldüğü zaman, eski bir yapıyı değerlendirebilme fikri, yeni bir yapı tasarlama fikrinden daha ekolojik bir karardır (Selçuk, 2006).

Yeniden işlevlendirme çalışması sırasında, binaya ait bazı öğeleri yeniden kullanıp kullanamayacağımızın değerlendirilmesi, söz konusu binaların, görünüş özellikleri bakımından, işlevsel bakımdan ve bina cinsi bakımından analiz edilmesi sonucunda, dört grupta toplanabilmektedir:

1. İç mekânı ve mobilyası ile aynen kullanılacak binalar
2. Aynen korunarak yeni işlev verilecek binalar
3. Taşıyıcı sistemi korunarak, duvar değişimleri ile işlev verilecek binalar,
4. Eski binanın üstüne, yanına yakınına yeni ek yapılarak, bir bütün oluşturarak kullanılacak binalar (Altınoluk, 1998).

Yapıda yeniden işlevlendirme kararı alınırken, projenin ekonomik durumu ve yapı faaliyet gösterdikten sonra ekonomik katkısının ne olacağı da ele alınmalıdır. Yani yeniden işlevlendirme hareketi, ekonomik sürdürülebilirliği de sağlamalıdır.

İhtiyaç dâhilinde yeni yapı inşa etmek yerine, fiziksel özellikleri anlamında kullanılabilir halde olan bir yapıyı yeni fonksiyonu ile kullanıma açarak; enerji, iş gücü, maliyet ve zamandan %50 ile %80 arasında tasarruf edilmiş olunur (Kaşlı, 2009).

Bazen ise mevcut yapının korunması için harcanacak olan enerji, iş gücü, maliyet ve zaman, yeniden bir yapı inşa etmek için harcanandan çok daha fazla olabilmektedir. Bu durum da yine de yeni yapı inşa etmek yerine eski yapının korunması kararı alınıyor ise sebebi korunan yapının tarihi ve estetik değeridir. Turistik anlamda yapının uzun vadeli sağlayacağı gelir de başka bir avantaj olarak düşünülmektedir.

Teknolojik gelişmeler ve hızla artan nüfus ile birlikte globalleşen kentlerdeki tarihi çevrenin fiziksel yapısı giderek değişmektedir. Değişen çevrenin ticaret merkezine dönüşmesinin sonucu olarak içerisinde bulunan tarihi yapılar da bu değişime karşı koyamaz ve işlevlerini sürdüremez hale gelip yeniden işlevlendirilmek durumunda kalmaktadırlar (Yaldız, 2003).

Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmelerini gerektiren bir diğer ekonomik neden ise; turizm sektörünü canlandırma amaçlı yapılan proje ve çalışmalar (Selçuk, 2006).

Yapıların mekânsal oluşumlarındaki değişikliklerde, işlev seçiminin önemi çok büyüktür. Yapıya en uygun işlevin verilmesinde etkili olan faktörlerin tasarımcı tarafından iyi analiz edilmesi ile süreç içerisinde yapılacak olan müdahaleler dizesine de en doğru şekilde karar verilebilmektedir.

Özgün işlevini yitirmiş bir yapının yeni işlevinin ne olacağına karar verirken, yapının konumunun ve içerisinde bulunduğu çevrenin fonksiyonel ihtiyacının yanı sıra yapının mevcut mekânsal düzeni ve plan şemasının hangi işlev ile daha çok örtüşeceği ve daha uygun olabileceği de araştırılmalıdır. Yapının yeni işlevinin mevcut işleve yakın olması, tasarlanacak yeni mekânın yeni ihtiyaç ve gerekliliklerinin en aza indirgenmesidir. Böylece yapılacak olan müdahaleler de en aza indirgenmiş olur.

Binaya uygun yeni işlevin seçiminde, iç mekân tasarımını doğrudan etkileyen ve tasarımcı tarafından yeterince araştırılması gerekli olan tüm bu girdileri üç ana başlıkta toplamak mümkündür:

- Binanın Mekânsal Oluşumu ve Hacim Boyutları
- Binanın İşlevsel İlişkiler Kurgusu
- Binanın Bulunduğu Konum

Herhangi bir yapı, tek bir hacimden, tekrarlanan hacimlerden ya da karmaşık bir plan şemasından oluşabilmektedir. Buna bağlı olarak, yeniden işlevlendirme

projesinde, binanın mekânsal durumu ve hacimsel boyutları, proje kapsamında yapılacak olan müdahalelerin sınırlarını belirlemektedir. Yapıların mevcut mekânsal düzeni ve plan şemasının verilecek olan yeni işlev ile uyuşması tüm hacimlerin sorunsuz çalışmasını sağlayacak ve olumlu sonuçlar elde edilebilecektir.

Örneğin, tarihi bir şehir içi hanı, yeniden işlevlendirme projesi kapsamında değerlendirildiğinde, verilecek olan yeni işlevin ilk olarak sinema değil de bir konaklama mekânı olabileceği düşüncesi mekân-hacim ve işlevin birbirleri ile örtüşmesiyle ilgilidir. Ya da tek mekân özelliğinde bir kilisenin parçalara bölünüp sınıflar oluşturularak okul haline getirilmesi söz konusu olamayacağı gibi, İngiltere’de örneklerini gördüğümüz bir oto galerisi ya da bir sinemaya dönüştürülebilmektedir. Kiliseyi okula, hanı sinemaya dönüştürme gibi fikirler ya hiç olumlu netice almayacak ya da yapıların kendine has kimliklerini büyük ölçüde yitirmelerine sebep olacaktır (Altınoluk, 1998).

Yeni işlevin çalışmamasına neden olan diğer bir durum ise mekânların hacimsel boyutlarının yetersiz kalmasıdır. Tarihi bir şehir içi hanının, kendi mekânsal kurgusu ve plan şeması itibarıyla bir konaklama tesisine dönüştürülebileceği mümkündür belki ama bu defa da mekânın hacimsel boyutları problem yaratabilmektedir.

Getirilen yeni fonksiyonun ihtiyaç dâhilinde gerekli gördüğü, vazgeçilmesi mümkün olmayan tüm birimlerin, mekânsal oluşumları ve hacimsel boyutlarının iyi analiz edilmesi ve mevcut hacimler ile karşılaştırılarak değerlendirilmesinin yapılması ön koşuldur.

İki han odası birleştirilip, yeni fonksiyon olan konaklama yapısı için bir yatak odasına ya da tersi olur; bir han odası iki ayrı yatak odasına dönüştürülebilir. Bunu yaparken yeni işlevin gerekli gördüğü optimum m² nin sağlanması esas alınmaktadır.

Böyle çalışmalarda özellikle anıtsal yapılar hassas bir konudur, başka boyutlarda ele alınmalı, fiziksel ve kültürel anlamda özgün kimliği kaybolmayacak şekilde yeni işlevin yüklenmesi gerekmektedir (Altınoluk, 1998).

Binanın işlevsel ilişkiler kurgusu, sahip olduğu mekânsal kurgusunun yanı sıra, içinde bulunduğu çevrede yer alan yapılar ile olan etkileşimi ve işlevsel ilişkileri olarak nitelendirilmektedir (Kocabıyık, 2014).

Yapı içerisinde gerçekleşecek olan eylemlerin birbiri ile olan ilişkisi, yapının işlevsel kurgusunu şekillendirmektedir. Yukarıda bahsedilen örnek olan, tarihi bir

şehir içi hanının, kendi mekânsal kurgusu ve plan şeması itibariyle bir konaklama tesisine dönüştürülebileceği ancak hacimsel boyutların problem yaratabileceğinin yanı sıra; doğal sirkülasyonda da zorlamalar olabilmektedir. Danışmaya ulaşmak için avludan geçmek zorunda kalabilecek ya da yeni oluşturulan yapay sirkülasyonu takip edecektir. Zorlama ile oluşan yeni model (kalıp-form) ile kapalı mekânlara ulaşmak için açık mekânlardan geçme zorunluluğu, özellikle de kış aylarında sorun olabilmektedir (Altınoluk, 1998).

Bu durumda, korunmaya değer yapılarda işlev kurgusu revize edilirken (değiştirilirken), mevcut işlev göz önünde bulundurularak çalışılmalıdır. Çünkü mevcut işlev ile hiçbir ortak noktası bulunmayan yeni bir işlev kurgusu yaratma çabası, mekânların kendi arasındaki uyumsuzluğuna neden olacaktır. Tüm bunlara ek olarak, binaya uygun yeni işlevin seçiminde, binanın özellikle de yakın çevresi ile olan işlevsel ilişkisi de düşünülmelidir. Örneğin günümüzde, konum olarak ticaret merkezinin ortasında kalmış tarihi değeri yüksek bir yapıya, kütüphane yerine banka işlevi yüklemeyi uygun görmek, yapının içinde bulunduğu çevredeki diğer yapılar ile olan işlevsel etkileşimlerini daha sıkı tutacaktır (Kaşlı, 2009).

Tüm bu anlatılanlar ışığında, binaya uygun yeni işlevin seçiminde etkili faktörlerde bahsedilen sıralamada yer alan sonuncu faktör, binanın bulunduğu konumdur. Konum ile işlev uyumu sağlanamaz ise diğer tüm gerekliliklerin sağlanması dahi yeterli olmayacaktır. Çünkü yapının bulunduğu konum, işlev ile doğrudan ilişkilidir.

Binanın yeni fonksiyonu; mekânsal oluşum, hacim boyutları ve işlevsel ilişkiler kurgusu ile uyum gösterse dahi çevresi ile uyum göstermediği durumda, yeniden kullanımda elde edilen sonuç başarılı olamayacaktır. Dolayısı ile yapının konumlu olduğu bölgenin fiziki- coğrafi özellikleri ile birlikte, içinde yaşayan insanların ihtiyaçları, talepleri ve ekonomik durumlarını da ortaya koymak gereklidir. Böyle bir analiz çalışması için kullanıcılar ile yapılan anketler iyi bir yöntem teşkil etmektedir.

Yeniden işlevlendirmede, binanın çevresi ile uyum gösterebilmesi adına oluşan yeni ihtiyaçların neler olduğu, yeni işlevin seçiminde bir yol gösterici olmaktadır çünkü yeni işlev bu ihtiyaçlara cevap verecektir.

Konum itibari ile fiziki ve coğrafi özelliklerin sağladığı avantajlar da işlev seçimini kolaylaştırmaktadır. Örneğin, şehir merkezinde yer alan bir cami ya da

bedesten, şehrin merkezinde yer alarak hizmet edeceği yere yakın, çevresel ihtiyaca yönelik olarak konumlanmış sayılabilir (Kaşlı, 2009; Kocabıyık, 2014).

Geleneksel Konutlarda Yeniden İşlevlendirme

Küreselleşen dünya ile birlikte değişen yaşam şekli, çağdaş konfor koşulları kapsamında yeni ihtiyaç ve gereklilikleri doğurmaktadır. Buna bağlı olarak da tarihi dokularda yer alan, geçmiş dönemlere ait somut birer belge teşkil eden kültür varlıkları, yeni ihtiyaçlara cevap verebilmek için değişime uğratılmaktadırlar. Yeni yaşamın zorladığı gereklilikler içerisinde, özgün işlevi ile varlığını sürdüremeyen yapılar, buldukları çevrenin ihtiyacına bağlı olarak, farklı yeni işlevlerle tekrardan yaşam kazandırılarak yıkılmaktan kurtulup günümüze kadar gelebilmekte ve de geleceğe aktarılabilirler (Aydın & Yıldız, 2010; Gültekin, 2007). Tarihi yapıları, yeniden işlevlendirme kapsamında, asıl işlevleri dışında başka bir işlev ile tekrar kullanma eylemi, antik çağlardan beri uygulanan bir yöntemdir (Eroğlu & Yıldız, 2006).

Yeniden işlevlendirmede en çok geleneksel konutların özgün karakteristiklerinin korunması güçleşmekte, asıl işlevlerinin dışında kullanılabilenler de zamanla yok olmaktadır. Toplumsal koruma bilincinin ve geliştirilen bazı politikaların yetersiz kalması, koruma yasasındaki esneklik ve konutların genelde şahıs mülkiyetlerinde olmaları da bu durumun önemli nedenlerindedir. Başka bir sorun ise konutun içerisinde bulunduğu tarihi çevreden yalıtılarak, tek yapı anlayışı ile korunmaya çalışılmasına karşılık bütüncül bir korumanın öngörülmesi gerektiğidir (Hersek, 1990).

Toplumların koruma bilinci ile gelişen geleneksel dokudaki korunmuşluk düzeyi; sosyo-kültürel ve ekonomik gelişmişlik düzeylerinin de bir göstergesidir (Wang & Zeng, 2010). Kültür varlıkları arasında özellikle de geleneksel konutlar, gün içerisinde en uzun süre kullanılan mahrem yapılar olmalarından ötürü dönemine ait olan sosyal yaşantı, kültür, inanç ve ekonomik düzeyi en çok yansıtan tanıklardır (Rapoport, 1969; Demirbağ, 2021; Bekar & Dereci, 2021; Kutlu, 2019). Bu nedenle sosyo-kültürel kimliğin sürdürülebilirliği anlamında, kültür aktarımını en fazla sivil mimari örnekleri olan geleneksel konutlar sağlamaktadır (Aksoya & Aydın, 2015). Ayrıca geleneksel konutlar; konum, arazi üzerinde yönelme/oryantasyon, manzara, hâkim rüzgâr yönü, iklim gibi çevresel verilere uygun fiziksel koşullar ile tasarlanan,

yerel, doğal, çevre dostu malzeme ile inşa edilen, sürdürülebilir tasarım kriterlerine en uygun yapılardır (Alioğlu, 1991).

Ancak sahip olduğu tüm bu iyi özelliklere karşın geleneksel konutlar, yine konut işlevi ile içinde yaşamak için günümüz mekân gereksinimleri ve hacim boyutlarını, konfor koşullarını sağlayamamaktadırlar. Bu durum, geleneksel konutların özgün işlevleri ile güncel kullanımlarını güçleştirmektedir. Bu sonuç gereği de konutların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için yeniden işlevlendirme ile günümüz koşullarına uyarlanması, gerekli bakım-onarımlarının sağlanması ve bu müdahalelerin konutların fiziksel ve mekânsal yapısını oluşturan asıl özelliklerini kaybetmeden yapılması anlayışı, koruma yaklaşımının temellerini oluşturmaktadır. Yapıya önerilen işlevin uygunluğu ve yeni işlevin kullanıcı tarafından benimsenmesi, yapının topluma verdiği hizmetinin yanı sıra, sürdürülebilirlik ve yaşanılabilirlik açısından önem taşımaktadır (Bekar ve Dereci, 2021).

“Genellikle bir dini merkez, çarşı ve Pazar gibi kamusal mekân ve meydanı çevreleyen sokaklar ile gelişen mahalleler, geleneksel konutların dış mekanını oluşturur. Geleneksel konutlarda her mekân ve her eleman kullanıcının yaşam biçimi ve eylemlerine göre işlevsel ve ergonomik tasarlanmıştır” (Dikmen, 2017).

Türkiye’de geleneksel konutlar, konut ile ilgili deneyimlerini yüzyıllar boyunca aktaran böylelikle kültür sürekliliğini sağlayan, özgün bir mekân biçimlenmesine sahip Türk-İslam kültürünün etkisi ile şekillenmiş, Türk Evi karakteristiğine uygun olarak biçimlenen ve bunu büyük ölçüde yansıtan yapılardır. Geleneksel konutların tümünde olduğu gibi Türk Evi karakteristiği taşıyan konutlar da inşa edildiği yörenin iklim, topoğrafya, yerel malzeme ve yapım tekniğine göre tasarlanan sosyo-kültürel, çevresel ve ekonomik anlamda sürdürülebilir yapılardır. Aynı coğrafyada eş zamanlı yaşayan farklı kültürlerin birbirleri ile etkileşimleri nedeniyle oluşan kültürel çeşitlilik, Geleneksel Türk Konut Mimarisinde de çeşitliliğe neden olmuştur. Dolayısı ile mimari çeşitlilik en çok konut yapılarında görülmektedir ve konutlardaki bu farklı biçimlenişler sosyal yaşantı, kültür ve inancın etkisinde gelişmektedir (Zeybekoğlu, 2005). Bu farklılaşmaya karşın eş zamanlı inşa edilen Müslüman ve gayrimüslimlere ait konutlar benzerlik gösterebilmektedir.

Ülkemizde koruma kanunlarının esnekliği nedeni ile geleneksel konutlar hakkında yapılan yeniden işlevlendirme çalışmaları sırasında uygulanan müdahalelerin ölçüsünün fazla olması, mülk sahipleri ya da kiracıların konutlara bilinçsiz olarak yaptıkları bakım ve onarımları, yapılarda özgünlük⁷ kaybı sorununu ortaya çıkarmaktadır. Kullanıcılar, ayrıca geleneksel teknik ve malzemeler ile inşa edilen konutlara, günümüz konfor koşullarını sağlaması için de müdahalelerde bulunabilmekte ve yapıların özgün karakteristiklerini büyük ölçüde değiştirebilmektedirler.

“Müdahalelerin niteliği ve niceliği, yapıların özgünlüğünü bozarak tarihi belge niteliğini kaybetmesine ve bu nedenle geleneksel konutların kültür varlığı yasal koruma statüsünü alamamasına veya bu statüden çıkarılmasına neden olabilmektedir” (Karakök & Arı, 2021, s. 1803).

Potansiyel rant sağlayabilecek bölgelerde, özellikle konut yapılarının turizm sektörü üzerindeki çekici etkisi anlaşılmış, önce tescillenip sonra yeniden işlevlendirme ile genellikle turizm veya ticaret yapılarına dönüştürülmeleri mümkün olmuştur. Ancak çağdaş koruma ilkelerine göre yeniden işlevlendirmenin asıl amacının yapının özgün haline sadık kalınarak yaşam kazandırılması olduğu da unutulmamalıdır. Böylece yapının özgün kimliğini kaybettirecek kadar büyük ölçüde müdahaleler gerektirmeyecek, asıl işlevi ile örtüşen ve konutun kendine has karakteristiğine saygılı bir yeni işlev önerisi getirilmelidir (Özkan Yazgan, 2011).

“Korunacak yapı için yeni işlev belirlenirken yapının kurgusu ile özgün yapım tekniğinin ve elemanlarının oluşturduğu mimari değerine olumsuz etki etmemesi için yapının mimari kimliği, kütleli bütünlüğü, bulunduğu çevre ve etkileşimde olduğu diğer kentsel mekanlarla ilişkisi detaylıca analiz edilerek değerlendirilmelidir. Yeni işlev, sürdürülebilirlik ve kullanılabilirlik açısından korumaya katkıda bulunmalıdır” (Urak, 2002).

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS), yayınladığı Nara Özgünlük Belgesinde, kültür varlıklarının özgünlüğünün içerdikleri bilgi kaynaklarına bağlı olduğunu belirtmiştir. Bu bilgi kaynaklarını da “tasarım ve biçim, malzeme ve nesne,

⁷ Feilden ve Jokiletho (1998) özgünlüğü: "inşa edildiği ve zaman içinde yaşandığı ve yıprandığı haliyle maddi olarak orijinal veya orijinal bir miras kaynağına atfedilen" bir nitelik olarak tanımlamıştır. Özgünlük, yapının kendi zamanının gerçek bir ürünü olarak üretilen yaratıcı sürecin ve tarihsel zamandan geçişinin etkilerini içerir.

kullanım ve işlev, gelenek ve teknikler, konum ve yerleşim, ruh ve anlatım ile tarihsel evrim olarak açıklamıştır (ICOMOS, 1994).

Geleneksel konutlarda iç mekanlar, onu tasarlayan ve kullanan insanlar tarafından şekillenir ve zamanla o bölgeyi temsil eden birer kimlik ögesine dönüşmektedir. Böylelikle mekanlara ait üslup ve stillerin, biçimlerin, okunması kolaylaşmaktadır (Cragoe, 2012). İç mekânı oluşturan unsurlar, mekân bileşen ve öğeleri olarak ele alınmakta; mekânsal bileşenler döşeme, duvar, kolon, kiriş, çatı, merdiven, kapı ve pencere olarak tanımlanırken, mekânsal öğeler ise donatılar olarak ifade edilmektedir (Özdemir, 1994).

Tarihi yapıların korunmasında yapının bir bütün olarak ele alınması ve özgün niteliklere zarar verilmeden uygulamaların gerçekleşmesi gerekliliği açıkça belirtilmiştir. Geleneksel konutlar, yakın bir geçmişe kadar kültür varlığı dışında kalan yapı gruplarını oluştururken günümüzde taşınmaz kültür varlıklarını kapsayan derecelendirme sistemine göre 2. Grup yapılar olarak değerlendirilmektedir. 1. Grup yapılar olduğu gibi korunabilirken 2. Grup yapılar arasında olan geleneksel konutların korunması ile ilişkin çalışmalar daha çok cephe özelinde kalmakta ve iç mekân yerel unsurları çoğunlukla değişime uğramaktadır. Bu yaklaşım, uluslararası koruma yaklaşımlarından uzak olmakla birlikte; iç ve dış özellikleri ile bir bütün olarak korunması gereken bir yapının, iç düzeninin değiştirilmesine neden olabilmektedir. Günümüzde geleneksel konutların korunmasına yönelik çalışmaların çoğunluğu, yapısal ve çevresel ilişkiler bağlamında değerlendirilmekteyken iç mekânı oluşturan yerel unsurların korunmasına ilişkin çalışmalar azınlıktadır. Bu durum, bir bölgenin kültürünü anlamak için en somut izlerden biri olan geleneksel konutların iç mekâna ait unsurların korunamamasına, özgün dokunun zarar görmesine ve zamanla yok olmasına sebep olmaktadır (Bekar & Kutlu, 2023).

Yeniden işlevlendirme adı altında yapılan değişiklikler, geleneksel konutların özgünlüklerinden kayıplar verilmesine neden olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Restorasyon çalışmalarında, mevcut mekanları yeni işleve uydurmak için çoğu zaman konutun iç duvarlarının korunmaması ile asıl plan şeması kaybolmakta bu durum cepheye de yansımaktadır. Bazen ise geleneksel veya modern teknikler ile günümüz yapım malzemeleri kullanılarak yapılan ek hacimler konutun genel kütle görünümünü ve özgün cephe karakteristiğini bozmaktadır.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu kapsamında, kanunun da verdiği yetkiyle geleneksel konut yapıları, bir kabuk olarak kabul edilip,

başta plan şemaları olmak üzere strüktür, malzeme, renk ve peyzaj gibi birçok özgün mimari özelliklerini kaybetmektedir. Özgün işlevi ile kullanılmak üzere restore edilen konutların bazılarında da konaklama yapısına dönüştürülmeleri sırasında aynı müdahalelerin görülebilmesi, geleneksel konutların özgün işlevleri ile kullanılmalarının dahi özgünlüklerini korumak için yeterli bir çözüm olmadığını göstermektedir. Bu nedenle ülkemizdeki koruma ile ilgili yasal normların geleneksel konut yapılarını; plan şeması, iç mekân, strüktür, malzeme, cephe, renk, peyzaj, yakın çevre, bulunduğu doku bütünü, kent ile ilişkisi vb. birçok yönden özgünlüğü ile korunmasını sağlayacak şekilde düzenlenmesi gerekir. Yeni verilen işlev her ne olursa olsun, yapıların özgünlüğüne zarar verilmemelidir. Yapıya asıl işlevinden çok daha farklı bir işlevin verilmesi durumunda iç mekânda zorlama ile büyük ölçüde değişikliklere gidilmesi yerine, yeni işlevin ihtiyacı gereği tasarlanacak olan ek hacimler için imkân dahilinde eğer var ise boş parselde yeni yapı birimlerinin tasarımı çözümüne gidilmelidir. Nitekim, tarihi çevrede yeni yapı tasarımı konusu, dünyada birçok tasarımcı ve korumacı mimarın üzerinde yoğun çalıştığı, farklı bakış açıları ile çeşitli önerilerin getirildiği önemli konulardan birisidir. Geleneksel konutlar hakkında yürütülen restorasyon uygulamaları arasında en hassas konu olan yeniden işlevlendirme çalışmalarında, konutların karakteristik özelliklerinin en belirleyici unsurlarından biri olan iç mekân özelliklerinin korunması, bu süreçte en az cephe özellikleri kadar önemsenmelidir ve iç mekânda sahip olunan tüm mekânsal bileşenler ile donatılar korunarak, yapıların özgünlük değerlerini yitirmeden geleceğe aktarımları ile sosyo-kültürel sürdürülebilirlikleri sağlanmalıdır (Karakök & Arı, 2021).

İlgili Araştırmalar

Siirt kenti ve geleneksel Siirt Evleri ile ilgili yapılmış araştırma ve çalışmalar kronolojik sıraya göre şöyledir:

Atalay, Ö. (1946): ‘Siirt Tarihi’ adlı çalışmasında, Siirt ile ilgili genel değerlendirmelerde bulunmuştur. Coğrafi özellikler, tarihi özellikler kaynakta yer alan başlıca konulardır.

Kılıççioğlu, C. (1966): ‘Tarihi ve Turistik Değerleriyle Siirt’ adlı çalışmasında, Siirt’in önemli turistik yerlerini örneklemiştir.

Kılıçcıoğlu, C. (1992): ‘Her Yönüyle Siirt’ adlı çalışmasında, Siirt’in sahip olduğu maddi ve manevi değerlerden bahsetmiştir.

Özgen, N. (2003): ‘Kuruluş Yeri Bakımından Siirt Şehri ve Yakın Çevresinin Doğal Ortam Özellikleri’ adlı çalışmasında, Siirt’in fiziki coğrafya özelliklerini detaylandırdıktan sonra bunların doğal çevre ve beşerî yapı üzerindeki etkilerine değinmiş, şehrin kuruluşu ve tarihsel gelişiminde doğal ortam özelliklerinin etkisinden bahsetmiş ve arazi kullanımı sonucunda ortaya çıkan sorunları değerlendirmiştir.

Aluçlu, İ. Yılmaz, A. Baran, M. (2006): ‘Siirt Geleneksel Mimari Dokuda Yüzeyin Biçimlenişi ve Görsel Etki’ adlı çalışmalarında, geleneksel dokudaki cephe karakteristiğini irdelemektedirler.

Bekleyen, A. Akın, T. Yıldırım, M. (2006): ‘Siirt Yöresel Konut Mimarisi’ adlı çalışmalarında, geleneksel Siirt Evleri hakkında bazı mimari bilgilere yer vermişlerdir.

Seçkin, B. S. (2005): ‘Başlangıçtan Günümüze Siirt Tarihi’ adlı çalışmasıyla Siirt’in tarihi arka planına, beşerî ve ekonomik yapısına envanter kayıtları ışığında değinerek pek çok konuda detaylı bilgiler vermiştir.

Tuncel, M. (2006): ‘Geçmişten Günümüze Siirt Şehri’ adlı çalışmasında, fethedildiği ilk günden bugüne kadar Siirt’in tarihçesinden, sosyal ve fiziksel gelişiminden bahsetmiştir.

Özgen, N., Karadoğan, S. (2009): ‘Siirt Şehrinin Kuruluşu ve Gelişimi’ adlı çalışmalarında Siirt şehrinin gelişiminde etkili olan faktörlerden bahsederek gelişim evrelerini tespit etmeye çalışmışlardır.

Sami, K. (2010): ‘Tillo: Bir Zamanların Cas Evleri’ adlı çalışmasında, Tillo’daki Cas Evleri’nin mimari özellikleri hakkında bilgi vermiştir.

Demir, Ş. (2016): ‘Cumhuriyet Döneminde Siirt’ adlı çalışmasında, Siirt’in Cumhuriyet Dönemi’ndeki genel durumunu aktarmıştır.

Koday, S., Koday, Z., Kızıllan, Y. (2017): ‘Siirt İlinde Bir Mesken Kültürü: Cas Evleri’ adlı çalışmalarında Siirt geleneksel konut mimarisi üzerinde durmuş ve Cas malzemesini açıklayarak evlerin bazı mimari özelliklerinden bahsetmişlerdir.

Alkan, A. (2018): ‘Bir Kent Coğrafyası Araştırması Siirt Kenti’ adlı çalışmasında, kentin doğal ve beşerî coğrafya özelliklerinin yanında demografik yapı, kent dokusu, kentsel fonksiyonlar ve kent fizyonomisi gibi başlıklara da değinmiştir.

Çelik, A. (2019): ‘XIX Yüzyılın İkinci Yarısında Siirt Sancağının İdari Ve Sosyoekonomik Durumu’ adlı çalışmasında, Osmanlı Döneminde Siirt’in durumu hakkında genel bilgilere yer vermiştir.

Ege, S. C., (2019): ‘Toplumsal Bellek ve Mekânsal Temsiller: Tillo (Siirt) Örneği’ adlı çalışmasında, mekân, toplum, bellek, aidiyet ve kimlik kavramlarını açıklayarak, Tillo’nun inanç, yerel dil, sosyal yaşantı ve kültürünü örneklendirmiştir.

Kılınç, N. (2019): ‘Siirt ve Çevresinin Turizm Coğrafyası’ adlı çalışmasında, Siirt il sınırları ve çevresindeki önemli somut kültür varlıklarını örnekleyerek şehrin turizm potansiyelini ortaya koymuştur.

Yüksel, M. (2019): ‘Siirt Şehrinin Kültürel Coğrafyası (Maddi Kültür Öğelerine Göre)’ adlı çalışmasında, Siirt’in kültürünü ve kültür öğelerini aktarmıştır.

T.C. Siirt Valiliği Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü tarafından hazırlanan (2021), ‘Siirt İli Somut Kültürel Miras Envanteri’ adlı serinin ikinci cildinde, kent merkezindeki mimari dokuyu oluşturan önemli geleneksel yapılar açıklanmıştır.

Özyılmaz, H., İnalcan, S.S (2022): ‘Tillo Geleneksel Konutlarının Fiziksel ve Fonksiyonel Kullanımının Değerlendirilmesi’ adlı çalışmalarında, Geleneksel Tillo Evleri’nin mimari özelliklerini açıklayarak, geçirdikleri değişimleri örneklemişlerdir.

BÖLÜM III

Yöntem

Bu bölümde, öncelikle araştırmada kullanılan metod belirtilmiş; çalışma grubu, verilerin toplanması, veri toplama araçları, verilerin analizi ve yorumlanması ve araştırma planı ve süreci hakkında bilgiler aktarılmıştır. Araştırma süreci ayrıca tablo olarak da (Tablo 3.1) sunulmuştur.

Araştırmanın Modeli

Tez çalışmasında kavramsal temellerle ilgili literatür taraması ve Siirt geleneksel konut mimarisinde yer alan araştırma kapsamındaki, asıl halini büyük ölçüde koruyan Cas Evleri ile ilgili de alan çalışması yapılarak Nitel Araştırma Yöntemi kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Siirt kent merkezi içerisinde bulunan, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 2863 Sayılı yasa kapsamında “Taşınmaz Kültür Varlığı” olarak tescil edilmiş ve ayakta kalan sekiz adet konut ile birlikte özgün mimari karakteristiklerini en iyi durumda koruyarak ayakta kalabilmeyi başarmış iki adet konut dâhil edilmek üzere on adet geleneksel konut, çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Günümüzde geleneksel doku içerisinde yer alan hala ayakta duran Cas Evleri’nin çoğu özgün halini yitirmiştir ve bina kütlelerinin yarısına yakın büyük bir kısmı muhdes durumdadır. Bu nedenle çalışma kapsamına giren tescil edilmemiş olan iki ev: tarihi dokudaki diğer tescilsiz evler arasında ‘özgünlük değerini korumuşluk seviyesi en yüksek olan evler’ kriterinde belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması

Çalışma kapsamında; öncelikle çalışmanın temelini oluşturan; tarihi çevre, koruma, yeniden işlevlendirme kavramlarının tanımları, tarihi yapı ile çevresi arasındaki ilişkiler, binaların yeniden kullanımını gerektiren nedenler, binaya uygun işlevin seçiminde etkili faktörler, daha sonra Siirt’in; tarihi, iklimsel ve coğrafi özellikleri, tarihi kent dokusu ve Siirt’teki geleneksel konutlarda yerel mimari

karakteristikler hakkında; ilgili dergi, kitap, makale ve tez çalışmaları taranarak, gerekli bilgiler için detaylı literatür çalışması yapılmıştır.

Sonrasında da Geleneksel Siirt (Cas) Evleri başlığı altında, çalışma kapsamında kent merkezinde yer alan konutlar ile ilgili belge toplama amacıyla; Siirt Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Siirt İl Özel İdare, Siirt Belediyesi arşivleri taranarak doküman/kayıt incelemesi yapılmış ve konuyla ilgili fotoğraflar, broşürler, kitaplar ve yazılı dokümanlar temin edilmiştir. Özellikle de Siirt'in tarihçesi ve tarihi kent dokusu için konu dâhilinde eski Siirt hakkında fotoğraf, bilgi ve belge edinmek üzere bahsedilen ilgili kuruluşların arşivlerinin taranmasının yanı sıra, sanat tarihçi ve Batman Kültür ve Turizm Müdürü Sn. Mehmet Cabir Alper ile de görüşülmüştür.

Veri Toplama Araçları:

İlgili konular hakkında yapılan literatür taraması ve doküman/kayıt incelemesinden sonra, mevcut verilerin sırası ile planlı bir yol izleyerek saptanması üzere bir kontrol listesi hazırlanarak araştırmanın taslağı oluşturulmuştur. Daha sonra gerekli araştırma verisi türleri belirlenmiş, 1\1000 ölçekli haritalar ile evlerin hava fotoğrafları temin edilmiştir.

Asıl halini büyük ölçüde koruyarak günümüze gelebilmiş çalışma kapsamındaki konutların ilk inşa dönemlerine ait bilgi ve fotoğraflar, Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü arşivinden derlenmiştir.

Elde edilen veriler eşliğinde, eski kent dokusunu yaşatan mahallelerdeki sokakların tamamı gezip dolaşılarak geleneksel konutların konumu hâlihazır şehir planı paftaları ve hava fotoğrafına işlenerek kesin yerleri belirtilmiştir (Şekil 3.1).

Şekil 3.1

Genelden Özele Doğru Kent Haritası Üzerinde İşaretli Tez Kapsamındaki Evler

a. Çalışılan bölgeler

D. Çalışılan geleneksel konutlar

(Siirt İmar ve Şehircilik Müdürlüğü-2021)

Diğer bir veri toplama yöntemi olan örnek olay incelemesi ile odaklanılan bölgede yerinde inceleme yapıp, alan çalışması gerçekleştirilmiştir. Siirt kent merkezinde çalışma kapsamında yer alan geleneksel Cas Evleri hakkında gerçekleştirilen alan çalışması ile konutlar detaylı olarak incelenmiş, bölge sınırları içerisinde gözlem ve analizler yapılmıştır. Alan çalışması sırasında ayrıca; mülk sahipleri, bazılarının içinde yaşayan kiracılar ve yine bu evlerden bazılarının inşasında bulunan bir Cas ustası ile görüşme-röportaj yapılmıştır. Gerçekleştirilen görüşmeler ile evlerin tarihi geçmişi ve mevcut durumu hakkında detaylı bilgiler alınarak konuyla ilgili notlar tutulmuştur.

İncelenen Cas Evleri'nin mimari karakteristiklerine ait; kat sayıları, plan şemaları, mekân organizasyonları, yapı malzemeleri, yapım sistemleri, örtü sistemleri, kütleli formu, cephe ve iç mekân öğeleri (döşeme, tavan ve duvarların yapı malzemeleri, yapım tekniği) ile ilgili tespitler yapılmıştır.

Plan şemalarını çıkarmak için binalarda iç ve dış mekân ölçümleri yapılmış ve her binanın plan krokileri ve görünüşleri elde edilerek mevcut durumun tespiti için rölöve çizimleri hazırlanmıştır. Yapıların günümüzdeki durumlarını belgeler nitelikte; iç ve dış bütün mekânlar ile kapı, pencere gibi başlıca yapı elemanlarının detaylı fotoğrafları çekilerek alan çalışması desteklenmiştir.

Tüm bu çalışmaların ardından, her konutun planı, cepheleri ve karakteristik yapı elemanlarına ait çizimler ile birlikte günümüzdeki görüntülerini yansıtan fotoğraflar eşliğinde belgeleme işlemleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Siirt'teki geleneksel konutların her birine ait görüntüyü içeren hava fotoğrafları üzerine, katalog yazımında kullanılmak üzere evler ile birlikte arsa sınırları da işlenmiştir.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Yapı-çevre analiziyle başlayan saha/alan çalışması yapıların ve yapı elemanlarının fotoğraflanması, ölçü alınması ve mimari rölöve çizimlerinin yapılmasıyla son bulmuştur.

Yerinde inceleme ile yapılan alan çalışmaları sonucunda elde edilen tüm bilgi ve belgeler ile çalışma kapsamına giren Siirt kent merkezindeki geleneksel konutların her biri sistematik birer monografi halinde, mimari rölöve çizimleri ve hava fotoğrafı ile birlikte, ayrıntılarıyla tanıtılarak, alfabetik düzenle sıralanan bir katalog oluşturulmuştur. Ayrıca rölöve çizimleri ile evlerin plan tipolojisi çıkarılmış daha net ortaya koymak amacıyla tablolar hazırlanmıştır.

Özellikle de arazi keşif gezileri sayesinde, yapı-çevre analiziyle birlikte genelden özele doğru; çalışma kapsamındaki yapıların çevresi ile ilişkisi irdelenerek; bölge ölçeğinde, mahalle-sokak ölçeğinde ve bina ölçeğinde ortaya çıkan geleneksel-yerel doku bağlamındaki mimari özellikler ve karakteristiklerin ışığında, evlerin kendi aralarındaki benzerlik ve farklılıklarının ortaya konulması amacı ile karşılaştırma ve değerlendirme yapılmış, sonuç olarak; ortak karakteristikleri belirlenmiştir. Elde edilen sonucun anlatımı için benzerlik ve farklılıkları gösteren tablolar hazırlanmıştır.

Daha sonra, kentin geleneksel konut mimarisinin şekillenmesinde, iklim, kültür, mahremiyet olgularının etkileri saptanmış ve bu etkiler sonucunda evlerin; mimari, sosyo-kültürel ve iklimsel kimliklerinin tespiti yapılarak yapısal kimlikleri ortaya çıkarılmıştır.

Çalışmanın sonucunda ortaya çıkan yapısal kimliklerin; günümüzde hala ayakta kalabilmeyi başarmış evlerin korunması ve devamlılığının sağlanabilmesi adına yeniden işlevlendirme konusu ile ilişkisi tartışılmıştır. Kimlik tespitinin yapılara en uygun yeni işlevin verilmesi rehberliğindeki önemi vurgulanmış bu anlamda evlerin yapısal kimlikleri de göz önünde tutularak yapılara yeniden işlevlendirme önerisi getirilmiştir.

Araştırma Planı ve Süreci:

İlk bölüm olan Giriş'te, tezde yer alan tüm bölümler hakkında bilgiler aktarıldıktan sonra araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, sınırlılıkları belirtilmiş, araştırmadaki önemli tanımlar açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümü olan Kavramsal Temeller ve İlgili Araştırmalar bölümü iki kısımdan oluşmaktadır. İlk olarak, kavramsal temeller kısmında, çalışma kapsamında Siirt'in; kısa tarihçesi, coğrafi konumu ve iklim koşulları, tarihi kent dokusu açıklanmış daha sonra tarihi çevre, koruma ve yeniden işlevlendirme kavramlarının tanımlarına ve ilgili önemlerine yer verilmiştir. Bölümün ikinci kısmında ise, araştırma ilgili literatür'de geçen ve daha önce yapılmış olan kitap, makale, tez gibi çalışmalara ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Yöntem bölümünde, öncelikle araştırmada kullanılan metod belirtilmiş; çalışma grubu, verilerin toplanması, veri toplama araçları, verilerin analizi ve yorumlanması ve araştırma planı ve süreci hakkında bilgiler aktarılmıştır.

Dördüncü bölüm olan Geleneksel Siirt (Cas) Evleri isimli bölümde, Siirt tarihi kent dokusunda yer alan ve geleneksel konut mimarisi karakteristiği barındıran çalışma kapsamındaki evlerin, gerçekleştirilen alan çalışması ve yerinde inceleme ile; plan tipi, mekân organizasyonu, örtü sistemi, yapı malzemesi, yapım tekniği, kütsel formu, cephe özellikleri ve süsleme detayları gibi mimari karakteristikleri ile ilgili tespitler yapılmıştır. Ayrıca evlerin; ölçüleri alınmış, rölöve çizimleri yapılmış, günümüze ait fotoğraflamaları gerçekleştirilmiş ve evler alfabetik düzenle sıralanan bir katalog şeklinde ayrıntılarıyla tanıtılmıştır.

Beşinci bölüm olan Bulgular bölümünün ilk kısmında, yerinde inceleme ile yapılan alan çalışması sonucunda, tez çalışması kapsamındaki Cas Evleri'nin mimari özelliklerine ilişkin elde edilen bulgulara göre, evlerin benzerlik ve farklılıklarının karşılaştırılması ile ortaya çıkan ortak karakteristikleri açıklanmıştır. İkinci kısmında ise Anadolu'daki geleneksel konut mimarisi içinde farklı bir karakteristiğe sahip olan Siirt Evleri'nin; mimari, sosyo-kültürel ve iklimsel kimlik analizleri yapılarak yapısal kimlikleri ortaya çıkarılmıştır.

Son bölüm olan Değerlendirme ve Sonuç bölümünde ise günümüzde hala ayakta kalabilmeyi başarmış, birer kültür varlığı olan Siirt Cas Evleri'nin korunup, yaşatılabilmeleri, geleceğe taşınabilmeleri için evlerin; mimari, sosyo-kültürel ve iklimsel kimlik analizleri ile ortaya çıkan yapısal kimliklerine uygun olarak, kentin turizmüne katkı sağlamaya yönelik yeni fonksiyon önerisi sunulmuştur.

Araştırmada gerçekleştirilen çalışma kapsamındaki araştırma planı ve yapılan çalışmaların, tezin bölümlerindeki yerleri ile oluşan süreci gösteren şema aşağıdaki tabloda (Tablo 3.1) olduğu gibidir:

Tablo 3.1:

İzlenen Yöntemler Tablosu

GİRİŞ (BÖLÜM 1)						
Tez Genel Bilgi	Problem Durumu	Tezin Amacı	Tezin Önemi	Sınırlılıklar	Tanım	
KAVRAMSAL TEMELLER (BÖLÜM 2)						
Siirt'in Kısa Tarihçesi	Coğrafi Konumu ve İklim Koşulları	Tarihi Kent Dokusu	Tarihi Çevre Kavramı	Koruma Kavramı	Yeniden İşlevlendirilme	İlgili Araştırmalar
Siirt'in Kuruluşu Gelişimi ve Bugün ki Durum	Kentin Coğrafi Yapısı ve İklimsel Özellikleri	Beylikler Dönemi, Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi Yapıları	Tanımı, Önemi ve Özellikleri	Tanımı, Koruma Bilincinin Önemi	Tanımı, Etki Eden Faktörler	Siirt ve Cas Evleri Hakkında Daha Önce Yapılan Araştırma ve Çalışmalar
YÖNTEM (BÖLÜM 3)						
Araştırma Modeli	Çalışma Grubu	Verilerin Toplanması	Veri Toplama Araçları	Verilerin Analizi ve Yorumu	Araştırma Planı ve Süreci	
Araştırma yöntemine göre gerçekleştirilen tüm çalışmalar yukarıdaki başlıklar ile aktarılmıştır.						
GELENEKSEL SİİRT (CAS) EVLERİ (BÖLÜM 4)						
Çalışma kapsamında on adet geleneksel konut alfabetik düzenle sıralanan bir katalog formatında, rölöve çizimleri ve fotoğraflar ile birlikte detaylı olarak açıklanmaktadır.						
BULGULAR (BÖLÜM 5)						
Geleneksel Siirt Cas Evleri'nin Mimari Karakteristikleri			Geleneksel Siirt Cas Evleri'nde Yapısal Kimlik			
Evlerin; plan ve mekân organizasyonu, yapı malzemesi, yapım tekniği, örtü sistemi-döşeme, kütle formu, cephe özellikleri, süsleme gibi mimari karakteristikleri açıklanmıştır.			Yapısal kimlik açıklanmış; mimari, sosyo-kültürel ve iklimsel olmak üzere üç tip kimlik tespiti yapılmış ve ortaya çıkan kimlikler sırası ile açıklanmıştır.			
SONUÇ ve ÖNERİLER (BÖLÜM 6)						
Evlerin ortaya çıkan yapısal kimlikleri de göz önünde tutularak, koruma ve yeniden işlevlendirme kapsamında, konaklama yapıları olarak, yeni işlevin uygunluk analizi yapılmış ve çıkan sonuç doğrultusunda öneriler sunulmuştur.						

(D. Özavcı-2023)

BÖLÜM IV

Geleneksel Siirt (Cas) Evleri

Dördüncü bölüm olan bu bölümde, Siirt tarihi kent dokusunda yer alan ve geleneksel konut mimarisi karakteristiği barındıran çalışma kapsamındaki (sekizi tescilli, ikisi özgün mimari karakteristiklerini en iyi durumda koruyan) on adet evin, gerçekleştirilen alan çalışması ve yerinde inceleme ile; plan tipi, mekân organizasyonu, örtü sistemi, yapı malzemesi, yapım tekniği, kütleli formu, cephe özellikleri ve süsleme detayları gibi mimari karakteristikleri ile ilgili tespitler yapılmıştır. Ayrıca evlerin; ölçüleri alınmış, rölöve çizimleri yapılmış ve günümüze ait fotoğraflamaları gerçekleştirilmiştir.

Evler, alfabetik düzenle sıralanan bir katalog şeklinde ayrıntılarıyla şöyle tanıtılmıştır:

Abdullah Alp Evi

Ada:198, Parsel: 25

İnceleme Tarihi: Nisan, 2020

Ev, İnönü Mahallesi'nde; Cumhuriyet Caddesi ile 1111. Sokağın kesiştiği, dikdörtgen biçimli kuzeydoğu köşe konumlu büyük bir parselde yer almaktadır (Şekil 4.1).

Şekil 4.1

Abdullah Alp Evi Konumu

a. Hava fotoğrafı

b. Şehir planında işaretli yeri

(a: Google Earth- Erişim: 18.01.2021; b: Siirt İmar ve Şehircilik Müdürlüğü-2021)

Evin yapım tarihi, eski Kültür Müdürü; Sn. Remzi Uslu'dan aldığım bilgiye göre 1938'dir ve ev, bir süre konut olarak kullanıldıktan sonra Vali Evi olarak işlevlendirilmiştir. Daha sonraki fonksiyonu konut olan ev; 2007 yılında Siirt İl Kültür Müdürlüğünün yaptığı tescil çalışmaları  zerine; Diyarbakır KTVKK⁸ tarafından tescil edilmiş ve 2015 yılında restore edilmiştir. Bina günümüzde kullanılmamaktadır (şekil 4.2).

şekil 4.2

Abdullah Alp Evi

(D. Özavcı-2020)

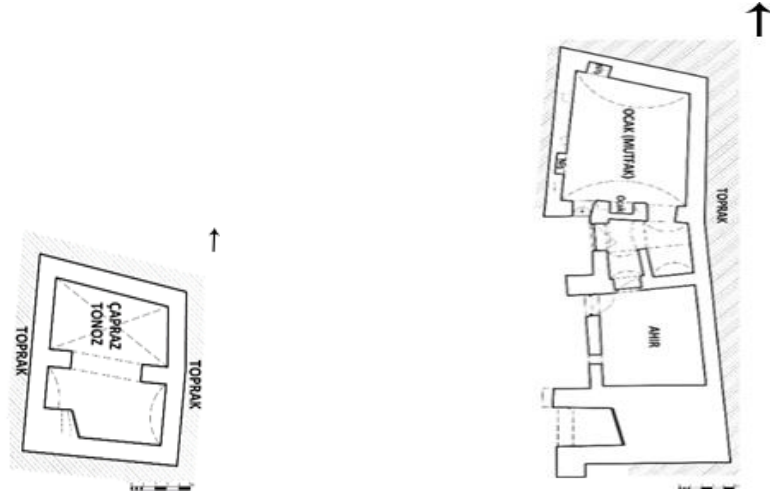
Ev bodrum+üç katlı ve avluludur.   sofalı ve kareye yakın biçimli plan şemasına sahiptir. Binanın k gir⁹ malzemeli duvarları moloz taş ile örülmüş ve Cas ile sıvanmıştır. Örtü sistemi, toprak malzemeli düz dam şekindedir (şekil 4.3).

⁸ KTVKK: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu

⁹ Kâgir: Taş, tuğla ya da kerpiç gibi yerel malzeme ile inşa edilmiş olan yapı ve duvar, döşeme, kubbe, tonoz vb. yapı elemanlarının adıdır.

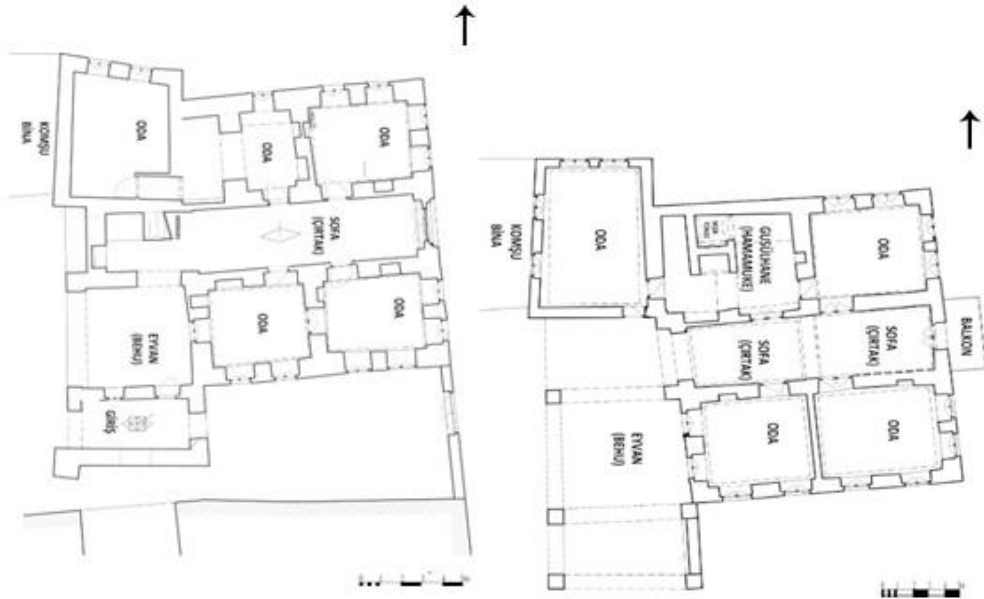
Şekil 4.3

Abdullah Alp Evi Planları

a. Bodrum kat planı (mahzen\tabok)

b. Zemin kat planı

c. Birinci kat planı

d. İkinci kat planı

(D. Özavcı-2020)

Binanın cadde yönündeki doğu cephesinde; birinci katını oluşturan alt katta, cephe aksında ana kapı, kapının her iki yanında simetrik olarak düzenlenmiş boyuna dikdörtgen biçimli basık kemerli ikişer adet pencere; üst katta ana kapının yukarısında, balkon, balkona açılan çift kanatlı basık kemerli bir kapı ve bu kapının

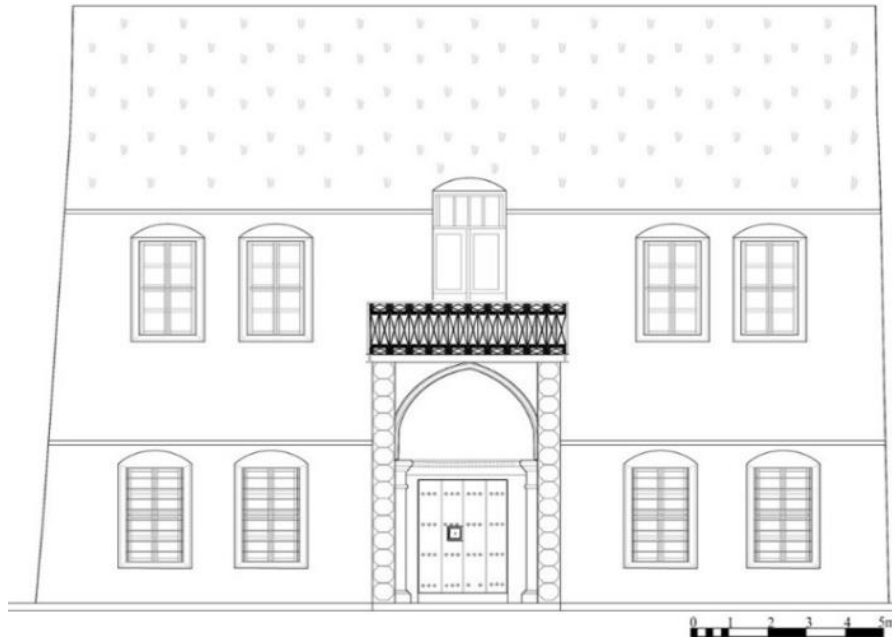
her iki yanında alt katta olduğu gibi boyuna dikdörtgen biçimli basık kemerli ikişer adet pencere bulunmaktadır.

Alt kattaki pencerelerin kemerlerinin yukarısında yatay konumda uzanan taş silme vardır.

Cephenin aksında konumlanmış ana kapının her iki tarafında; geometrik motiflerle süslü birer taş sütun ve bu sütunların her iki yanında da üst kattaki balkona kadar devam eden düşeyde üst üste dizilmiş altıgen formlu kabartmalar bulunmaktadır. Kapının yukarısında ve her iki yandaki altıgen kabartma dizilerinin arasında sivri kemer yer almaktadır. Kapı lentosu, her iki sütunu bağlayan süs frizi¹⁰ ile şekillenmiştir (Şekil 4.4.).

Şekil 4.4

Abdullah Alp Evi Cadde (doğu) Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Pencereler, çift kanatlı ve ahşap doğramalıdır. Alt kat pencereleri demir şebekelidir.

¹⁰ Friz; mimarlıkta şerit biçiminde uygulanan kabartma ya da süslemedir.

Çift kanatlı ahşap doğramalı balkon kapısı; basık kemerli ve camekânlıdır. Balkon konsolu putrel ve demir profillerle taşınmaktadır. Demir balkon korkulukları; özgün halini koruyan, birbirine geçmeli bitkisel süslemelidir (Şekil 4.5).

Şekil 4.5

Abdullah Alp Evi Balkon

(D. Özavcı-2020)

Binanın avluya yönelen batı cephesinde zemin, birinci ve ikinci katlar görülebilmektedir. Binanın batı cephesi eyvanlıdır ve üç adedi altta üç adedi üstte olmak üzere farklı büyüklüklerde sivri kemerlidir. Kemerlerin ortada olanlarının kemer açıklıkları geniş yanlardakilerin ise daha dardır (Şekil 4.6).

Şekil 4.6

Abdullah Alp Evi Batı Cephesi Çizimi

(D. Özavcı-2020)

Zemin katta batı yönünde ve cephenin aksında avlu terasına açılan mutfak ve ahır kapıları bulunmaktadır. Cephenin doğu kenarında ise; avlu-zemin kat ile birinci kat arası düşey sirkülasyonu sağlamak amaçlı, tek kollu, düzgün kesme taş basamaklı, dik bir merdiven bulunmaktadır. Merdivenin üzeri; beşik tonozla örtülmüştür. Merdiven, birinci kat eyvanında yer alan tek kanatlı ahşap doğramalı bir oda kapısına ulaşmaktadır.

Bu cephede zamanla yok olan ikinci katın eyvan mekânı; restorasyon sırasında özgün haline sadık kalınarak, yeniden inşa edilmiştir (Şekil 4.7). Batı cephedeki sivri eyvan kemerleri, bu cephenin, binanın en hareketli cephesi olmasını sağlamıştır.

Şekil 4.7

Abdullah Alp Evi Batı Cephesi

a. Restorasyon öncesi

b. Restorasyon sonrası

(a: Kültür Müdürlüğü-2019, b: D. Özavcı-2020)

Bina, doğudan batıya doğru alçalan bir eğim üzerine oturmaktadır ve bu eğim kuzey cepheden rahatlıkla algılanabilmektedir. Kuzey cephenin doğu köşesinde zeminden çatıya kadar uzanan sokak yönüne yaklaşık 1m taşan bir çıkma vardır. Kuzey cephede alt katta iki tanesi çıkmada olmak üzere toplam beş adet, üst katta da yine iki tanesi çıkmada olmak üzere toplam dört adet pencere bulunmaktadır.

Alt kattaki pencerelerin tümü demir şebekeli ve ahşap doğramalıdır ancak; farklı boyut ve biçimdedir. Çıkma üzerindeki pencereler; tek kanatlı, daha küçük boyutlu ve kare biçimlidir, diğerleri ise; çift kanatlı, eş büyüklükte, boyuna dikdörtgen biçimli ve basık kemerlidir (Şekil 4.8).

Şekil 4.8

Abdullah Alp Evi Kuzey Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Komşu parselde konumlu binadan dolayı, evin güney cephesi tam olarak görünmemektedir. Bu cephenin birinci ve ikinci katında yer alan pencereler kısmen algılanabilmekte ve diğer cephelerdeki pencereler ile benzer niteliktedir (Şekil 4.9).

Şekil 4.9

Abdullah Alp Evi Güney Cephesi Doğu Tarafı

(D. Özavcı-2020)

Genel olarak; bina kütlesi yukarıya doğru gittikçe hafif daralan ve küpe yakın bir görünüşe sahiptir. Tüm cephelerde; evin ustasının imzası niteliğindeki, parapet duvarları üzerine işlenen tırnaklar, kat farkını cepheye yansıtan taş silmeler ve zamanla bozulmaya uğrayıp yer yer dökülüp kararan Cas malzemesi dikkat çekmektedir (şekil 4.9).

Evin ana kapısı doğu-batı yönünde uzanan dikdörtgen planlı bir sofaya¹¹ açılmaktadır. Sofanın kuzey ve güney yönlerinde karşılıklı simetrik konumlu; fonksiyon şeması olarak genellikle gündüz kullanım niteliğinde yaşama alanlarını oluşturan; sıralı şekilde üçer mekân bulunmaktadır. Bu mekânlardan güneybatıda yer alan eyvandır¹². Kuzeybatıda yer alan mekâna da buranın doğu yönündeki odadan altı adet taş basamağa sahip merdiven ile çıkılmaktadır (Şekil 4.10). Kuzey yöndeki iki odaya ve güney yöndeki iki oda ile eyvana; tek kanatlı, ahşap doğramalı birer kapı ile geçilmektedir.

Şekil 4.10

Abdullah Alp Evi Birinci Kattaki Altı Basamaklı Merdiven

(D. Özavcı-2020)

¹¹ Sofa; Anadolu Türk evlerinde oda kapılarının açıldığı, genişçe mekânlara denir. Sofa, odalar arası sirkülasyonun sağlandığı ortak alandır.

¹² Eyvan; üç tarafı kapalı, kemerli, yarı açık mekândır.

Girişte, sofanın her iki duvarına dayalı konumdaki sedirler, giriş-çıkışlarda yaşanan hazırlık süreci için tasarlanmıştır. Ev kullanıldığı zamanlarda bu sedirlerin üzeri minderler ile kaplanmaktaydı. Eve girişte tam karşıdan ilk olarak algılanan, sofanın doğu köşesinde konumlu; düşey sirkülasyonu sağlayan, özgün hali korunarak onarılan demir korkuluk ve küpeşteli, tek kollu, yarı döner, kesme taş basamaklı bir merdiven ve altında bir hela bulunmaktadır. Merdivenin bitişiğinde de batı cephedeki eyvana çıkan ahşap doğramalı bir kapı bulunmaktadır (Şekil 4.11).

Şekil 4.11

Abdullah Alp Evi Birinci Katın İç Sofası

(D. Özavcı-2020)

Sofanın zemini Cas ile kaplanmış, tavanı da Cas ile sıvanmıştır (Şekil 4.11).

Şekil 4.12

Evin Ahşap Mertekli Tavan Döşemesi

(D. Özavcı-2020)

Sofanın kuzey ve güney yönlerinde karşılıklı olarak konumlanmış odaların planları dikdörtgen, kuzey batıdaki odanın planı ise yamuk biçimlidir. Sofanın kuzey yönündeki odalardan ortadaki odanın aksında yer alan kuzey-güney doğrultulu yarım daire kemer odayı doğu ve batı yönlerde iki bölüme ayırmaktadır.

Sofanın kuzeyinde ve güneyinde; karşılıklı, kuzeydoğu ve güneydoğu konumlu iki mekânda da çift kanatlı, ahşap doğramalı, basık kemerli boyuna dikdörtgen biçimli dörder pencere, yine basık kemerli ikişer duvar nişi (kabbale) bulunmaktadır. Nişler, kuzeydoğu konumlu odanın güney ve batı; güneydoğu konumlu odanın ise, kuzey ve batı duvarlarında bulunmaktadır (Şekil 4.13).

Güneydoğu konumlu odadan, bitişiğinde batı yöndeki odaya geçişi sağlayan, tek kanatlı, ahşap doğramalı bir kapı bulunmaktadır. Sofanın kuzeyinde ortadaki odada bir, güneyinde ortadaki odada iki adet pencere bulunmaktadır. Karşılıklı konumlu olan her iki oda da diğer odalarda olduğu gibi farklı büyüklüklerde, boyuna dikdörtgen biçimli, basık kemerli, duvar nişleri bulunmaktadır. Nişler, kuzey ortadaki odada doğu; güney ortadaki odada ise, kuzey ve batı duvarlarda yer almaktadır (Şekil 4.13).

Şekil 4.13

Abdullah Alp Evi Birinci Kattaki Mekânlar

a. Kuzeydoğu köşe konumlu mekân

b. Güney cephe konumlu mekân

(D. Özavcı-2020)

Sofanın kuzey yönündeki yamuk planlı odanın kuzey yöndeki sokağa açılan iki adet, sofanın güney yönündeki eyvanın, güneydeki eyvan girişine açılan bir pencere ve bir kapı bulunmaktadır.

Odaların ve eyvanın döşemeleri, Cas ile kaplanmıştır. Tavanları ise yan yana sıralanmış silindirik ahşap kirişler ve üzerlerinde uzanan ahşap kaplamalardan ibarettir. Restorasyon sonrası özgün haline sadık kalınarak yenilenen ahşap mertekli tavan döşemelerin; silindirik ahşap kirişleri demir taşıyıcılar ile desteklenip, aralarına Cas malzemesi doldurularak mukavemeti artırılmıştır (Şekil 4.12).

İklim, kültür ve mahremiyetin bir etkisi olan avlu, sokaktan yapılan ikinci bir alternatif giriş sayesinde dışarıdan gelen misafirlerin eve girmeden ağırlandığı bir yerdi. Bu evin avlusuna da giriş (ön cephe) cephesi olan doğu cephesinin bulunduğu sokaktan, evin güney cephesine açılan demir bir kapı ile girilebilmekteydi ancak doğu cephesine ait avlu kapısı günümüzde yok olmuş durumdadır.

Zemin katta avluya yönelen batı cephesi ve dikdörtgen plan şemalı aynı aks üzerinde, kuzeyden güneye doğru sırayla; kuzeybatı köşe cephe konumlu mutfak, güney yönde ahır, aralarında ise avludan tek kanatlı ahşap doğramalı bir kapı ile girilen ve buradan mutfağa basık bir kemerle, ahıra tek kanatlı ahşap doğramalı bir kapı ile geçilen taşlık¹³ bulunmaktadır. Taşlık, kuzey-güney yönde uzanan duvar ve bir basık kemerle doğu ve batı yönlerde iki bölüme ayrılmıştır. Doğudaki bölümün üzeri ve batıdaki bölümün güney yarısının üzeri taş beşik tonozla örtülmüştür. Batıdaki bölümün kuzey yarısının tavanı ise Cas kaplı düz tavadır. Zemin katta bulunan mekânlara giriş, avluda aynı aksa paralel sert zeminden düzayak sağlanmaktadır.

Yamuk planlı mutfağın güney duvarının aksında ocak, ocağın batısında bir pencere ve kuzey ile batı duvarlarında birer adet boyuna dikdörtgen biçimli niş bulunmaktadır. Mutfağın döşemesi Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; kuzey-güney yönlü beşik tonozdur. Yaklaşık kare biçimli plana sahip ahırın batı yöndeki avluya açılan tek kanatlı ahşap doğramalı bir kapısı ve basık kemerli, boyuna dikdörtgen biçimli, dar bir penceresi vardır. Ahırın döşemesi de Cas ile kaplanmıştır ve tavanı; Cas kaplı düz tavadır.

Evin, kareye yakın yamuk biçimli plana sahip bodrum katı doğu-batı doğrultulu duvar parçaları ve aralarındaki basık kemerle kuzey-güney yönlerde iki bölüme ayrılmıştır. Yöresel yiyecekler olan; killer, pestil ve kömbenin (geleneksel kışlık yiyecekler), kültürel ürünlerin yapıldığı bir oda ve yiyeceklerin bozulmadan depolandığı bir mahzen (tabok) şeklinde olan bodrumun döşemesi Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; kuzey yönünde çapraz, güney yönünde ise beşik tonozdur. Bu kata erişim, zemin kattaki mutfakta bulunan merdiven ile sağlanmaktadır (Şekil 4.14).

¹³ Geleneksel Türk evinde ana kapıdan girildiğinde zemini genellikle sıkıştırılmış toprak bazen de taş kaplı olan kapalı ya da yarı-açık mekâna “taşlık” olarak isim verilmiştir.

Şekil 4.14

Abdullah Alp Evi Zemin Kattaki Mutfaktan Mahzene Bağlantı

(D. Özavcı-2020)

Gece mekânlarını oluşturan ikinci katın planı, ufak bazı farklılıklara rağmen; birinci katın düşeydeki simetrisi ve tekrarıdır. Birinci katta sofada bulunan düşey sirkülasyonu sağlayan merdiven yardımı ile ikinci kata bağlantı sağlanır. Bu merdiven ikinci katta, büyük ölçekli bir eyvana açılır. Binanın batı cephesinde konumlu ve avluya yönelen; sıralı sivri kemerler ile yarı açık mekân oluşturan eyvan; sıcak yaz günlerinde serin bir oturma alanı sağlamaktadır (Şekil 4.15).

Şekil 4.15

Abdullah Alp Evi İkinci Kat Eyvanı

(D. Özavcı-2020)

Eyvannın doğu yönünden; çift kanatlı, ahşap doğramalı, sivri kemerli camekânlı büyük bir kapıyla iç sofaya giriş sağlanmaktadır. Kapının ahşap çerçevesi büyük sivri bir kemere oturtulmuştur. Restorasyon sırasında yok olan kapının yerine sonradan eklenen bu kapı sayesinde iç cephede hareketlilik sağlanmıştır (Şekil 4.16).

Şekil 4.16

Abdullah Alp Evi İkinci Kattaki İç Sofaya Açılan Kapı

(D. Özavcı-2020)

Bu kapının kuzeyinde kalan ilk mekân; birinci katın simetrisi olan kuzeybatı köşe konumlu yamuk biçimli odadır. Odanın hem iç sofaya ve banyoya hem de eyvana bağlantısı bulunmaktadır. Dolayısı ile bu alan; günümüzde ebeveyn banyosu olarak tanımlanan (gusülhaneden daha büyük ölçekli) bir alana sahip, gece kullanım niteliğinde, uyuma fonksiyonlu bir mekândır. Odanın kuzey ve batı duvarlarında ikişer adet pencere bulunmaktadır. Odanın döşemesi Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; ahşap mertekli tavan döşemesidir.

Sofanın güneyinde kalan, güneybatı köşe konumlu odanın; güney ve eyvana bakan batı duvarlarında ikişer adet pencere, kuzey duvarında ise bir adet niş bulunmaktadır. Odanın döşemesi Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; ahşap mertekli tavan döşemesidir.

Sofanın kuzeyinde ve güneyinde karşılıklı kalan, kuzeydoğu ve güneydoğu köşe konumlu her iki odadan kuzey yöndeki odanın doğu ve kuzey duvarlarında ikişer adet pencere; güney yöndeki odanın ise, doğu ve güney duvarlarında ikişer adet pencere ve kuzey duvarında ise bir adet niş bulunmaktadır. Her iki odanın da döşemesi Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; ahşap mertekli tavan döşemesidir.

İkinci katta; iç sofanın kuzeyinde ve güneyinde kalan, plan olarak birinci kattakilerin tekrarı olan mekânlar genellikle gece kullanım niteliğinde, uyuma fonksiyonludur. İç mekânda; günümüz dolap anlayışıyla yapılmış, yastık yorgan gibi eşyaları koymaya yarayan; ‘yükçük’ adı verilen, büyük ölçekli kapaklı ve kapaksız duvar nişleri bulunmaktadır.

Bu katta; genel itibariyle boyuna dikdörtgen konumlu büyük pencereler sayesinde iyi aydınlatılmış iç mekânlar oluşturmuştur. Ancak ev; restorasyon gördükten sonra hiç kullanılmadığı için, dış duvarlarda olduğu gibi iç duvarlarda da sıva malzemesi olan Cas’ın suya dayanıksız yapısı nedeniyle nem ve rutubet kaynaklı yüzeysel dökülmeler oluşmuştur.

İkinci kattaki iç sofanın zemini Cas ile kaplanmıştır, tavan döşemesi ise; özgün haline sadık kalınarak yenilenmiş olup, taş üzeri ahşap kaplamadır (Şekil 4.17). Tüm mekânların tavan döşemesi özgün haline sadık kalınarak; taş ise taş, ahşap mertekli tavan döşemesi ise yine o şekilde yenilenmiştir.

Şekil 4.17

Abdullah Alp Evi İkinci Kattaki İç Sofanın Tavan Döşemesi

(D. Özavcı-2020)

Siirt kültürünü ve demografik¹⁴ yapısını iyi yansıtan bu evde mekânlar, ev sakinlerinin cinsiyet ve medeni haline göre bağlantısı ve büyüklüğü sağlanmış niteliktedir. Bu bağlamda bu katta, iç sofa bağlantısı dışında, bazı mekânların kendi aralarında da ortak olan iç duvarlarından açılan ahşap doğramalı bir kapı ile geçiş

¹⁴ Nüfusbilimsel.

sağlandığı görülmektedir. Yapılış amacının günümüz tasarımındaki yorumu; evli bir çiftin yatak odası ile çocuklarının yatak odası arasında bağlantı sağlamak istenmiş olabileceği şeklinde bir tahmin olabilir.

Şekil 4.18

Evin İkinci Katındaki; İki Mekânın Ortak Kullandığı, Mekânlar Arası Geçiş Kapısı

(D. Özavcı-2020)

Kattaki son mekân ise binanın doğu cephesinde ve dikdörtgen biçimli iç sofa aksının kuzey ucunda yer alan balkondur. Çift kanatlı ahşap doğramalı balkon kapısı; boyuna dört adet dikdörtgen üzerine basık kemerli camekânlıdır ve balkon konsolu putrel¹⁵ ve demir profiller ile taşınmaktadır.

Ata Makbule Günç Evi

Ada: 373, **Parsel:** 16

İnceleme Tarihi: Haziran, 2020

Ev; Siirt Batı Mahallesi'nde, Veysi Oran Caddesi güneybatısında, caddenin güneydoğu ucunda, üçgene yakın yamuk biçimli bir parselde; güneye dik açılı, kuzeyde cep oluşturmuş; doğu sınırında hafif eğimli ve batıda ise komşu parselle hemhudut olarak konumlanmıştır (Şekil 4.19).

¹⁵ Putrel; yapılarda ve demir yollarında taşıyıcı malzeme olarak kullanılan, I-T veya U kesitli demir yâhut çelikten direk veya kiriştir.

Şekil 4.19

Ata Günc Evi Konumu

a. Hava fotoğrafı

b. Şehir planında işaretli yeri

(a: Google Earth- Erişim: 12.02.2021; b: Siirt İmar ve Şehircilik Müdürlüğü-2021)

Şahsi mülkiyete ait olan evin yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte; sahibi Sn. Makbule Günc'ten aldığım bilgiye göre ev; 20. y.y. başlarında inşa edilmiştir. Günümüze kadar konut amacı ile kullanılmış olan ev; 2007 yılında Siirt İl Kültür Müdürlüğü'nün yaptığı tescil çalışmaları üzerine; Diyarbakır KTVKK (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu) tarafından tescil edilmiş olup, hiç restorasyon geçirmemiştir. Günümüzde halen ayakta olan ev kullanılmamaktadır ve hasar görmüş durumdadır (Şekil 4.20).

Şekil 4.20

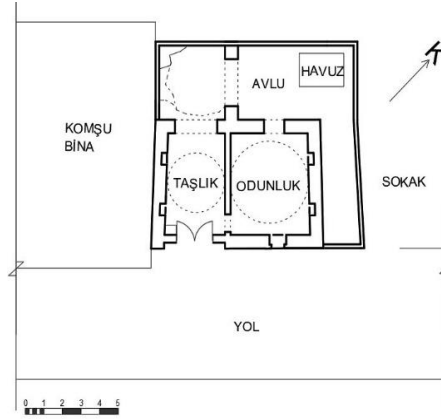
Evin Ön Cephesi

(D. Özavcı-2020)

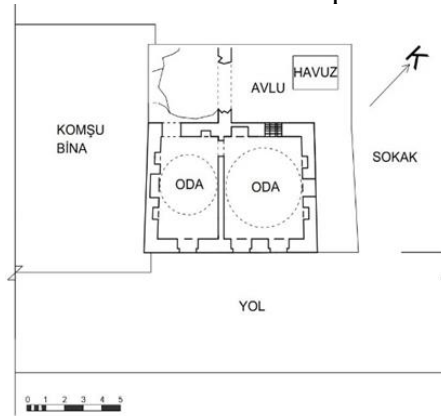
Ev iki katlı ve avluludur. Taşlıklı ve dikdörtgen biçimli plan şemasına sahiptir. Binanın kâgir malzemeli duvarları moloz taş ile örülmüş ve Cas ile sıvanmıştır. Örtü sistemi, içerden kubbe, dışarıdan toprak malzemeli düz dam şeklindedir (Şekil 4.21).

Şekil 4.21

Ata Günç Evi Planlar

a. Zemin kat planı

b. Birinci kat planı

(D. Özavcı-2020)

Veysi Oran Caddesi'nin orta bölümünün doğu kenarında konumlu binanın güneydoğu cephesinde; güneybatı kenarda ana kapı, kapının doğu yanında kareye yakın biçimli, bu pencerenin aksında da boyuna dikdörtgen biçimli basık kemerli birer pencere açıklığı bulunmaktadır. Üst katta; aynı hizaya eşit aralıklarla yerleştirilmiş, eş büyüklükte, boyuna dikdörtgen biçimli, basık kemerli üç adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Evin, özgün halini koruyan ana kapısı; çift kanatlı ahşap doğramalıdır (Şekil 4.22).

Şekil 4.22

Ata Günç Evi Ana Kapısı

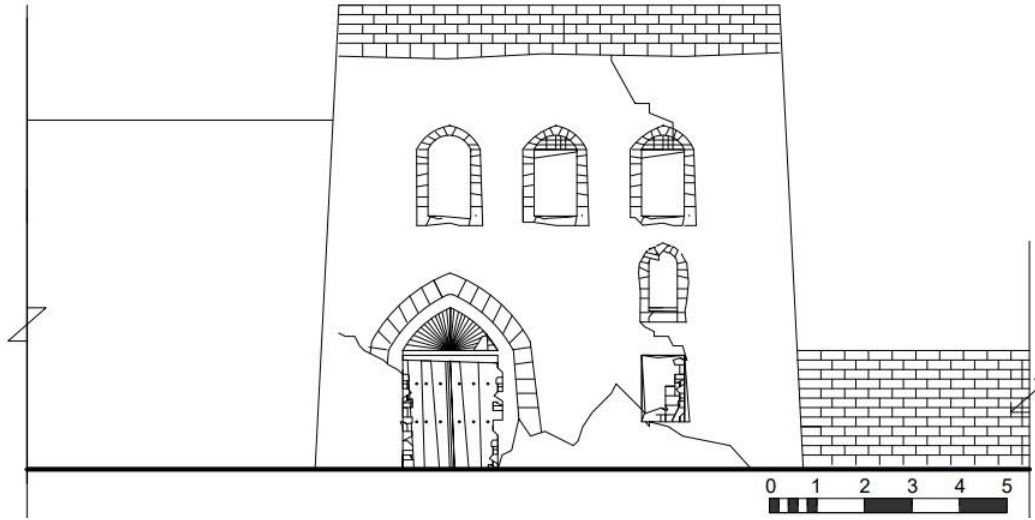
(D. Özavcı-2020)

Evin sivri kemerli ana kapısının kemer alınlığında; basık merkezli noktadan dağılan ışınsal motifli bezemeler yer almaktadır (Şekil 4.22). Ayrıca bina kapısı; birbirine yakın boyutlu, düzgün kesme kemer taşları ve kilit taşı ile çerçevelenerek süslenmiştir ve kapının oturduğu taş çerçevenin yok olan parçalarının yeri; irili ufaklı taşlar ile doldurulmaya çalışılmıştır.

Giriş cephesi olan güneydoğu cephesinde, odunluk fonksiyonlu mekâna ait zemin kat pencereleri; cephenin kuzeydoğu kenarında, aynı düşey hizada, farklı boyut ve şekilde yerleştirilmiştir. Cephede, zemin katta; taş ile doldurularak kullanıma kapatılmış, kareye yakın biçimli odunluk penceresinin üstünde, aynı düşey hizada düzgün kesme kemer taşları ile çerçevelenmiş, basık kemerli bir tepe penceresi bulunmaktadır. Birinci kat pencereleri ise üç adet; aynı aks üzerine, eşit aralıklarla yerleştirilmiş simetrik düzende, eş büyüklükte boyuna dikdörtgen biçimli, basık kemerli, ahşap doğramalıdır. Bu pencerelerde zemin katın tepe penceresi ve bina (giriş/cümle) kapısında olduğu gibi; dekoratif/süsleme amaçlı, düzgün kesme kemer taşları ve kilit taşı ile çerçevelenmiştir.

Cephedeki tüm pencereler özgün halini muhafaza edememiş; demir şebekeleri tamamen yok olmuş, ahşap doğramanın ise yalnız kasası günümüze kadar gelebilen tek parçası olarak bulunmaktadır ve dolayısı ile yalnız pencere açıklıkları görülmektedir.

Şekil 4.23

Ata Günç Evi (ön) Güneydoğu Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Evin parapet duvarı özgün halini muhafaza edememiş; günümüz inşa malzemesi olan, beton briket ile tekrar örülmüştür. Yine aynı şekilde; cephenin kuzeydoğu kenarına bitişik, 200 cm. yüksekliğinde beton briket ile yeniden örülmüş bir avlu duvarı bulunmaktadır.

Kuzeydoğu cephede, odunluk fonksiyonlu zemin katta; kapı-pencere açıklığı bulunmamaktadır ve birinci katta yalnız bir tane; cephenin ortasına konumlanmış, boyuna dikdörtgen biçimli, basık kemerli, ahşap kasası yok olmuş bir pencere açıklığı görülmektedir (Şekil 4.24).

Şekil 4.24

Evin Kuzeydoğu Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Avluya yönelen kuzeybatı cephesi, kuzeydoğu kenarında zemin katta, odunluk fonksiyonlu mekândan avluya geçişi sağlayan sivri kemerli dar bir geçit bulunmaktadır. Kemer ile düşeyde aynı aks üzerinde, birinci katta konumlu; taş ile örülerek kullanıma kapatılmış, boyuna dikdörtgen biçimli bir pencere açıklığı bulunmaktadır.

Şekil 4.25

Evin Avluya Yönelen Kuzeybatı Cephesi Batı Kenarı

(D. Özavcı-2020)

Kuzeybatı cephenin güneybatı kenarında ise; zemin katta, taşlık fonksiyonlu mekândan avluya geçişi sağlayan sivri kemerli, geniş açıklıklı bir geçit bulunmaktadır (Şekil 4.25). Bu geçit ile düşeyde aynı aks üzerinde birinci katta konumlu eve giriş holü olan taş konsolun kalıntıları bulunmaktadır.

Kuzeybatı cephenin batı köşesinde; komşu binaya bitişik, yarım döner, kesme taş basamaklı, avlu ile düşey sirkülasyonu sağlamak amaçlı, birinci kattaki taş konsola çıkan, avluda konumlu bir merdiven kalıntısı bulunmaktadır. Özgün hali terasa (dama) kadar çıkmakta olan merdivenin günümüzde kesme taş basamakları yok olmuş ve cephede yalnızca çıkış hattının izleri görülmektedir.

Zemin katta, önceki paragrafta bahsedilen; avluda konumlu merdiven aksına paralel, taşlık ve odunluk mekânlarını birbirinden ayıran iç duvarın bahçeye uzantısı olan bir kemer kalıntısı bulunmaktadır. En fazla hasar gören bu cepheden, binanın içi de kısmen görülebilmektedir (Şekil 4.26).

Şekil 4.26

Evin Kuzeybatı Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Binanın güneybatı cephesi komşu parselle bitişik nizam olduğu için, sadece terasın parapet duvarı görünmektedir (Şekil 4.26). Genel olarak; bina kütlesi yukarıya doğru gittikçe hafif daralan dikdörtgenler prizmasına yakın bir görünüşe sahiptir ve tüm cephelerde; parapet duvarı üzerinde tırnaklar, çatlaklar, malzeme ve doku kaybı görülmektedir. Sıva malzemesi olan Cas dökülmüş, yer yer görülmekte ve altında kalan taş doku neredeyse tamamen ortaya çıkmış durumdadır. Özellikle de avluya yönelen kuzeybatı cephesindeki hasar ve kayıp büyük ölçüdedir (Şekil 4.26). Evin ana kapısı güneydoğu-kuzeybatı yönünde uzanan dikdörtgen planlı bir taşlığa açılmaktadır (Şekil 4.27).

Şekil 4.27

İçerden Kubbe Tavanlı Taşlık Mekânı

(D. Özavcı-2020)

Taşlığın kuzeydoğu yönünde odunluk fonksiyonlu bir mekân yer almaktadır. Taşlığın komşu bina ile bitişik nizamlı güneybatı duvarında yan yana sıralı iki adet aynı büyüklükte niş; bu duvara paralel, taşlığın kuzeydoğu duvarında ise; odunluğa açılan bir kapı boşluğu bulunmakta ve taşlık ile aynı kottan odunluğa geçilebilmektedir (Şekil 4.28).

Şekil 4.28

Taşlık

(D. Özavcı-2020)

Ana kapısının tam karşısında konumlu; taşlığın kuzeybatı duvarında bulunan sivri kemerli geniş açıklık ile yine aynı kottan avluya geçilir (Şekil 4.29). Taşlığın döşemesi; taş üzeri Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; içerden kubbe dışarıdan düz döşemedir.

Şekil 4.29

Taşlıktan Avluya Geçilen Kemerli Geçit

(D. Özavcı-2020)

Odunluğun planı dikdörtgen biçimlidir ve kuzeydoğu duvarında iki adet aynı büyüklükte niş bulunmaktadır. Caddeye yönelen güneydoğu duvarında ise; taş ile doldurularak kullanıma kapatılmış, kareye yakın biçimli bir pencere ve basık kemerli bir tepe penceresi bulunmaktadır (Şekil 4.30).

Şekil 4.30

Odunluk Pencerelemi

(D. Özavcı-2020)

Mekânın kuzeybatı duvarının ortasında konumlu; sivri kemerli dar geçit ile aynı kottan avluya geçilir (Şekil 4.31). Odunluğun döşemesi; Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; içerden kubbe dışarıdan düz döşemedir.

Şekil 4.31

Odunluk Mekânından Avluya Geçilen Kemer

(D. Özavcı-2020)

Zemin katta, binanın kuzeybatısında konumlu (arka cephedeki) avluda, kalıntıları görünen; kuzey köşe konumlu bir süs havuzu ve batı köşe konumlu; düşey sirkülasyonu sağlayan, yarı döner, kesme taş basamaklı bir merdiven bulunmaktadır (Şekil 4.26).

Birinci kata, avludaki merdiven kalıntılarında ulaşıp, sahanlıkta konumlu beşik tonoz üst örtülü bir kapı boşluğundan girildiğinde; güneydoğu yönüne doğru dikdörtgen planla uzanan gündüz kullanım niteliğinde, yaşama alanı fonksiyonlu bir iç sofaya geçilir. Tonozlu taş konsol giriş holü ile birleşen iç sofanın, avluya yönelen ve sofaya giriş kapısının konumlu olduğu kuzeybatı duvarında; aynı zamanda yemek pişirilen bir ocak nişi bulunmaktadır (Şekil 4.32).

Şekil 4.32

Ocak Nişi

(D. Özavcı-2020)

İç sofanın güneybatı duvarının ortasında konumlu; yer döşemesi kotunda, basık kemerli, boyuna dikdörtgen biçimli büyük bir yüklük bulunmaktadır. Yüklüğün her iki tarafında; yerden yüksek kotta, bitişi yüklük ile aynı hizada, eşit aralıklarla yerleştirilmiş simetrik düzende, eş büyüklükte, yine boyuna dikdörtgen biçimli ve basık kemerli küçük ölçekli nişler yer almaktadır (Şekil 4.33).

Şekil 4.33

İç Sofada Konumlu Yüklük

(D. Özavcı-2020)

Mekânın caddeye yönelen güneydoğu (ön cephe) duvarının ortasında; basık kemerli, boyuna dikdörtgen biçimli pencere açıklığı yer almaktadır. Mekânın kuzeydoğu duvarının batı kenarında; uyuma mekânına açılan (iki mekânı ayıran ortak iç duvarda) ahşap kasalı bir kapı boşluğu yer almaktadır. Sofanın döşemesi; Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; içerden kubbe dışarıdan düz döşemedir.

İç sofanın kuzeydoğu yönünde konumlu; gece kullanım niteliğindeki uyuma fonksiyonlu mekânın, caddeye yönelen güneydoğu (ön cephe) duvarında iki adet; aynı hizada, eş büyüklükte, yine boyuna dikdörtgen biçimli ve basık kemerli pencere açıklığı yer almaktadır (Şekil 4.34).

Şekil 4.34

Uyuma Mekânının Güneydoğu (ön cephe) Duvarı

(D. Özavcı-2020)

İçerden kubbeli mekânın, kuzeydoğu duvarının ortasında konumlu; yine aynı niteliklerde bir pencere açıklığı ve her iki yanında diğerleri ile benzer iki adet niş bulunmaktadır (Şekil 4.35).

Şekil 4.35

Uyuma Mekânının Kuzeydoğu Duvarı

(D. Özavcı-2020)

Mekânın avluya yönelen kuzeybatı duvarının ortasında konumlu; boyuna dikdörtgen biçimli ve basık kemerli, taş ile doldurularak kullanıma kapatılmış bir pencere bulunmaktadır. Duvarın güneybatı tarafında da boyuna dikdörtgen biçimli büyük bir yüklük bulunmaktadır (Şekil 4.36). Uyuma fonksiyonlu bu mekânın döşemesi; Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; içerden kubbe dışarıdan düz döşemedir.

Şekil 4.36

Uyuma Mekânında Konumlu Yüklük

(D. Özavcı-2020)

Emrağ Ailesi Evi

Ada: 206, Parsel: 32

İnceleme Tarihi: Mart, 2020

Ev, Algül Mahallesi'nde, Lütfü Kayra Caddesi 620 Sokak ile Molla Halil Caddesinin kesiştiği kuzeydoğu köşe konuma sahip kareye yakın biçimli parselde yer almaktadır. Arsanın güney kenarı komşu parsel ile hemhuduttur (Şekil 4.37).

Şekil 4.37

Emrağ Ailesi Evi Konumu

a. Hava fotoğrafı

b. Şehir planında işaretli yeri

(a: Google Earth- Erişim: 10.03.2021; b: Siirt İmar ve Şehircilik Müdürlüğü-2021)

Şahsi mülkiyete ait olan evin yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte; sahibi Sn. Mehmet Emrağ'dan aldığı bilgiye göre ev; 20. yy. başlarında inşa edilmiştir. Günümüze kadar konut amacı ile kullanılmış olan ev; 2007 yılında Siirt İl Kültür Müdürlüğü'nün yaptığı tescil çalışmaları üzerine; Diyarbakır KTVKK tarafından tescil edilmiş olup, 2009 yılında birinci katı yıkılmış ve hiç restorasyon geçirmemiştir. Özgün halini koruyamayan ev; günümüzde içinde oturan kullanıcılar tarafından tek katlı olarak tadilat görmüş ve halen kullanılmaktadır (Şekil 4.38).

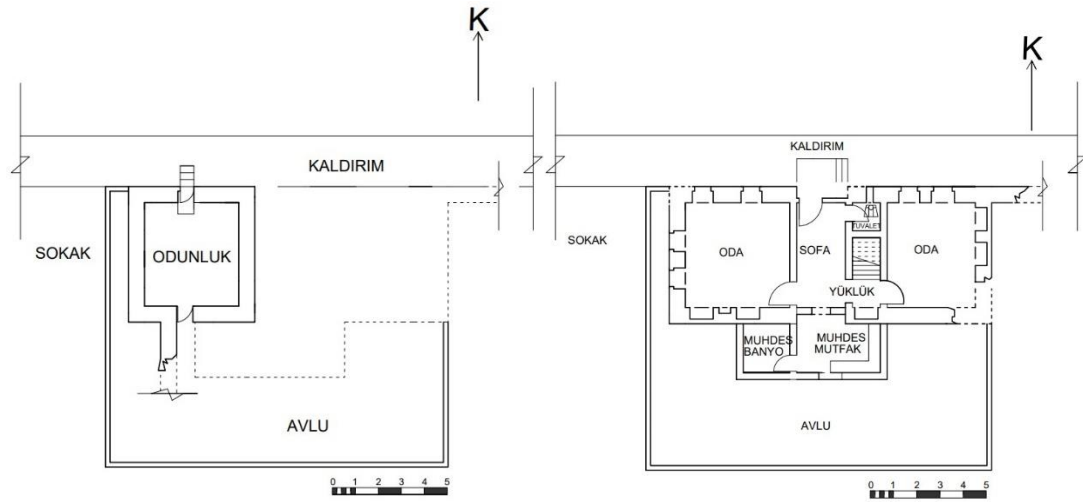
Şekil 4.38

Evin Ön Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Ev iki katlı ve avluludur. İç sofalı, dikdörtgen biçimli bir plan şemasına sahiptir (Şekil 4.39). Binanın kâgir malzemeli duvarları moloz taş ile örülmüş ve Cas ile sıvanmıştır. Örtü sistemi hem ana bina hem de muhdes¹⁶ yapıda sac malzeme ile örtülmüş olup ana bina da toprak malzemeli düz dam şeklindedir.

Şekil 4.39

Emrağ Ailesi Evi Planlar

a. Bodrum kat planı

b. Zemin kat planı

(D. Özavcı-2020)

¹⁶ Binaya sonradan eklenen, ek yapı.

Lütfü Kayra Caddesi'nin güney kenarında konumlu binanın kuzey cephesinde; cephe aksında ana kapı, kapının her iki yanında boyuna dikdörtgen biçimli ikişer adet pencere bulunmaktadır.

Evin; tek kanatlı, demir levhadan yapılmış ana kapısı, özgün halini koruyamamış durumdadır. Basık kemerli ana kapının her iki tarafındaki taş sütunlar; kapı lentosuna paralel bir süs frizi ile birlikte boyuna dikdörtgen biçimli, geometrik motiflerle bezenmiş bir çerçeve oluşturmuştur. Bu çerçevenin içinde; kapının üzerindeki kemer alınlığında, enine dikdörtgen biçimli, ahşap doğramalı bir tepe penceresi bulunmaktadır. Cephede ayrıca; giriş kapısının önünde +00.50 kotunda küçük bir merdiven sahanlığı bulunmaktadır (Şekil 4.40).

Şekil 4.40

Ana Kapısı

(D. Özavcı-2020)

Giriş cephesi (ön cephe) olan kuzey cephesinde; pencerelerin dördü, aynı sırada, eş büyüklükte, boyuna dikdörtgen biçimli, demir şebekeli ve ahşap doğramalıdır. Diğer ikisi; (cephede giriş kapısı ile bitişik) merdiven kovanı üzerinde, aynı düşey hizada konumlu, daha küçük ölçekli, kare ve boyuna dikdörtgen biçimli tepe pencereleridir. Ayrıca; boyuna dikdörtgen biçimli pencerelerin üst kısımlarında sonradan; yağmur suyundan koruma amaçlı, sac levha ile saçak oluşturulmuştur.

Mevcut eğimden dolayı; cephenin batı kenarında, boyuna dikdörtgen biçimli iki pencerenin orta aksı üzerinde; bodruma inen saçaklı ahşap doğramalı kapının bir kısmı görünmektedir. Cephenin doğusunda ise; bina kütesinin kuzey duvarından ayrılmış ve büyük bir kısmı yıkılmış bahçe duvarı kalıntısı bulunmaktadır (Şekil 4.41.).

Şekil 4.41

Emrağ Ailesi Evi Kuzey Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Binanın birinci katı sonradan yıkıldığı için bu katın yalnız merdiven kovası cepheye yansıyan kısmı olarak kalmıştır. Yıkımdan sonra kalan tek kata, parapet duvarı tekrar örülmemiş ve teras döşemesine örtülen mebranın üzerine rastgele sac levhalar atılmıştır.

Doğu cephesi sağır duvar olup, duvarın büyük kısmı yıkılan bahçe duvarı molozları ve toprak yığını nedeni ile görülmemektedir. Batı cephesinde ise; aynı sırada, eş boyutlu, üzeri tahta çitalar yardımı ile tutturulmuş şeffaf muşamba parçaları olan, boyuna dikdörtgen biçimli, demir şebekeli, ahşap doğramalı iki pencere bulunmaktadır (Şekil 4.42).

Şekil 4.42

Evin Doğu ve Batı Cepheleri

a. Doğu cephesi

b. Batı cephesi

(D. Özavcı-2020)

Binanın avluya yönelen güney (arka) cephenin batı tarafında; bodrum katın ahşap doğramalı odunluk kapısı, doğu tarafında ise yalnızca; bina ile bitişik konumlu beton briket ile örülmüş muhdes yapının; kareye yakın biçimli, ahşap doğramalı mutfak penceresi görünmektedir. Avluda ekili küçük ölçekli toprak alanlar ve bir asma yer almaktadır (Şekil 4.43).

Şekil 4.43

Evin Güney Cephesi

a. Cephenin batı tarafı

b. Cephenin doğu tarafı

(D. Özavcı-2020)

Bina kütleli yukarıya doğru gittikçe hafif daralan dikdörtgenler prizmasına yakın bir görünüme sahiptir. Cephelere genel olarak bakıldığında; küçük ölçekli bozulmalara rağmen, günümüze kadar özgün halini koruyarak gelmeyi başaran pencereler, parapet duvarları üzerine işlenen; evin ustasının imzası niteliğindeki tırnaklar, zamanla bozulmaya uğrayıp dökülen Cas malzemesi dikkat çeker. Öyle ki tüm cephelerde; Cas'ın altında kalan taş doku neredeyse tamamen ortaya çıkmış durumdadır. En fazla hasarı olan cephe, evin doğu cephesidir.

Uzun kenarı arsanın kuzey ve güney sınırlarına paralel doğrultuda olmak üzere yerleşmiş dikdörtgen planlı bina kütleli bodrum ve zemin olmak üzere iki katlıdır ve iç sofalı plan tipine sahiptir. Batı yönüne doğru eğimli bir yokuş üzerinde; kaldırımın güney kenarında konumlu olan binaya giriş (cadde kotu 0.00 olmak üzere) +00.50 kotundan batı yönüne doğru üç basamak çıkılarak sağlanmaktadır.

Binaya kuzey cephesindeki giriş kapısından girildiğinde; güney yönüne doğru dikdörtgen planla uzanan bir sofaya geçilir. Sofanın döşemesi; Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; ahşap mertekli tavan döşemesidir. Ana giriş holü ile birleşen iç sofanın doğu ve batı tarafında, karşılıklı simetrik konumlu; fonksiyon şeması olarak biri

gündüz diğeri ise gece kullanım niteliğinde iki farklı mekân bulunmaktadır (Şekil 4.44).

Şekil 4.44

İç Sofa

(D. Özavcı-2020)

Sofanın batı yönündeki duvarında güney tarafta konumlu ahşap doğramalı kapı ile yaşama (gündüz) mekânına geçilir. Aynı duvarda; iç mekânda, giriş kapısının kuzey tarafında bir yüklük bulunmaktadır. Mekânın kuzey ve batı duvarlarında; aynı sırada ve eş büyüklükte, boyuna dikdörtgen biçimli, ahşap doğramalı, özgün halini koruyan ikişer pencere bulunmaktadır. Avluya yönelen güney duvarında ise yine; simetrik düzende, aynı sırada ve eş büyüklükte, boyuna dikdörtgen biçimli iki yüklük ve ortalarında küçük bir niş bulunmaktadır (Şekil 4.45). Odanın döşemesi; Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; ahşap mertekli tavan döşemesidir.

Şekil 4.45

Evin Yaşama Mekânı

(D. Özavcı-2020)

Eve girişte ilk olarak algılanan; tam karşıda sofanın güney duvarında ortada konumlu, üzerinde enine dikdörtgen biçimli bir niş bulunan, muhdes yapıya geçilen ve içerisinden kısmen mutfak teknesinin ve penceresinin görüldüğü kapı boşluğudur. Sofanın güneyinde konumlu mutfak fonksiyonlu muhdes yapının batı duvarında tek kanatlı ahşap doğramalı banyo kapısı bulunmaktadır. Her iki muhdes mekân da düz beton tavan ve yer döşemesine sahiptir.

Sofanın doğu duvarına bitişik ve duvarın arkasından duvara paralel çıkan kesme taş basamaklı yarı döner bir merdiven ile dama çıkılmaktadır. Sofanın doğu duvarında batı kenarda, merdiven altındaki helaya açılan, tek kanatlı ahşap doğramalı bir kapı bulunmaktadır. Merdivenin önündeki küçük holden, binanın doğusunda konumlu, uyuma (gece) fonksiyonlu mekâna geçilir (Şekil 4.46).

Şekil 4.46

Evin Uyuma Mekânına Açılan Kapı

(D. Özavcı-2020)

Bu mekânın kuzey duvarında konumlu; aynı sırada ve eş büyüklükte, boyuna dikdörtgen biçimli, ahşap doğramalı, özgün halini koruyan iki pencere bulunmaktadır. Doğu duvarında ise; yine aynı sırada ve eş büyüklükte, boyuna dikdörtgen biçimli iki yükülük bulunmaktadır (Şekil 4.47). Odanın; döşemesi Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; ahşap mertekli tavan döşemesidir.

Şekil 4.47

Evin Uyuma Mekânı

(D. Özavcı-2020)

Dolayısı ile evin, düz beton tavan ve yer döşemeli muhdes yapı dışında kalan tüm mekânlarında döşeme; Cas ile kaplanmıştır, tavan ise; ahşap mertekli tavan döşemesidir. Bodrum katta ise odunluk bulunur ve erişim kaldırım üzerinden inilen üç basamaklı merdiven ile sağlanmaktadır (Şekil 4.48).

Şekil 4.48

Bodrum Kattaki Odunluğa Açılan Kapı

(D. Özavcı-2020)

Odunluğun da döşemesi Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; ahşap mertekli tavan döşemesidir. Avluya giriş yalnızca odunluktan ve tek basamak ile sağlanmaktadır (Şekil 4.49.).

Şekil 4.49

Bodrum Kattaki Odunluk ve Avluya Açılan Kapı

(D. Özavcı-2020)

Hasan Alp Evi

Ada: 163, Parsel: 1

İnceleme Tarihi: Mart, 2020

Ev, Ulus Mahallesi'nde, Cumhuriyet Caddesi'nin batı kenarındaki tepede, dikdörtgen biçimli bir parselde yer almaktadır (Şekil 4.50.).

Şekil 4.50

Hasan Alp Evi Konumu

a. Hava fotoğrafı

b. Şehir planında işaretli yeri

(a: Google Earth- Erişim: 12.04.2021; b: Siirt İmar ve Şehircilik Müdürlüğü-2021)

Şahsi mülkiyete ait olan evin yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte; sahibinin oğlu Sn. Fatih Alp'ten aldığı bilgiye göre ev; 20. y.y. başlarında inşa edilmiştir. Günümüze kadar konut amacı ile kullanılmış olan ev, hiç restorasyon geçirmemiştir. Günümüzde halen ayakta olan ev kullanılmamaktadır ve hasar görmüş durumdadır (Şekil 4.51).

Şekil 4.51

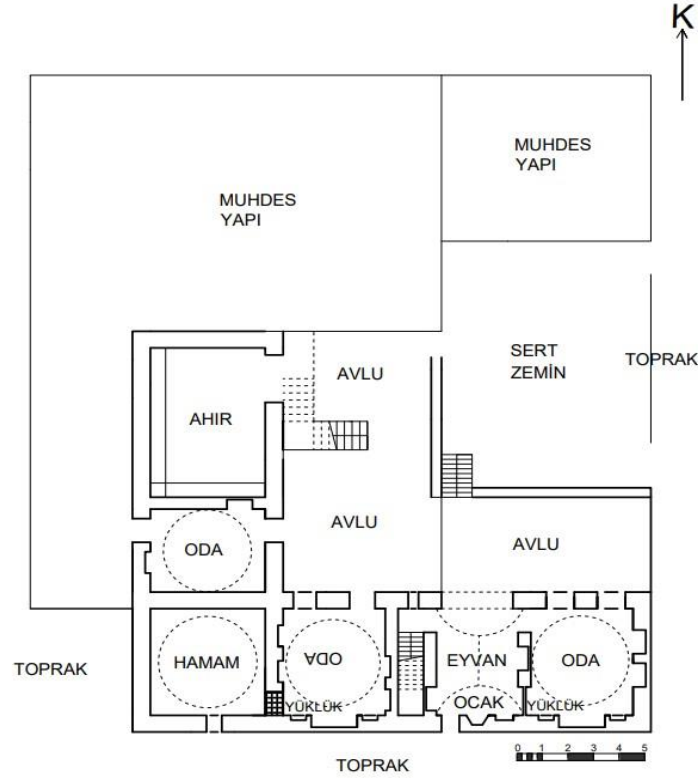
Evin Ön Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Tek katlı ve evin plan şeması eyvanlıdır. Ev, dikdörtgen planlı L giden bir yapı kompleksinden oluşmaktadır. Binanın kâgir malzemeli duvarları moloz taş ile örülmüş ve Cas ile sıvanmıştır. Örtü sistemi hem ana bina hem de muhdes yapıda düz dam şeklinde olup ana bina da toprak malzemeli, muhdes yapı da ise betondur (Şekil 4.52).

Şekil 4.52

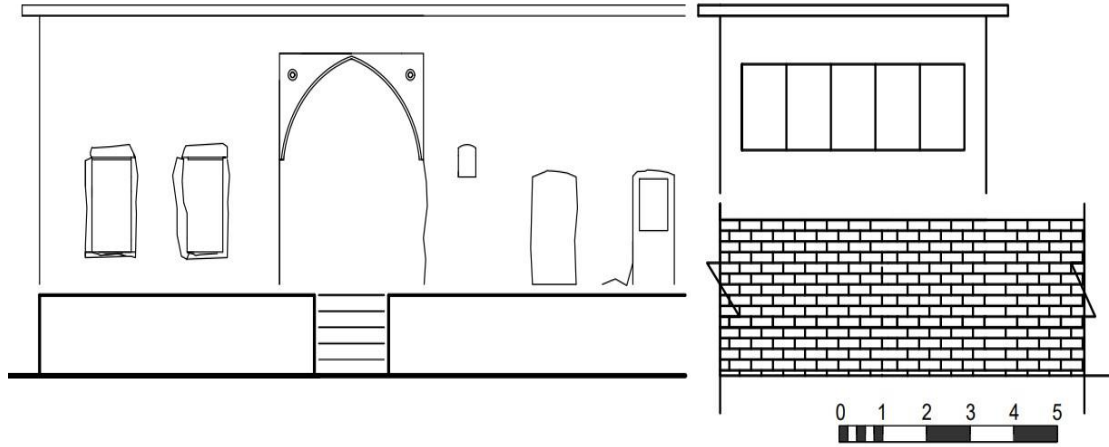
Hasan Alp Evi Zemin Kat Planı

(D. Özavcı-2020)

Cumhuriyet Caddesi'nin batı kenarındaki tepede konumlu bina L planlı olduğu için cephelerden; kuzey, güney ve doğu cepheleri iki kısımdan (ayrı iki parça olarak algılanmaktadır) oluşmaktadır. Evin ön cephesi olan kuzey cephesinde ilk kısımda (kütlenin doğusundaki kısmı); cephe aksında sivri eyvan kemeri, doğu kenarda, boyuna dikdörtgen biçimli iki adet pencere boşluğu bulunmaktadır.

Batı kenarında ise; merdivenkavasına denk gelen yerde küçük, basık kemerli, boyuna dikdörtgen biçimli bir adet pencere boşluğu bulunmaktadır. Merdiven penceresinin yanında da yerden yaklaşık bir basamak kadar yüksek (30 cm), boyuna dikdörtgen biçimli bir adet kapı boşluğu bulunmaktadır. Kapının yanında ise; boyuna dikdörtgen biçimli bir adet pencere boşluğu bulunmaktadır (Şekil 4.53). Doğu-batı yönünde uzanan, dikdörtgen biçimli zemin terasına altı basamak ile çıkılmaktadır ve basamaklar cephede eyvan kemerinin tam önünde durmaktadır. Kuzey cephenin ikinci kısmında ise (kütlenin batısındaki kısmı); iki katlı muhdes yapının birinci katı görünmektedir. Cepheye hareketlilik katan sivri eyvan kemerinin köşeliklerinde; iç içe geçmiş iki daire şeklinde kuşgözü motifli bezemeler bulunmaktadır. Eyvanda konumlu ocak cepheden algılanmaktadır.

Şekil 4.53

Hasan Alp Evi Kuzey (ön) Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Evin doğu cephesinde, kütleinin doğu-batı yönünde uzanan birinci parçasında (kısmında); kullanıma kapatılmış iki adet boyuna dikdörtgen biçimli pencereden güney taraftaki; ahşap doğramalı, demir şebekelidir ve pencere kasasına taşlar doldurularak kullanıma kapatılmıştır. Kuzey taraftaki ise; kasası yok olmuş bir pencere boşluğu iken hem doldurulmuş hem de üzeri sıvanmıştır. Bu nedenle de yalnız basık kemerli bir biçimi olduğu anlaşılabilir (Şekil 4.54).

Şekil 4.54

Hasan Alp Evi Doğu (cadde) Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Kütlenin kuzey tarafında yer alan ikinci kısmında ise; güney tarafta boyuna dikdörtgen biçimli bir adet kapı boşluğu ve yukarısında bir adet mavi renkte ahşap doğramalı, çift kanatlı, boyuna dikdörtgen biçimli pencere bulunmaktadır.

Kapı boşluğunun üzerindeki ahşap hatıl, dökülen sıva malzemesinin altından görünmekte ve büyük bir kısmı ortaya çıkmış durumdadır. Pencerenin de yukarısında köşelikli sivri kemer bezemesi yer almaktadır. Kuzey tarafta ise; muhdes yapının L biçimli beton merdiveni görünmektedir (Şekil 4.55).

Şekil 4.55

Hasan Alp Evi Doğu Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Evin güney cephesi de iki parça olarak algılanmaktadır. Kütlenin doğu tarafında yer alan birinci kısmında, cephenin aksında; yapıya bitişik tasarlanan, kareye yakın biçimli tandırın duvarı ve yukarısında da dama çıkan merdivenin küçük tepe pencereli kovani görünmektedir. Batı tarafında da boyuna dikdörtgen biçimli küçük bir pencere bulunmaktadır. Demir şebekeli, ahşap doğrama pencerenin yalnızca kasası günümüze kadar gelebilmiştir. Pencerenin yanında, büyük bir hasar meydana gelmiş ve duvarda taş malzemede kopmalar şeklinde bir kayıp mevcuttur (Şekil 4.56). Kütlenin batı tarafında yer alan ikinci kısmında ise; iki katlı muhes yapının cephe aksında konumlu, boyuna dikdörtgen biçimli iki adet pencere boşluğu görünmektedir.

Şekil 4.56

Hasan Alp Evi Güney Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Evin batı cephesinin neredeyse tamamını muhdes yapı oluşturmaktadır. Ana yapının sağır batı duvarı kısmen, çok az görünmektedir.

Genel olarak; bina kütlesi yukarıya doğru gittikçe hafif daralan ve L planlı dikdörtgenler prizmasına yakın bir görünüme sahiptir. Görünen tüm cephelerde; çatlaklar, malzeme ve doku kaybı görülmektedir. Sıva malzemesi olan Cas dökülmüş, yer yer görülmekte ve altında kalan taş doku neredeyse tamamen ortaya çıkmış durumdadır. En fazla hasarı olan cephe, evin arka cephesi olan güney cephenin batı tarafıdır. Evin damı ve parapet duvarları zamanla yok olduğu için muhdes çatısı parapetsiz düz dam şeklinde beton malzeme ile yenilenmiştir. Arsa eğimli bir tepede konumlu olup, arsanın doğu kenarında avluya açılan tek kanatlı, demir bir kapı bulunmaktadır. Avludaki altı basamaklı düzgün kesme taş merdiven ile evin; doğu-kuzey yönünde uzanan, planla aynı L biçimli zemin terasına çıkılmaktadır.

Doğu-kuzey yönünde uzanan, L plan şemalı bina kütesinin, doğuya yönelen kısmında ortadaki eyvan olmak üzere yan yana sıralı şekilde üç mekân bulunmaktadır. Kuzeye yönelen kısmında ise yine yan yana sıralı şekilde iki mekân yer almaktadır. Kesişim noktası olan güneybatı köşe konumlu mekân ise hamamdır.

L planlı bina kütesinin doğuya yönelen kısmında; zemin terasa açılan, bir sivri eyvan kemeri ve bir adet kapı boşluğu bulunmaktadır. Kuzeye yönelen kısmında ise yine zemin terasa açılan biri ahır kapısı olmak üzere iki adet kapı boşluğu bulunmaktadır. Ayrıca avluda; kütesinin kuzey ucunda yer alan ahırın tam üzerinde, evin neredeyse tüm batı cephesini ve kuzey cephenin de bir kısmını kaplayan muhdes bir yapı bulunmaktadır (Şekil 4.57).

Şekil 4.57

Doğu-Batı Yönünde Uzanan Muhdes Yapı (sağ)

(D. Özavcı-2020)

Zemin terasından düz ayak, dikdörtgen biçimli, sivri kemerli eyvana geçilmektedir. Eyvanın doğu ve batı yönlerinde; karşılıklı simetrik konumlu, boyuna dikdörtgen biçimli, basık kemerli iki adet kapı boşluğu bulunmaktadır. Bunlardan doğu yönünde olan; kareye yakın biçimli bir odaya, batı yönünde olan ise; dama çıkan (Şekil 4.58), beşik tonoz üst örtülü, yarı döner, düzgün kesme taş basamaklı bir merdivene açılmaktadır.

Şekil 4.58

Dama Çıkan Merdiven

(D. Özavcı-2020)

Karşıda, eyvanın güney duvarında; ortada konumlu bir ocak nişi, ocağın doğusunda; boyuna dikdörtgen biçimli, basık kemerli bir niş, batısında da boyuna dikdörtgen biçimli, arka bahçedeki, güney cepheye bitişik konumlu tandıra ulaşımı sağlayan bir kapı boşluğu bulunmaktadır (Şekil 4.59). Eyvanın döşemesi; Cas ile kaplanmış, tavanı ise; sivri beşik tonozdur.

Şekil 4.59

Eyvan

(D. Özavcı-2020)

Eyvânın doğu yönünde ki; kareye yakın biçimli odanın (Şekil 4.60) doğu duvarında iki adet kullanıma kapatılmış boyuna dikdörtgen biçimli pencere, güney duvarında ortada konumlu yine kullanıma kapatılmış bir yüklük bulunmaktadır.

Yüklüğün her iki yanında; yukarıda, simetrik konumlu, eş boyutlu iki adet tepe nişi yer almaktadır, yüklüğün batısında da bir adet boyuna dikdörtgen biçimli niş bulunmaktadır. Batı duvarında yan yana sıralı, eş boyutlu üç adet tepe nişi yer almaktadır. Kuzey duvarında ise iki adet boyuna dikdörtgen biçimli pencere boşluğu yer almaktadır. Odanın döşemesi; Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; içerden kubbe dışarıdan düz döşemedir.

Şekil 4.60

Eyvânın Doğusundaki Oda

(D. Özavcı-2020)

Eyvânın batısında konumlu dikdörtgene yakın biçimli odaya zemin terasından ulaşılmaktadır. Odanın kuzey duvarında konumlu kapı boşluğundan otuz cm yüksekliğindeki tek basamakla geçiş sağlanmaktadır (Şekil 4.61). Ortada konumlu kapı boşluğunun batı tarafında boyuna dikdörtgen biçimli küçük bir pencere ve doğu tarafında da basık kemerli tepe penceresi yer almaktadır.

Şekil 4.61

Eyvanın Batısındaki Odaya Giriş Kapısı

(D. Özavcı-2020)

Odanın güney duvarında; ortada konumlu kullanıma kapatılmış bir yüklük bulunmaktadır. Yüklüğün her iki yanında; yukarıda, simetrik konumlu, eş boyutlu iki adet tepe nişi yer almaktadır, yüklüğün batısında da bir adet boyuna dikdörtgen biçimli niş bulunmaktadır. Odanın doğu duvarında; iki adet, boyuna dikdörtgen biçimli niş yer almaktadır ve bu nişlerin yukarısında da yan yana sıralı, eş boyutlu, üç adet tepe nişi bulunmaktadır. Batı duvarında da kullanıma kapatılmış bir adet kapı boşluğu ve iki adet niş bulunmaktadır. Odanın döşemesi; Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; içerden kubbe dışarıdan düz döşemedir (Şekil 4.62).

Şekil 4.62

Eyvânın Batısındaki Oda

(D. Özavcı-2020)

Bu odanın batı duvarında bulunan kapı boşluğundan kareye yakın biçimli hamam fonksiyonlu mekâna geçilir ancak kapı kullanıma kapatılmış durumdadır. Dolayısıyla ile hamamın doğu duvarında kullanıma kapatılmış bir kapı, güney duvarında da ortada konumlu bir tepe penceresi bulunmaktadır. Hamamın döşemesi; Cas ile kaplanmış, tavanı ise; içerden kubbe dışarıdan düz döşemedir.

L plan şemalı bina kütlelerinin doğuya yönelen kısmında yukarıda anlatılan birimler yer almaktadır. Kuzeye yönelen kısmında ise; yan yana biri oda diğeri de ahır olmak üzere iki ayrı fonksiyon yer almaktadır. Hamamın bitişiğinde bulunan dikdörtgene yakın biçimli odaya doğu yönde bulunan kapı boşluğundan girilir. Kapının tam üstünde kareye yakın biçimli, mavi renkte ahşap doğramalı bir pencere boşluğu bulunmaktadır (Şekil 4.63).

Şekil 4.63

Hamamın Bitişindeki Oda

(D. Özavcı-2020)

Odaya girildiğinde tam karşıda yer alan batı duvarında, kuzey yönde konumlu ve arka bahçeye açılan bir kapı boşluğu daha yer almaktadır, duvarın güney tarafında da bir adet niş yer almaktadır. Odanın kuzey duvarının doğu tarafında da bir adet niş bulunmaktadır. Odanın döşemesi; Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; içerden kubbe dışarıdan düz döşemedir (Şekil 4.64).

Şekil 4.64

Odanın İçerden Kubbe Tavanı

(D. Özavcı-2020)

Bu odanın bitişiğinde, kütleinin kuzey ucunda konumlu olan ahır yer almaktadır (Şekil 4.65), tam üzerinde ise muhdes bir yapı bulunmaktadır. Ahıra, muhdes yapıya çıkan L biçimli taş basamaklı merdivenin altındaki kapı boşluğundan geçilmektedir. Ahırın döşemesi; Cas ile kaplanmıştır, tavanı da Cas ile kaplanmış düz döşemedir.

Şekil 4.65

Muhdes Yapının Altındaki Ahır

(D. Özavcı-2020)

İbrahim Aydın Evi

Ada: 128 **Parsel:** 26-27

İnceleme Tarihi: Mart 2020

Ev, Bağtepe Köyü Çarşı Caddesi No:35'te bulunan biri dikdörtgen diğeri de yamuk biçimli iki parsel üzerinde yer almaktadır (Şekil 4.66).

Şekil 4.66

İbrahim Aydın Evi Konumu

a. Hava fotoğrafı

b. Şehir planında işaretli yeri

(a: Google Earth- Erişim: 08.05.2021; b: Siirt İmar ve Şehircilik Müdürlüğü-2021)

Evin yapım tarihi, ev sahibi aynı zamanda köyün muhtarı; Sn. Faysal Aydın'dan aldığı bilgiye göre 1920'li yıllar yani 20. yy.'ın başıdır. Ev, Bitlis-Siirt civarındaki Rus askerleri ile savaş zamanında Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün doğu cephesinde konaklaması üzerine, Faysal Aydın'ın babası İbrahim Aydın tarafından özel olarak yaptırılmıştır. İlk günden günümüze kadar konut olarak kullanılan ev, 2007 yılında Siirt İl Kültür Müdürlüğü'nün yaptığı tescil çalışmaları üzerine; Diyarbakır KTVKK tarafından tescil edilmiş fakat restore edilmemiştir. İlk kullanıcısı Kemal Atatürk olan evin sonraki kullanıcıları; İbrahim Aydın ve ailesi olmuştur. Ev, Oğlu ve evin günümüzdeki kullanıcısı Faysal Aydın tarafından restore edilmiştir. Bu işlemler genelde, sıva malzemesi olan Cas harcının dökülmesini engellemek için yapılan bakımlardır.

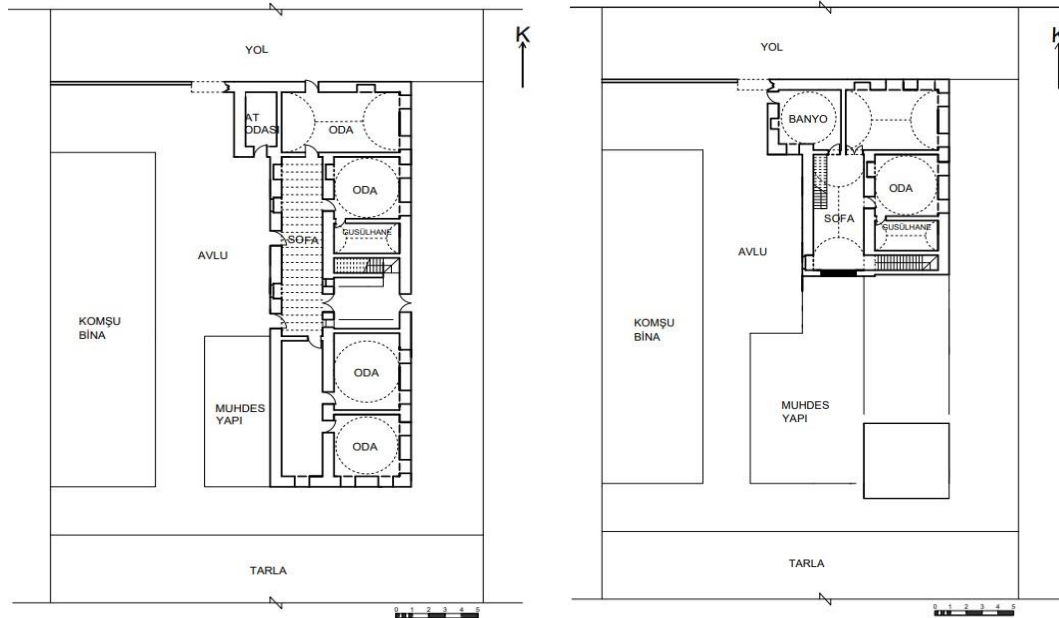
Binanın 2010 yılına kadar da tamamı kullanılmaktaydı ancak Faysal Aydın ve kardeşi arasındaki veraset paylaşımından dolayı günümüzde evin yarısı (Faysal Aydın'ın kardeşine ait evin muhdes yapılı ve kilitli olan, mülk sahibi İstanbul'da ikamet ettiği için de içeri girilemeyen diğer güney yarısı) kullanılmaktadır. Birinci kattaki kemerli geçiş kullanıma kapatılarak ev kuzey ve güney bölümler olmak üzere iki ayrı yapıya ayrılmıştır (Şekil 4.67).

Kuzey-güney yönde uzanan dikdörtgen planlı evin, Faysal Aydın'a ait kuzey bölümü zemin+1 kat, kardeşine ait olan güney bölümü ise zemin+2 kattan oluşmaktadır. İç sofalı plan şemasına sahiptir. Bina kâgir malzemeli duvarları moloz taş ile örülmüş ve Cas ile sıvanmıştır. Muhdes yapı ise betonarmedir. Muhdes

yapının tuğla duvarları çimento harcı ile sıvanmış ve asıl yapı ile uyumlu olması için beyaz renge boyanmıştır. Örtü sistemi ana yapıda; toprak malzemeli düz dam, muhdes yapıda ise, beton malzemeli düz dam şeklindedir (Şekil 4.67).

Şekil 4.67

İbrahim Aydın Evi Planları

a. Zemin kat planı

b. Birinci kat planı

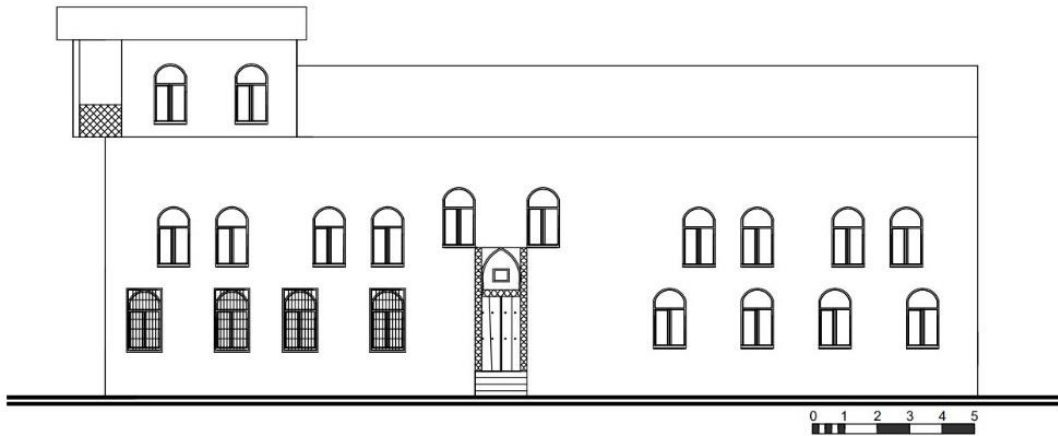
(D. Özavcı-2020)

Çalışma kapsamında, evin yalnızca Faysal Aydın'a ait bölümüne girilebildiği için plan olarak bina kütesinin kuzey kısmı çalışılmıştır ancak evin bütün kütle olarak tüm cepheleri açıklanmıştır.

Binanın (bahçe) arka cephesi olan doğu cephesinde; zemin katını oluşturan alt katta, cephe aksına yakın konumlu ana kapı, kapının kuzeyinde dört, güneyinde dört olmak üzere; aynı boyut ve hizada, yan yana sıralı, basık kemerli, boyuna dikdörtgen biçimli toplam sekiz adet muhdes pencere yer almaktadır. Ayrıca güney taraftaki zemin kat pencereleri demir şebekeler ile kapatılmıştır. Üst katta da ana kapının yukarısında iki adet, cephenin kuzeyinde ve güneyinde dörder adet olmak üzere boyuna dikdörtgen biçimli toplam on adet muhdes pencere bulunmaktadır. Cephenin güney tarafında ikinci katta; en üst köşede, parapet duvarının hizasında, iki pencereli ve balkonlu küçük bir birim mevcuttur. Damın parapet duvarındaki kopmalar yer yer tuğla ile örülerek yenilenmiştir (Şekil 4.68).

Şekil 4.68

İbrahim Aydın Evi Doğu (arka) Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Evin asıl halinde ana kapı detayı şu şekilde anlatılabilir; asıl halini koruyan, çift kanatlı, ahşap doğrama ana kapının her iki tarafında; üst kattaki pencerelerin hizasına kadar devam eden, bitkisel organik motiflerle süslü birer taş sütun bulunmaktadır ve bu sütunlar ana kapının etrafında boyuna dikdörtgen biçimli bir çerçeve oluşturmuştur. Bu çerçevenin içinde, kapının yukarısında ve her iki yandaki kabartma dizilerinin arasında sivri kemer yer almaktadır ve kemer alınlığında da kitabe bulunmaktadır. Kapı lentosu, her iki sütunu bağlayan bitkisel organik motifli bir süs frizi ile şekillenmiştir (Şekil 4.69).

Şekil 4.69

Ana Kapı Süsleme Detayı

(Siirt Kültür Müdürlüğü Arşivi-2019)

Ancak günümüzde, bakım ve onarım işlemlerinden sonra, asıl halini koruyan ana kapının süsleme detayları yok olmuş durumdadır. Tüm dış cephe pencereleri, asıl halini koruyamamış ve ahşap doğramalar PVC malzeme ile değiştirilmiştir.

Binanın avluya yönelen batı cephesinde güney tarafta muhdes yapı ve kuzey tarafta da ana yapı kütleleri görünmektedir. Zemin katta; ana yapının aksında ve güneyinde konumlu asıl halini koruyamamış iki adet muhdes demir kapı, aksta konumlu demir kapının her iki yanında küçük ölçekli, enine dikdörtgen biçimli, demir şebekeli iki adet pencere bulunmaktadır.

Ana yapıda, birinci katta, güney tarafta; aynı boyut ve hizada, yan yana sıralı, basık kemerli, boyuna dikdörtgen biçimli üç adet muhdes pencere yer almaktadır. Kuzey tarafta ise; yalnız ahşap doğrama kasası günümüze kadar gelebilen, muşamba ile kapatılmış, kareye yakın biçimli bir sofa penceresi görünmektedir. Cephenin kuzeyinde yer alan çıkma üzerinde de basık kemerli, ahşap doğrama, tek kanatlı abdesthane/gusülhane¹⁷ (banyo) kapısı yer almaktadır. Evin ilk inşasında, bu kapıya ulaşılabilirdiğini gösteren merdiven kalıntıları da görünmektedir. Dolayısı ile; evin asıl halinde bu kısımda da başka kütlelerin olduğunu söylemek mümkündür ancak bu birimler günümüzde tamamen yok olmuş durumdadır (Şekil 4.70).

Şekil 4.70

Dışarıya Açılan Banyo Kapısı

(D. Özavcı-2020)

¹⁷ Abdesthane\Gusülhane: Genelde evlerin üst katlarında konumlu, uyuma fonksiyonlu odalarda bulunan, tek kişinin sığabileceği boyutta tasarlanmış ve İslam dininin bir gerekliliği olan boy abdesti alma eyleminin yapıldığı yerdir. Günümüz ebeveyn banyosu ile eş fonksiyonludur.

Evin diğer bölümüne (yapının güney kısmı), kuzeybatı cephede, güneybatı köşe konumlu bir muhdes betonarme yapı eklenerek girişler ayrı tutulmuştur. Faysal Aydın'a ait olan bölümü yapının kuzey kısmı ise iç mekân olarak asıl halini korumaktadır ancak cephe değişmiş ve evin iki adet dış kapısı demir kapı ile pencere doğramaları da PVC malzeme ile değiştirilmiştir (Şekil 4.71).

Şekil 4.71

İbrahim Aydın Evi Batı Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Güney cephesinde doğu tarafta ana yapı ve batı tarafta da muhdes yapı kütleleri görünmektedir. Zemin katta, ana yapıda; aynı boyut ve hizada, yan yana sıralı, basık kemerli, boyuna dikdörtgen biçimli üç adet muhdes pencere yer almaktadır. Birinci kat pencereleri de zemin katın simetrisi ve tekrarı niteliğindedir. Bina kütlelerinin güney ucunda, bir oda boyutlarında küçük bir ikinci kat yer almaktadır dolayısıyla ana kütle kuzey cephesinde iki katlı iken güney cephesinde üç katlı (zemin+2 kat) görünmektedir. Ana kütleyle ait, güney cephesinin son katı olan ikinci katta ise; 50 cm taş balkon konsolu yer almaktadır. Balkon konsolu üç adet taşıyıcı sütun ile desteklenmiştir. Demir balkon korkulukları; özgün halini koruyan, geometrik desenlidir. 10 cm saçaklı parapet duvarı balkonun örtü sistemini oluşturmaktadır.

Cephenin batı tarafında konumlu tek katlı muhdes yapı kütlelerinin çift kanatlı, üst örtülü, demir ana kapısı ve kapının önünde bir metre korunda bir merdiven sahanlığı görünmektedir. Sahanlığa doğu ve batı akslarında konumlu birer tek kollu merdiven ile ulaşılmaktadır (Şekil 4.72).

Şekil 4.72

İbrahim Aydın Evi Güney Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Kuzey cephesinin asıl hali farklı yüksekliklerde üç ayrı kütlelerin yanyana gelmesinden oluşmaktadır. Ancak günümüzde, kuzey cephesinde, doğu tarafta ana yapı ve batı tarafta da muhdes yapı kütleleri görünmektedir. Sokak cephesi olan kuzey cephesinden, yapının doğudan batıya doğru azalan bir eğim üzerine oturduğu algılanmaktadır. Ana yapıda, zemin kat sağır duvar iken birinci katta doğu tarafta; aynı boyut ve hizada, yan yana sıralı, basık kemerli, boyuna dikdörtgen biçimli iki adet muhdes pencere yer almaktadır. İlk inşa zamanında pencere sayısı üç adet iken daha sonra batı taraftaki kullanıma kapatılmış ve yüklük olarak kullanılmıştır. Yine doğu tarafta arkada kalan kütlelerin parapet duvarı görünmektedir (Şekil 4.73).

Genel olarak; bina kütleleri yukarıya doğru gittikçe hafif daralan ve dikdörtgenler prizmasına yakın bir görünüme sahiptir. Bakım ve onarım işlemleri yalnızca cephelerde gerçekleşmiş olup iç mekâna herhangi bir müdahale yapılmamıştır. Ancak onarım işlemleri sırasında; evin ustasının imzası niteliğindeki, parapet duvarları üzerine işlenen tırnaklar, ana kapı süslemeleri ve bazı süslemeler korunmamış, yok olmuştur. Faysal Aydın'a ait bina kütlelerinde; avluya bakan batı cephesinde ve merdivenlerin ucunda bulunan muhdes demir kapılar dışında; ana kapı ve tüm iç mekân kapıları asıl halini koruyarak günümüze kadar gelebilmiştir. Kuzey cephesinin asıl hali farklı yüksekliklerde üç ayrı kütlelerin yan yana gelmesinden oluşmaktadır (Şekil 4.73). Evin asıl halinde parapet duvarında yer alan tırnaklar bakım ve onarım işlemlerinden sonra tüm cephelerde yok olmuş durumdadır.

Şekil 4.73

İbrahim Aydın Evi Kuzey Cephesi

(Siirt Kültür Müdürlüğü Arşivi- 2019)

Zemin kata doğu cephesindeki ana kapıdan, üç basamak ile 60 cm kot farkı bulunan dikdörtgene yakın planlı hole girildiğinde, kuzey ve güney duvarlarda, yerden yaklaşık 50-60 cm yüksekte giriş-çıkışlarda yaşanan hazırlık süreci için tasarlanmış taş sedirler görünmektedir. Ev kullanıldığı zamanlarda bu sedirlerin üzeri minderler ile kaplanmaktaydı.

Batı duvarında da ana kapının tam karşısında, zemin kattaki sofaya açılan; asıl halini koruyan, basık kemerli, çift kanatlı, ahşap doğrama bir kapı bulunmaktadır. Kapının her iki yanında yine basık kemerli, boyuna dikdörtgen biçimli iki adet niş bulunmaktadır. Bunlardan güneydeki kullanıma kapatılmış olup kuzeydeki içinde asıl halini koruyan, tek kanatlı, ahşap doğrama, boyuna dikdörtgen biçimli bir pencere yer almaktadır (Şekil 4.74).

Şekil 4.74

Eve Giriş Holü

(D. Özavcı-2020)

Holün kuzey duvarının arkasında; birinci kata ulaşımı sağlayan, asıl halini koruyan, tek kollu, düzgün kesme taş basamaklı, beşik tonoz üst örtülü merdiven yer almaktadır. Holün döşemesi Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; ahşap mertekli tavan döşemesidir (Şekil 4.75).

Şekil 4.75

Giriş Holünde Konumlu, Birinci Kata Çıkan Merdiven

(D. Özavcı-2020)

Holdeki çift kanatlı, ahşap doğrama mavi kapıdan, kuzey-güney yönde uzanan dikdörtgen planlı sofaya geçilir. Sofanın doğu ve kuzey duvarlarında birer adet; asıl halini koruyan, tek kanatlı, ahşap doğrama oda kapısı yer almaktadır.

Sofanın batı duvarının aksında ve güneyinde konumlu iki adet, tek kanatlı, demir muhdes kapı bulunmaktadır. Aksta konumlu kapının her iki yanında birer adet; küçük boyutlu, enine dikdörtgen biçimli, demir şebekeli pencere bulunmaktadır. Duvarın en kuzey tarafında da bir adet boyuna dikdörtgen biçimli niş yer almaktadır. Aynı zamanda sofanın güney duvarında kullanıma kapatılmış bir kapı bulunmaktadır. Ev iki kardeş arasında paylaşıldığı için, bu duvardaki kapı ve bu duvarın üst kattaki izdüşümü olan duvardaki kemer açıklığı kullanıma kapatılmıştır. Sofanın döşemesi Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; ahşap mertekli tavan döşemesidir (Şekil 4.76).

Şekil 4.76

Zemin Kat Sofası

(D. Özavcı-2020)

Zemin katta; sofanın doğusunda yan yana sıralı ana giriş holü ve içinden abdesthaneye geçişi bulunan, uyuma fonksiyonlu, kareye yakın planlı bir oda yer almaktadır. Sofanın kuzey ucunda konumlu dikdörtgen planlı bir oda daha bulunmaktadır. Bu odanın bitişiğinde de girişi avludan olan, dikdörtgen planlı bir at odası yer almaktadır.

Sofanın doğusunda konumlu, ana giriş holünün bitişiğindeki uyuma fonksiyonlu, kareye yakın planlı odanın batı duvarında; odaya açılan tek kanatlı ahşap doğrama bir kapı ve bir adet boyuna dikdörtgen biçimli niş bulunmaktadır.

Doğu duvarında; aynı boyut ve hizada, yan yana sıralı, basık kemerli, boyuna dikdörtgen biçimli iki adet muhdes pencere yer almaktadır. Güney duvarında ise, abdesthaneye/gusülhaneye açılan, tek kanatlı ahşap doğrama bir kapı bulunmaktadır. Odanın döşemesi Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; ahşap mertekli tavan döşemesidir.

Sofanın kuzey ucunda konumlu, dikdörtgen planlı odanın, güney duvarında odaya açılan tek kanatlı ahşap doğrama kapı bulunmaktadır. Kuzey duvarında; oda kapısının tam karşısında sokağa açılan, tek kanatlı, ahşap doğrama bir kapı ve kapının yanında diğerleri ile aynı nitelikte bir niş yer almaktadır. Odanın doğu duvarında da aynı boyut ve hizada, yan yana sıralı, basık kemerli, boyuna dikdörtgen biçimli iki adet muhdes pencere yer almaktadır. Odanın döşemesi Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; ahşap mertekli tavan döşemesidir.

Bu odanın bitişiğinde, batı cephesindeki çıkmada zemin katta konumlu olan, girişi avludan olan, dikdörtgen planlı at odasının güney duvarında asıl halini koruyan tek kanatlı, ahşap doğrama bir kapı yer almaktadır. Onun dışında herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. Odanın döşemesi Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; içerden kubbe dışarıdan düz döşemedir (Şekil 4.77).

Şekil 4.77

At Odası

(D. Özavcı-2020)

Birinci katın planı, ufak bazı farklara rağmen; zemin katın düşeydeki simetrisi ve tekrarıdır. Ana giriş holünde konumlu merdivenden, kuzey-güney yönde uzanan dikdörtgen planlı birinci kat sofasına çıkılmaktadır.

Sofanın doğu duvarında; odaya açılan, çift kanatlı, kuzey duvarlarında da yine odaya açılan ve banyoya açılan, tek kanatlı birer adet; asıl halini koruyan, ahşap doğrama kapı yer almaktadır.

Dolayısı ile sofaya açılan toplam üç adet kapı bulunmaktadır. Sofanın batı duvarında kuzey tarafta; duvara paralel çıkan, dama ulaşımı sağlayan, asıl halini koruyan, tek kollu, düzgün kesme taş basamaklı, beşik tonoz üst örtülü bir merdiven yer almaktadır. Güney tarafta da yalnız ahşap doğrama kasası günümüze kadar gelebilen, muşamba ile kapatılmış, kareye yakın biçimli bir sofa penceresi görünmektedir.

Aynı zamanda sofanın güney duvarında kullanıma kapatılmış büyük bir sivri kemer açıklığı bulunmaktadır. Ev iki kardeş arasında paylaşıldığı için, bu duvarın zemin kattaki izdüşümü olan duvardaki kapı ve bu kattaki kemer açıklığı kullanıma kapatılmıştır. Sofanın döşemesi Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; içerden tonoz dışarıdan düz döşemedir (Şekil 4.78).

Şekil 4.78

Kapatılan Sivri Kemerli Geçit

(D. Özavcı-2020)

Sofanın doğusunda konumlu merdivenin, kuzeyinde kalan ilk mekân; zemin katın düşeydeki simetrisi olan, içinden abdesthaneye geçişi bulunan kareye yakın planlı odadır. Dolayısı ile bu alan; günümüzde ebeveyn banyosu olarak tanımlanan

(abdesthane/gusülhaneden daha büyük ölçekli) bir alana sahip, gece kullanım niteliğinde, uyuma fonksiyonlu bir mekândır. Odanın batı duvarında; asıl halini koruyan, odaya açılan, tek kanatlı, ahşap doğrama, oymalı gösterişli mavi bir kapı ve bir adet boyuna dikdörtgen biçimli niş bulunmaktadır. Doğu duvarında; aynı boyut ve hizada, yan yana sıralı, basık kemerli, boyuna dikdörtgen biçimli iki adet muhdes pencere yer almaktadır (Şekil 4.79). Güney duvarında ise, abdesthaneye/gusülhaneye açılan, tek kanatlı ahşap doğrama bir kapı bulunmaktadır. Odanın döşemesi Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; içerden kubbe dışarıdan düz döşemedir.

Şekil 4.79

Birinci Kattaki Abdesthaneli Uyuma Fonksiyonlu Oda

(D. Özavcı-2020)

Sofanın kuzey ucunda konumlu, dikdörtgen planlı, yaşama fonksiyonlu odanın, güney duvarında odaya açılan; asıl halini koruyan, çift kanatlı, ahşap doğrama, oymalı gösterişli beyaz bir kapı bulunmaktadır. Kuzey duvarında; oda kapısının tam karşısında bir yüklük, yanında da aynı boyut ve hizada, yan yana sıralı, basık kemerli, boyuna dikdörtgen biçimli iki adet muhdes pencere yer almaktadır. Odanın doğu duvarında da aynı boyut ve hizada, yan yana sıralı, basık kemerli, boyuna dikdörtgen biçimli iki adet muhdes pencere yer almaktadır (Şekil 4.80). Odanın döşemesi; Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; içerden kubbe dışarıdan düz döşemedir.

Şekil 4.80

Sofanın Kuzey Ucundaki Yaşama Fonksiyonlu Oda

(D. Özavcı-2020)

Bu odanın bitişiğinde, batı cephesindeki çıkmada birinci katta konumlu olan, kareye yakın planlı banyoya, güney duvarındaki; asıl halini koruyan, tek kanatlı, ahşap doğrama bir kapıdan girilmektedir. Banyo, batı cephesinin kuzeyinde yer alan çıkma üzerinde birinci katta görünmektedir.

Banyonun batı duvarında konumlu, ahşap doğrama, tek kanatlı sokağa açılan kapısı bulunmaktadır. Bu kapı ilk inşa zamanı, günümüzde yok olan, evin başka mekânına açılmaktaydı. Bu kapının ve banyoya giriş kapısının yanında da basık kemerli, boyuna dikdörtgen biçimli birer niş yer almaktadır. Banyonun döşemesi, Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise, içerden kubbe dışarıdan düz döşemedir (Şekil 4.81).

Şekil 4.81

Banyo

(D. Özavcı-2020)

Ev 2010 yılında yapılan müdahalelerden sonra Faysal Aydın'a ait olan bölümü yani yapının kuzey kısmı, iç mekân olarak asıl halini korumaktadır ancak cephe değişmiş ve evin iki adet dış kapısı demir kapı ile, dış cephe pencere doğramaları da PVC malzeme ile değiştirilmiştir. Dolayısı ile günümüzde ev ayakta durmaktadır ancak bilinçsiz cephe müdahalelerinden dolayı evin kimliğini yansıtan, başta ana kapı süsleme detayı olmak üzere tüm süsleme detayları, parapet duvarı üzerindeki tırnaklar yok olmuş ve ne yazık ki; evin cephe karakteristiği kaybolmuş durumdadır.

İsmail Elçiçek Evi

Ada: 388, Parsel: 27

İnceleme Tarihi: Mayıs, 2020

Ev, Conkbayır Mahallesi, 306. Sokakta; kuzey dik açılı, güney de köşeli, doğu ve batıda ise hafif yamuk, genel hatları ile dikdörtgene yakın biçimli küçük bir parselde kuzey kenar konumlu olarak yer almaktadır (Şekil 4.82).

Şekil 4.82

İsmail Elçiçek Evi Konumu

a. Hava fotoğrafı

b. Şehir planında işaretli yeri

(a: Google Earth- Erişim: 04.06.2021; b: Siirt İmar ve Şehircilik Müdürlüğü-2021)

Şahsi mülkiyete ait olan evin yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte; sahibi Sn. Mehmet Elçiçek'ten aldığım bilgiye göre ev; 20. y.y. ilk yarısında inşa edilmiştir. Günümüze kadar konut amacı ile kullanılmış olan ev; 2007 yılında, Siirt İl Kültür Müdürlüğü'nün yaptığı tescil çalışmaları üzerine; Diyarbakır KTVKK tarafından tescil edilmiş olup, hiç restorasyon geçirmemiştir. Halen ayakta olan ev kullanılmamaktadır ve hasar görmeye başlamış durumdadır (Şekil 4.83).

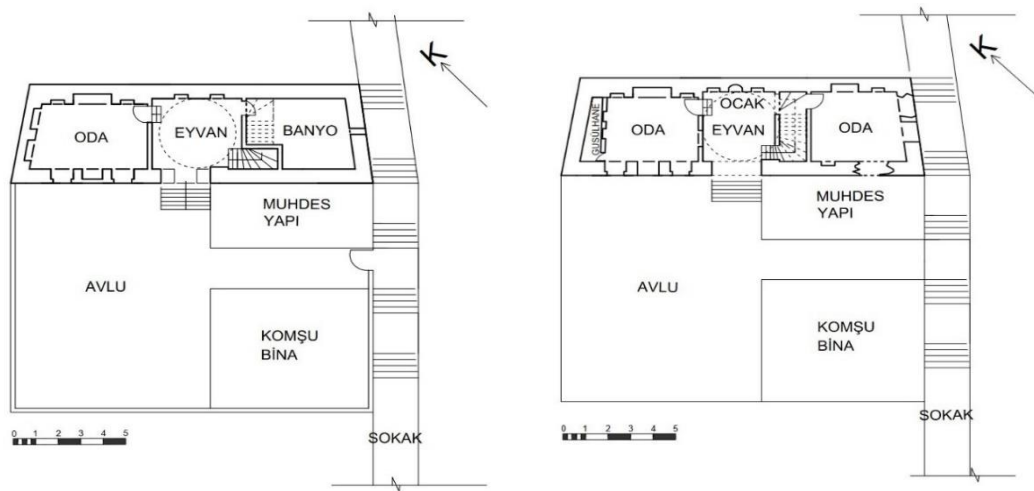
Şekil 4.83

Evin Ön Cephesi

(Kültür Müdürlüğü-2019)

Ev iki katlı ve avluludur. Eyvanlı ve dikdörtgen biçimli plan şemasına sahiptir. Binanın kâgir malzemeli zemin kat ve birinci kat duvarları moloz taş ile örülmüş ve Cas ile sıvanmıştır. Örtü sistemi hem ana bina hem de muhdes yapıda düz dam şeklinde olup ana bina da toprak malzemeli, muhdes yapı da ise betondur (Şekil 4.84).

Şekil 4.84

İsmail Elçiçek Evi Planlar

a. Zemin kat planı

b. Birinci kat planı

(D. Özavcı-2020)

Arsa dik eğimli bir yokuşta konumlu olup, batı kenarı komşu parsel ile hemhuduttur ve yokuş sokak merdivenleri ile çıkılmaktadır. Arsanın doğu kenarındaki merdivenli 306. Sokağın batı kenarında avluya açılan tek kanatlı, demir bir kapı bulunmaktadır.

306. sokağa bakan binanın güneydoğu cephesinin, zemin katında yalnız küçük bir tepe penceresi olmak üzere birinci kat pencereleri 2 adettir. Çift kanatlı pencerelerden; doğu tarafta konumlu olanın, demir şebekeleri tamamen yok olmuş, ahşap doğramanın ise yalnız kasası günümüze kadar gelebilen tek parçası olarak bulunmaktadır. Diğer pencerenin de ahşap doğraması ve demir şebekelerden bazıları, özgün halini koruyarak günümüze kadar gelebilmiş durumdadır (Şekil 4.85).

Şekil 4.85

Güneydoğu Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Güneydoğu cephesinde sokak merdiven kotundan; özgün halini muhafaza edememiş, tek kanatlı demir levha kapıdan avluya giriş sağlanır. Avluda, bir tanesi binaya giriş cephesi olan güneybatı cepheye bitişik olmak üzere; doğu köşe ve kuzey köşe konumlu, iki adet, kareye yakın biçimli, betonarme, tek katlı muhdes yapı bulunmaktadır.

Binanın güneybatı cephesinde; alt katta, cephe aksında sivri eyvan kemeri, kemerin kuzeybatı tarafında eş büyüklükte, boyuna dikdörtgen biçimli iki adet pencere; üst katta eyvanın yukarısında yine cephe aksında eş büyüklükte bir sivri eyvan kemeri daha yer almaktadır. Kemerin kuzeybatı tarafında da aynı hizada eşit aralıklarla yerleştirilmiş, eş büyüklükte, boyuna dikdörtgen biçimli, basık kemerli üç adet pencere bulunmaktadır.

Güneybatı cepheye bitişik olan güneydoğu köşe konumlu muhdes yapı; zemin katta, cephenin güneydoğu tarafını tamamen kapatmış durumdadır. Dolayısı ile zemin katta cephenin yalnız kuzeybatı tarafı görünmektedir. Zemin kat penceresinin altında; duvara gömülü, yiyecek ve içeceklerin saklandığı, soğuk hava deposu amacıyla tasarlanmış bir kuyu bulunmaktadır (Şekil 4.86).

Şekil 4.86

Duvara Gömülü Kuyu

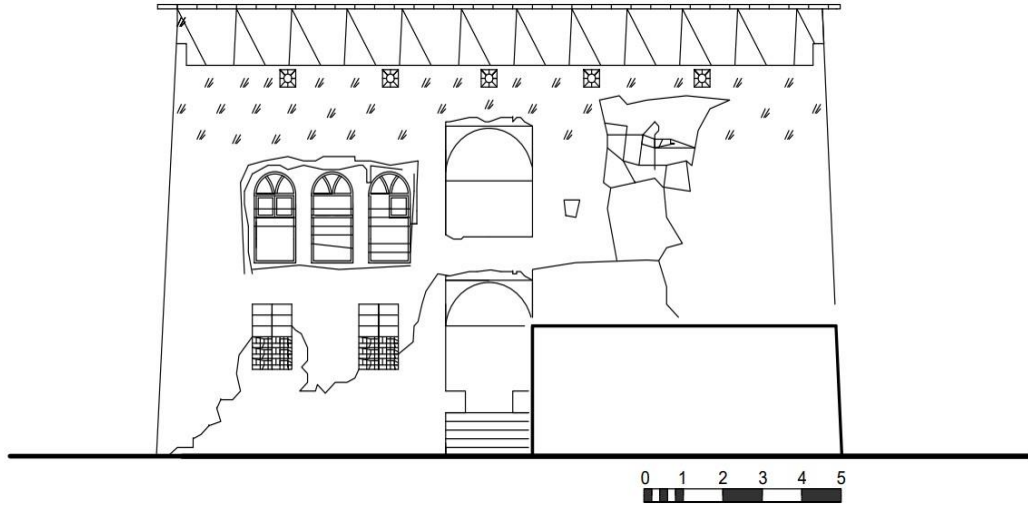

(D. Özavcı-2020)

Güneybatı cephede kuzeybatı tarafta konumlu pencereler; zemin katta 2, birinci katta 3 adet olmak üzere; asimetrik düzende, farklı hizada, farklı tip ve büyüklüklerde, boyuna dikdörtgen biçimli ve çift kanatlı, demir şebekeli ve ahşap doğramalıdır.

Zemin kattaki her iki pencere de taş ile doldurularak kullanıma kapatılmış olup; daha küçük boyutludur, birinci kattakiler ise; eş büyüklükte, basık kemerli üçüz pencerelerdir. Üç pencerenin de camları yok olmuş yalnız ahşap doğramalı kalmış ve demir şebekelerin bazıları kopmuş durumdadır (Şekil 4.87).

Şekil 4.87

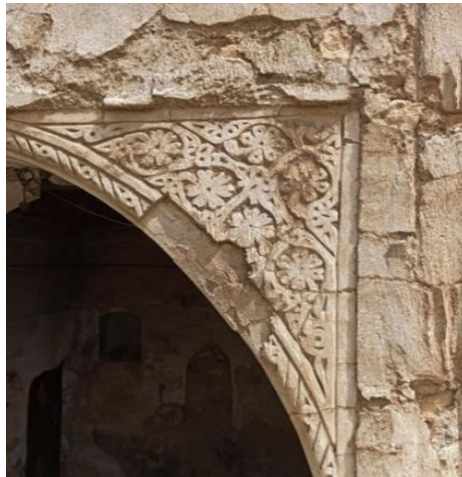
Güneybatı Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Dolayısı ile; binanın tüm pencereleri, özgün halini muhafaza edememiş; camları ve demir şebekeleri neredeyse tamamen yok olmuş, bazılarında ise ahşap doğramanın yalnız kasası günümüze kadar gelebilen tek parçası olarak kalmıştır. Cephede; üçüz pencereleri dört taraftan çevreleyen (içine alan), taş sütunlar ve sivri kemerler ile şekillenmiş, enine dikdörtgen biçimli süs çerçevesi; Cas malzemesinin mukavemetine bağlı dökülmeye uğramış ve izleri kalmış durumdadır.

Güneybatı cephede; zemin ve birinci katta, cephe aksında aynı hizada konumlu; birer adet sivri eyvan kemeri bulunmaktadır. Cepheye hareketlilik katan kemerlerin köşelikleri, bitkisel motifli bezemelerle işlenmiştir (Şekil 4.88).

Şekil 4.88

Bitkisel Motifli Eyvan Kemerleri

(D. Özavcı-2020)

Cepheye genel olarak bakıldığında; duvarın üzerine işlenen ve kat farkını yansıtan; evin ustasının imzası niteliğindeki tırnaklar ve parapet duvarında; eşit aralıklarla, aynı hizada, tek sıra halinde konumlu, sekiz köşeli yıldızla yakın biçimli kuş evleri dikkat çeker (Şekil 4.89).

Şekil 4.89

Kuş Evi

(D. Özavcı-2020)

Binanın kuzeydoğu cephesi sağır duvardır ve kuzeybatı cephesi bitişik nizamdan ötürü yoktur.

Bina kütleli genel olarak yukarıya doğru gittikçe hafif daralan dikdörtgenler prizmasına yakın bir görünüme sahiptir. Tüm cephelerde; büyük ölçüde çatlaklar, malzeme ve doku kaybı görülmektedir. Sıva malzemesi olan Cas zamanla bozulmaya uğrayıp dökülmüş, altında kalan taş doku yer yer görülmektedir. Ev özellikle de avluya yönelen (ön) güneybatı cephesinin doğu tarafından hasar almaya başlamış ve kopan molozlar, muhdes yapının terasına dökülmüş durumdadır. Öyle ki; muhdes yapıda oturan mülk sahibi, bu kopmaların yarattığı güvenlik probleminden ötürü yapıyı terk etmiştir (Şekil 4.90).

Şekil 4.90

Güneybatı Cephenin Kopmaya Başlayan Doğu Tarafı

(D. Özavcı-2020)

Plan itibariyle farklı biçimli üç adet; mekânın yan yana dizilerek oluşturduğu, dikdörtgene yakın biçimli ana hatlara sahip olan bina; zemin ve birinci kat olmak üzere iki katlı olup eyvanlı plan tipine sahiptir. Zemin katta genel olarak; eyvanın kuzeybatı ve güneydoğu yönünde, yaşama ve banyo fonksiyonlu; karşılıklı iki farklı mekân ayrıca avlu yer almaktadır. Avluda da doğu köşe konumlu, muhdes bir yapı bulunmaktadır (Şekil 4.84).

Avludan kesme taş basamaklı merdiven ile +1.50 kotundaki; kare biçimli, sivri kemerli zemin kat eyvanına geçilir. Eyvanın kuzeybatı ve güneydoğu yönlerinde; karşılıklı simetrik konumlu, dikdörtgene yakın biçimli bir oda ve yamuk biçimli bir hamam (banyo) yer almaktadır. Ayrıca bu mekânlara açılan; tek kanatlı, ahşap doğramalı, boyuna dikdörtgen biçimli, farklı büyüklükte iki adet kapı bulunmaktadır. Karşıda, eyvanın kuzeydoğu duvarında; ortada konumlu kullanıma kapatılmış bir yükülük ve her iki yanında küçük iki niş bulunmaktadır. Eyvanın döşemesi; Cas ile kaplanmış, tavanı ise; ahşap mertekli tavan döşemesidir (Şekil 4.91).

Şekil 4.91

Zemin Kat Eyvanı

(D. Özavcı-2020)

Kuzeybatı duvarındaki kapıdan, eyvan ile farklı kotta ve üç basamak ile; gündüz kullanım nitelikli, yaşama alanı fonksiyonlu ve yine ahşap mertekli düz tavan döşemesine sahip bir mekâna geçilir. Mekâna giriş kapısının karşısındaki kuzeybatı duvarında; aynı boyutta ve sırada, boyuna dikdörtgen biçimli iki adet niş yer almaktadır.

Mekânın kuzeydoğu duvarında; ortada konumlu, boyuna dikdörtgen biçimli bir yüklük ve her iki yanında, simetrik konumlu, eş boyutlu küçük nişler yer almaktadır. Avluya yönelen güneybatı duvarında (ön cephede) ise; yine boyuna dikdörtgen biçimli, demir şebekeli, ahşap doğramalı iki adet pencere ve ortalarında bir niş yer almaktadır. Odanın döşemesi; Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; ahşap mertekli tavan döşemesidir.

Zemin kat eyvanının güneydoğu duvarında, güney köşe konumlu, kesme taş basamaklı, yarı döner, beşik tonoz üst örtülü merdiven ile üst eyvana çıkılır (Şekil 4.92).

Şekil 4.92

Üst Eyvana Çıkan Zemin Kat Merdiveni

(D. Özavcı-2020)

Merdivenin altında konumlu; içerden kubbe tavanlı, küçük basık tepe pencere, taş sedirli, kareye yakın yamuk biçimli bir hamam (banyo) bulunmaktadır (Şekil 4.93). Hamamın döşemesi; Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; içerden kubbe dışarıdan düz döşemedir.

Şekil 4.93

Merdiven Altı Konumlu İçten Kubbeli Banyo

(D. Özavcı-2020)

Gece mekânlarını oluşturan birinci katın planı, ufak bazı farklılıklara rağmen; ikinci katın düşeydeki simetrisi ve tekrarıdır. Birinci katta konumlu; zemin kattaki ile aynı düşey izdüşümdeki tekrarı niteliğinde, eş plan ve ölçekli eyvanın kuzeydoğu duvarında; ortada konumlu bir ocak nişi ve her iki yanında; aynı hiza ve sırada, simetrik konumlu, eş boyutlu küçük nişler yer almaktadır (Şekil 4.94).

Şekil 4.94

Birinci Kat Eyvanı

(D. Özavcı-2020)

Binanın güneybatı cephesinde; ortada, aynı düşey aks üzerinde, aynı hizada konumlu, avluya yönelen ve sivri kemerli yarı açık mekân oluşturan eyvanlar; sıcak yaz günlerinde serin bir oturma alanı sağlamaktadır.

Eyvanda, karşılıklı konumlu simetrik duvarlardan kuzeybatı yönündeki; tek kanatlı, ahşap doğramalı bir kapı, güneydoğu yönündeki ise merdivene açılan bir kemer boşluğu bulunmaktadır. Kuzeybatı duvarındaki kapıdan, eyvan ile farklı kotta ve üç basamak ile; gece kullanım nitelikli, uyuma fonksiyonlu bir mekâna geçilir. Mekâna giriş kapısının karşısındaki kuzeybatı duvarında; batı taraf konumlu tek kanatlı ahşap doğramalı küçük bir kapı bulunmaktadır. Bu kapı; tek kişinin girebileceği boyutta, dikdörtgen biçimli, döşemesi ve tavanı Cas ile kaplı, abdest alma yeri olan gusülhaneye (hamamuke) açılır. Duvarda; doğu tarafta ve ortada konumlu, aynı sırada, kare ve boyuna dikdörtgen olmak üzere; farklı boyut ve biçimli, ahşap doğramalı kapaklı iki niş yer almaktadır. Mekânın kuzeydoğu duvarında; ortada konumlu, boyuna dikdörtgen biçimli, ahşap doğramalı kapaklı bir yüklük ve her iki yanında, simetrik konumlu, eş boyutlu küçük nişler yer almaktadır (Şekil 4.95).

Şekil 4.95

Birinci Kattaki Uyuma Fonksiyonlu Mekân

(D. Özavcı-2020)

Avluya yönelen güneybatı duvarında (ön cephede) ise; aynı sırada, eş aralıklı, basık kemerli, boyuna dikdörtgen biçimli, ahşap doğramalı, ikiz-üçüz pencere olarak ta bilinen pencere gruplamaları yer almaktadır (Şekil 4.96).

Şekil 4.96

Pencere Gruplamaları (üçüz pencere)

(D. Özavcı-2020)

Eyvânın kuzeybatısında konumlu bu mekân; tavandaki ahşap mertekler arasından sarkan, özgün halini koruyarak günümüze gelebilen organik formlu avizesi, kapaklı ahşap doğramalı nişleri ve basık üçüz pencereleri ile evin en hareketli mekânı olmaktadır. Odanın döşemesi; Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; ahşap mertekli tavan döşemesidir.

Eyvânın güneydoğu duvarında, batı kenarda konumlu kemer boşluğu zemin kata inen merdivenin ucunda ve merdivene açılmaktadır. Yarı döner merdivenden iki basamak indikten sonra, sahanlık görevi gören üçüncü basamak üzerinde konumlu; tek kanatlı ahşap doğramalı kapıdan, güneydoğu cephede konumlu bir mekâna geçilir (Şekil 4.97). Bu mekân; hasar almaya başlayan ve Şekil 4.90'da güneybatı cephe fotoğrafında da görülen, kütledeki kopmaya denk gelen yerdir.

Şekil 4.97

Güneydoğu Cephede Konumlu Mekân

(D. Özavcı-2020)

Binanın parapet duvarları ile gizlenmiş düz toprak dam örtü sisteminin de üzerinde; restorasyon döneminde inşa edildiği (ilave edildiği, eklendiği, yapıldığı) yerleştirildiği, tahmin edilen ahşap konstrüksiyonlu, marsilya tipi kiremitlerle (oluklu sac levhalar ile) kaplı muhdes bir beşik çatı görülmektedir. Dolayısı ile evin dikdörtgen biçimli terası damı yakın zamanda; günümüz malzeme ve tekniği ile, ahşap karkas sistemli taşıyıcıların üzerine, oluklu sac konularak örtülmüştür (Şekil 4.98).

Şekil 4.98

Evin Terası (dam)

(D. Özavcı-2020)

Kültür Evi**Ada: 94, Parsel: 17****İnceleme Tarihi:** Nisan, 2020

Ev, Conkbayır Mahallesi'nde; 305. Sokağın kuzeyinde dikdörtgene yakın biçimli bir parselde yer almaktadır. Binanın arsası üç taraftan komşu parsellerle kuşatılmıştır (Şekil 4.99).

Şekil 4.99

Kültür Evi Konumu

a. Hava fotoğrafı

b. Şehir planında işaretli yeri

(a: Google Earth- Erişim: 06.07.2021; b: Siirt İmar ve Şehircilik Müdürlüğü-2021)

Mülkiyeti Siirt Valiliği İl Özel İdaresi'ne aittir ve kurumdan aldığım bilgiye göre ev; 20. yy. ilk yarısında inşa edilmiştir. Ev bir süre konut olarak kullanıldıktan sonra 2007 yılında Siirt İl Kültür Müdürlüğü'nün yaptığı tescil çalışmaları üzerine; Diyarbakır KTVKK tarafından tescil edilmiş ve 2005-2006 yıllarında restorasyon geçirmiştir. Restore edildikten sonra folklorik ve mahalli kültür faaliyetlerinin tanıtımına yönelik fonksiyonları yüklenen 'Kültür Evi' olarak işlevlendirilmiştir. Ancak; daha sonra bu fonksiyonuna da son verilmiştir ve halen herhangi bir amaçla kullanılmamaktadır (Şekil 4.100).

Şekil 4.100

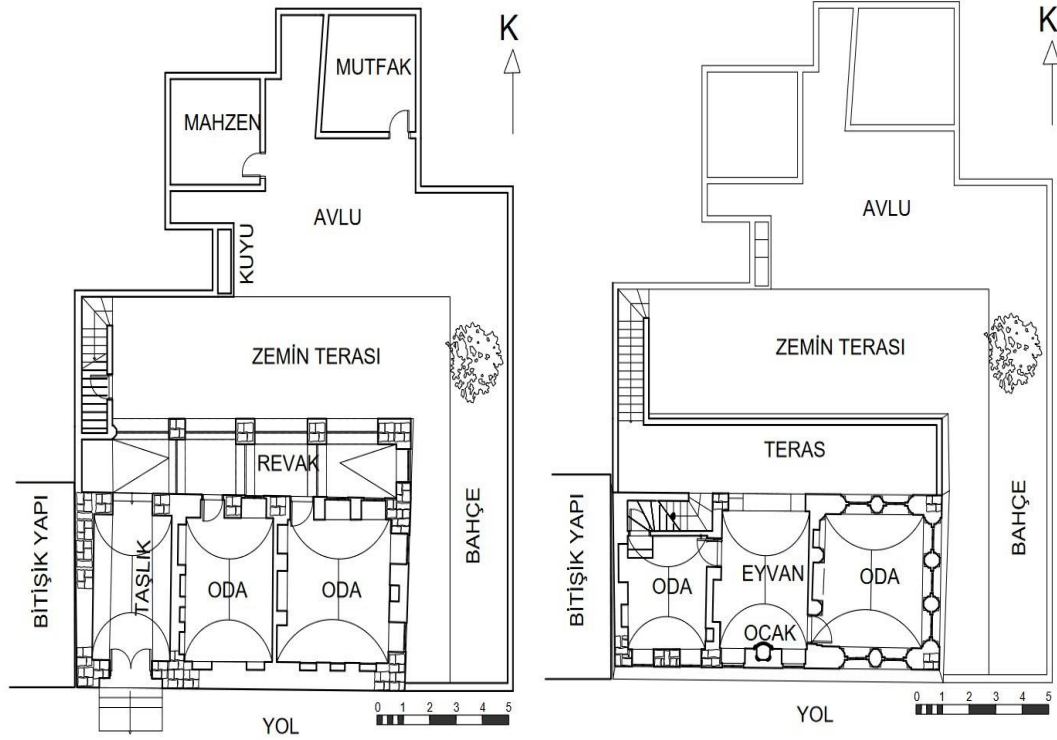
Evin Ön Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Ev iki katlı ve avluludur. Eyvanlı ve dikdörtgen biçimli plan şemasına sahiptir. Binanın kâgir malzemeli duvarları moloz taş ile örülmüş ve Cas ile sıvanmıştır. Örtü sistemi kendine has olan evin döşemesi; içerden kubbe, dışardan düz döşemedir, tavanı ise; düz toprak damdır (Şekil 4.101).

Şekil 4.101

Kültür Evi Kat Planları

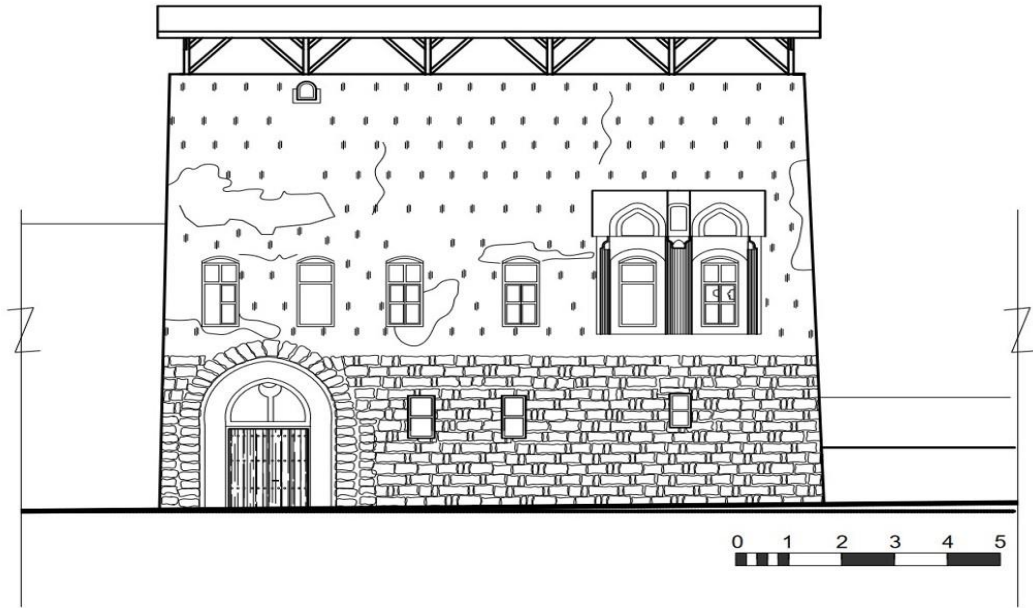
a. Zemin kat planı

b. Birinci kat planı

(D. Özavcı-2020)

305. Sokağa yönelen güney cephede alt katta; batı tarafta konumlu ana kapı, kapının doğu yanında, boyuna dikdörtgen biçimli, üst kattakilerden daha küçük boyutta üç adet pencere bulunmaktadır. Üst katta; asimetrik düzende yerleştirilmiş, eş büyüklükte, boyuna dikdörtgen biçimli, basık kemerli altı adet pencere bulunmaktadır (Şekil 4.102).

Şekil 4.102

Kültür Evi Güney (ön) Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Cephenin batı kenarında konumlanmış; çift kanatlı, ahşap doğrama ana kapı restorasyon sonrası asıl haline sadık kalınarak yenilenmiş ve önüne güvenliği arttırmak için kilitli demir bir kapı daha eklenmiştir. Asıl hali üzerinde demirden yapılmış el şeklinde tokmaklar bulunmaktaydı ancak günümüze kadar gelememiştir. Ana kapının üstünde dairesel motifli bir sivri kemer yer alır. Kemer alınlığında da çizgisel motifli süslemeler devam eder (Şekil 4.103).

Şekil 4.103

Kültür Evi, Demir Kapının Arkasındaki Ahşap Doğramalı Ana Kapı

(D. Özavcı-2020)

Cephede genel olarak zemin ve birinci kat pencereleri birbirlerinden; farklı hizada, farklı tip ve büyüklüklerde, asimetrik düzende yerleştirilmiş pencerelerdir ancak hepsi boyuna dikdörtgen biçimlidir. Zemin kattakiler; üzeri sac kepenk ile kaplı, üst kattakilerden daha küçük boyutlu, giyotin tarzı demir pencerelerdir. Birinci kattakiler ise; diğer evlerinkiler ile aynı (90x180 ölçülerinde), yan yana hizalanmış çift kanatlı, basık kemerli, ahşap doğrama pencerelerdir. Ayrıca üst katta cephenin doğu tarafında ikili pencere gruplaması görülmektedir (Şekil 4.104).

Şekil 4.104

İkili Pencere Gruplaması Erken Osmanlı Dönemi Üslubu (ikiz pencere)

(D. Özavcı-2020)

Binanın batı cephesi komşu parselle bitişik nizam olduğu için, sadece terasın parapet duvarı görünmektedir.

Binanın avluya yönelen cephelerinden biri olan doğu cephesinde zemin katta; avluya açılan ahşap doğrama, tek kanatlı birer kapı ve kuzey cephede konumlu olan revak¹⁸ın batı ucundaki kare biçimli, çift kanatlı, ahşap doğrama penceresi görülmektedir. Birinci katta ise (Başoda); boyuna dikdörtgen biçimli, basık kemerli, çift kanatlı, ahşap doğrama, Cas ile yapılmış sütun ve sivri kemerler ile çerçevelenmiş üçüz pencere yer almaktadır. Parapet duvarında tırnakların yanı sıra küçük bir kuş evi ve duvarın üzerinde kırma muhdes çatısı görülmektedir (Şekil 4.105).

¹⁸ Revak genelde; beşik ya da sivri beşik tonozlu örtü sistemine sahip, yan yana sıralı kemerlerin oluşturduğu ve kemer sırası boyunca uzanan dikdörtgen plan şemalı, yarı açık mekândır ve bazen iki ucu açık bazen ise tek ucu açık olarak görülebilmektedir.

Şekil 4.105

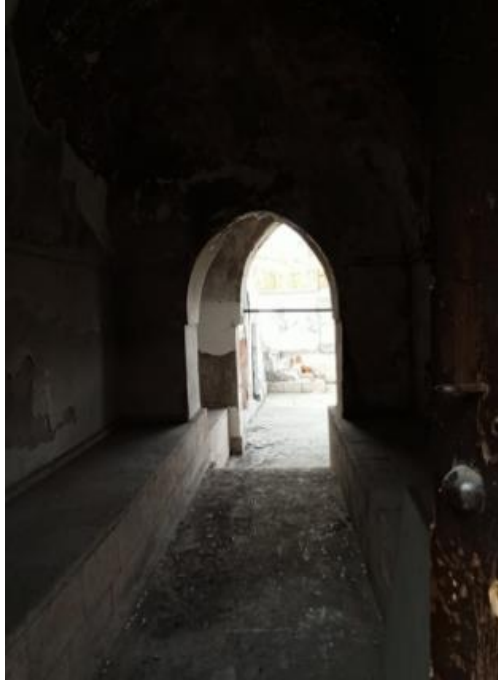
Kültür Evi Doğu Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Binanın giriş-çıkışı 305. Sokak cephesindeki cümle kapısından sağlanmıştır. İlk olarak örtü sistemi sivri beşik tonoz olan, kuzey-güney yönde uzanan, dikdörtgen biçimli, uzun dar bir geçit gibi görünen, giriş holü fonksiyonlu taşlığa girilir. Taşlığın her iki yanında 50-60 cm genişliğinde ve yüksekliğinde düzgün kesme taş örgülü sedirler bulunmaktadır. Bu taşlar minder ile kaplanarak karşılıklı doğal bir oturma alanı elde edilmektedir. Bu oturma alanı kültürün bir getirisi olan misafir karşılama ve uğurlama hazırlıkları için tasarlanmıştır. Taşlıktan iki basamakla avluya inilmektedir (Şekil 4.106).

Şekil 4.106

Avluya Doğru Uzanan; Taşlık ve Her İki Yanındaki Taş Sedir

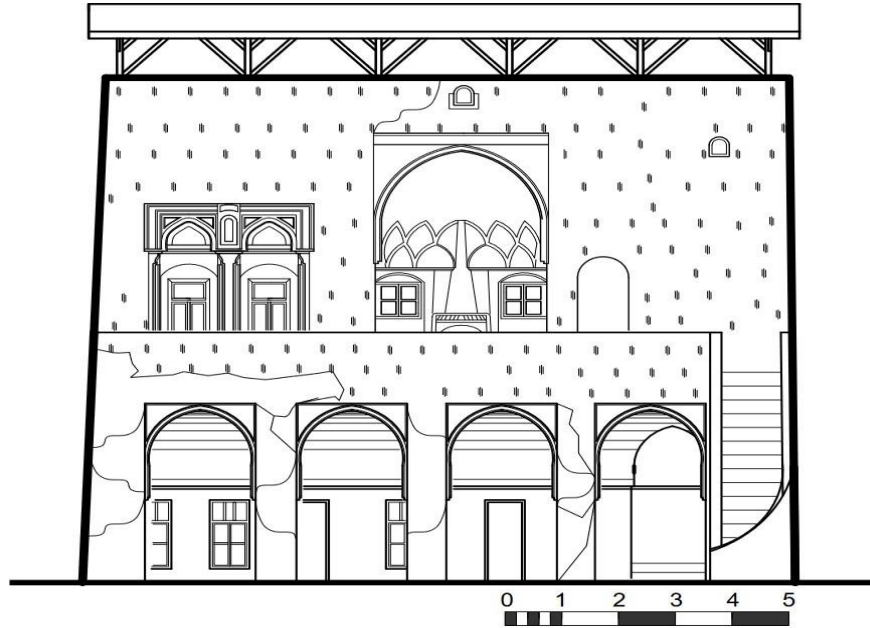

(D. Özavcı-2020)

Binanın avluya yönelen kuzey cephesinde; zemin katta cepheye bitişik, doğu-batı yönünde uzanan, dikdörtgen biçimli, beşik tonozla örtülü, zemin kat ile aynı yükseklikte, sıcak iklim bölgesinde avlu tasarımında yer alan gölgeleme elemanlarından biri olan; ‘revak’ vardır. Revakın içinde de revaka açılan, yan yana iki adet kapı boşluğu ve bunların doğusu ve batısında birer adet pencere boşluğu görünür. Bu boşluklara ait ahşap doğrama kapı ve pencereler, bina restorasyon sonrası kullanılmadığı için, diğer bazı elemanlar gibi çalınmıştır.

Kuzey cephede birinci katta ise; cephe aksında konumlu bir sivri eyvan kemeri yer almaktadır. Cephenin doğu kenarında konumlu (Başoda); boyuna dikdörtgen biçimli, basık kemerli, çift kanatlı, ahşap doğrama, Cas ile yapılmış sütun ve sivri kemerler ile çerçevelenmiş ikili pencere gruplaması (ikiz pencere) yer almaktadır. Cephenin batı kenarında ise; dama çıkan basık kemerli merdiven nişi görülmektedir. Parapet duvarındaki; tırnaklar, kuş evleri ve muhdes çatı bu cephede de görülmektedir (Şekil 4.107).

Şekil 4.107

Kültür Evi Kuzey (avlu) Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Avlunun batı yönünde, binanın batı cephesi ile paralel, kuzeybatı köşe konumlu, katlar arası düşey sirkülasyonu sağlayan, düzgün kesme taş örgülü, yarı döner bir merdiven, merdivenin altında da bir hela bulunmaktadır. Sert taş zeminli avluda yer alan merdivenin yakınlarında bir su kuyusu ve diğer bir gölgeleme elemanı olan; ‘asma’ bulunmaktadır. Avlunun kuzey yönünde ise; mutfak ve mahzen fonksiyonlu iki küçük muhdes yapı yer almaktadır (Şekil 4.108).

Şekil 4.108

Kültür Evi Kuzey Yönündeki Avlusu

(D. Özavcı-2020)

Genel olarak; bina kütlesi yukarıya doğru gittikçe hafif daralan dikdörtgenler prizmasına yakın bir görünüşe sahiptir. Taşın üzeri Cas ile sıvanmıştır, Cas'ın kendine has renginden dolayı da ev beyaz renktedir. Binanın örtü sistemi dış görünüşü ile parapet duvarları ile gizlenmiş düz dam şeklindedir. Ayrıca restorasyon döneminde inşa edildiğini (ilave edildiğini, eklendiğini, yapıldığını, yerleştirildiğini) tahmin ettiğimiz ahşap konstrüksiyonlu, marsilya tipi kiremitlerle (oluklu sac levhalar ile) kaplı muhdes bir kırma çatısı vardır. Tüm cephelerde; parapet duvarında, geleneksel bir bitiş hareketi olan ve yapım ustasının imzası niteliğinde tırnaklar yer almaktadır.

Zemin katta kapıları revaka açılan yan yana kareye yakın biçimli iki farklı mekân yer almaktadır. Doğu tarafta olan mekânın avluya bakan kuzey duvarında mekâna bağlantıyı sağlayan, evin diğer tüm doğramaları gibi restorasyon sırasında yenilenmiş, tek kanatlı, ahşap doğrama bir kapı ve kapının yanında; yan yana sıralı, eş büyüklükte, boyuna dikdörtgen biçimli, çift kanatlı, ahşap doğramalı iki adet pencere bulunmaktadır. Doğu duvarında avluya açılan iki adet tek kanatlı, ahşap doğrama kapı ve ortalarında da boyuna dikdörtgen biçimli bir niş bulunmaktadır. Güney duvarında; üç adet boyuna dikdörtgen biçimli niş ve yukarısında yine boyuna dikdörtgen biçimli, giyotin tarzı ufak bir tepe penceresi bulunmaktadır. Batı duvarında ise; üç adet yan yana sıralı, boyuna dikdörtgen biçimli niş yer almaktadır.

Batı tarafta olan mekânın avluya bakan kuzey duvarında mekâna bağlantıyı sağlayan, yine asıl halini koruyamayan, tek kanatlı, ahşap doğrama bir kapı ve kapının yanında; boyuna dikdörtgen biçimli, çift kanatlı, ahşap doğramalı bir adet pencere bulunmaktadır. Güney duvarında; iki adet yan yana sıralı, eş büyüklükte, boyuna dikdörtgen biçimli niş, ortalarında bir yüklük ve yukarısında iki adet (yanındaki mekânınki ile aynı) boyuna dikdörtgen biçimli, giyotin tarzı, ahşap doğrama tepe penceresi bulunmaktadır. Batı duvarında ise; yan yana sıralı, farklı büyüklüklerde dört adet niş bulunmaktadır.

Zemin kattaki avluya bakan her iki mekânın da döşemesi Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; diğer bazı evlerde benzer olarak görülen, kendine has olan, içten kubbe dıştan düz döşemedir. Kubbelerinde de mekânı aydınlatan ve hava sirkülasyonu sağlayan tepe pencereleri bulunmaktadır (Şekil 4.109).

Şekil 4.109

İçten Kubbe Tavanlı Mekânlardaki Tepe Pencere

(D. Özavcı-2020)

Kuzey cephede birinci katta ise, revakın tam üstünde, eyvanın önünde, erişimi avludaki merdiven ile sağlanan, düz bir teras bulunmaktadır. Revak, beşik tonoz olsa bile revakın üstü düz bir teras olarak görülmektedir. Terasta, binanın kuzey cephesine paralel, dama ulaşımı sağlayan üstü tonozla örtülü, yarı döner, düzgün kesme taş basamaklı bir merdiven yer almaktadır (Şekil 4.110).

Şekil 4.110

Birinci Kat Terası ve Dama Çıkan Basık Kemerli Merdiven Nişi

(D. Özavcı-2020)

Terastan odalara bağlantı diğer eyvanlı plan tiplerinde de olduğu gibi; üç tarafı kapalı, sivri kemerli, kuzey-güney yönde uzanan dikdörtgen biçimli bir eyvan yardımı ile gerçekleştirilmektedir. Terasa açılan eyvanın sokağa bakan kuzey duvarının aksında konumlandırılmış bir ocak ve ocağın her iki yanında; boyuna dikdörtgen biçimli, basık kemerli, çift kanatlı, ahşap doğrama birer pencere yer almaktadır (Şekil 4.111). Eyvanın döşemesi Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise sivri tonozdur.

Şekil 4.111

Eyvanda Konumlu Ocak

(D. Özavcı-2020)

Ayrıca eyvanın doğusunda ve batısında farklı mekânlara açılan, karşılıklı konumlanmış, tek kanatlı, ahşap doğrama birer kapı bulunmaktadır. Dolayısı ile eyvanın her iki yanında; girişleri eyvanın içinden sağlanan, bir tanesi “başoda¹⁹” olmak üzere; iki farklı mekân yer almaktadır. Eyvanın doğu yönünde konumlu olan Başoda pencereleri; basık kemerli pencere nişlerine oturtulmuştur, duvarlarda da farklı konum ve boyutta yüklük ve nişler yer almaktadır.

Başoda, kültürün bir getirisi olan; ‘misafirperverlik’ kavramına yönelik tasarlanmış olup, süslemeleri diğer odalara göre daha zengindir (Şekil 4.112).

¹⁹ Başoda, kültürün bir getirisi olan; ‘misafirperverlik’ kavramına yönelik tasarlanmış olup, konuta ait en önemli yaşama alanı teşkil eden, evin en gösterişli mekânı olduğu için süslemeleri diğer odalara göre daha zengindir.

Şekil 4.112

Başoda

(D. Özavcı-2020)

Evin ön cephesi olan, Başodanın güney duvarında iki adet boyuna dikdörtgen biçimli pencere ve ortalarında bir yüklük yer almaktadır. Pencereleer; boyuna dikdörtgen biçimli, basık kemerli, çift kanatlı, ahşap doğrama, Cas ile yapılmış sütun ve sivri kemerler ile çerçevenilmiş ikiz penceredir.

Batı duvarında eyvana açılan tek kanatlı, ahşap doğrama bir kapı, yanında da iki adet farklı boyutlarda niş yer almaktadır. Doğu duvarında; boyuna dikdörtgen biçimli, basık kemerli, çift kanatlı, ahşap doğrama, Cas ile yapılmış sütun ve sivri kemerler ile çerçevenilmiş üçüz pencere yer almaktadır.

Kuzey duvarında ise; yine boyuna dikdörtgen biçimli, basık kemerli, çift kanatlı, ahşap doğrama, Cas ile yapılmış sütun ve sivri kemerler ile çerçevenilmiş pencere gruplaması (ikiz pencere) yer almaktadır.

Eyvânın batı yönünde konumlu olan mekânın doğu duvarında, eyvana açılan tek kanatlı, ahşap doğrama bir kapı, yanında da bir adet küçük niş bulunmaktadır. Sağır duvar olan batı duvarında da bir adet boyuna dikdörtgen biçimli niş bulunmaktadır. Evin ön cephesi olan güney duvarında ise; boyuna dikdörtgen biçimli, basık kemerli, çift kanatlı, ahşap doğrama iki adet pencere yer almaktadır. Eyvana açılan, kareye yakın biçimli her iki mekânında döşemesi; Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise; içten kubbe dıştan düz döşemedir.

Lütfü Kayra Caddesi No 5

Ada: 212, Parsel: 1

İnceleme Tarihi: Mart, 2020

Ev, Algül Mahallesi'nde, Lütfü Kayra Caddesi üzerinde, üçgene yakın biçimli adada, kuzeydoğu köşe konuma sahip, dikdörtgene yakın biçimli parselde yer almaktadır. Arsanın güney ve doğu kenarı komşu parsel ile hemhuduttur (Şekil 4.113).

Şekil 4.113

Lütfü Kayra Caddesi No 5 Konumu

a. Hava fotoğrafı

b. Şehir planında işaretli yeri

(a: Google Earth- Erişim: 05.08.2021; b: Siirt İmar ve Şehircilik Müdürlüğü-2021)

Şahsi mülkiyete ait olan evin yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte; Kültür Müdürü Sn. Remzi Uslu'dan aldığım bilgiye göre ev; 20. yy. başlarında inşa edilmiştir. Günümüze kadar konut amacı ile kullanılmış olan ev; 2007 yılında Siirt İl Kültür Müdürlüğü'nün yaptığı tescil çalışmaları üzerine; Diyarbakır KTVKK tarafından tescil edilmiş olup, hiç restorasyon geçirmemiştir. Günümüzde halen ayakta olan ev kullanılmamaktadır ve hasar görmüş durumdadır (Şekil 4.114).

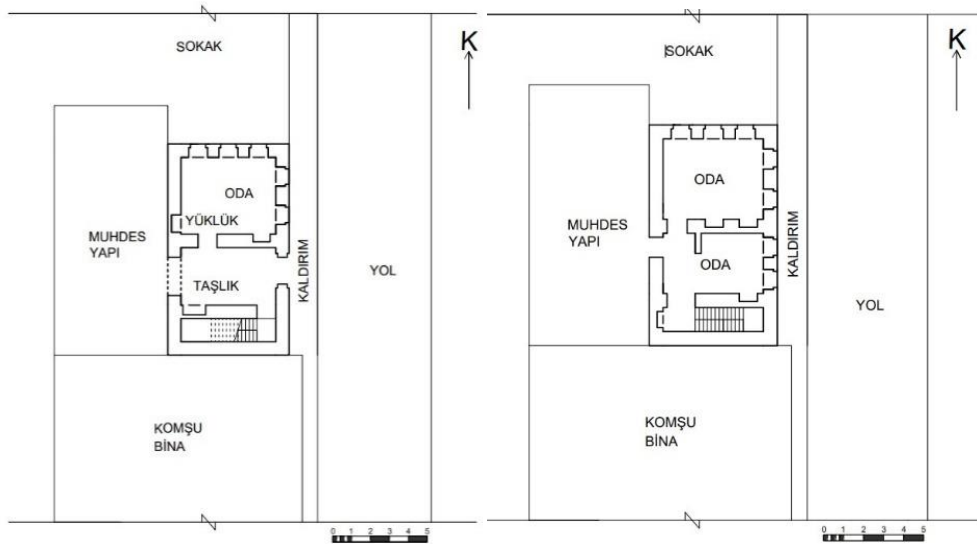
Şekil 4.114

Evin Ön Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Ev iki katlıdır. Taşlıklı ve dikdörtgen biçimli plan şemasına sahiptir. Binanın kâgir malzemeli duvarları moloz taş ile örülmüş ve Cas ile sıvanmıştır. Örtü sistemi, toprak malzemeli düz dam şeklindedir (Şekil 4.115).

Şekil 4.115

Lütfü Kayra Caddesi No 5 Planlar

a. Zemin kat planı

b. Birinci kat planı

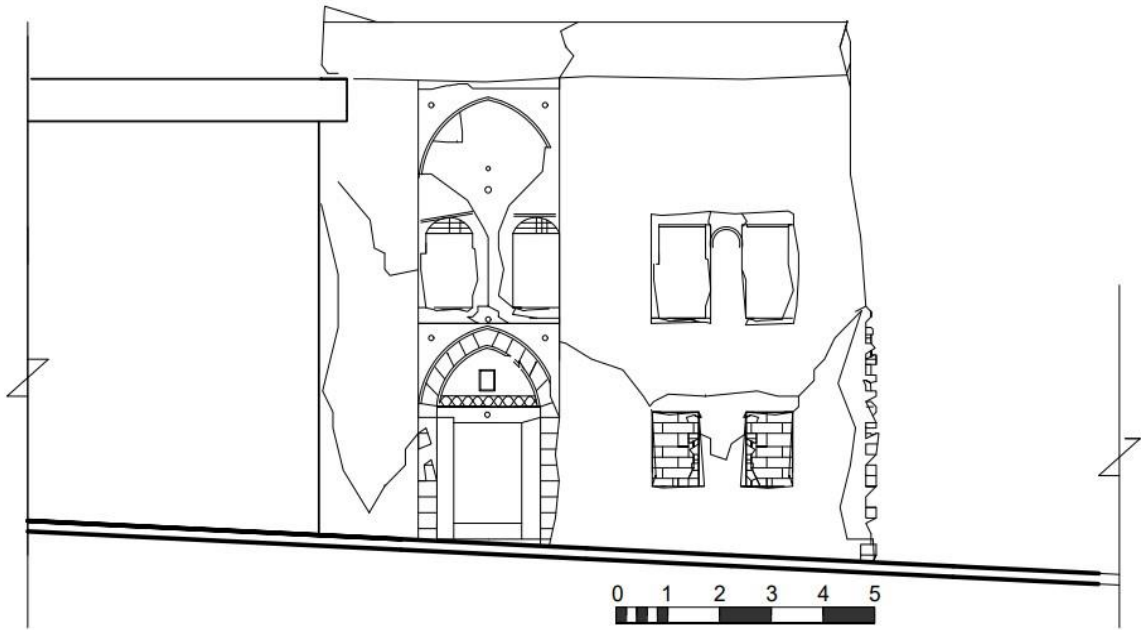
(D. Özavcı-2020)

Lütfü Kayra Caddesi'nin güney kenarında konumlu binanın kuzey (ön) cephesinde; alt katta, doğu yönünde ana kapı açıklığı, batı yönünde de boyuna dikdörtgen biçimli, kullanıma kapatılmış iki adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Üst katta; ana kapının yukarısında, sivri kemer bezemesi ile çerçevelenmiş iki adet basık kemerli, boyuna dikdörtgen biçimli pencere açıklığı bulunmaktadır.

Üst katta cephenin batı yönünde ise; alt kattakiler ile aynı hizada, eş boyutlu, boyuna dikdörtgen biçimli iki adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Eğimli bir cadde (yokuş) üzerinde konumlu binanın, ana kapısının önünde +00.20 kotunda bir kaldırım bulunmaktadır (Şekil 4.116).

Şekil 4.116

Lütfü Kayra Caddesi No 5 Kuzey (Ön) Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Evin; ana kapısı, günümüze kadar gelememiş ve yok olmuş (kaybolmuş) durumdadır. Sivri kemerli ana kapının her iki tarafındaki taş sütunlar; kapı lentosuna paralel bitkisel motifli bir süs frizi ile birlikte boyuna dikdörtgen biçimli bir çerçeve oluşturmuştur (kapı lentosu, her iki sütunu bağlayan bitkisel motifli bir süs frizi ile şekillenmiştir). Üst kattaki parapet duvarına kadar devam eden bu çerçevenin içinde; kapının yukarısında ve her iki yandaki taş sütunları birbirine bağlayan bir sivri kemer formulu kabartma yer almaktadır (Şekil 4.117).

Şekil 4.117

Ana Kapısı

(D. Özavcı-2020)

Ana kapının yukarısında konumlu sivri kemer alınlığında ise; kareye yakın biçimli bir kitabe bulunmaktadır (Şekil 4.118).

Şekil 4.118

Arapça Ayet ve Kabartmalı Kitabe

(D. Özavcı-2020)

Zemin kat pencereleri beton briket ile doldurularak kullanıma kapatılmıştır. Üst kattaki pencerelerin ise; doğramaları günümüze kadar gelememiş olup yalnız pencere açıklığı olarak görülmektedir. Evin, özgün halini muhafaza eden parapet duvarında; tırnaklar ve kuş evleri bulunmaktadır.

Batı cephesinde; alt kattakiler kullanıma kapatılmış olup, alt ve üst katta üçer adet olmak üzere toplam altı adet, aynı hizada, eşit aralıklar ile dizilmiş boyuna dikdörtgen biçimli pencere açıklığı yer almaktadır. Bu cephedeki parapet duvarında kopmalar meydana gelmiştir.

Şekil 4.119

Evin Batı Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Binanın doğu ve güney cepheleri komşu parselle bitişik nizam olduğu için, sadece terasın parapet duvarı görünmektedir (Şekil 4.119). Genel olarak; bina kütlesi yukarıya doğru gittikçe hafif daralan dikdörtgenler prizmasına yakın bir görünüme sahiptir ve tüm cephelerde; parapet duvarı üzerinde tırnaklar, çatlaklar, malzeme ve doku kaybı görülmektedir. Sıva malzemesi olan Cas dökülmüş, yer yer görülmekte ve altında kalan taş doku neredeyse tamamen ortaya çıkmış durumdadır.

Evin ana kapısı; iki basamak yardımı ile +00.60 kotundaki, kuzey-güney yönünde uzanan dikdörtgen planlı bir taşlığa açılmaktadır. Girişte ilk olarak; ana kapının tam karşısında konumlu, muhdes yapıya geçişi sağlayan, büyük ölçekli, sivri bir kemer algılanmaktadır (Şekil 4.118). Taşlığın doğu duvarında güney yönünde bir yüklük bulunmaktadır. Bu duvarın arkasında ise; komşu bina ile bitişik nizamli, binanın doğu duvarına paralel giden, düşey sirkülasyonu sağlayan, düzgün kesme taş basamaklı, beşik tonoz üst örtülü bir merdiven yer almaktadır (Şekil 4.120). Taşlığın döşemesi; taş üzeri Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise ahşap mertekli tavan döşemesidir.

Şekil 4.120

Beşik Tonoz Üst Örtülü Merdiven

(D. Özavcı-2020)

Taşlığın batı yönünde dikdörtgen planlı bir oda yer almaktadır. Bu odaya, taşlığın batı duvarında güney yönde yer alan kapı boşluğundan, taşlık ile aynı kottan geçilebilmektedir (Şekil 4.121). Odanın doğu ve güney duvarlarında birer yüklük bulunmaktadır. Kuzey duvarında iki, batı duvarında üç olmak üzere; kullanıma kapatılmış, aynı hizada, yan yana sıralı, eşit aralıklar ile dizilmiş boyuna dikdörtgen biçimli pencere açıklığı yer almaktadır. Odanın döşemesi; taş üzeri Cas ile kaplanmış, tavanı ise ahşap mertekli tavan döşemesidir. Ancak tavanda büyük ölçekli kopmalar meydana gelmiştir.

Şekil 4.121

Taşlığın Bitişindeki Oda

(D. Özavcı-2020)

İç mekânda ki hasar büyüktür ve özellikle de birinci katın döşemelerindeki kopmalar tehlike arz etmektedir, bu büyük kopmalardan dolayı da bu katta ölçüm çalışması yapılamamıştır. Kat planı, zemin katın tekrarı niteliğinde olduğu için zemin katta alınan ölçülere göre çıkarılmıştır. Elde edilen çizim ve çekilen fotoğraflarda görüldüğü üzere, zemin kattaki merdiven; birinci katta doğu-batı yönünde uzanan, dikdörtgen biçimli bir iç sofaya çıkmaktadır.

Sofanın batısında ve kuzeyinde birer oda yer almaktadır. Sofaya açılan üç adet kapı boşluğu bulunmaktadır ve bunlardan sofanın kuzey ve batı duvarlarında bulunanlar odalara, güney duvarındaki ise muhdes yapının terasına çıkmaktadır. Sofanın döşemesi; taş üzeri Cas ile kaplanmıştır, tavanı ise ahşap mertekli tavan döşemesidir.

Şekil 4.122

Birinci Kat Sofası

(D. Özavcı-2020)

Sofanın batı ucunda konumlu oda, zemin katta taşlığın batısında yer alan odanın tekrarıdır. Odanın boyutları ve pencerelerin konumu, boyutları, sayıları aynıdır. Taşlık ile aynı düşey aks üzerinde yer alan, taşlığın tam üstündeki ve sofanın kuzey yönünde konumlu odanın plan ve boyutları da taşlık ile aynıdır. Odanın kuzey duvarında, ön cepheden de görüldüğü üzere; yan yana sıralı, eş büyüklükte, basık kemerli, boyuna dikdörtgen biçimli iki adet pencere açıklığı yer almaktadır. Birinci katta dama çıkan bir merdiven tespit edilmemiştir.

Şekil 4.123

Birinci Kattaki Sofanın Batısında, Taşlığın Üstündeki Oda

(D. Özavcı-2020)

Mehmet Erkoyuncu Evi

Ada:32 Parsel:15

İnceleme Tarihi: Nisan 2020

Ev, Sakarya Mahallesi'nde; 516. Sokakta bulunan, dikdörtgen biçimli kuzeydoğu konumlu bir parselde yer almaktadır (Şekil 4.124).

Şekil 4.124

Mehmet Erkoyuncu Evi Konumu

a. Hava fotoğrafı

b. Şehir planında işaretli yeri

(a: Google Earth- Erişim: 03.09.2021; b: Siirt İmar ve Şehircilik Müdürlüğü-2021)

Evin yapım tarihi, ev sahibi; Sn. Metin Saraç'tan aldığım bilgiye göre 1891-1910 yılları arasındadır. Ev ilk günden bugüne kadar konut olarak kullanılmıştır. Evin herhangi bir tescili bulunmamaktadır ve restore edilmemiştir. Ancak; kiracılar tarafından ihtiyaç dâhilinde bakım-onarım görmüştür. Bu işlemler genelde, sıva malzemesi olan Cas harcının dökülmesini engellemek için yapılan bakımlardır. Bina günümüzde halen kullanılmaktadır (Şekil 4.125).

Şekil 4.125

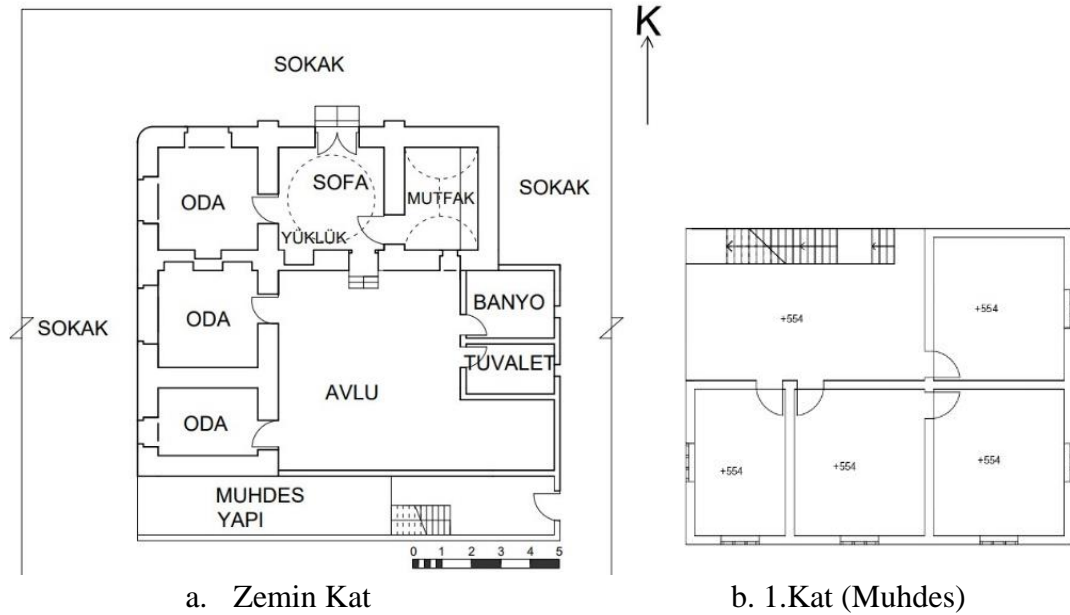
Mehmet Erkoyuncu Evi

(D. Özavcı-2020)

L plan şemasına sahip ev iki katlı ve avluludur ancak; muhdes birinci kata sahip olup asıl hali tek katlıdır. Ayrıca, evin zemin katında doğu tarafta da muhdes birimler (tuvalet/hela ve banyo) yer almaktadır. İç sofalı plan şemasına sahiptir. Binanın kâgir malzemeli zemin kat duvarları moloz taş ile örülmüş ve Cas ile sıvanmıştır. Muhdes birinci katı ise betonarmedir. Tuğla duvarlar çimento harcı ile sıvanmış ve beyaza boyanmıştır. Örtü sistemi muhdes çatıdan dolayı, beton malzemeli düz dam şeklindedir (Şekil 4.126).

Şekil 4.126

Mehmet Erkoyuncu Evi Planları

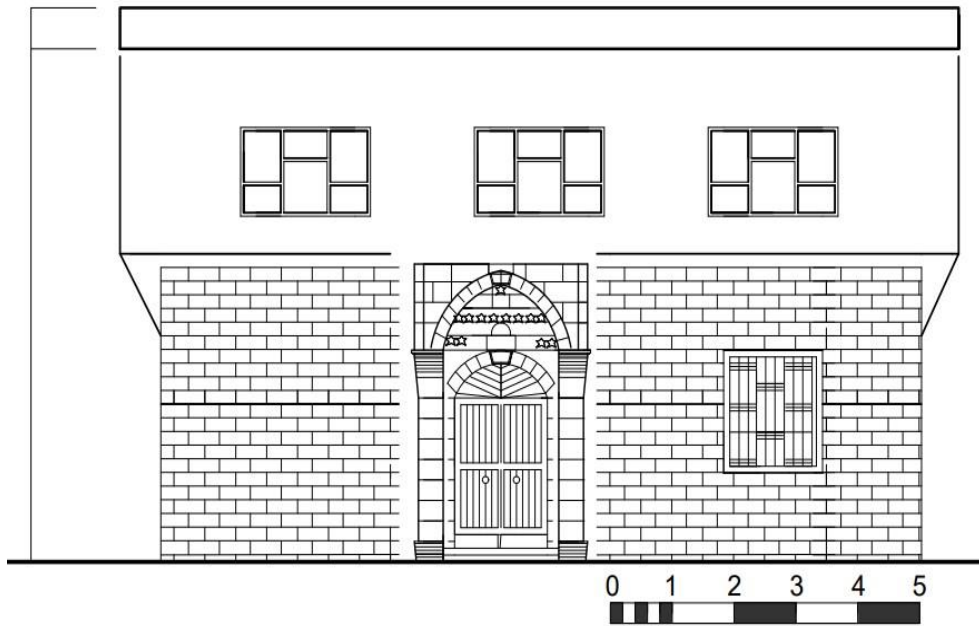
(D. Özavcı-2020)

Binanın sokak yönündeki ön cephesi olan kuzey cephesinde; zemin katını oluşturan alt katta, cephe aksına yakın konumlu ana kapı, kapının batısında; bir adet, boyuna dikdörtgen biçimli, muhdes pencere, üst katta; aynı hizada, yan yana sıralı, eşit aralıklar ile konumlandırılmış üç adet enine dikdörtgen biçimli muhdes pencere bulunmaktadır. Zemin katta taş doku görünür iken birinci katta betonarme duvar görülmektedir. Damın parapet duvarı saçaklı (yaklaşık 50 cm çıkıntılı) betonarme duvardır. Binanın; kuzeydoğu ve kuzeybatı köşeleri dik açılı değil, oval formludur (Şekil 4.125).

Gösterişli detaylara sahip olan ana kapısı, asıl halini koruyamamış demir kapıdır ve kapı lentosu demir şebekeli, basık kemerli bir camekân ile şekillenmiştir. Basık kemerli lentonun etrafından yere kadar inerek demir kapıyı çerçeveleyen taş kabartma bulunur. Cephe aksına yakın konumlanmış ana kapının her iki tarafında; düzgün kesme taşlarla oluşturulmuş birer taş sütun yer almaktadır. Bu sütunlar yukarıda üst kat hizasında konumlu yine bir basık kemerle birbirlerine bağlanmaktadır (Şekil 4.127).

Şekil 4.127

Mehmet Erkoyuncu Evi Sokak (Kuzey) Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Dolayısı ile kapının yukarısında; aynı düşey hizada konumlu üst üste iki adet basık kemer görünmektedir. En üstteki kemer alınlığı yıldız motifli süs frizi ile şekillenmiştir ve alttaki kemerin kilit taşının tam üstünde bir kitabe bezemesi yer almaktadır (Şekil 4.128).

Şekil 4.128

Ana Kapı ve Süsleme Detayı

(D. Özavcı-2020)

Evin, asıl hali ahşap doğrama olan tüm pencereleri PVC doğramalı pencereler olarak değiştirilmiştir. Komşu parselde konumlu bitişik nizam binadan dolayı, evin arka avlu cephesi olan güney cephesi görünmemektedir (Şekil 4.129). Evin doğu cephesinde; zemin kat sağır duvardır ve bitişiğinde güney tarafında, muhdes yapıya çıkan merdivene açılan demir bir kapı görünmektedir. Evin muhdes birinci katında da kuzey tarafta enine dikdörtgen biçimli muhdes pencere bulunmaktadır, güney tarafta ise kare biçimli küçük bir tepe (tuvalet) penceresi yer almaktadır.

Şekil 4.129

Mehmet Erkoyuncu Evi Doğu Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Evin batı cephesinde, zemin katta (taş sitrükürlü asıl yapıya ait), kuzey taraftaki ve ortadaki aynı boyutlarda, güney taraftaki ise daha küçük olmak üzere; aynı hizada, yan yana sıralı, boyuna dikdörtgen biçimli, muhdes üç adet pencere yer almaktadır (Şekil 4.130).

Muhdes birinci katta ise yan yana sıralı farklı büyüklüklerde üç adet pencere yer almaktadır. Oldukça dar bir sokağa bakan batı cephesinin fotoğrafı tam karşıdan çekilememiştir ancak cephenin üç boyutlu görseli çizilmiştir:

Şekil 4.130

Mehmet Erkoyuncu Evi Batı Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Plan itibari ile; L plan şemasının, bir kolu doğuya, diğer kolu da güneye yönelmiştir. Doğuya yönelen kolunda; sofa ve mutfak yer alırken, güneye yönelen kolunda; yan yana sıralı iki adet uyuma fonksiyonlu oda yer almaktadır. Ayrıca kolların kesişim noktası olan kuzeybatı köşe konumlu bir yaşama alanı yer almaktadır. Dolayısı ile; L planın uzun kenarında, yan yana üç adet oda sıralanmıştır.

Evin ana kapısı üç basamak yardımcı ile kare planlı bir sofaya açılmaktadır. Kapının tam karşısında sofanın güney duvarında batı tarafta konumlu bir yüklük yer almaktadır. Duvarın doğu tarafında ise avluya çıkan dört basamaklı muhdes bir merdiven bulunmaktadır (Şekil 4.131).

Şekil 4.131

İç Sofadaki Yüklük ve Merdiven

(D. Özavcı-2020)

Sofanın döşemesi; Cas ile kaplanmıştır ve son yıllarda üzerine şap dökülmüştür, tavanı ise; içerden kubbe dışardan düz döşeme şeklindedir. Ana giriş holü ile birleşen iç sofanın doğu ve batı tarafında, karşılıklı simetrik konumlu; fonksiyon şeması olarak ikisi de gündüz kullanım niteliğinde iki farklı mekân bulunmaktadır. Sofanın doğusunda ki mekân mutfak, batısında ki ise (yaşama alanı) misafir odasıdır. Her iki mekâna da tek kanatlı, ahşap doğramalı birer kapı ile geçilmektedir (Şekil 4.132).

Şekil 4.132

İç Sofa ve İçerden Kubbeli Tavan Döşemesi

(D. Özavcı-2020)

Sofanın batı yönündeki duvarında, güney tarafta konumlu, ahşap doğramalı kapı ile, kuzeybatı köşe konumlu bir yaşama (gündüz) mekânına geçilir. Kare planlı odanın, güney duvarının aksında bir adet niş yer almaktadır. Odanın, batı ve kuzey duvarlarında da duvar aksında konumlu; birer adet, eş büyüklükte, boyuna dikdörtgen biçimli PVC doğramalı, muhdes pencere bulunmaktadır. Odanın döşemesi; Cas ile kaplanmıştır ve son yıllarda üzerine şap dökülmüştür, tavanı ise; ahşap mertekli tavan döşemesidir (Şekil 4.133).

Şekil 4.133

Yaşama Alanı

(D. Özavcı-2020)

Sofanın doğu yönündeki duvarında güney tarafta konumlu ahşap doğramalı kapı ile mutfak mekânına geçilir. Mutfağın güney duvarında konumlu sivri tonozun içine oturtulmuş bir mutfak penceresi bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı mutfağın örtü sistemi; kuzey-güney yönde uzanan beşik tonozdur, döşemesi ise; Cas ile kaplanmıştır ve son yıllarda üzerine şap dökülmüştür (Şekil 4.134).

Şekil 4.134

Mutfak Penceresi ve Tonozlu Tavan Döşemesi

(D. Özavcı-2020)

Evin; L plan şemasının ortaya çıkardığı doğal bir avlusu vardır. Sofadan birkaç basamak ile avluya geçilmektedir. Avluda, batı tarafta (L planın güneye yönelen kolunda) konumlu ve gece kullanım niteliğinde uyuma fonksiyonlu, yan yana sıralı iki adet oda yer almaktadır. Avlunun doğusunda ise; mutfak ile bitişik, muhdes birer banyo ve hela bulunmaktadır. Dolayısı ile avluda konumlu; banyo ve tuvalet kapıları demir kapı, oda kapıları ise ahşap doğrama olmak üzere, dört adet, tek kanatlı kapı bulunmaktadır.

Birinci kattaki muhdes betonarme yapı ile zemin kattaki ana yapı iki farklı aile tarafından kullanılmaktadır bu nedenle de girişler farklı tutulmuştur. Ayrıca, avlunun güneyinde, ana yapıyı muhdes yapıdan ayırmak ve avlunun teritoryal sınırlarını belirlemek üzere örülen, doğu-batı yönde uzanan muhdes bir duvar bulunmaktadır. Avlunun ortasına inen, birinci kattaki muhdes yapının taşıyıcıları olan, iki adet betonarme kolon bulunmaktadır. Bu sütunlar muhdes yapının taşıyıcıları olup betonarmeden oluşmaktadır. Avlunun döşemesi şap beton zemindir, örtü sistemi ise; demir profilli dikdörtgen gridler üzerine serilmiş, oluklu şeffaf PVC çatı kaplamasıdır (Şekil 4.135).

Şekil 4.135

Evin Güneyde Konumlu Avlusu

(D. Özavcı-2020)

Kuzeybatı köşe konumlu yaşama alanına bitişik olan, avluda konumlu kare planlı odanın kuzey duvarında; biri yüklük olmak üzere, yan yana sıralı, boyuna dikdörtgen biçimli, iki adet niş bulunmaktadır, batı duvarında da bir adet, boyuna dikdörtgen biçimli, PVC doğramalı, muhdes pencere bulunmaktadır. Odanın döşemesi ise; Cas ile kaplanmıştır ve son yıllarda üzerine şap dökülmüştür, örtü sistemi ise üst kattaki betonarme muhdes yapıdan ötürü beton tavandır (Şekil 4.136).

Bu odanın bitişiğindeki dikdörtgen planlı küçük odanın batı duvarında da bir adet, boyuna dikdörtgen biçimli, PVC doğramalı, diğer odalarınkinden daha küçük muhdes pencere bulunmaktadır.

Şekil 4.136

Avluda Konumlu Kare Planlı Oda

(D. Özavcı-2020)

Birinci kattaki muhdes yapının girişi, doğu cephesinde konumlu, küçük bir avluya açılan demir bir kapı ile evden bağımsız bir şekilde sağlanmaktadır. Kapıdan girildiğinde tam karşıda konumlu 13 basamaklı tek kollu muhdes merdivenle birinci katın terasına ulaşım sağlanmaktadır. Terasta konumlu ana kapıdan da birinci kata ulaşılmaktadır. Birinci katta; 2 Oda, 1 Salon ve 1 Mutfak bulunmaktadır. Dış cephesi tamamen sıva üzeri boyadır (Şekil 4.137).

Şekil 4.137

Doğu Cephesindeki Muhdes Birinci Kata Çıkan Merdiven

(D. Özavcı-2020)

Mehmet Erkoyuncu evinin kendine özgü bir karakteristiği vardır. Diğer evlerden farklı olarak, mekânların tavan döşemelerinde hem kubbeli tavan döşemesi hem de ahşap mertekli düz döşeme görülmektedir. Sofada kubbeli, mutfakta tonozlu tavan döşemesi görülür iken, odalarda ahşap mertekli düz tavan döşemesi görülmektedir. Ayrıca, bir diğer farkı da hem cephelerde sıva malzemesi hem de bağlayıcı malzeme olarak kullanılan Cas harcı, bu evde cephelerde sıva malzemesi olarak kullanılmamış yalnızca bağlayıcı malzeme olarak, duvar ve kubbelerde kullanılmıştır.

Suat Ertekin Evi

Ada: 182, Parsel: 9

İnceleme Tarihi: Nisan, 2020

Ev, Ulus Mahallesi'nde, Fikri Şendur Caddesi 620 Sokak ile Şeyh Süleyman Caddesi'nin kesiştiği yamuk biçimli büyük bir köşe parselde kuzey köşe konumlu olarak yer almaktadır. Arsanın güneydoğu tarafında esas bina ile bitişik bir biçimde, betonarme karkas inşa edilmiş muhdes (sonradan yapılmış) bir yapı vardır (Şekil 4.138).

Şekil 4.138

Suat Ertekin Evi Konumu

a. Hava fotoğrafı

b. Şehir planında işaretli yeri

(a: Google Earth- Erişim: 07.10.2021; b: Siirt İmar ve Şehircilik Müdürlüğü-2021)

Şahsi mülkiyete ait olan evin yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte; kiracı Sn. Songül Kutlu'dan aldığı bilgiye göre ev; 20. yy. ilk yarısında inşa edilmiştir. Günümüze kadar konut amacı ile kullanılmış olan ev; 2007 yılında, Siirt İl Kültür Müdürlüğü'nün yaptığı tescil çalışmaları üzerine; Diyarbakır KTVKK (Kültür

ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu) tarafından tescil edilmiş olup, hiç restorasyon geçirmemiştir. Ancak; içinde oturan kullanıcılar tarafından tadilat görmüş ve halen kullanılmaktadır (Şekil 4.139).

Şekil 4.139

Evin Ön Cephesi

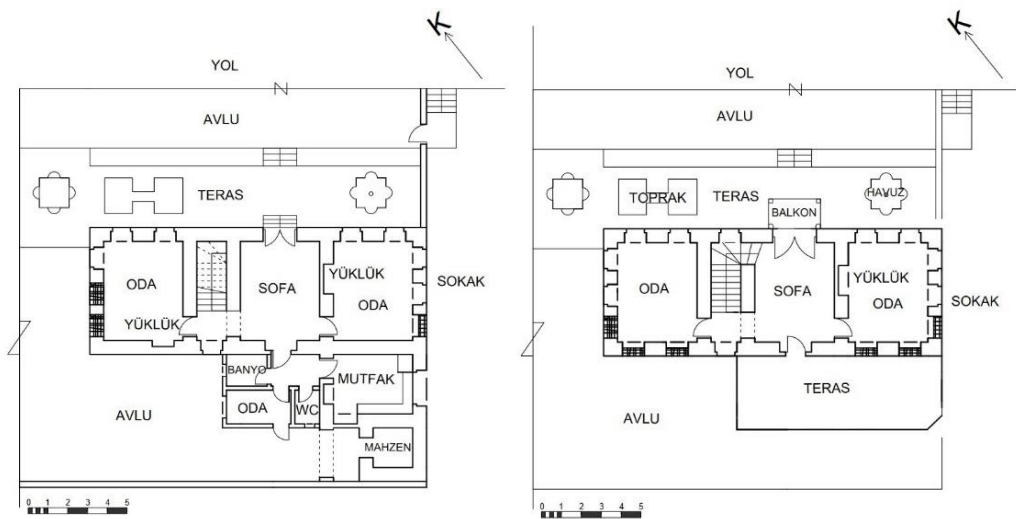

(D. Özavcı-2020)

İki katlı, avlulu evin plan şeması dikdörtgen biçimlidir ve sofalı plan tipine sahiptir. Binanın kâgir malzemeli duvarları moloz taş ile örülmüş ve Cas ile sıvanmıştır. Örtü sistemi hem ana bina hem de muhdes yapıda düz dam şeklinde olup ana bina da toprak malzemeli, muhdes yapı da ise betondur (Şekil 4.140).

Şekil 4.140

Suat Ertekin Evi Planlar

a. Zemin kat planı

b. Birinci kat planı

(D. Özavcı-2020)

Binanın kuzeydoğu cephesi Fikri Şendur Caddesi kenarındadır ve avluya giriş bu cepheden sağlanmaktadır. Kuzeydoğu cephede Zemin ve birinci kat pencereleri; özgün hali değişmiş durumda altı adettir, aynı hizaya eşit aralıklarla yerleştirilmiş, boyuna dikdörtgen biçimi ve eş büyüklükte açıklıklarına ahşap yerine PVC doğrama yerleştirilerek yenilenmiştir. Zemin ve birinci katta aynı hizadaki birer pencere kullanıma kapatılmıştır. Zemin katta bulunan tek kanatlı ahşap doğramalı bina kapısı ile balkon kapısının her iki yanındaki pencerelere korkuluk yapılmıştır. Özgün halini muhafaza eden ahşap doğramalı, demir şebekeli, kare biçimindeki mutfak penceresi de kuzeydoğu cepheye açılmıştır (Şekil 4.141).

Şekil 4.141

Suat Ertekin Evi Kuzeydoğu Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Binanın güneydoğu cephesi Şeyh Süleyman Caddesi ile hemhuduttur. Cephe yol kotunun altında kaldığı için bir kısmının görünüşü kapanmış ve ayrıca bu cephedeki bütün pencereler kullanıma kapatılmıştır. Muhdes yapı bu cepheye bitişiktir ve bu yapıdan bahçeye girişi sağlayan tek kanatlı kapı ve kullanıma kapatılmış durumdaki mahzen de güneydoğuda yer almaktadır. Muhdes yapının terasına bu cepheden giriş sağlanmaktadır. Teras kapısı ufak bazı farklılıklar dışında balkon kapısının tekrarıdır. Cepheye bitişik olarak yapılan bahçe duvarının güneybatı tarafı betonarme olarak yenilenmiştir (Şekil 4.142).

Şekil 4.142

Suat Ertekin Evi Güneydoğu Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Binanın güneybatı cephesi, bahçeye yönelmektedir. Cephedeki Zemin ve birinci kat pencereleri, aynı hizada eşit aralıklarla yerleştirilmiş eş büyüklükte boyuna dikdörtgen biçimi altı adettir. Pencereler PVC doğrama kullanılarak yenilenmiştir. Zemin katta iki ve birinci katta aynı doğrultularda bulunan bir pencere kullanıma kapatılmıştır. Muhdes yapıya ait farklı büyüklükte dikdörtgen biçimi ahşap doğramalı, demir şeritli kiler ve banyo penceresi de bu cepheye açılmaktadır (Şekil 4.143).

Şekil 4.143

Suat Ertekin Evi Güneybatı Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Kuzeydoğu cephesinde +0.00 kotundan +1.02 kotuna çıkan kesme taş basamaklı merdiven ile tek kanatlı demir bir kapıdan avluya giriş sağlanır. +1.02 kotundaki avludan kesme taş basamaklı merdiven ile +1.70 kotundaki zemin kat terasına geçilir. Zemin terasın kuzeydoğu yönünde bir süs havuzu (Şekil 4.144), güneybatı yönünde bahçe ve oturma bölümü vardır.

Şekil 4.144

Suat Ertekin Evinin Avlusundaki Havuz

(D. Özavcı-2020)

Zemin terasın güneydoğu yönünde, binanın avluya yönelen kuzeybatı cephesinde; alt katta, cephe aksında ana kapı, kapının her iki yanında simetrik olarak düzenlenmiş boyuna dikdörtgen biçimli ikişer adet pencere; üst katta ana kapının yukarısında, balkona açılan çift kanatlı camekânlı bir kapı ve bu kapının her iki yanında alt katta olduğu gibi simetrik olarak düzenlenmiş, boyuna dikdörtgen biçimli ikişer adet pencere bulunmaktadır.

Alt kattaki pencerelerin yukarısında yatay konumda uzanan taş silme vardır.

Ana kapısı, cephe aksında, iki yanına yüzeyleri geometrik motiflerle süslü birer taş sütun yerleştirilmiş bir açıklıktır ve üst kattaki balkon kapısı ile aynı ölçülere sahiptir. Çift kanatlı ahşap doğramalı olan kapının üzerinde demirden yapılmış el şeklinde tokmaklar bulunmaktadır (Şekil 4.145).

Şekil 4.145

Ana Kapısı

(D. Özavcı-2020)

Kuzeybatı cepheye açılan ana kapı ve balkon kapısı üzerinde; içerdeki merdivenin dönüş kısmında yer alan, özgün halini muhafaza eden küçük boyutlu, enine dikdörtgen biçimi açıklıklı demir şebekeli tepe pencereleri bulunmaktadır. Balkonda yer alan taş sütunların her iki yanında simetrik konumlu kuş evleri vardır.

Bu cephede zemin ve birinci kat pencereleri simetrik bir düzen ile eşit aralıklarla ve aynı hizada yerleştirilmiş sekiz adettir. Pencereler aynı büyüklükte, boyuna dikdörtgen biçimi birer açıklıktır ve neredeyse tamamı yenilenerek ahşap doğramaları PVC malzeme kullanılarak değiştirilmiştir (Şekil 4.139; 4.146).

Şekil 4.146

Suat Ertekin Evi Kuzeybatı Cephesi

(D. Özavcı-2020)

Cephe fotoğraflarında da görüldüğü üzere bina kütlesi; diğer evlerde de olduğu gibi, genel olarak, yukarıya doğru gittikçe hafif daralan, dikdörtgenler prizmasına yakın bir görünüme sahiptir. Ayrıca binanın damı dışa doğru taşınılıdır. Damın parapet duvarlarından kuzeybatı cephedeki, güneydoğu cephedekinden daha az yüksekliğe sahiptir.

+1.70 kotundaki zemin terasından kesme taş basamaklı merdiven ile +2.38 kotundaki zemin kata giriş sağlanır. Ana kapıdan girildiğinde; güneydoğu yönüne doğru dikdörtgen planla uzanan bir sofaya geçilir. Sofanın kuzeydoğu ve güneybatı yönünde simetrik olarak yerleştirilen mekânlar bulunmaktadır. Sofanın güneydoğu yönünde muhdes yapı ve güneybatı köşesinde kesme taş basamaklı yarı döner merdiven ile üst sofaya çıkılır. Sofanın tavanı silindirik ahşap kirişler ve demir taşıyıcıların arasına Cas malzeme ile doldurulmuş ise de tadilatla asma tavan yapılmıştır (Şekil 4.147). Sofanın döşemesi ise şap ile kaplanmıştır. Sofanın kuzeydoğu köşe konumlu mekânına tek kanatlı ahşap doğramalı bir kapı ile giriş sağlanır.

Şekil 4.147

İç Sofa

(D. Özavcı-2020)

Mekânın kuzeydoğu duvarında aynı hiza ve büyüklükte üç adet pencere kuzeybatı yönünde ise iki adet pencere eşit aralıklarla sıralanmıştır. Kuzeybatı duvarında yer alan bir pencere kapatılıp kapaksız yüklük olarak kullanılmaktadır. Mekânın güneybatı duvarının tam ortasında kapaksız bir niş bulunmaktadır. Pencereler dışarıdan düz bir görünüme sahipken içerden üst kısımlar dışarıya doğru

eğimlidir ve duvar kalınlığından ötürü pencere iç kısımlarında geniş bir hacim mevcuttur. Odanın döşemesi; ise şap ile kaplanmıştır, tavanı ise; asma tavadır.

Sofanın güneydoğu yönünde giriş kapısıyla aynı hizada yer alan muhdes yapı girişi yer almaktadır. Kapının üzerinde giriş kapısında olduğu gibi aynı hiza ve büyüklükte enine dikdörtgen demir şeritli bir pencere yer almaktadır.

Muhdes yapının girişinde kare biçiminde dört mekâna geçit sağlayan bir hol bulunmaktadır. Holün kuzeybatısında mutfak, güneybatısında banyo, güneydoğusunda kiler ve hela yer almaktadır. Holün döşemesi; şap ile kaplanmıştır, tavanı ise; asma tavadır.

Kuzeybatı köşe konumlu mutfağın, güneybatı, güneydoğu yönlerinde birer kapaksız niş ve kuzeybatı yönünde, özgün halini muhafaza eden kare biçimi açıklıklı ahşap doğramalı demir şeritli bir pencere bulunmaktadır. Güneydoğu köşe konumlu kiler, güneybatı duvarında özgün halini muhafaza eden kare biçimi açıklıklı ahşap doğramalı demir şeritli bir pencere bulunmakta ve güneydoğu duvarında bahçeye açılan demir malzeme ile tek kanatlı bir kapı bulunmaktadır. Mutfağın döşemesi şap ile kaplanmıştır, tavanı ise betondur.

Güneybatı köşe konumlu banyonun güneybatı duvarında boyuna dikdörtgen biçiminde, ahşap doğramalı ve demir şebekeli pencere yer almaktadır. Güneydoğu yönünde konumlandırılmış helanın giriş kapısının güneybatı duvarında bir lavabo yer almaktadır. Muhdes yapının tavanı betonarme döşeme, tabanı ise şap ile kaplanmıştır (Şekil 4.148).

Şekil 4.148

Muhdes Yapının Banyosu

(D. Özavcı-2020)

Sofanın güneybatı köşesinde yer alan merdivenin başladığı holün güneydoğu duvarında ve merdivenin dönüş kısmının kuzeybatı duvarında birer adet küçük boyutta dikdörtgen biçimi açıklıklı pencere bulunmaktadır. Güneydoğu duvarında yer alan pencerenin içi kısmı kademeli olarak daralmıştır.

Şekil 4.149

Kademeli Olarak Daralan Dikdörtgen Biçimli Pencere

(D. Özavcı-2020)

Merdivenin başladığı holün kuzeybatı duvarında bir kemer bulunmaktadır. Holün üst örtüsü kubbe biçiminde tasarlanmıştır ancak asma tavan uygulamasından dolayı zemin katta görünmemektedir. Yarı döner şeklinde tasarlanan merdivenin üst örtüsü tonozdur. Merdivenin döndüğü bölümde bir tonoz kesintiye uğramakta ve daha küçük bir tonoz başlamaktadır (Şekil 4.150). Sofanın güneybatı köşesine yerleştirilmiş, kesme taş basamaklı yarı döner merdiven üst kattaki sofa ile bağlantı sağlamaktadır.

Şekil 4.150

Tonozlu; Kesme Taş Basamaklı, Yarı Döner Merdiven

(D. Özavcı-2020)

Zemin kat ve birinci kat ufak bazı farklılıklara rağmen birbirinin tekrarıdır. Birinci kat sofasının kuzeydoğu ve güneybatı yönlerinde plan olarak birbirinin tekrarı olan, ahşap doğrama kapılı iki mekân, güneydoğu yönünde muhdes yapının terasına açılan kapı, kuzeybatı yönünde balkon girişi ve güneybatı köşe konumunda merdiven yer almaktadır. Sofanın tavanı herhangi bir tadilat görmediği için net bir şekilde algılanmaktadır ve ahşap mertekli tavan döşemesidir (silindirik ahşap kirişler ve demir taşıyıcıların arasına Cas malzemesi doldurularak yapılmıştır). Sofanın döşemesi ise beton şap ile kaplanmıştır (Şekil 4.151).

Şekil 4.151

Özgün Hali ile; Birinci Kat Sofasının Ahşap Mertekli Tavan Döşemesi

(D. Özavcı-2020)

Kuzeydoğu köşe konumuna sahip mekâna tek kanatlı ahşap doğramalı bir kapı ile giriş sağlanmaktadır. Mekânın güneydoğu duvarında aynı hiza ve büyüklükte iki pencere, kuzeydoğu duvarında üç pencere ve kuzeybatı duvarında iki pencere eşit aralıklara yerleştirilmiştir. Güneydoğu duvarında yer alan iki pencere kapatılıp kapaksız yüklük olarak kullanılmaktadır. Kuzeydoğu duvarında yer alan bir adet pencere ise tamamen kullanıma kapatılmıştır. Mekânın güneybatı duvarında farklı büyüklüklerde kapaksız iki niş bulunmaktadır.

Mekânın tavanı; ahşap mertekli tavan döşemesidir. Daha sonra yapılan tadillerle mekânın tavanına asma tavan uygulaması yapılmıştır. Mekânın tabanı ise şap ile kaplanmıştır. Sofanın güneybatı köşe konumuna sahip mekân kuzeydoğu köşe konumuna sahip mekân ile ufak değişiklikler dışında aynı plana sahiptir. Yalnızca, güneybatı konumlu mekânın, kuzeydoğu duvarında diğer mekândaki gibi bir yüklük bulunmamaktadır.

Güneydoğu duvarında yer alan iki pencere kapatılıp kapaksız yüklük olarak kullanılmaktadır. Güneybatı duvarında da birer adet pencere kullanıma kapatılmıştır (Şekil 4.152).

Şekil 4.152

Suat Ertekin Evi Birinci Katın Güneydoğu Duvarındaki Yüklük

(D. Özavcı-2020)

Sofanın kuzeybatı duvarında, çift kanatlı ahşap doğramalı, camekanlı ve üzerinde enine dikdörtgen açıklık ve demir şebekeli pencere bulunan kapı ile balkona bağlantı sağlanmaktadır. Kapının her iki yanında üzerinde geometrik şekiller işlenmiş taş sütunlar vardır. Balkon kapısı, bina kapısının tam üzerinde aynı aksı paylaşarak yer alır. Balkon konsolu putrel ve demir profillerle taşınmaktadır.

Balkon korkulukları birbirine geçmeli bitkisel süslemeli demir korkuluklardan oluşmaktadır. Balkonun kuzeydoğu ve güneybatı köşelerinde ahşap dikmeler yer almaktadır. Bu ahşap dikmeler üzerinde boğumlarla desenler oluşturulmuştur. Balkon örtü sistemi üçgen alınlıklı beşik çatıdır (Şekil 4.153).

Şekil 4.153

Evin, İkinci Kattaki Balkonu

(D. Özavcı-2020)

Balkon kapısına simetrik konumla güneydoğu duvardaki tek kanatlı ve üst kısmı camekânlı demir kapı ile evin güneydoğu cephesinde konumlu muhdes yapının terasına çıkılmaktadır. Kapının üzerinde balkon kapısına simetrik olarak yerleştirilen enine dikdörtgen açıklıklı, ahşap doğramalı demir şeritli pencere bulunmaktadır (Şekil 4.154).

Şekil 4.154

Muhdes Yapının Terasına Çıkan Demir Kapı

(D. Özavcı-2020)

Zemin kattan birinci kata ulaşılabilmek için yapılan ve sofanın güneybatı köşesine konumlandırılmış merdiven, birinci katın terasına da çıkmaktadır. Merdivenin başladığı holün üst örtüsü kubbe ve merdivenin üst örtüsü tonozdur. Bu kattaki tonozlar zarar görmüştür.

BÖLÜM V

Bulgular

Bulgular bölümünün ilk kısmında, yerinde inceleme ile yapılan alan çalışması sonucunda, tez kapsamındaki evlerin mimari özelliklerine ilişkin elde edilen bulgulara göre, kendi aralarındaki benzerlik ve farklılıklarının karşılaştırılması ile ortaya çıkan ortak karakteristikleri açıklanmış ve tablo (Tablo 5.1) ile de sunulmuştur. İkinci kısmında ise Anadolu'daki geleneksel konut mimarisi içinde farklı bir karakteristiğe sahip olan Siirt Evleri'nin; mimari, sosyo-kültürel ve iklimsel kimlik analizleri yapılarak yapısal kimlikleri ortaya çıkarılmıştır.

Geleneksel Siirt (Cas) Evleri'nin Mimari Karakteristikleri

Anadolu geleneksel konut mimarisi içerisinde, özgün karakteristikleri ile önemli bir yeri olan Siirt Cas Evleri, günümüzde Siirt tarihi kent dokusunda, tamamına yakını tescil edilmiş olarak korunmaya muhtaç bir durumda varlıklarını sürdürmektedirler. Geleneksel Siirt Evleri'nde gerçekleştirilen alan çalışması ile yerinde yapılan inceleme ve gözlemler sonucunda ortaya çıkarılan bulgulara dayanarak Siirt Evleri'nin mimari karakteristikleri şöyledir:

Plan Tipi ve Mekân Organizasyonu

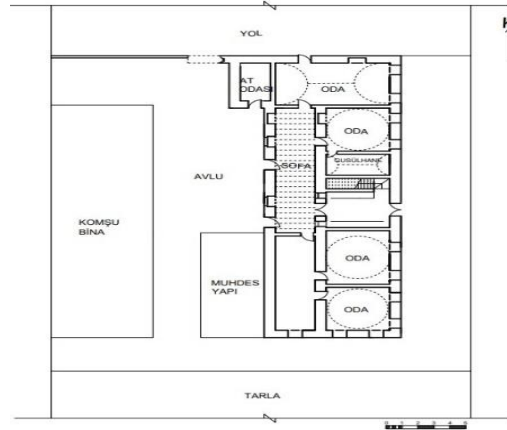
Siirt Cas Evleri'nin plan ve mekân organizasyonunun oluşumunda; tarıma ve üretime dayalı yaşam kültürü, mahremiyet odaklı İslam dini ve yazları sıcak/kurak, kışları soğuk/yağışlı geçen karasal iklim koşulları etkili olmuştur. Bu etkilerle gelişen avlulu ve içe dönük planlar; iç sofalı, eyvanlı ve taşlıklı olmak üzere üç şekilde ortaya çıkmıştır.

İç Sofalı Plan. Geleneksel Türk Evleri'nde kullanılan «İç Sofalı» plan şemasına ait özellikleri yansıtmaktadır. Bu tip plana sahip evlerde (Mehmet Erkoyuncu, Abdullah Alp, Emrağ, İbrahim Aydın ve Suat Ertekin evi) genellikle sokağa açılan cümle kapısı ile iç sofaya giriş sağlanmaktadır. İç sofada bitişikteki diğer zemin kat mekânlarına geçilen birer kapı ve iki katlı binalarda katlar arası düşey sirkülasyon elemanı bir merdiven mevcuttur. İç sofalı plan tipine sahip, iki katlı olarak inşa edilen evlerin tümünde sofa hem zemin katta hem de birinci katta aynı düşey aks üzerinde simetrik biçimde konumludur. Siirt Evleri'nde genellikle;

mutfak ile bağlantılı, yemek yeme için toplanılan, yemek odası fonksiyonlu bir mekândır. Ayrıca sofa, zemin katta konumlu tüm mekânlar ile doğrudan ilişkili olup odaların kapılarının açıldığı ailenin ortak kullanım mekânıdır (Şekil 5.1).

Şekil 5.1

İç sofalı Plan Tipi; İbrahim-Faysal Aydın Evi Plan

(D. Özavcı-2020)

Eyvanlı Plan. Eyvanlı plan tipine sahip evlerin (İsmail Elçiçek evi, Kültür Evi ve Hasan Alp evi) genellikle sokağa yönelik ön cepheye yerleşmiş bir ana kapısı vardır. Ayrıca bu plan tipinin karakteristik özelliğini oluşturan eyvan, cephe aksı ile ortalanarak avluya yönelmiştir. Bu plan tipine sahip olan iki katlı evlerin tümünde eyvan birinci katta konumludur ayrıca İsmail Elçiçek evinde zemin katta da üstteki ile aynı düşey aksta bir eyvan daha mevcuttur. Eyvanı kuşatan duvarlarda bitişik mekânlara ait kapı açıklıkları ve bir adet ocak nişi bulunmaktadır, içerisindeki ocak yardımı ile mutfak fonksiyonu görmektedir (Şekil 5.2).

Şekil 5.2

Eyvanlı Plan Tipi; Kültür Evi Plan

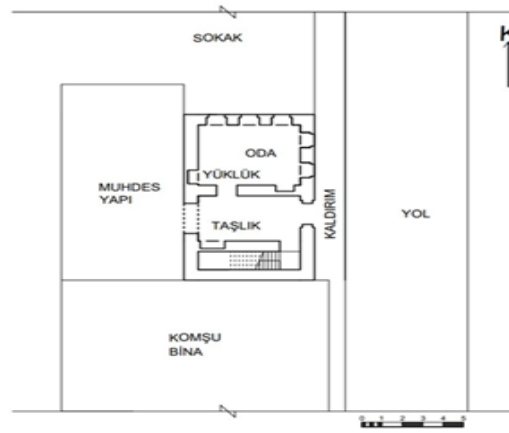

(D. Özavcı-2020)

Taşlıklı Plan. Taşlıklı plan tipine sahip (Lütfü Kayra Caddesi No:5 ve Ata Günç evi) evlerde genellikle sokak tarafındaki cepheye açılmış cümle kapısından, evin ilk karşılama bölümü olan taşlık mekânına giriş-çıkış sağlanmaktadır. Taşlığın bir yanı veya her iki yanında odunluk, ahır gibi yardımcı mekânlar ve ocak yer almaktadır. Bu plan tipinde evler iki katlıdır ve evlerin tümünde taşlık, zemin katta konumludur dolayısı ile odalar, binanın üst katına yerleştirilmiştir (Şekil 5.3).

Şekil 5.3

Taşlıklı Plan Tipi; Lütfü Kayra Caddesi No:5 Plan

(D. Özavcı-2020)

Araştırma kapsamındaki on adet evden beş tanesi iç sofalı, üç tanesi eyvanlı, iki tanesi ise taşlıklı plan tipine sahiptir. Dolayısı ile bu evler arasında iç sofalı plan tipi, en çok rastlanan plan olmuştur (Şekil 5.1).

Çalışma kapsamında yer alan, Siirt'teki geleneksel konutlarda; açık mekân, yarı açık mekân, kapalı mekân, servis mekânları ve ıslak hacimler olmak üzere beş ayrı fonksiyonlu mekân tipi görülmektedir. Açık mekânları avlu, teras, dam; yarı açık mekânları eyvan, revak; kapalı mekânları oda, sofa, taşlık; servis mekânlarını yiyecek deposu, kiler, ahır, odunluk; ıslak hacimleri, hamam/hamamoke (banyo), gusülhane/abdesthane, tuvalet ve mutfak oluşturmaktadır.

Geleneksel Siirt Cas Evleri'nde mekân organizasyonu; gece ve gündüz yaşam ayırımına bağlı olarak şekillenmektedir. Genel olarak iki katlı olan evlerde, zemin katlar daha çok gündüz yaşam alanını oluşturan; oturma odası, yemek odası, mutfak, kiler, depo ve mahzen, ahır, odunluk gibi mekânlardan oluşurken, birinci katlarda ise gece yaşam alanını oluşturan; yatak odaları konumludur. Tek katlı evlerde ise; oturma odası, yatak odaları, yemek odası, mutfak, kiler, depo, mahzen, ahır, odunluk gibi fonksiyonlar bir aradadır.

Genel olarak iki katlı olan Siirt Evleri'nin hemen hemen hepsinde ortak olarak birinci katta konumlu olan yatak odasının içerisinde tek kişinin girebileceği şekilde küçük ölçekli bir gusülhane\abdesthane bulunmaktadır. Ayrıca tüm evlerde ortak olarak, yığma strüktürde olmalarının sağladığı bir avantaj olan plan şemasında; esneklik, büyüyebilme, hacimsel ekleme-çıkarma yapabilme özelliği mevcuttur. Çalışma kapsamında yer alan geleneksel Siirt Cas Evleri'nde, evin her bir mekânını oluşturan fonksiyonlar aşağıdaki gibidir:

Oda. Geleneksel Siirt Evleri'nde oda, yemek hazırlama/yeme, yaşama ve uyuma olmak üzere üç ayrı fonksiyona hizmet etmektedir. Bunlar arasında en önemli kabul edilen oda, Geleneksel Türk Evi'nde 'başoda' olarak tabir edilen ve yaşama alanı oluşturan, misafir odasıdır (Küçükerman, 1973). Bu oda, evin en süslü, gösterişli odasıdır ve önemli konuklar burada ağırlanır (Sami, 2010). Genellikle içerisinde; duvarlarda mozaik süslemeler, bezemeler ve çeşitli objelerin (bütün gün gerekecek her şey: lamba, fincanlık vb.) konulduğu küçük nişler, ahşap kapaklı gömme dolaplar ve bazılarında şömine bulunmaktadır. Oda ahşap mertekli, düz döşemeli tavana sahip ise genellikle gösterişli bir avize de yer almaktadır. Daha mahrem kabul edilen uyuma fonksiyonlu odalarda ise duvarlarda; gece uyumak için serilip yatılan yatak ve yorganların konulduğu yüklükler ve gaz lambasının yerleştiriliği nişler yer almaktadır. Yüklükler bazı evlerde ahşap kapaklıdır (Şekil 5.4).

Şekil 5.4

Başoda

a. Ahşap kapaklı yüklük

b. Avize

c. Şömine

d. Duvarda mozaik süsleme e. Tavanda mozaik süsleme

(Siirt Kültür Müdürlüğü Arşivi-2019)

Ayrıca, genel olarak iki katlı olan Siirt Evleri'nin hemen hemen hepsinde ortak olarak; birinci katta konumlu, uyuma mekânı olan yatak odasının içerisinde, tek kişinin girebileceği şekilde küçük ölçekli bir gusülhane\abdesthane (Şekil 5.5) bulunmaktadır. Bu birimin modern yapılardaki güncel kullanımı ebeveyn banyosudur.

Şekil 5.5

Uyuma Mekânındaki Gusülhane\Abdesthane Bölümü ve Kapısı

(D. Özavcı-2020)

Sofa. Siirt'teki geleneksel konut mimarisinde (Cas Evleri'nde); genelde iç sofalı plan tipi görülmektedir (Şekil 5.5). Bu plan tipindeki yapıların hiç şüphesiz en önemli alanı sofadır. Sofa yapı için bir merkez teşkil eder ve bütün odalar sofa denilen alana açılır (Akkuş ve ark. 2017). Sofa genellikle; bütün aile üyelerinin toplandığı, yemek yenilen, sohbet edilen, evde en çok zaman geçirilen ortak alandır (Eldem, 1954) ve bu kadar önem arz eden bir birimin konumu da yapının en güzel,

Şekil 5.7

Eyvan

(D. Özavcı-2020)

Avlu. Siirt Cas Evleri'nde genellikle, sokak ile bağlantıyı kesmek, özel alanı belirleyerek eve ait açık ya da yarı açık mekân oluşturmak ve mahremiyeti sağlamak için etrafı; içerisi görülmeyecek, izole olabilecek yükseklikte duvarlar ile çevrili, yerel dilde “Havş” olarak tabir edilen avluya sık rastlanmaktadır. Evler çoğunlukla (Mehmet Erkoyuncu ve Lütfü Kayra Caddesi No:5 dışında) avlulu, içe dönük bir plan tipine sahiptir. Böylece iklim, kültür ve mahremiyetin ortak bir etkisi olan avlu, sokaktan yapılan ikinci bir alternatif giriş sayesinde dışarıdan gelen misafirlerin eve girmeden ağırlanabildiği bir yerdi. Siirt geleneksel konutlarında avlu, gündüz yaşamının en aktif olarak geçtiği mekândır ve genellikle avluda gündüz aktivitelerini gerçekleştirecek tüm araç-gereçler, buğday ve yarmanın dövüldüğü dibek, tandır, pekmez ve pestilin yapıldığı mahzen (tabok/mahsara) (Özyılmaz & İnalcan, 2022), su kuyusu, havuz ve tuvalet gibi birimler yer almaktadır (Şekil 5.8).

Şekil 5.8

Avlu

(D. Özavcı-2020)

Bazı evlerin avlularında bu birimlere ek olarak; düşeydeki sirkülasyonu sağlayan bir merdiven bulunmaktadır ve bu merdivenin altı tuvalet ya da mahzen olarak kullanılabilir. Ayrıca, yaz aylarında oturdukları gölgeleme elemanı olan bir asma veya başka yarı açık oturma birimleri yer almaktadır. Örneğin; Kültür evinde dış mekândaki oturma alanı, avlu cephesinde konumlu ‘revak’ır. Bunların yanı sıra avluda, biber kurutma alanları da bulunabilmektedir (Şekil 5.9).

Şekil 5.9

Kültür Evinin Avlusunda Revak

(D. Özavcı-2020)

Mahzen. Geleneksel Siirt Cas Evleri’nde ‘Tabok- Mahsara veya mahzen’ olarak bilinen bölüm soğuk hava deposu görevi görür ve bozulabilecek kışlık yiyecekler burada saklanır. Mutfak gibi bu kısım da yiyeceklerin bozulmaması için güneş almamaktadır. Abdullah Alp Evi’nde olduğu gibi mahzen, genellikle yapı içerisinde zemin veya bodrum katında ya da yapıya ek olarak avlunun içinde konumlandırılmaktadır. Ancak bazı evlerde üst katlardaki odaların içinde ya da avluya bakan dış cephe duvarında gömme olarak görülmektedir (Şekil 5.10a). Kültür ve Elçiçek evlerinin ikisinde, mahzen kuyuları günümüze kadar gelebilmiş durumdadır. Yiyeceklerin uzun bir süre saklandığı mahzen, mutfak ile bağlantılı olarak yerleştirilmektedir (Koday vd., 2017).

Şekil 5.10

Mahzen

a. Elçiçek Evi'nin;

b. Abdullah Alp Evi'nin mahzeni

(D. Özavcı-2020)

Mutfak. Geleneksel Siirt Cas Evleri'nde mutfak fonksiyonu; iki katlı olan yapılarda eyvan var ise eyvanın içindeki ocak yardımı ile sağlanır ve birinci katta yer alır (Şekil 5.11). Eyvan bölümünün olmadığı iki katlı evlerde ise mutfak, zemin katta konumlandırılmıştır ve genellikle iç sofa ile bağlantılıdır. Tek katlı olan evlerde ise zemin kattaki diğer tüm mekânlar ile bir arada tutulmuştur.

Şekil 5.11

Eyvanda Mutfak

(D. Özavcı-2020)

Araştırma kapsamındaki evlerde, eyvanlı plan tipine ait bir birim olan ocak yerel dilde “Tefeye”, günümüzde ise “Şömine” olarak tabir edilmektedir (Şekil 5.12). Asıl inşa amacı yemek pişirmek olan, üç tarafı ve üstü kapalı eyvanda konumlu

ocakta pişen yemeğin kokusu ve dumanı diğer odalara bulaşmadan tahliye edilmektedir. Ocak, soğuk kış geceleri şömine olarak ta kullanılmaktadır. Dolayısı ile eyvan bazen, içerisindeki ocak sayesinde, aile üyeleri için bir oturma alanına dönüşebilmektedir (Bozkurt, 2013).

Şekil 5.12

Eyvanda Konumlu Ocak Örneği

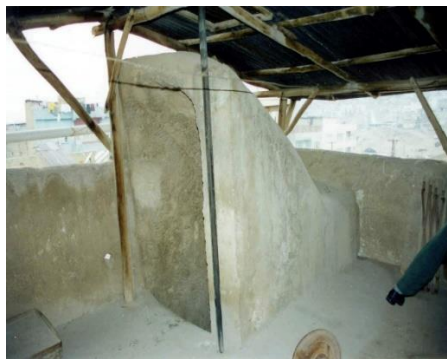

(D. Özavcı-2020)

Depo. Uzun süre bozulmayacak yiyeceklerin saklandığı depoların boyutları aile üyesi ve ihtiyaca göre farklılık göstermektedir. Depolar, yapı içerisinde, zeminde, bodrum katta (Emrağ evi) ya da yapıya ek olarak avlunun içinde, bazı evlerin de damında konumlandırılır (Şekil 5.13).

Şekil 5.13

Damda Depo

(Siirt Kültür Müdürlüğü Arşivi-2019)

Tuvalet. Tuvaletler bu evlerde genellikle avlunun içinde ve avluda konumlu merdivenin altında bulunmaktadır. Ancak Gögebakan, (2015); Türk evinde

genellikle avluda konumlanan tuvaletin, 19. yüzyıldan itibaren yapı içerisine taşındığını belirtmiştir. Bu nedenle tuvaletler, bazı evlerde evin içinde herhangi bir yerde ya da iç mekânda konumlu merdivenin altında görülebilmektedir ve hepsinde küçük bir tepe penceresi yer almaktadır (Şekil 5.14).

Şekil 5.14

Tuvalet

(D. Özavcı-2020)

Hamam. Siirt Cas Evleri'nde genellikle, zemin katta konumlu, kubbeli, küçük tepe pencereyi bir hamam yer almaktadır ve tesisat kolaylığı için mutfak ya da tuvalet ile yakın konumlandırılmıştır. Bazı evlerde hamamın merdiven altında konumlu olduğu görülmektedir (Şekil 5.15).

Şekil 5.15

Hamam

(D. Özavcı-2020)

Balkon. Siirt geleneksel konut mimarisinde balkon; etrafı açık olan evlerde olan ve genelde nadir rastlanan, tarihsel olarak sonradan eklenen bir öğedir. Siirt Evleri'nin genelde sokağa bakan ön cephesinde dışa çıkık, konsol olarak çalışan balkonlar bulunmaktadır (Şekil 5.16).

Şekil 5.16

Siirt Evleri'nde Balkon

(D. Özavcı-2020)

Ahşap, üçgen alınlıklı üst örtüsü olan balkonlar bu şekli ile 'cumba'yı andırmaktadır (Şekil 5.17). Siirt Evleri'nde balkon; ahşap malzemenin az kullanıldığı kısımlardan biridir. Genellikle Putrel ve profil demirler ile inşa edilmiştir. Balkon, yine ahşaptan yapılan bir kapı ile evin iç mekânına açılmaktadır.

Şekil 5.17

Üçgen Alınlıklı Cumba Balkon

(Siirt Kültür Müdürlüğü Arşivi-2019)

Yapı Malzemesi

Geleneksel Siirt Evleri'nde de yapı malzemesi moloz taştır ve yığma yapım sistemine ait duvarlar, 60 ile 120 cm. kalınlıkta örülmüştür (Ege, 2019: 98). Genellikle meşe ağacından elde edilen ahşap malzeme silindirik kirişler halinde döşemelere yerleştirilmiş; kapı ve pencerelerin doğramalarında kullanılmıştır (Şekil 5.18). Evlerin yapı malzemeleri olan taş, ahşap, alçı ve kireç taşları malzemenin bulunabilirliğine bağlı, yakın çevrede mevcut halde olan doğal kaynaklardan temin edilmektedir. Alçı ve kireç taşlarının yörede yaygın görülmesi, malzemenin toprağın çok derinliklerinde değil yeryüzüne yakın bulunması ve temininin, ulaşılmasının kolaylığı, yerel halkın ekonomik geçim kaynağını oluşturmuş ve mimariyi şekillendirmiştir (Bekleyen, vd., 2006). Duvarlar, yerel sıva malzemesi Cas ile sıvanmıştır.

Şekil 5.18

Evlerde Ahşabın Kullanım Alanları

a. Tavan

b. Kapı

c. Pencere

(D. Özavcı-2020)

Ayrıca Siirt Cas Evleri'nde, putrel ve profil demirler, balkon konsolları ve döşemesinde kullanılmış; bazı avluların kapı kanatları ise sac levhalar ve profillerle imâl edilmiştir.

Şekil 5.19

Balkonlarda Putrel ve Profil Demir Kullanımı

(D. Özavcı-2020)

Cas, kentin çevresinden temin edilen alçı-kireç taşının (Jips) fırınlanarak toz haline getirilmesi ile elde edilmektedir (Aluclu vd., 2006).

“Cas yöredeki yataklarda çıkarılıp yöreye özgü tandırlarda pişirilir. Pişirme işleminden sonra içi oyuk bir taşın içine konur daha sonra iki tarafı delikli oldukça ağır bir taş yardımıyla katırın arkasına asılırdı, katır bu düzeneğin etrafında döndükçe taşlar ezilir ve çimento haline getirilerek elde edilirdi” (Özyılmaz, 2022).

Alçı-kireç ya da kil esaslı kâgir harçlar, günümüzde sıklıkla Roma arkeolojik alanlarında görülmektedir (Benedetti vd., 2004; Borsoi vd., 2010; Costigan, Pavia & Kinnane, 2015). Harç üretmek için yerel inşa malzemesi olan doğal agregalar Roma döneminde keşfedilmelerinden bu yana yoğun bir şekilde kullanılmaktadır (Sağın vd., 2021). Kâgir harç kullanımı, 14. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar olan sonraki yapılarla da görülmektedir. (Degryse vd., 2002; Lindqvist & Johansson, 2007). Moropolou ve arkadaşlarına göre (2005), kil katkılı hidratlı kireç harçlarının bilinen en eski kullanımları, MÖ 3000'den itibaren Babil inşaatında, MÖ 1200'den 800'e kadar Fenike mimarisinde ve MÖ 970'den 931'e kadar Süleyman'ın hükümdarlığı dönemindedir (Baronio vd., 1997). Daha sonra, Yunanistan'da keşfedildiği üzere; MÖ 2. yüzyıla ait seramik puzolanik harçlar kullanılmaya başlanmıştır (Matias vd., 2014). Dolayısı ile, bu tür harçlar, özellikle Osmanlı ve Bizans dönemlerinden kalma önemli sayıda tarihi yapının restorasyonunda kullanılmıştır. Ayrıca, Kireç harçlarında seramik parçalarının yaygın kullanımına, Ayasofya Katedrali iyi bir örnektir (Moropoulou vd., 1995). Avrupa ve diğer kıtalarda bu yöntem popülerlik kazanmıştır ve tuğla atıklarının Hindistan'da ‘surkhi’ olarak da bilinen harçlarda kullanıldığı belgelenmiştir. Bu ham madde Türkiye'de ve Arap dünyasında sırasıyla ‘homra’ ve ‘horasan’ olarak bilinmektedir (Böke vd., 2006).

Siirt geleneksel konut mimarisinde, temelden çatıya yapı elemanlarının inşasında, Cas malzemenin uygulama alanı çok geniştir. Örneğin, evlerin temel, döşeme ve örtü sistemlerinde Cas hem kaplama hem de tutturucu malzeme görevi görür iken, duvarlarında hem bağlayıcı hem de sıva malzemesi olarak kullanılmaktadır. Ayrıca Cas'ın çabuk kuruma özelliğinden dolayı, kubbe yapımında kalıp, ya da duvar örümünde şakul kullanmaya gerek duyulmamıştır.

Yapım Tekniği

Siirt geleneksel konut mimarisinde yapım tekniği olarak, alçı-kireç taşı, kil vb. ham maddeli kâgir harçların, kubbe ve duvarların bağlayıcılığının dışındaki kullanım alanı daha çok kemerler veya temeller gibi yapısal kısımlardır. Yerel malzemeye bağlı olarak taş ya da tuğla ezilip, parçalanmakta ve bu ufak parçacıklar kemer ve temel inşasında bağlayıcı görevi olan kâgir harç ile birlikte kullanılmaktadır (Moropoulou vd., 2005).

Tarihi Cas Evleri'nin yapım tekniği hakkında İbrahim ustadan aldığımız bilgilere göre, Cas Evleri'nin temeli 2 çeşitir. Bunlardan birincisi temel için açılan çukurlara taşlar yerleştirilerek bağlayıcı malzeme olarak Cas malzemesinin kullanılması sonucu oluşturulan temeldir. Yapım aşamasında ilk önce, temel için uygun boyutlarda çukurlar açılır, bu çukurlara bir miktar Cas harcı dökülür ve taşlar yerleştirilmeye başlanır. Ardından bir üst sıra için bağlayıcı malzeme olarak yine Cas harcı dökülür ve taşlar şaşırtmalı bir şekilde yerleştirilir. Bu aşamalar temel istenilen seviyeye gelene kadar devam edilir.

Bunlardan ikincisi ise günümüzde yapılan binalarda kullanılan mütemadi temellere benzerlik göstermektedir. Birinci temel çeşitinde olduğu gibi çukurlar açılır ve ardından Cas malzemesi tıpkı bir beton gibi harç haline getirilerek bu çukurlara doldurulur ve diğer temel tipi gibi 80-90 cm yükseltilir. Bu temel çeşitinin daha dayanıklı olduğu, hatta günümüze ulaşmış olan binalarda bu tip temellerin kullanıldığı dolayısı ile bu zamana kadar hala ayakta kalabildikleri düşünölmektedir.

Siirt geleneksel konutlarında temel dōřemesi yapımında da aynı teknik, Cas harcı ve ufak taş parçaları ile gerçekteştirilmektedir. Temel çukuru açılıp duvarlar öröldükten sonra, duvarda kullanılan kesme taşlardan arta kalan küçük parçalar dōřemeye yayılarak düz zemin elde edilir. Taşların üzerine bir kat Cas harcı dökülür daha sonra kurumaya yakın iken Cas'ın üzerine plastik esaslı bir örtü serilir ve daha kalın olacak şekilde bir kat daha Cas harcı dökölüp düzeltilerek temel dōřemesi oluşturulur. Temel dōřemesi aynı zamanda evlerin zemin kat dōřemesidir.

Siirt'teki geleneksel konutlar yığma yapım tekniği ile inşa edilmişlerdir. Taşıyıcı kâgir duvarlar; genellikle moloz taş malzeme ile 60-120 cm arasında değişen genişlikte örölmüş, üzerleri Cas harcı ile sıvanmıştır. Duvar örme tekniği, temel uygulama tekniği ile benzerlik göstermektedir. Temel atılıp dōřeme yapıldıktan sonra ilk olarak dōřeme ile aralarında bütönlük sağlaması için yapıştırma harcı olarak

Cas kullanılır ardından düzgün kesme taşlar yerleştirilir. Bir üst sıraya geçildiği zaman duvarda bütünlüğün sağlanması için Cas kullanılarak üzerine taşlar alt sıradakiler ile üst üste gelmeyecek şekilde şaşırtmalı olarak yerleştirilerek örme işlemine devam edilir.

Yapının, döşemelerden dış duvara binen yük aktarımını kolaylaştırmak için dış duvar yüzeyi iki katta yaklaşık 25-50 cm içe doğru daralarak zeminden yukarı doğru eğimli bir biçimde yükselmektedir. Yani konutların zemin katlarındaki duvarlar üst katlardan daha kalın tutulmuştur. Bu durumda, yapının kat sayısına orantılı olacak şekilde dayanıklılık kıyaslaması yapılması mümkündür (Alkan, 2018). Ayrıca yine duvarların tüm yükü taşıyabilmesi için, üç katlı olan evlerin, zemin üzerinde iki kat ve zeminin altında bir bodrum katına sahip oldukları görülmektedir (Yüksel, 2019).

Kalın moloz duvarlara uygulanan Cas'ın yalıtım özelliği ve taş malzemenin iklimsel konfora sağladığı katkıdan dolayı; evlerin içi kurak geçen dönemler de serin, soğuk geçen dönemlerde ise sıcaktır. Cas malzemesi yapıların asıl özelliğini yansıtıyor olsada, bu yapıların mimari açıdan tasarım ölçütleri de yapıların günümüz mimarisinde yer edinmesine sebep olan unsurlar arasında kılmaktadır (Ege, 2019: 98).

Genellikle, yaşama ve uyuma mekânlarının duvarlarında boşluklar oluşturularak, yatak-yorganların konulduğu 'yükçük' denilen büyük nişler tasarlanmıştır (Şekil 5.20).

Şekil 5.20

Evlerdeki Yükçük

(D. Özavcı-2020)

Bazı konutlarda değişkenlik gösteren bir diğer içerik ise yapı duvarlarında yaşanabilecek olası çökmeleri engellemek ve yükleri yaymak için lento görevi gören ahşap hatıl (Şekil 5.21) uygulamasıdır (Koday ve ark., 2017). Ahşap hatıllar yerine bazı evlerde eyvan ya da revak kemerleri demir çubuklar ile desteklenmektedir.

Şekil 5.21

Merdiven Girişindeki Ahşap Hatıl

(D. Özavcı-2020)

Örtü Sistemi ve Döşemeler

Siirt Evleri'nde örtü sistemi, düz damdır. Toprak dolgu ile oluşturulan düz dam, evlerin bazılarında (İbrahim Aydın, Ata Günç, Kültür Evi ve Hasan Alp evi), içten kubbe veya beşik tonoz olarak tasarlanmıştır. Örtü sistemindeki bu iç-dış biçim farklılığı, yöreye özgü bir özellik olarak görülmektedir (Alkan, 2018).

Evlerde döşemeler (Lütfü Kayra Cad. No:5, Mehmet Erkoyuncu, Abdullah Alp, Emrağ, İsmail Elçiçek ve Suat Ertekin evi), her iki katta da Cas malzeme ile kaplanmış; ara kat tavanlar ise silindirik ahşap kirişler ve üzerine zıt yönde kaplanan dikdörtgen kesitli ahşaplarla oluşturulmuştur (Şekil 5.22b).

Şekil 5.22

Örtü Sistemi

a. İçten kubbe

b. Ahşap mertekli düz döşeme

(D. Özavcı-2020)

Odalardaki tavanların düzgün kesme ve moloz taş malzeme ile inşa edilen kubbelerden oluşması yaygın olmayan bir uygulama şeklidir. İçten kubbe dıştan düz bir görünüm elde etmek için kesme veya moloz taşlarla döşeme kalınlaştırılmıştır. Kubbenin inşası moloz taşların piramit şeklinde örülerek oluşan boşluklara ufak taş ve toprağın doldurulması ve Cas ile sıvanarak birbirlerine tutturulması ile oluşmaktadır. Ayrıca Cas harcının çabuk donma özelliğinden dolayı kubbenin yapımında kalıp kullanımına da gereksinim duyulmamıştır. Kubbenin üzeri toprak damdır ve bu evlerin yağmur suyu kar suyunu bünyesinde biriktirmemesi için eğimli şekilde inşa edilmiştir. Bu şekilde tasarlanmış olan dıştan gözükmeyen ancak içten kubbeli görünümü olan tavan tasarımındaki sebep, iklimsel faktörleri ön görmek ve kışın sıcak, yazın ise serin havayı içerde tutabilmektir (Alkan, 2018). Bu evler yığma yapılar olduğu için duvarların yanı sıra döşemeler de taşıyıcı sistemin bir parçasıdır. Döşemenin yükünü hafifletmek için kubbe duvarı içinde dikine boşluklar bırakılır veya 'kambik' denilen içi boş toprak kavanozlar yerleştirilirdi (Çelik, 2019).

Tüm bu döşeme ve örtü sistemlerinin yapım teknikleri hakkında, Cas ustası İbrahim ustadan aldığımız detaylı bilgilere göre, kendi tabiri ve halk dilindeki adı ile 'Cas Evleri' olarak bilinen Siirt geleneksel konutlarında, iki tip döşeme tekniği uygulanmaktadır. Bunlardan birincisi kubbe şeklinde yapılan döşemelerdir. İkincisi ise düz plak döşemelerdir.

Kubbe üst örtülü döşeme, zemin kattaki ve birinci kattaki odalarda tavan döşemesi olarak görülebilmektedir. Zemin katta kubbe tavanlı olarak görülen odanın üst katta döşemesi düz döşeme olarak algılanmaktadır. Bu ilizyonun tekniği şöyledir,

hafif, kilden yapılmış tuğlaların piramit şeklinde örülüp boşlukların küçük taş kırıntıları ile doldurulması ve yapıştırıcı malzeme olarak da Cas kullanılması ile kubbe tamamlanır. Zemin kat duvarları taşıyıcı sistem için daha kalındır ancak üst katın duvarları daha ince ve yukarı doğru daralacak bir eğim ile örülür. Böylelikle hem üst katta düz bir zemin elde etmek için duvar ile kubbe arasında kalan boşluk azaltılmış olur hem de evlerin kendine has konik dış kütle formu elde edilmiş olur. Kubbe ile duvar arasında kalan boşlukta ufak taş parçaları ile doldurulur, üzerine saman serilir, samanın üzerine de Cas dökülüp düzeltilerek kurumaya bırakılır. Cas'ın çabuk kuruyor olması ve yapıştırıcı görevi görebilmesi, kolay şekil alabilmesi ve yalıtım özelliğinin olması da kubbe yapımında kullanımı için uygun olmuştur.

Düz döşemeler ise, silindirik ahşap kirişlerin arasının toprak dolgu ile inşa edilmesi ve bu kirişlerin üzerine tersi yönünde dikdörtgen kesitli ahşapların dizilmesi ile oluşmaktadır. Bu kirişler hem taşıyıcıdır hem de döşemeyi oluşturarak örtü görevi görmektedir. Bu döşeme tekniğinde, ahşap mertek ve demir profiller üzerine tahtalar ya da ince odunlar tersi yönünde, sıraları bir şekilde yerleştirilir (Şekil 5.23). Merteklerin aralarına toprak dolgu, üzerine ise saman ile yalıtım yapılır sonra onun da üzerine tekrar Cas harcı dökülerek döşeme tamamlanır. Ayrıca bu döşemelerde zaman zaman hammaddesi kil olan tuğlalar da kullanılabilir. Bu teknik en çok ara kat döşemelerinde uygulanmaktadır.

Şekil 5.23

Ara Kat Döşemesi

(Siirt İl Özel İdare Arşivi-2019)

Damın döşemesi de yine aynı teknik ile uygulanmaktadır ancak ahşabın üzerine Cas harcı dökülmeden önce, siyah renkli plastik esaslı bir malzeme serilmektedir (Şekil 5.24) ve sonra Cas harcı diğer döşemelerde olduğundan daha kalın dökülmektedir. Genelde son kat olan toprak harç dökülmeden önce, alçıdan

elde edilen Cas harcı ile birlikte, yine benzer yapıda, yalıtım özellikli ancak daha hafif bir malzeme olan kireç taşından ve kilden elde edilen harçlarda kullanılmaktadır.

Şekil 5.24

Dam Döşemesi

(D. Özavcı-2020)

Çalışma kapsamındaki evlerin tümünün damı vardır ve düşeydeki sirkülasyonu sağlayan bir merdiven ile dama çıkılabilmektedir. Ancak Ata Günç evinin merdivenleri günümüzde yok olmuş kalıntıları kalmış durumdadır ve dama ulaşım konusunda kesin bir fikir verememektedir. Ayrıca Mehmet Erkoyuncu evinin odalarının tavanları ahşap mertekli düz döşeme iken, sofası içerden kubbe tavanlı, mutfağı da beşik tonozdur.

Kültür evinin zemin katta avluya bakan cephesinde, diğer evlerde görülmeyen ‘revak’ görülmektedir. Revak, eyvan gibi yarı açık mekândır ancak üç tarafı kapalı olduğu için eyvanda genelde tek kemer açıklığı bulunurken, revak yan yana sıralı kemerlerin oluşturduğu ve kemer sırası boyunca uzanan dikdörtgen plan şemalı bir mekândır (Demir, 2008). Revak, bazen iki ucu açık bazen ise tek ucu açık olarak görülebilmektedir. Kültür evinde revak, beşik tonozlu üst örtü ile örtülmüştür (Şekil 5.25).

Şekil 5.25

Kubbeli ve Tonozlu Örtü Sistemleri

a. Kubbe

b. Tonoz

(D. Özavcı-2020)

Katlar arası düşey sirkülasyonu sağlayan merdivenlerin çoğunda ve dama çıkan merdivenlerde genellikle “Camelon” denilen (Şekil 5.26) tonozlu üst örtü sistemi görülmektedir (Baydaş, 2002).

Şekil 5.26

Merdivenin Tonozlu Üst Örtüsü; ‘Camelon’

(D. Özavcı-2020)

Cephe Karakteristiği

Evlerin cepheleri, genellikle yalındır. $\frac{1}{2}$ oranında dikdörtgen formlu ahşap pencerelerin yer aldığı cephelerde ana kapılar, genellikle kemerlidir ve çevresi bezemelidir. Genellikle ön cephe olan, kuzey ya da güney akslı sokak cephesinde konumlu ana kapılar, Anadolu Selçuklu ve beylikler döneminde ortaya çıkan ‘taç

kapı' anlayışından esinlenilmiştir (Schneider, 2000). Çalışma kapsamındaki tüm evlerde, ev halkının maddi durumunu simgeleyen; gösterişli, taç kapıya benzer ana kapılar ortak özellik olarak görülmektedir. Ayrıca; Ertekin, Kültür ve Ata Günç evlerinin ana kapılarında tokmaklar bulunmaktadır. Yapılarda en bilindik özelliklerden olan kapı tokmakları; insan, hayvan figürleri şeklinde dairesel, oval, el veya hilal gibi değişik biçimlerde yapılır. Bunlar arasında Siirt'te en yaygın kullanılan biçim el şeklinde olmaktadır (Şekil 5.27).

Şekil 5.27

Kapı Tokmakları

(Siirt İl Özel İdare Arşivi-2019)

Abdullah Alp ve Suat Ertekin evlerinde ortak bir özellik olarak, giriş cephesi olan ön cephede balkon yer almaktadır. Mehmet Erkoyuncu ve Hasan Alp evleri dışındaki tüm yapıların cephelerinde, genelde parapet duvarı üzerinde, Cas harcı kurumadan önce atılan, ustasının imzasını temsil eden tırnaklar bulunmaktadır, kat araları da taş silmelerle kuşatılmıştır.

Genel olarak evlerin cephelerinde çok nadir bir simetrik düzene rastlanmaktadır. Ancak plan şeması olarak hemen hemen hepsinde, üst katlar alt katların düşeydeki simetrisi niteliğindedir. Ayrıca, taşlıklı plan tipine sahip olan evlerde, plan şeması gibi cephe karakteristiği de benzerlik göstermektedir.

Siirt Geleneksel Evleri'nin cephelerinde (Lütfü Kayra Caddesi No:5, Elçiçek evi, Kültür evi) görülen ikiz-üçüz pencere olarak ta bilinen pencere gruplamalarının 'Erken Osmanlı Dönemi'nden etkilendiği (Şekil 5.28) görülmektedir.

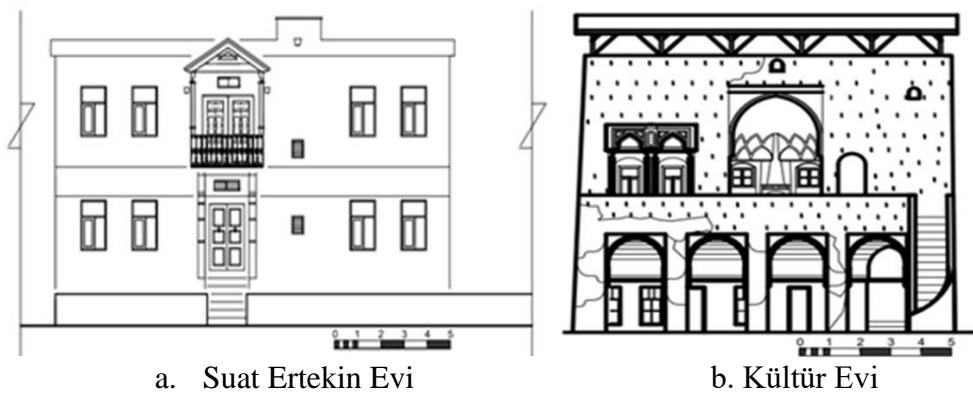
Şekil 5.28

Cephelerde Pencere Gruplamaları

(D. Özavcı-2020)

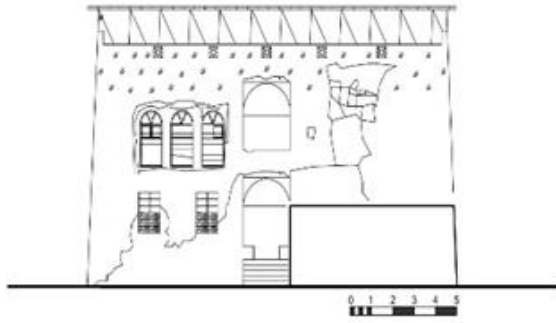
Yapıların bazılarında (Lütfü Kayra Caddesi No:5, Kültür, Elçiçek, Ata Günç, Abdullah Alp ve İbrahim Aydın evi), pencerelerin üzerlerinde de kapılarda olduğu gibi basık (yarım daire) ya da sivri kemerler bulunmaktadır. Bu özellik, bu evleri cephe karakteristikleri anlamında benzer kılmaktadır. Diğer evlerde ise bu kemerler yalnızca ana kapılarının üzerinde bulunmaktadır. Üst kat pencereleri ebat olarak genellikle zemin kat pencerelerinden daha büyük tutulmaktadır. Zemin katta yer alan ve bahçeye bakan pencerelerin daha büyük olmasına karşın sokağa bakan pencereler ölçü olarak daha küçük tutulmaktadır. Örneğin; İbrahim Aydın, Elçiçek, Lütfü Kayra Caddesi No:5 ve Kültür evlerinin pencere tipleri benzer olup bu evlerde diğerlerinden farklı olarak zemin kattaki pencere boyutları daha küçük tutulmuştur.

Şekil 5.29

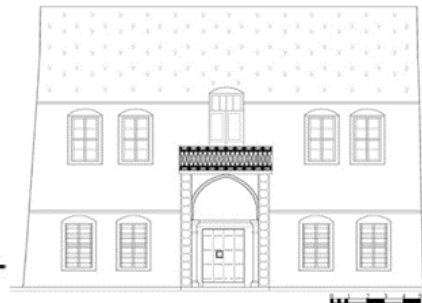
Bazı Evlerin En Önemli Cepheleri

a. Suat Ertekin Evi

b. Kültür Evi

c. İsmail Elçiçek Evi

d. Abdullah Alp Evi

(D. Özavcı-2020)

Emrağ evi diğer evlerden farklı olarak; iki katlı inşa edilmiş olmasına rağmen günümüzde birinci katı tamamen yok olmuş ve tek katlı görülmektedir. Bazı evlerde ise bu durumun tam tersi olarak mevcut yapıya ‘muhdes’ olarak tabir edilen betonarme eklentiler yapılmıştır. Bunlar; Mehmet Erkoyuncu, İbrahim Aydın, Suat Ertekin, İsmail Elçiçek, Hasan Alp evleridir. Bazı evlerde ortak bir durum olarak; eve giriş avluya açılan bir sokak kapısı ile gerçekleşmektedir. Bu evler; İbrahim Aydın, Suat Ertekin, İsmail Elçiçek, Hasan Alp evleridir. Lütfü Kayra Caddesi No:5, Kültür evi ve Ata Günç evlerinde ortak olarak; bitişik nizam görülmektedir.

Sıva malzemesi olan Cas’ın su ve dış etmenlere karşı dayanıklılık oranı düşük olduğu için zamana karşı çok fazla direnç gösterememiştir. Bu da incelemesi yapılmış olan tüm yapılar üzerinde benzer sonuçlar ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Genel olarak yapıların cephelerinde yaşanan dökülmeler cephelerde yer alan süslemelerin büyük kısmını yok etmiştir ve çoğunda yalnızca kalıntıları kalmıştır. Sıva malzemesine bağlı oluşan doku kaybının yanı sıra, nadiren de olsa cephelerde, ufak ölçekli kopmalara da rastlanmaktadır.

Bina Formu

Siirt geleneksel konut mimarisinin en ilgi gören tarafı, karakteristik yapı formudur. Evler genel olarak, plan itibari ile dikdörtgenler prizması ile piramidal/konik form karışımı olabilecek kendine özgü bir kütleye sahiptir. Evlerin duvarlarının taşıdığı yükün zemine aktarımını kolaylaştırmak için dış duvar yüzeyi iki katta yaklaşık 25-50 cm. içe doğru daraltılarak zeminden yukarıya doğru eğimli bir biçimde yükseltilmiştir. Yani konutların zemin katlarındaki duvarlar, üst katlardan daha kalın olarak örülmüştür. Bu teknik ile zeminden çatıya gittikçe daralan yapıların

genel formu olan ve evlerin hepsinde ortak özellik olarak görülen kesik piramidal\konik form (Şekil 5.30) ortaya çıkmaktadır (Alkan, 2018).

Duvarın basınç dayanımı, çoğunlukla onu oluşturan malzemelerin (harç ve birimler) gücü tarafından belirlenir. Ayrıca, birimlerin geometrisi, harcın yataklanma/bağlanma modeli ve birim ile harç arasındaki ara yüzey bağlanma özelliklerinin tümü, duvarın genel olarak sıkıştırma kuvveti altında nasıl davranacağını etkiler (Sarangapani vd., 2005). Yapının ana inşa malzemelerinden olan Cas harcının dayanıklılık süresi ile eşdeğer olan biçim kavramı da yapının ayakta kalma süresi ile ilişkili olacak şekilde bir düzen izlemiştir. Dolayısı ile, Cas sıva malzemesinin su ve dış etmenlere karşı dayanıklılık oranının düşük olması, yapıyı konik bir tasarıma yönlendirmiş, Cas harcının ve binanın dayanıklılığını artırmak için evler konik formda inşa edilmiştir (Şekil 5.30).

Şekil 5.30

Konik Kütle Formu

(D. Özavcı-2020)

Süsleme

Siirt Geleneksel konut mimarisinde yerel malzemeye bağlı olarak; üzeri Cas ile sıvanmış taş, köşe pahları, derzle yapılan süslemeler cephede de izlerini göstermektedir. Cephede yapıların parapet kısımlarında ustasının imzası niteliğinde, tırnak süslemeleri yer almaktadır. Süsleme dış cephelerde taş inşa malzemesine işlenen kabartma motiflerle yapılmış; kapı ve pencere açıklıklarının çevresini kuşatan bordürler ve kemer yüzlerinde profilasyonlar kullanılmıştır (Telli ve Mestan, 2018). Eyvan cepheleri, kapı kemerlerinin köşelikleri ile alınlıklarında ve sütun

başlıklarında bitkisel motif ve kompozisyonlar işlenmiş (Şekil 5.31); bazı binalardaki kitabe levhaları kabartma yazılarıyla hazırlanmıştır (Şekil 5.32b).

Şekil 5.31

Bitkisel Motif ve Kompozisyonlar

(Siirt Kültür Müdürlüğü Arşivi-2019)

Yapıların hem iç hem de dış mekânlarında (özellikle cümle kapılarında) dini inanış, kültür ve etnik değerlerden dolayı Arapça tezhip ve yazılar yer almaktadır. Kullanıcılar İslami değer inanışlara oldukça önem verdiklerinden dolayı; evlerin içerisinde, duvarlarda, tavan ve kubbelerde, sütunlarda islami motifli bezemelere sıklıkla rastlanılmaktadır (Şekil 5.32). Genellikle arapça yazılar ile hazırlanan kabartmalar ayet ve dua ifadelerinden oluşmaktadır (Göğebakan, 2015).

Bina iç mekânlarında süslemeye çok az yer verildiği görülmekle birlikte “Cas” kullanılarak yapılan ocak davlumbazları bazı evlerde *ajurlu* motiflerle süslenmiştir. Ayrıca örtü sistemiyle duvar arasındaki sınır hattı *fisto* motifinden oluşturulan bir süs frizi kullanılarak belirginleştirilmiştir.

Şekil 5.32

Bezeme Örnekleri

a. Taç kapı

b. Kitabe (Yazıt)

c. İkiz pencere

d. Kapı kemerleri ve alınlığı

e. Mukarnas dolgu

f. Sütun

(Siirt Kültür Müdürlüğü Arşivi-2019)

Lütfü Kayra Caddesi No:5, İbrahim Aydın ve İsmail Elçiçek evlerinin ana kapılarının kemerlerinin köşelikleri ile alınlıklarında bulunan bitkisel motif ve kompozisyonlar sayesinde bezemeler benzerlik göstermektedir. Lütfü Kayra Caddesi No:5, İbrahim Aydın ve Mehmet Erkoyuncu evlerinin cümle kapılarının kemer alınlıklarında arapça ayetli kabartma yazılarla hazırlanan kitabe levhaları yer almaktadır. Evlerin iç duvarlarında bulunan nişler hepsinde ortaktır ancak boyutları fonksiyonlarına göre değişiklik göstermektedir. Ayrıca, Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemlerinde, kubbelerin iç kısımları mukarnas dolgu tekniği ile bezeme ve kabartmalar ile süslenmekteydi. Nitekim Siirt'teki geleneksel konutların özellikle eyvan kubbe ve tonozlarının aynı şekilde genelde, iç kısmının mukarnasa yakın bir üslub ve teknik ile süslenmiş olduğu görülmektedir (Şekil 5.33).

Şekil 5.33

Eyvan Kubbesi

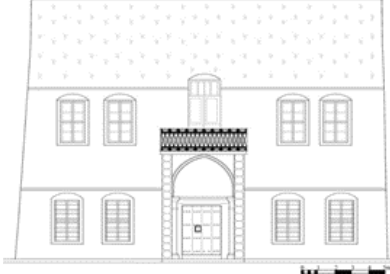

(D. Özavcı-2020)

Siirt Geleneksel Cas Evleri'nin ortak mimari karakteristikleri tablo olarak şöyle sunulmuştur (Tablo 5.1).

Tablo 5.1:

Siirt Geleneksel Cas Evleri Ortak Mimari Karakteristik Tablosu

<u>PLAN</u>	<i>İÇ SOFALI</i>
<u>MALZEME</u>	MOLOZ TAŞ ÜZERİ CAS SIVA
<u>YAPIM SİSTEMİ</u>	YIĞMA YAPIM SİSTEMİ
<u>ÖRTÜ SİSTEMİ</u>	DÜZ TOPRAK DAM
<u>DÖŞEME</u>	SİLİNDİRİK AHŞAP MERTEKLİ DÜZ DÖŞEME
<u>KÜTLE FORMU</u>	KESİK PİRAMİDAL \ KONİK FORM YALIN CEPHE
<u>CEPHE</u>	

Geleneksel Siirt (Cas) Evleri'nde Yapısal Kimlik

Sözlük anlamıyla kim olduğunu gösteren belge olan kimlik, bir idrak, hatırlama ve şüurlük hali (Emen, M., 2013); bir nesnenin diğer nesnelere arasındaki fark edilebilir olma durumu (aidiyet) olarak da açıklanmaktadır. Ayrıca kimlik, sadece bireylerin değil, çevrenin, toplumun ve yapıların da kendilerini ifade etme aracıdır (Lynch, 1960). Farklı toplumların kültürlerine dayanan sosyal normlar ve değerlerle sürekliliği sağlanan kimlikler ise yapısal kimliklerdir (Avcıoğlu, 2011).

Araştırma kapsamında, Siirt'in tarihi kent merkezinde yer alan geleneksel konut mimarisine ait Cas Evleri'nin yapısal kimliklerini tesbit etmek üzere, oluşumlarına etkileriyle; mimari, sosyo-kültürel ve iklimsel kimlikleri hakkındaki analiz çalışması şöyledir:

Mimari Kimlik

Yapısal kimlik tesbitinde, yapıların mimari karakteristiklerine ait özelliklerini oluşturan mimari kimlik; plan-mekân organizasyonu, malzeme, yapım tekniği, örtü sistemi, kütle formu, cephe düzeni ve özgün detaylarla ortaya çıkmaktadır (Hacıhasanoğlu, 1996). Mimari karakteristikler; toplumların geleneksel yaşam kültürleri, yapıların bulunduğu coğrafyaya ait iklim koşulları, yerel malzeme zenginlikleri ve buldukları yerin geçmişine dair kültürlerin mimari etkileri ile oluşmaktadır. Bu durumu destekler nitelikte Göğebakan (2015) çalışmasında evin; fizyolojik, kültürel, sosyolojik, psikolojik ve ekonomik bir ortam olduğundan bahsetmektedir.

Geleneksel Siirt konut mimarisi de kentin Anadolu'da yer aldığı coğrafyanın konumu nedeniyle tarihte burada yaşanmış birçok farklı kültürün mimari etkileri ile bir kültürel sentez niteliğindeki mimari kimliğe sahip olmuştur. Siirt'te günümüzdeki geleneksel konut mimarisini oluşturan yapıların biçimlenmesinde en çok Türk-İslam kültürünün etkileri görülse de kentte yaşanan dönemlerin etkileri ve farklılıklar, mimari kimlikte değişimlere neden teşkil etmiştir. Siirt'te yerleşik hayat ile başlayan geleneksel konutlara ait mimari kimlik, kültür aktarımının yanı sıra, Siirt'in iklimine, yerel malzemeye ve yapının ekonomik olmasına uygun olacak şekilde gelişim göstermiştir (Demir, 2016).

Siirt Cas Evleri'nde mekân organizasyonunu, *iç sofalı, eyvanlı ve taşlıklı* plan tipleri teşkil etmekte, *iç sofalı* plan tipi yaygın olarak karakteristik oluşturmaktadır. Genellikle, dikdörtgen biçimli plan şemasına sahip iki katlı ve çevreleri yüksek taş duvarlarla kuşatılmış avlulu olan evlerde; alt katlarda günlük yaşam mekânları, üst katlarda ise gece fonksiyonları için mekânların yer aldığı, içe dönük bir planlama hakimdir. Yığma yapım tekniği ile inşa edilmiş evlerde yapı malzemesi taş ve sıva malzemesi de Cas'tır. Örtü sistemi, toprak dolgulu düz damdır. Bazı evlerde, düz dam iç mekânda kubbe veya tonoz olarak biçimlendirilmiştir. Genellikle kübik forma sahip evlerde, boyuna dikdörtgen biçimli ahşap pencerelerin yer aldığı yalın cephe düzeni bulunmaktadır. Kemerli kapılar, taç kapıya benzer olarak işlemlerle bezenmiş, kat araları da taş silmelerle kuşatılmıştır.

Sosyo-Kültürel Kimlik

Yapılarda sosyo-kültürel kimlik, içinde yaşanan, katılma ve paylaşma özellikleriyle üyesi olunan bir kültürel çevrenin, yaşama tarzının fertlere ve sosyal gruplara yansımaları, onlarda somutlaşması ile oluşmaktadır (Erkal, 1999). Kültürel kimlikleri oluşturan beş ana kaynak vardır:

1. tarih içinden süzülüp gelen, tabii gelişmelerle şekillenen gelenek ve göreneklerin yol açtığı değer, norm ve sosyal kontrol unsurları,
2. dini hayatın, inançların sebep olduğu değer, norm ve sosyal kontrol unsurları,
3. alay edilme, gülünç düşme korkusunun doğurduğu değer, norm ve sosyal kontrol unsurları,
4. kanun, tüzük ve yönetmeliklerin telkin ettiği norm ve sosyal kontrol unsurları,
5. yerli kültürün dışından gelen, bazen iktibas edilen, bazen bünyeye uygun hale getirilen değer, norm ve sosyal kontrol unsurları (Tural, 1992, s.80).

Yerleşim yerleri ve tasarlanan mekânlar, hangi döneme ait olursa olsun o dönemin ve toplumun sosyal yaşam tarzını, ekonomik-politik yapısını, sanatsal-kültürel, fiziksel ve maddi değerlerini yansıtmaktadır (Günay ve Selman, 1994). Her toplumun kendine has olan bu değerleri doğrultusunda, günlük gereksinimlere, eylemlere, aile yapısına, dini inanca ve hatta mezarlarına kadar mimari şekillenmekte ve yapı biçimleri ortaya çıkmaktadır (Kuban, 1992). Kimliksel varoluşuna kadar üzerinde yaşadığı coğrafyaların kültür sentezleri ile gelişen; Türk Evi karakteristiğindeki geleneksel konutların, esneklik, büyüyebilme, küçülebilme

(bölünebilme) özellikleri, bulunduğu yöredeki sosyal yaşantıya adaptasyonları ile ilgilidir. Dolayısı ile yaratıldıkları coğrafyanın evleri olan Türk Evi için Osmanlı yaşama kültürünün, bütün bu topraklar üzerinde ortak yaşamdan doğduğunu söylemek mümkündür (Bektaş, 2019).

Konutlar da yalnızca barınma ihtiyacını karşılayan bir olgu değil, aynı zamanda sosyo-kültürel bir varlık niteliğindedir. Sosyo-kültürel kimliğin oluşumunda, sosyal, kültürel ve dini olmak üzere üç temel faktör bulunmaktadır.

Siirt Cas Evleri'nin inşa dönemlerindeki sosyal yapı incelendiğinde, evlenen aile üyelerinin bir süre aile ile bir arada aynı evde yaşamaya devam ettiği ve bu durumdan dolayı sürekli aile nüfusunda değişikliklerin olduğu, sanayinin çok gelişmediği yörede ailelerinin ekonomik kaynaklarının ise tarım ve hayvancılık olduğu bilinmektedir. Şehir yakın çevresinde ise en önemli geçim kaynağı fıstık üreticiliğidir. Fıstık işleme atölyelerinde fıstık atıkları ve menengiç ağacının meyvesinden (aşılanmamış fıstık ağacı) elde edilen bittim (banyo sabunu) da önemli bir geçim kaynağı niteliğindedir. Bu yaşam biçiminin etkileri de evlerde, aile nüfusundaki değişime bağlı olarak planda esneklik; kütleli ve hacimsel olarak ekleme-çıkarma olanağının tanınması; hane halkının ekonomik durumunu simgeleyen gösterişli, ana kapı tasarımı; plan şemasında, evlerin zemin katlarında, genelde avlu ile bağlantılı olarak bir ahır ve yöresel yiyecekler olan; killer, pestil, kömbe, sucuk, fıstık; tiftik, sabun vb. yerel ürünlerin hazırlandığı, kurutulduğu, kültürel ürünlerin yapıldığı bir oda ve yiyeceklerin bozulmadan depolandığı bir mahzen şeklinde mekânsal oluşumlar ortaya çıkmıştır. Sosyal yaşantının başka bir etkisi olarak bazı evlerde; eyvanda konumlu, yemeğin pişirildiği ve mekânı ısıtan büyük bir ocak nişi ayrıca taşlıkta ya da avluda konumlu, yakılan odunların depolandığı bir odunluk görülmektedir. Sokak ölçeğinde de komşuluk ilişkilerini güçlendiren fiziki planlama kendini göstermekte, dar sokaklar boyunca yan yana dizilen evlerin yaşayanları arasındaki sosyal ilişkiler artırılmaktadır.

Siirt, Anadolu ve Mezopotamya'nın kesiştiği jeopolitik konumu itibari ile; farklı kültürlerin geçiş noktasıdır dolayısı ile geçmişten günümüze kadar hep birden fazla etnik kökeni bünyesinde bulduran bir şehir olmuştur. Siirt Evleri, temelde Türklerin Orta Asya'daki çadır yaşamına dayanan Türk yaşam kültürüne göre biçimlenmekle birlikte, onikibin yıllık tarihindeki farklı medeniyetlerin kültürlerinden etkilerle kimlik kazanmıştır. Kentte, Süryanilerin, Yahudilerin ve Müslümanların aynı dönemde birlikte yaşadıkları ve sorunsuz komşuluk yaptıkları,

birbirleriyle evlendikleri hatta birbirlerinin özgün yemeklerinden etkilendiklerini bilinmektedir (Baştürk, 2007: 94). Bu kültürlerin genel olarak mimariye etkileri ise *sabatların*²⁰ kemerli ve oymalı yapıların, kendine has içerden kubbe dışarıdan düz döşeme tekniğinin Süryani ve Yahudilerden gelme, geri kalan karakteristiklerin Müslümanlara ait olan mimari üslup, teknik ve özellikler olduğu saptanmıştır (Ozan, 2006: 89). Evlerde, bölgenin sahip olduğu kültürel zenginliklerin mimariye etkileri; göçebe yaşamdaki çadırın tek mekân anlayışından doğan ortak mekân sofa, yaşam kültürü ile biçimlenen iç sofalı, eyvanlı ve taşlıklı plan tipleri, kubbeli ve tonozlu örtü sistemi, misafirler için başoda niteliğinde önemli bir odanın bulunması, iç mekânda genelde misafirleri karşılar ve uğurlarken kullanılan taş seki-sedir tasarımı, cephe düzeni, taç kapı ve süsleme detayları olarak örneklenmektedir.

Geçmişin zorluğu ve inanç şeklinin; kapıların üzerlerinde bulunan, evi koruduğuna inanılan kitabelere, inşa edildiği dönemin üslubu ve izlerini taşıyan; süsleme, kabartma ve bezemelere, gelen misafirin cinsiyetini anlayabilmek hakkında ipucu veren kapı tokmaklarına bile yansımış olması; cümle kapısını başlı başına kültürü yansıtan bir yapı elemanı kılmaktadır. Bu yapı elemanı; Siirtli insanların hayata bakışlarını simgelemektedir. Siirt geleneksel konut mimarisi yapısı olan evlerde ana kapılar; “Dergâh” denilen ve her kanadı “Mısraheyn” olarak tabir edilen çift kanatlı kapılardan oluşmaktadır. Bir yapının sahip olduğu kapı bize o yerin sahiplerinin karakteri, maddi durumu ve yaşam tarzı hakkında büyük ölçüde fikir vermektedir. Toplum içinde önem arz eden ya da zengin sayılabilecek insanların evlerinin ana kapıları taç kapıya benzer, ihtişamlı, süslü ve büyük kapılardır. Anıtsal nitelikli taç kapılar, Siirt Evleri’ne Anadolu Selçuklu mimarisinin karakteristiklerinin yansımasıdır.

Kültür ve inanın diğer bir etkisi ise pencerelerdir. Tıpkı kapılarda olduğu gibi pencerelerin yüksekliği ve işlemleri de evde yaşayanların maddi durumları hakkında bilgi vermektedir. Çünkü maddi durumu iyi olmayan ailelerin evleri çok yüksek olmadığı gibi pencere ve balkon gibi öğelerin üzerinde işlemler bulunmamaktadır. Dolayısı ile, daha sade ve küçük bir görüntüye sahiptirler. (Özyılmaz & İnalcan, 2021).

Siirt’teki geleneksel evlerde özellikle, kubbeli-tonozlu örtü sistemi ve kemer tiplerinde kullanılan biçim, teknik ve malzeme anlamında, Anadolu Selçuklu

²⁰ Sabat: Tonozlu sokak geçiti

mimarisi (Şekil ...) ile aralarında çok büyük benzerlikler bulunmakta ve oldukça etkilendiği görülmektedir. Ahşabın maliyetli ve yerel malzemenin daha çok moloz veya kesme taş olması da beşik tonoz, sivri beşik tonoz ve kubbenin ortaya çıkış nedenlerindedir (Çekül, 2012).

Aile halkının ve dışarıdan gelen konukların buluştuğu; sofa, başoda, eyvan, avlu gibi, evlere değer kazandıran ve plan şemasını zenginleştiren ortak mekânlar aynı zamanda kültürün ve misafirperverliğin bir etkisi olarak tasarlanmıştır ve bu mekânların kullanımı oldukça yaygındır. Orta Asya'daki göçebe kültürün yaşadığı çadırdaki tek mekân anlayışının yerleşik hayata geçilen geleneksel evlere aktarımı, tüm günlük; yeme, oturma, yatma, ısınma gibi eylemlerin gerçekleştiği 'çok fonksiyonlu oda' olmuştur. Dolayısı ile Siirt geleneksel konutlardaki mekânların her biri kültürel bir süreklilik içinde gerçekleşen aktarımlar sonucu ortaya çıkmış, gelişmiş ve kültürel sürdürülebilirliği sağlanmış mekanlardır (Eruzun, 1986). Mahremiyetin bir getirisi olan içe dönük yaşantı, sosyal aile yapısındaki nüfus büyüklüğü, çok fonksiyonlu ortak mekân gereksinimi ve kültür gereği misafire verilen önem, sofa kavramının ortaya çıkmasında etkili olmuştur (Gögebakan, 2015).

Yaşam kültüründe misafirperverlik kavramı nedeni ile ortaya çıkan diğer bir mekân *başoda*, evlerin iç ve dış mekân tasarımlarının, kültür ve inanışa bağlı olarak gelişen yaşam tarzını fazlasıyla yansıttığını kanıtlar niteliktedir. Bazı evlerde girişte, sofanın ya da taşlığın her iki duvarına dayalı konumda taş sedirler görülmektedir. Üzeri minderle kaplanan sedirler; giriş-çıkışlarda yaşanan hazırlık süreci ve misafirlerin karşılanması-ugurlanması için bir mekân oluşturma amaçlı tasarlanmıştır. Ayrıca, evlerdeki yüklükler misafire sürekli hazırlıklı olduğunu göstermektedir.

Kültürel nüfus farklılıkları ya da sosyal yapıyı oluşturan aile bireylerinin nüfusundaki değişiklikler nedeniyle, bazı evlerde kütleli ve hacimsel olarak farklılıkların yapıldığı, bu farklılıkların bazen birim ekleme bazen ise çıkarma olduğu görülmüştür. Dolayısı ile evlere sosyal ve kültürel bir etki olarak esneklik kazandırılmıştır. Dönem şartlarının mümkün kıldığı oranda ve mümkün kıldığı şekilde tasarlanmış olan yapılar, planda genellikle orta kısımlarda yer alan; sofa, eyvan, taşlık gibi mekânlar arası geçişi sağlayabilen ortak alanlar, süreç içinde ailede birey sayısında meydana gelecek olan artışlardan sonra yapıya birim olarak eklemeler yapabilme olanağı tanımıştır. Bu eklemeler yatay düzlemde olabileceği gibi dikey düzlemde de olabilmektedir. Yalnız duvarların yükünü daha fazla arttırıp

taşıyıcılığını zorlamamak adına daha çok yatay yönde gelişen bir büyüme görülmektedir. ‘‘Evin bitişiğine düşeyde üst üste iki ayrı mekân/birim eklenerek ya da mevcut birimin üzerine bir birim daha eklenerek düşeyde büyüme sağlanmaktadır. Yani dikey gelişim mevcut dış duvarların yükseltilip yeni bir kat elde edilmesi ile kat sayısının artırılmasıdır. Yatay gelişim ise zemin kat planında mevcut olan birimin bitişiğine ek olarak başka bir birimin eklenmesi ile gerçekleşmektedir’’ (Bekleyen vd., 2006, s.577).

Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde, Siirt Evleri’nde, İslam kültür-inanışı hâkim olmuştur. Siirt’in tarihte birçok medeniyete ev sahipliği yapmasına karşın evler, sokak ölçeğinden, bina ölçeğine kadar tüm iç-dış mekân tasarım sürecinde, İslami değerler göz önünde tutularak planlanmış, inancın bir getirisi olan mahremiyet etkisi ile kadın-erkek ortamlarının ayrı tutulması planlamalarda önemli yer edinmiştir. Türk-islam aile yapısının ve mahrem anlamda kadının aile içindeki yerinin; odaların birbirleri arasındaki bağlantıyı ve mekânlar arası geçişi doğrudan etkilemiş ve planın şekillenmesinde oda önemli rol oynamıştır (Büyükçam & Zorlu, 2018; Kuban, 1992; Asatekin, 1994, s.69).

Bölgenin sahip olduğu mahremiyet olgusunun Siirt Evleri’ne etkileri; içe dönük yaşantı ve avlulu plan şeması, yüksek avlu duvarları, cinsiyet farklılığına bağlı gelişen oda sayısı ve odaların konumu, gusülhane\ abdesthane tasarımı, ana kapılar üzerinde kapı tokmaklarının ve dua-ayet içerikli kitabelerin bulunması, kapı-pencere yönü, ebatları ve konumları olarak örneklendirilebilmektedir. Ayrıca sokak ölçeğinde bakıldığında, sokak-bina-avlu ilişkisi ile içten dışa doğru gelişimin görülmesi, evlerin dar sokaklar üzerinde karşılıklı konumlu olmaları ve bu yüzden yapılarda balkon kullanılmaması da binanın çevresi ile ilişkili ve uyum içinde planlandığını gösteren mahremiyet etkileridir.

Siirt geleneksel konut mimarisinde, yapılar tasarlanırken yer alacakları konum özellikleri temel alınarak cephe tasarımı iç ve dış ölçeği çevre tasarımı vb. özellikler göz ardı edilmemiştir. İlk adımda dönemin gerektirdiği şekilde muhafazakâr bir yol izlenerek içe dönük anlayışın hâkim olduğu yapılar meydana getirilmiştir. Geleneksel Siirt Evleri’nde, içe dönük plan şeması ile şekillenen tasarımlar sokak-bina-avlu ilişkisi ile içten dışa doğru gelişmiş ve her detay insan boyutlarına göre düzenlenmiştir (Çetin, 2001).

İçe dönük yaşam düzenlemelerinin başında evlerin sokağa bakan cephelerinde zemin kat pencerelerinin içeriye yalnızca hava ve ışık almak amaçlı

küçük ölçüde tutulması ve avlulu plan şemasıdır (Bahçalı, 2020). Avlu, bu kültürde evin mahreminin korunması ve dışarıdan gelen misafirin içeriye alınmadan ağırlanabileceği ya da kısa görüşmelerin eve girmeden yapılabileceği bir mekân sağlamaktadır. Ayrıca, sokak ile bağlantıyı kesmek, özel alanı belirleyerek eve ait bir açık mekân oluşturmak, mahremiyeti sağlamak ve içe dönük bir plan şeması tasarlamak için avlunun etrafı, içerisi görünmeyecek, izole olabilecek yükseklikte duvarlar ile çevrilmektedir. İçe dönük yaşam düzenlemelerindeki tasarım kararlarından diğeri ise, yaz aylarında günün en uzun zamanının geçirildiği; revak, eyvan gibi yarı açık mekânların daha çok avluya bakan cephede konumlandırılmasıdır.

Siirt Geleneksel Cas Evleri'nde cümle kapıları üzerlerinde bir çift tokmak bulunmaktadır. Tokmaklardan, sıkılmış yumruk şeklinde olanı tok ses çıkartmakta ve bu ses gelen misafirin erkek olduğunu ifade etmektedir. Açık el şeklinde olanı ise tiz ses çıkartır ve bu ses gelen misafirin bayan olduğunu belirtmektedir. Bu şekilde mahremiyet sağlanmaktadır (Koday vd., 2017). Ayrıca kapılarda mahremiyet gereği gözetleme penceresi vardır. Kapıyı çalan kişi eve girmeyecekse görüşme bu pencereden yapılır.

Siirt geleneksel konut mimarisindeki plan tiplerinde yine mahremiyetin bir etkisi olarak; erkek çocuklar ile kız çocukların odaları ayrı yerlerde olacak şekilde tasarlanmıştır. Ayrıca, çalışma kapsamındaki evlerde günümüzde görülmesi de, özgün durumlarında; iç mekânda genellikle de başodada, haremlik-selamlık bir yöntem ile misafirin ağırlanabileceği dönme dolaplar olduğu söylenmektedir ve günümüzde bunların örnekleri bazı konaklarda görülmektedir.

İklimsel Kimlik

İklimsel kimlik bu çalışmada daha çok; yapı üzerine tanımlanmış olup, yapının ait olduğu iklim kuşağının karakteristiklerini barındıran, bölgenin iklim etkileri ile şekillenen mimari özelliklerin tümüdür.

İklimin insan faaliyetleri üzerindeki etkisi bilinmektedir. Kültürel öğelerin oluşması, gelişmesi ve yerleşmesi iklimden etkilenir. Giyim, yemek ve mesken kültürü gibi maddi kültür öğeleri ortaya çıktıkları bölgenin iklim özelliklerine göre değişim göstermektedir. Yapıların tasarımları da buldukları coğrafi bölgenin iklim koşullarının etkileri ile şekillenirler. Yazları sıcak ve kurak kışları soğuk ve yağışlı

geçen karasal iklimin etkisi altında olan Siirt'te, yıl içerisindeki sıcaklık farklılıklarında böyle keskin geçişler olması konut mimarisini de etkilemiştir. Siirt Geleneksel konut mimarisinin oluşumunda yörenin iklim etkileri en az; inşa edildiği dönemin mimari üslubu, yerel malzeme, yaşam biçimi, kültür-mahremiyet, ihtiyaç, nüfus, ekonomik durum gibi birçok farklı sebep kadar önemli rol oynamaktadır.

Evlerin iç-dış mekân planlamaları (tüm plan tipleri) ve kütle formları, iklim koşullarının etkileri ile şekillenmiştir. Siirt Cas Evleri'nin örtü sistemlerinin iç mekânda kubbeli olması ve tavanların yüksek olması karasal iklimle uyumlu bir kimlik detayıdır. Evlerde avlu, revak, eyvan gibi yarı açık mekân tasarımlarından ziyade Siirt'in iklimi ile uyumlu önemli tarımsal ürünü olan buğdayın depolanması ya da diğer önemli ürünü üzümünden yapılan pekmez ve kömenin²¹ üretildiği odaların; behu²², tabok/mahzen²³, çirtak²⁴ gibi birimlerin varlığı, iklimin tasarıma etkilerindedir. (Yüksel, 2019). Ayrıca Siirt geleneksel konut mimarisinde, dar sokaklar üzerinde dizilmiş yapıların, yönlenme/oryantasyon sağlamak için genelde kuzey-güney doğrultuda konumlanmaları, kapı-pencere boyutları, küçük çatı pencereleri, duvarlarda yalıtım özellikli taş ve Cas malzemelerin kullanılması ve duvar kalınlıklarının fazla olması, soğuk kış ayları için ocak ve odunluk gibi destek birimlerin bulunması, evlerin iklimsel kimliğini oluşumuna etki eden öğelerdir.

Geleneksel Siirt Evleri'nde iklimden olumlu anlamda faydalanmak ve mekânlardaki iklimsel konforun yüksek tutulması adına; içten kubbe veya beşik tonoz, dışarıdan düz döşeme tavan tekniği uygulanmıştır. Böylelikle yöreye özgü, kendine has bir örtü sistemi geliştirilmiştir (Alkan, 2018). Tavanı içerden kubbe olan mekânlarda, yaz aylarında, ısınan havanın yükselerek kubbede toplanması sağlanır ve yalıtım özellikli Cas harcıyla sıvanan kubbede yer alan küçük pencere açıklıkları ile sıcak hava yerini soğuk havaya bırakır. Amaç, mekânda bir hava sirkülasyonu oluşturmaktır ve bu tekniğe uyum göstermesi adına evlerin kat yüksekliği de fazla tutulmuştur. Bu açıklıklar ile aynı zamanda gün ışığından faydalanılmaktadır (Koday vd., 2017). Kış aylarında ise kubbe sayesinde, ısı kaybı engellenerek mekânın optimum sıcaklıkta²⁵ kalması sağlanmaktadır. Aynı şekilde, Siirt'in yemek

²¹ Köme: Yerel yiyecek, pekmez ile yapılan cevizli sucuk.

²² Behu: Genelde avludan geçildikten sonra zemin katta konumlu olan misafir odası.

²³ Tabok/Mahzen: Genelde bodrum katta konumlu, yiyeceklerin depolandığı buzdolabı görevi gören alan.

²⁴ Çirtak: Genelde birinci katta konumlu, teras, balkon gibi açık ya da yarı açık oturma mekânı.

²⁵ Optimum Sıcaklık: Uygun sıcaklık değeri.

kültüründe buğday kökenli yemeklerin bolluğu iklimik koşulların tahıl tarımı için uygun koşullar taşıması ve tahıl tarımının kolay olması ile ilgilidir. Yine yemek kültüründe pekmezin çok yaygın olması iklim koşullarının üzüm yetiştiriciliğine etkisiyle ilgilidir. Bu konuda Cas Evleri'nde; avlu, revak, eyvan gibi yarı açık mekân tasarımlarından ziyade; buğday depolanan ya da pekmez ve kömenin yapıldığı odaların; behu, tabok/mahzen, çırtak gibi birimlerin varlığı iklimin tasarıma yön verdiği sonuçlardır.

Yalıtım özelliği iyi olan taş ve Cas sıva malzemelerinin, temel inşaa malzemesi olarak kullanımı, evlerin yazın serin kışın sıcak tutulmasını sağlamaktadır. Duvar kalınlıklarının 60-120 cm. arası tutulması ve kubbe yapımında da taş ve Cas'ın kullanılması bu durumu desteklemektedir. Evlerin damında genelde son kat olan toprak harç dökülmeden önce, alçıdan elde edilen Cas harcı ile birlikte, yine benzer yapıda, yalıtım özellikli ancak daha hafif bir malzeme olan kireç taşından ve kilden elde edilen harçlarda kullanılmaktadır (Manoharan & Umarani, 2022). Dar sokaklar, karasal iklim bölgeleri için yaz aylarında serin havanın sirkülasyonunu sağlayıp evlerin içine girmesini kolaylaştırmaktadır. Kış aylarında ise yağış ve soğuk rüzgâra karşı ısı korunumunu sağlamada önemli rol oynamaktadır. Siirt'teki geleneksel konut dokusu da karasal iklimin bir etkisi olarak, genellikle dar sokaklara karşılıklı konumlu evlerden oluşmaktadır.

Karasal iklime bağılı olarak avluya bakan mutfak pencerelerinin boyutları, yiyeceklerin bozulmadan korunmasını sağlamak için küçük tutulmuştur ve bazı evlerde tepe penceresi olarak görülebilmektedir. Aynı zamanda evlerin zemin kat pencerelerinin genelde ufak tutulmasının, mahremiyet dışındaki diğer nedeninin iklim olduğunu söylemek mümkündür. Isınan havanın yükselmesi ve soğuk havanın ise yere yakın olması nedeniyle, kış aylarında soğuk havanın eve olabildiği kadar az ölçüde girmesi için böyle bir tasarım yöntemi geliştirilmiştir. Ayrıca odaların birbiri içinden geçişi ile odalar arası bağlantıyı sağlayan kapılar, ısı kaybını minimum düzeye indirgeyebilmek için küçük tutulmuştur.

Yaz aylarında sıcak iklimin hâkim olduğu bölgede, serin bir mekân oluşturmak için; avlu, revak, eyvan gibi yarı açık, sofa gibi kapalı, evlere değer kazandıran ve plan şemasını zenginleştiren mekânların kullanımı oldukça yaygındır. Plan tiplerini de şekillendiren bu mekânlardan sofa birimi, çalışılan evlerde iç sofa olarak görülmektedir ve aynı zamanda, kış ayları için sıcak bir mekân sağlamaktadır. Çalışmada belirtilen tipoloji kapsamındaki diğer eyvanlı ve taşlıklı planlarda iklimin

ve diğer gereksinimlerin etkisi ile şekillenmiştir. Ayrıca bazı evlerde asıl fonksiyonu yemek pişirmek olan ancak aynı zamanda mekânı ısıtan, eyvanda konumlu büyük bir ocak nişi (şömine) ve soğuk havalarda yakılan odunların depolandığı, taşlıkta konumlu bir odunluk görölmektedir. Karasal iklimin sert etkisinden korunma ve gün ışığında optimumu sağlamak amaçlı, dikdörtgen biçimli, sofalı, eyvanlı ve taşlıklı olmak üzere her üç tip plan şemasına sahip olan evler genelde; uzun kenarı kuzey-güney akslı, kısa kenarı ise doğu-batı akslı bir yönlenme ile araziye yerleştirilmiştir.

BÖLÜM VI

Değerlendirme ve Sonuç

Değerlendirme ve sonuç isimli altıncı bölümde, öncelikle günümüzde hala ayakta kalabilmeyi başarmış, birer kültür varlığı olan Siirt Cas Evleri ile ilgili çalışma sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilmiş; sonrasında ise korunup, yaşatılabilmeleri, geleceğe taşınabilmeleri için evlerin; mimari, sosyo-kültürel ve iklimsel kimlik analizleri ile ortaya çıkan yapısal kimliklerine uygun olarak, kentin turizmine katkı sağlamaya yönelik yeni fonksiyon önerisi sunulmuştur.

Coğrafi konumu nedeni ile Neolitik dönemden itibaren çok zengin bir tarihi geçmişe sahip olan Siirt, burada bulunmuş farklı kültürlerin mimari mirasları ile Güneydoğu Anadolu'nun önemli bir kenti haline gelmiştir. Kentin farklı fonksiyonlardaki tarihi eserleri ile oluşmuş tarihi kent dokusu, geçmişini günümüze taşıyan önemli bir merkez olarak halen varlığını sürdürerek kentin tarihini sergilemektedir. Ancak yeterli korumadan yoksun olan bu kültür varlıklarının geleceğe taşınabilmeleri için onlara yaşam kazandırılarak korunmaları, ivedilikle önem arz etmektedir. Bu amaçla, Siirt tarihi kent dokusunda yer alan mimari eserlerin, ilgili yasa ve tüzükler çerçevesinde, merkezi ve yerel yönetim iş birliği ile tescil işlemleri tamamlanıp restorasyonları yapılmalı ve yaşamlarını sağlamak için de yeniden işlevlendirilmelidirler.

Siirt'in tarihi kent dokusu içerisinde oldukça önemli bir yeri olan ve Anadolu geleneksel konut mimarisinde özgün karakteristik teşkil eden Siirt Cas Evleri, araştırmanın esasını oluşturmaktadır. Gerçekleştirilen alan çalışması sonucunda ortaya çıkarılan, evlerin mimari özellikleri, yöresel özellikler yanı sıra kentin çok kültürlü tarihi geçmişinin etkileri, evlerin Anadolu geleneksel konut mimarisi içindeki özgün karakteristiklerini oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamında irdelenen, sekizi tescilli, ikisi ise günümüzde halen özgün mimari karakteristiklerini en iyi durumda koruyan on adet Geleneksel Siirt Evi'nin ortak karakteristikleri ile gerçekleştirilen yapısal kimlik analizleri, evlerin farklı etkilerin sağladığı oluşumlarla biçim bulan mimari, sosyo-kültürel ve iklimsel kimliklerden ibaret olarak detaylı bir şekilde yapılmış ve evlerin özgün yapısal kimlikleri belirlenmiştir.

Mimari kimliği oluşturan plan-mekân organizasyonu, Siirt'in tarihindeki kültürlerin bir sentezi olarak, farklı yaşam kültürlerinin etkileri ile biçim bulmuş ve

karakteristik teşkil etmiştir. Yerel malzeme taşın yanı sıra, Cas'ın gerek sıva gerekse döşemelerde bitiş malzemesi olarak yaygın şekilde kullanılması, evlere önemli bir mimari kimlik kazandırmıştır. Kütlesel form, örtü sistemi ve cephe düzeni de yine kültürel etkilerle ve ikimsel koşullarla ilişkili olarak mimari karakteristik teşkil etmiştir. Sosyal yaşamın etkileri ile mekânsal oluşumlarını tamamlayan Siirt Cas Evleri'nde, tarım ve hayvancılığa dayalı yaşamın yansıması olarak mekân gereksinimleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca Türk yaşam kültürünün göçebelikteki çadır yaşamından gelen etkileri ve kalabalık aile yapısına göre de mekânsal planlama gelişim göstermiştir. Siirt'in çok kültürlü tarihinde Müslümanların yanında Süryaniler ve Yahudilerin kültürel etkileri, evlerin plan şemalarında, örtü sistemlerinde, cephe düzenlerinde ve süsleme detaylarında sosyo-kültürel kimliğin oluşumuna etki etmiştir.

İslam dininin mahremiyet olgusuna göre evlerin içe dönük planlanması, iç mekânlarda cinsiyet ayırımına göre mekân organizasyonu, evlerin sokaktan tecrit edilmesi gibi önlemler de kimlik oluşumunda önemli olmuştur. Siirt'in karasal iklim kuşağında olması, evlerin; plan şemaları ile kütle formlarının oluşumunu, kullanılan yapı malzemelerini ve boyutlarını, cephe düzenlerinin oluşumunu etkilemiş; iklime bağlı yerel üretim olanaklarının gereksinimi de mekân düzenlemelerini zorunlu kılarak evlere iklimsel kimlik kazandırmıştır.

Tarihindeki çok kültürlü geçmişi, yaşam biçimleri, dinler, yerel malzemeler ve iklim etkileri ile oluşan özgün mimari, sosyo-kültürel ve iklimsel kimlikler, Siirt Cas Evleri'nin yapısal kimliğini oluşturmakta; Anadolu geleneksel konut mimarisi içindeki özel yerini belirlemektedir. İsmi yerel malzeme Cas'tan alan Siirt Evleri'nin özgün yapısal kimliğinin, yalnızca Cas ile sınırlı olmayıp, birçok farklı etki ile oluştuğu ve kendine has bir karakteristik teşkil ettiği ortaya çıkmıştır.

Geleneksel Siirt (Cas) Evleri'nin, kendine has mimari karakteristikleri ve yapısal kimlikleri neticesinde önemli kültür varlıkları oldukları, korunabilmeleri ve yaşatılmaları için yeniden işlevlendirilmeleri gerekmektedir. Nitekim, çalışma kapsamında bulunan ve günümüzde halen özgün mimari karakteristiklerini büyük ölçüde koruyarak ayakta kalabilmiş olan tescilli evlerden; Abdullah Alp evi 2015 yılında, Kültür Evi ise 2005-2006 yılları arasında restorasyon geçirmiştir. Ancak, restore edildiği halde işlevlendirilmediği ya da çeşitli faktörler nedeni ile verilen işlevin devamlılığı sağlanamadığı için binalar tekrar hasar görmeye başlamıştır ve

her iki bina da günümüzde kullanılmamaktadır. Evler ancak yeniden işlevlendirme ile düzenli bakım ve onarıma tabi olarak korunup yaşatılabileceklerdir.

Tarihi kent dokularının en önemli yaşam kaynakları, bir kültür alış-verişi olarak tanımlanan turizm faaliyetleridir. Dünyadaki birçok ülkede tarihi kentlerde, gerçekleştirilen farklı turizm fonksiyonları için tarihi yapıların özgün kimliklerine saygılı yeni işlevlerle yaşatılmaları, sürdürülebilir korumayı sağlarken ziyaretçilere de yaşatarak kültürel tanıtım yapılmakta; böylece de ülke ekonomisi için önemli girdiler sağlanmaktadır.

Siirt tarihi kent dokusunun önemli bir parçasını teşkil eden Geleneksel Cas Evleri, Siirt'in tarihindeki kültürlerin yansımaları ile oluşmuş özgün karakteristiklerinin ortaya çıkardığı yapısal kimlikleri ile kentin turizmi için önemli bir bileşen oluşturacaklardır.

Siirt Cas Evleri'nin özgün işlevleri olan ikamet, yeniden işlevlendirme ile konaklama yapısına dönüştürülmeleri, kentteki gündüz turizm faaliyetlerinin gece boyunca da sürdürülebilirliğini sağlayarak tarihi kent dokusunun tam gün boyunca yaşatılmasına önemli katkısı olacaktır. Ayrıca, geleneksel yaşam kültürü ile biçimlenen evlerde konaklayan ziyaretçilere Siirt geleneksel yaşam kültürü, yaşatılarak tanıtılacaktır.

Tarihi Siirt Cas Evleri'nin konaklama yapısı olarak yeniden işlevlendirilmeleri için gerçekleştirilen, mekânsal oluşum ve hacim boyutları, kendi içindeki işlevsel ilişkiler kurgusu ve buldukları konum hakkındaki yeni işleve uygunluk analizini şöyle değerlendirilmektedir:

Yeniden işlevlendirmede en öncül olarak, yeni işlevin mevcut işleve yakın olması ve mekân-hacim-işlevin birbirleri ile örtüşmesi, tüm hacimlerin sorunsuz çalışmasını sağlayacak, dolayısı ile de en az müdahale ile ekonomik bir proje gerçekleştirmek mümkün olacaktır. Bir konaklama yapısının, ihtiyaç programı dâhilinde, sağlanması gerekli olan en asgari mekânsal birimler; girişten itibaren danışma, oturma, yemek yeme gibi ortak kullanım mekânları, yatı mekanları ve mutfak, depo, kiler, tuvalet gibi servis mekanlarıdır.

Siirt Evleri'nin mekân oluşumları konaklama yapısı olabilecek nitelikte, biçim, hacim ve boyutlarda optimum metrekarede odalara sahiptir. Genelde iç sofalı plan tipinde olan evlerin zemin kattaki, ortak mekânlar olan sofaları ya da diğer plan tiplerindeki evlerin eyvanları ve taşlıkları; konaklama yapısının ihtiyaç programı

dahilinde tasarlanacak olan yine ortak mekânlar, danışma ve oturma birimleri için uygun alanlar teşkil etmektedirler.

Evlerin üst katta konumlu mevcut odaları, konaklama yapısının yatı mekanlarını karşılayabilecek sayıda ve hacimlerde, başka bir fonksiyon için uygun nitelikte değildir. Dolayısı ile evlerin zemin katta konumlu en büyük odası yemek mekânı için uygun niteliktedir ve çoğunda mutfak ile bağlantılıdır. Mutfağın genelde zemin katta konumlu olması da yemek mekanını ve dışarıdan gelecek yiyecek-içecek servisi ile çöp çıkışını destekleyip kolaylaştıracaktır.

Konaklanacak yatı mekanları için evlerin üst katlarındaki odalara, banyo ve tuvalet mekanları eklemek gerekecektir. Bazı evlerin odalarının içerisinde hali hazırda yer alan abdesthane/gusülhane birimleri, yapılacak düzenlemelerle yatı mekanlarının ıslak hacimleri olarak değerlendirilebilecektir.

Genelde avlulu olan bu yapıların avluları da yaz mevsimlerinde açık-yarı açık oturma ve yemek yeme fonksiyonları için uygun alanlardır. Ayrıca, evlerde genellikle zemin katta avlu ile bağlantılı konumda olan mutfak, avluda yer alan depo-mahzen gibi mekanlarla servis işlevi olarak desteklenecek ve bu mekanlar, mutfağın soğuk-sıcak saklama alanı olarak değerlendirilecektir. Evlerin bazılarında zemin katta, bazılarında ise avluda hali hazırda konumlu olan tuvalet mekanları, yeni işlevlendirilen yemek yeme mekanına hizmet edecektir. Evlerin ortak banyo mekanları da konaklama yapılarında, Türk yaşam kültürünün bir ürünü olan hamam olarak yeniden işlevlendirilebilecektir.

Özetle, mekânsal oluşum ve hacim boyutları bakımından Siirt Evleri, konaklama yapılarına dönüştürülmeleri hususunda, yeni işlevin mekânsal ihtiyaçlarını karşılayabilmektedirler ve uygun niteliklere sahiptirler. Ayrıca, evlerin konaklama yapısı olarak yeniden işlevlendirilmeleri, mekân-hacim ve işlevin birbirleri ile örtüşmesinden dolayı yapıya çok fazla fiziksel bir müdahale gerektirmeyecektir. Bu nedenle de yapının özgün hali korunmuş olacaktır. Evlere verilecek yeni işlevin, mevcut işleve yakın olması dolayısı ile de yeni işleve ait mekânın yeni ihtiyaç ve gereklilikleri en aza indirgenecek; enerji, iş gücü, maliyet ve zamandan tasarruf sağlanacaktır.

Yapılarda, mevcut işlev ile hiçbir ortak noktası bulunmayan yeni bir işlev kurgusu yaratma çabası, mekânların kendi arasındaki uyumsuzluğuna neden olmaktadır. Bu neden ile yeni işlevin seçiminde, binanın kendi içindeki özellikle de yakın çevresi ile olan işlevsel ilişkiler kurgusu düşünülmelidir. Bir konaklama

yapısında, ihtiyaç programı dâhilinde, sağlanması gerekli olan işlevsel ilişkiler, genellikle zemin katta, girişte ilk olarak danışma ve oturma mekanları olarak bulunmaktadır.

Kapalı ve açık alanlara sahip yemek yeme bölümleri, zemin katta ya da zemin kat ile bağlantılı ve diğer ortak mekanlar ile mutfak, tuvalet, depo gibi servis mekanlarına yakın, hareketli bir alanda çözülmekte iken uyuma fonksiyonlu odalar üst katta, daha sakin bir alanda ve bir koridor veya sofa ile birbirine bağlanmış olarak çözülmektedir.

Siirt Evleri'nin mekânsal işlevsel ilişkiler kurgusunda; zemin katlarda konumlu sofa, eyvan veya taşığın yeni işlevdeki danışma ve oturma mekanlarına dönüştürülmeleri ile; bu ortak mekanlar sayesinde, özel alanlara müdahale edilmeden, mevcut doğal sirkülasyon ile konaklama yapısına güvenli giriş-çıkış sağlanabilecektir. Konaklama yapısına ait yemek yeme işlevine mekân oluşturmak için, evlerde hali hazırda zemin katta mutfak ile bağlantılı odalardan birinin yeniden işlevlendirilmesi ile avluyla da ilişki sağlanarak zemindeki hareketli dolaşım korunacaktır. Evlerde odalar birbirine yakın konumludur ve genelde üst katta konumlu iç sofanın her iki yanında dizili olan uyuma fonksiyonlu odalara ulaşım için bir dolaşım alanı oluşturan iç sofadır. Dolayısı ile yeni işleve ait yatı mekanlarının oluşturulması için üst kattaki odaların değerlendirilmesi ile; sofa sayesinde katlar ve odalar arası doğal dolaşım korunacaktır ve kullanıcılar için yatı mekanları daha sessiz, mahrem, özel bir alanda konumlu olacaktır. Evlerin genelde zemin katta veya avluda konumlu mutfak, tuvalet ve depo mekanları sayesinde konaklama işlevine ait servis mekanları ihtiyacı karşılanacak ve bu mekanlar yeni tasarlanacak olan bir bağlantı-ulaşım hattı ile değil mevcut doğal dolaşım ile yeni işlevdeki yemek mekanını destekleyecektir.

Böylece, mekânsal işlevsel ilişkiler kurgusu itibari ile Siirt Evleri, yeni mekânların oluşumunda bir zorlamaya gerek duyulmadan doğal olarak dönüştürülen yeni işlevlere elverişli durumdadır. Evlerin planları, kapalı mekânlar içerisindeki doğal dolaşım ve akış bozulmadan, yeni-zorlama bir dolaşım alanı oluşmadan, yeni işlevde mekanlar arası bağlantı sağlanabilecektir. Danışmaya ulaşmak için ya da odalara geçmek için avludan geçme zorunluluğu olmayarak, mevcut aks izlenecektir. Bu ise yaz ve kış aylarında iklimsel konforun sağlanması için çok önemli bir uygunluk durumudur. Ayrıca, konaklama yapısı önerisi ile yeni işlevli mekânların,

konumları, dizilimleri ve aralarındaki yakınlıkları sayesinde birbirleri ile olan doğal işlevsel ilişkiler kurgusu da korunacaktır.

Konum ile işlevin doğrudan ilişkili olması nedeni ile yeniden işlevlendirmede, konum ve işlev uyumu önemli bir etken olmaktadır. Çevresel anlamda konaklama yapısı önerisi, yeni-modern çevreye adapte olabilecek ve ihtiyaç programındaki yeni gereksinimlerine ayak uydurabilecek bir fonksiyondur. Konum itibari ile Siirt Evleri'nin yer aldıkları bölgede bir konaklama yapısı bulunmamakta ve günümüzdeki yeni çevrenin ihtiyacını karşılayacak nitelikte böyle bir yeni fonksiyona ihtiyaç duyulmaktadır.

Evlerin, turizm potansiyeli yüksek, tarihi bir çevre içerisinde yer alması ve turizm sektörünün önemli bir parçası olan konaklama yapısı olarak yeniden işlevlendirilmeleri sayesinde yapıların hem çevresi hem de yeni işlevleriyle uyumları önemli ölçüde sağlanmaktadır. Ayrıca, konaklama yapılarının tarihi doku içerisinde yer alması, aynı zamanda diğer tarihi eserlere ulaşım kolaylığı da sağlamaktadır.

Evlerin konaklama yapılarına dönüştürülmeleri ile burada konaklayacak olan ziyaretçiler, iki-üç saat gibi kısa bir süre yerine, tüm gün tarihi kent dokusunda yaşama fırsatı bulacaklardır. Konum olarak bir konut bölgesi içerisinde kalan ve günümüze kadar da genel olarak tek işlevi konut olmuş olan çalışma kapsamındaki bu evlere, yine ikamet amaçlı konaklama işlevi yüklemeyi uygun görmek, yapının içinde bulunduğu çevredeki diğer yapılar ile olan işlevsel etkileşimlerini de daha sıkı tutacaktır.

Siirt İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nden edinilen bilgilere göre kentte günümüzde turizm belgeli, toplamda 374 yatak kapasiteli yalnızca iki adet konaklama yapısı bulunmaktadır. Kentte, 2023 yılı verilerine göre yılda yaklaşık 60.000 (altmış bin) ziyaretçi konaklamaktadır. Bu verilere karşın Siirt'in tarihi kent dokusunu bünyesinde barındıran bölgede, halen herhangi bir konaklama yapısı bulunmamaktadır. Çalışma kapsamındaki evlerin, konaklama yapılarına dönüştürülerek yeniden işlevlendirilmeleri ile sağlanabilecek yaklaşık 70 yatak kapasitesi, kentin tarihi dokusunda önemli bir ihtiyaca kısmen de olsa cevap verecektir.

Sonuç olarak, Geleneksel Siirt Evleri'nin konaklama fonksiyonu ile işlevlendirilmeleri önerisi hakkında gerçekleştirilen yeniden kullanım analizine göre, konut ile konaklama fonksiyonlarının birbirleri ile yakınlığı ve örtüşmeleri, yeni işlev için yapıya özellikle de iç mekânda çok fazla fiziksel bir müdahale

gerektirmeyeceğinden evlerin özgün mimari karakteristikleri hem cephede hem de plan şemasında korunmuş olacaktır. Bu yakınlık sayesinde, düzenlenecek yeni mekânın gerekliliklerinin en aza indirgenmesi sağlanarak belki tasarlanacak ek hacimlere de hiç ihtiyaç duyulmayacaktır. Böylelikle enerji, iş gücü, maliyet ve zamandan tasarruf edilerek ekonomik bir uygulama olacaktır. Siirt Evleri'nin, konaklama yapısı olarak yeniden işlevlendirilmeleri, koruma ile yeniden yaşam kazandırılarak geleceğe taşınmalarını sağlarken, çevresel ve ekonomik olarak kentin tarihi dokusunda da sürdürülebilirlik sağlanacaktır. Evler, yeni fonksiyonları ile turizm sektörünü canlandırarak bölge ekonomisine katkı sağlarken, mimari miras Siirt Evleri'nin, ziyaretçilere yaşatarak tanıtacağı kültür zenginlikleri ile de Siirt'in sosyo-kültürel sürdürülebilirliği sağlanacaktır. Böylece, Siirt Evleri'nin konaklama yapısı olarak yeniden işlevlendirilmeleri, gerek yapısal kimlikleri ile fiziki olarak, gerekse turizm amaçlı Siirt'in kültürel zenginliklerini yaşatarak tanıtımını sağlamak üzere çalışmaya öneri teşkil etmektedir. Araştırmanın, Siirt geleneksel konut mimarisi ile ilgili gelecekte yapılacak çalışmalara ışık tutacağı ve kaynak teşkil edeceği umulmaktadır. Ayrıca, gerçekleştirilen çalışma sonucundaki öneri doğrultusunda, evlerin konaklama yapılarına dönüştürülmeleri, Siirt tarihi kent dokusunda yer alan, yeme-içme, alış-veriş, eğlence, kültürel vb. diğer ticaret ve turizm amaçlı işlevlerin canlanıp gelişmesi ile ilgili gelecekte yapılacak çalışmalarla tarihi dokudaki gerek yerel gerekse yabancı ziyaretçi hareketinin artması ve tarihi dokunun gelişerek kentin bir cazibe merkezi haline gelmesine önemli ölçüde katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Ahunbay, Z. (2009). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon*. YEM Yayınları.
- Ahunbay, Z. (2019). *Kültür mirasını koruma ve ilke teknikleri*. YEM Yayınları.
- Akın, G. (1984). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu ev tiplerinde anlam* [Yayınlanmamış doktora tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Akkuş, G., & Akkuş, Ç. (2017, Mayıs 19-21). *Geleneksel Erzurum evlerinin mimari özellikleri ve koruma çalışmaları üzerine bir değerlendirme*. Uluslararası kültürel miras ve turizm kongresi. Selçuk Üniversitesi.
- Aksoy, E., & Aydın, D. (2015, Mayıs 28-30). Mimaride yeniden kullanım: sürdürülebilirlik bağlamında Raziye Takkalı evinin yeniden kullanımı için mekânsal analizler. *2nd International Sustainable Buildings Symposium*. Gazi Üniversitesi.
- Alioğlu, F. (1991). *Geleneksel yapı elemanları*. Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Alkan, A. (2018). Orta ve aşağı botan vadisi'ndeki geleneksel kır konutları ve sürdürülebilirliği üzerine bir inceleme. *Turkish Studies*, 13(18), 117-142.
- Altınoluk, Ü. (1991). Özgün işlevini tamamen yitiren ya da işlevsel olarak eskiyen yapıların yeniden kullanımı. *Tasarım Dergisi*, 14, 102-104.
- Altınoluk, Ü. (1998). *Binaların yeniden kullanımı: program-tasarım-uygulama kullanım*. Yapı Endüstri Merkezi.
- Aluclu, İ., Yılmaz, A., & Baran, M. (2006, Eylül 1-4). *Siirt geleneksel mimari dokuda yüzeyin biçimlenişi ve görsel etki*. Uluslararası Siirt Sempozyumu.
- Arseven, C. E. (1983). *Sanat ansiklopedisi*. Cilt 1, Milli Eğitim Basım Evi.
- Asatekin, G. S. (1994). *Anadolu'daki geleneksel konut mimarisinin biçimlenmesinde aile-konut karşılıklı ilişkilerin rolü. kent, planlama politika, sanat Tarık Okyay anısına yazılar*. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Atalay, Ö. (1946). *Siirt tarihi*. Çeltut Matbaası.
- Avcıoğlu, G. Ş. (2011). Yapısal kimlikten seçimlik kimliğe; kimliğin medya aracılığıyla yeniden üretimi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 359-370.
- Aydın, D., & Yıldız, E. (2010). Yeniden kullanıma adaptasyonda bina performansının kullanıcılar üzerinden değerlendirilmesi. *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, (27), 1-22.

- Bahçalı, D. (2020). *Mekânsal bir terimin tanımlanmasında yöresel ifade ve kullanım farklılıklarının etkisi: "hayat"*. [Yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi].
- Bakır, H. (2022). Evvel zaman içinde Siirt.
<https://twitter.com/nehaberajansi/status/1517849827484352513> 23 Nisan 2022
- Baronio, G., Binda, L., & Lombardini, N. (1997). The role of brick pebbles and dust in conglomerates based on hydrated lime and crushed bricks. *Construction and Building Materials*, 11(1), 33-40.
- Baştürk, E. (2007). M.Ö. 1. binyıl yazıtlarına göre Asur yayılım politikasında Siirt ve çevresi.
- Baydaş, Ö. G. (2002). *Tillo'daki mimari eserler*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Bekar, İ., & Kutlu, İ. (2023). Yeniden İşlevlendirilen Geleneksel Konutlarda İç Mekân Yerel Unsurlarının Kullanımı: Timurciler Konağı. *Online Journal of Art & Design*, 11(2).
- Bekar, İ., & Dereci, Ş. (2021). Geleneksel konutlarda eski mekân-yeni işlev uygunluğunun değerlendirilmesi: Mehmet Efendi Konağı örneği. *Journal of Interior Design and Academy*, 1(2), 3-20.
- Bekleyen, A., Akın, C. T., & Yıldırım, M. (2006, Eylül 1-4). Siirt yöresel konut mimarisi. Uluslararası Siirt Sempozyumu.
- Bektaş, C. (2001). *Koruma onarım*. Literatür Yayınları.
- Bektaş, C. (2019). *Türk evi*. YEM Yayınları.
- Benedetti, D., Valetti, S., Bontempi, E., Piccioli, C., & Depero, L. E. (2004). Study of ancient mortars from the Roman Villa of Pollio Felice in Sorrento (Naples). *Applied Physics A*, 79(2), 341-345.
- Borsoi, G., Santos Silva, A., Menezes, P., Candeias, A., & Mirão, J. (2010, September 22-24). *Chemical, mineralogical and microstructural characterization of historical mortars from the Roman villa of Pisões, Beja, Portugal*. In 2nd Historic Mortars Conference Prague, Czech Republic.
- Bozkurt, G. (2013). 19. yy. da Osmanlı konut mimarisinde iç mekân kurgusunun Safranbolu evleri örneğinde irdelenmesi. *Journal of the Faculty of Forestry*, 62(2).

- Böke, H., Akkurt, S., İpekoğlu, B., & Uğurlu, E. (2006). Characteristics of brick used as aggregate in historic brick-lime mortars and plasters. *Cement and Concrete Research*, 36(6), 1115-1122.
- Büyükçam, S. F., & Zorlu, T. (2018). *Güneydoğu Anadolu bölgesi geleneksel konutlarında mahremiyet*. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Costigan, A., Pavía, S., & Kinnane, O. (2015). An experimental evaluation of prediction models for the mechanical behavior of unreinforced, lime-mortar masonry under compression. *Journal of Building Engineering*, 4, 283-294.
- Coşkun, B. S. (2012). İstanbul'daki anıtsal yapıların cumhuriyet dönemindeki koruma ve onarım süreçleri üzerine bir araştırma (Yayın No. 328504) [Doktora tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi]. YÖK. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=ZdHHk2LMCBrr4HueIzD89w&no=IBgvBW8kGXi-urghdKjSlQ>
- Cragoe, C. D. (2012). *Binalar nasıl okunur?: resimli bina okuma rehberi*. YEM Yayınları.
- Çelik, A. (2019). *XIX yüzyılın ikinci yarısında siirt sancağının idari ve sosyoekonomik durumu* [Yüksek lisans tezi, Siirt Üniversitesi].
- Degryse, P., Elsen, J., & Waelkens, M. (2002). Study of ancient mortars from Sagalassos (Turkey) in view of their conservation. *Cement and Concrete Research*, 32(9), 1457-1463.
- Demir, Ş. (2016). *Cumhuriyet döneminde Siirt*. İstanbul: Düzey Yayınları.
- Demir, Ü. (2008). *Geleneksel yapılar II-sivil mimari ders notları*. Kapadokya Meslek Yüksek Okulu Restorasyon Programı.
- Demirbağ, U. (2021). *İç Anadolu Bölgesi geleneksel konutları arasında Çankırı geleneksel konutlarının yeri*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Dikmen, Ç. B. (2017, Kasım 02-04). Geleneksel Konutların Yeniden İşlevlendirilerek Kullanımı: Yozgat Örneği Uluslararası Katılımlı 6. *Tarihi Yapıların Korunması ve Güçlendirilmesi Sempozyumu Tam Metini içinde*, 422-431.

- Ege, S. C. (2019). *Toplumsal bellek ve mekânsal temsiller: Tillo (Siirt) örneği* (Yayın No. 554545) [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Eldem, S. H. (1954). *Türk evi plan tipleri*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Enlil, Z. (1992). *Tarihi bir çevreyi yaşatmak: paris ve bologna'da bütüncül koruma yaklaşımları*. YTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Erder, C. (2007). *Tarihi çevre bilinci*, ODTÜ Yayınları.
- Eroğlu, B., & Yaldız, E. (2006). Kültür mirasının sürekliliği için anıtsal binaların yeniden kullanılması bağlamında Ermenek Tol Medrese. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 315-340.
- Erkal, M. (1999). *Sosyoloji*. İstanbul: Der Yayınları.
- Ersen, A. (1986). *Erken Osmanlı mimarisinde cephe biçim düzenleri ve Bizans etkilerinin niteliği*. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Eruzun, C. (1986). Kültürel süreklilik içinde Türk evi. *Mimarlık*, 236, 68-71.
- Eyüce, Ö., & Eyüce, A. (2010). Design education for adaptive reuse. *Archnet Ijar*, Special Volume.
- Feilden, B. M., & Jokilehto, J. (1998). *Management guidelines for world cultural heritage sites*. Available: https://www.iccrom.org/sites/default/files/2018-02/1998_feilden_management_guidelines_eng_70071_light_0.pdf
- Gençoğlu, I. Z. (2018). *Tarihi anıtsal yapıların korunmasında yeniden işlevlendirme-oluşan sorunlar: "Bursa ve Barselona"* (Yayın No. 514930) [Doktora tezi, Beykent Üniversitesi]. YÖK. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Gögebakan, Y. (2015). Karakteristik bir değer olan geleneksel Türk evinin oluşumunu belirleyen unsurlar ve bu evlerin genel özellikleri. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 1(1), 41-55.
- Gültekin, N. (2007). Geleneksel konut dokusunda kullanım sürecinin değerlendirilmesi Beypazarı Örneği. *Gazi Üniveristesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 22(3), 261-272.

- Günay, B., & Selman, M. S. (1994). *Kentsel görüntü ve kentsel estetik örnek kent: Ankara. Kent, planlama politika, sanat Tarık Okyay anısına yazılar*. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Hasol, D. (1975). *Ansiklopedik mimarlık sözlüğü*. YEM Yayınları.
- Hasol, D. (2017). *Ansiklopedik mimarlık sözlüğü*. Yem Yayınları.
- Hersek, C. M. (1990). Alaçatı kasabasında koruma ve sağlıklılaştırma. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 34(1-2), 395-404.
- ICOMOS. (1964). *Venedik Tüzüğü*. Paris. Uluslararası tarihi anıtları koruma kuralları.
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf (18.02.2024).
- ICOMOS. (1984). *Monuments and cultural identity. The seventh general assembly of ICOMOS*. Rostok, Geffilany.
- ICOMOS. (1994, Nov 1-6). *The Nara document on authenticity*. Available:
<https://www.icomos.org/charters/nara-e.pdf>
- İnalcan, S. Ş. (2021). *Tillo geleneksel konutlarının fiziksel ve fonksiyonel kullanımının değerlendirilmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Diyarbakır Üniversitesi.
- İnalcan, S. Ş., & Özyılmaz, H. (2021). Tillo geleneksel konutlarının fiziksel ve fonksiyonel kullanımının değerlendirilmesi. *Kent Akademisi* 15, 110-129.
- Karakök, E. Ç., & Arı, N. G. (2021). Yeniden işlevlendirme uygulamalarında özgünlük kayıplarının araştırılması: Geleneksel Alanya Konutları Örneği. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 9(5), 1802-1825.
- Kaşlı, B. (2009). *İstanbul'da yeniden işlevlendirilen korumaya değer endüstri yapıları ve iç mekân müdahaleleri: santral İstanbul örneği* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi].
- Kılıç, E. C. (2015). *Tarihi yapılar için yeniden işlevlendirme kriterleri ve Ali Paşa Hanı örnekleme* (Yayın No. 418013) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi]. YÖK.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=3VzeOUruzfnllyoGtHqqhg&no=IWNlriE-HbNvsh18PdranQ>

- Kılıççıoğlu, C. (1966). *Tarihi ve turistik değerleriyle Siirt*. Siirt Şehrini İmar Kalkındırma Tanıtma ve Turizm Derneği Yayınları.
- Kılıççıoğlu, C. (1992). *Her yönüyle Siirt*. Kadıoğlu Matbaası.
- Kılınç, N. (2019). *Siirt ve çevresinin turizm coğrafyası* (Yayın No. 544409) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=nSqPMxzCFaPZ2InX9DwBSg&no=S25kMEsDpx5OzmkRkYRgog>
- Kiper, H. P. (2006). *Küreselleşme sürecinde kentlerin tarihsel kültürel değerlerinin korunması, Türkiye Bodrum örneği*. Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayını.
- Kocabıyık, Y. (2014). *Yeniden işlevlendirme kavramı ve bu İTÜ taşkışla binasının incelenmesi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi.
- Koday, S., Koday, Z., & Karakuzulu, Z. (2001). Van, Hakkâri, Şırnak ve Siirt arasında coğrafi gözlemler. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 7(6), 103-124.
- Koday, S., Koday, Z., & Kızıllkan, Y. (2017). Siirt ilinde bir mesken kültürü: cas evleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(4):1369-1385.
- Kramers, J. H. (1967). *Encyclopedia deL'İslam, C. IV, S. 211, Libraire C. Klinic Sieck Paris*
- Kuban, D. (1969). Modern restorasyon ilkeleri üzerine yorumlar. *Vakıflar Dergisi*, 8, 341-356.
- Kuban, D. (2000). *Tarihi çevre korumanın mimarlık boyutu*. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Kuban, D. S. (1992). *Mimarlık kavramları*. Yem Yayınları.
- Kutlu, İ. (2019). *Mardin ili Midyat ilçesi, İsmail Miroğlu Konutu restorasyon önerisi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Küçükerman, Ö. (1973). *Anadolu'daki türk evinde mekân organizasyonu açısından odalar*. Kültür Bakanlığı
- Lindqvist, J. E., & Johansson, S. (2007). *Aggregate shape and orientation in historic mortars*. Proceedings of the 11th Euroseminar applied to Building materials.
- Manoharan, A., & Umarani, C. (2022). Lime mortar, a boon to the environment: characterization case study and overview. *Sustainability*, 14(11), 6481.
- Matias, G., Faria, P., & Torres, I. (2014). Lime mortars with heat treated clays and ceramic waste: A review. *Construction and Building Materials*, 73, 125-136.

- Mısırlısoy, D. (2016). *A holistic model for adaptive reuse strategies of heritage buildings* [Doktora tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi].
- Mısırlısoy, D., & Günçe, K. (2017), Adaptive reuse strategies for heritage buildings: A holistic approach. *Sustainable Cities and Society*, 26.
- Moropoulou, A., Bakolas, A., & Anagnostopoulou, S. (2005). Composite materials in ancient structures. *Cement and Concrete Composites*, 27(2), 295-300.
- Moropoulou, A., Bakolas, A., & Bisbikou, K. (1995). Characterization of ancient, byzantine and later historic mortars by thermal and X-ray diffraction techniques. *Thermochimica Acta* 269, 779-795.
- Negiz, N. (2017), Kentlerin tarihsel sürdürülebilirliğinde kültürel miras: önemi ve değeri üzerine düşünmek. *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 159-172.
- Ozan, A. (2006). *Arkeolojik veriler ışığında Dicle, Botan ve Garzan vadilerinde demir çağlar*. İz Yayıncılık.
- Özdoğan, M. (2013). Gusir Höyük, Siirt: Yerleşik Avcılar. İstanbul Üniversitesi, Arkeoatlas, https://www.atlasdergisi.com/kesfet/arkeoloji-haberleri/yerlesik-avcilar-gusir-hoyuk-siirt.html?doing_wp_cron=1673955228.1673970222473144531250 8 Ocak 2013
- Özdemir, İ. (1994). *Mimari mekânın değerlendirilmesinde mekân örgütlenme kavramı: Konut yaşama mekanları*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Özgen, N. & Karadoğan, S. (2009). Siirt şehrinin kuruluşu ve gelişimi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19(2), 61-81.
- Özgen, N., (2003). *Siirt şehri ve yakın çevresinin doğal ortam özellikleri*. Siirt Valiliği Yayınları.
- Özkan Yazgan, E. (2011). *Anıtsal kültür varlıklarının müze olarak kullanımına yönelik yaklaşımın İstanbul İbrahim Paşa Sarayı örneğinde irdelenmesi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Özyılmaz, H., & İnalcan, S.S. (2022). Tillo geleneksel konutlarının fiziksel ve fonksiyonel kullanımının değerlendirilmesi. *Kent Akademisi Dergisi*, 15(Özel Sayısı), 110-129.
- Pekol, B. (2010). *İstanbul'da yeni işlevlerle kullanılan tarihi yapıların üslup sorunsalı* [Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi].

- Rapoport, A. (1969). *House form and culture*. NJ: Prentice-Hall.
- Sağın, E. U., Duran, H. E., & Böke, H. (2021). Lime mortar technology in ancient eastern Roman provinces. *Journal of Archaeological Science* 39, 103132.
- Sağlamtimur, H. (2004). Siirt-Turbe Höyük Kazı Çalışmaları. 25. Kazı Sonuçları Toplantısı.
- Sami, K. (2010). Tillo: bir zamanların cas evleri. *Mimarlık* 354, 12.
- Sarangapani, G., Venkatarama Reddy, B. V., & Jagadish, K. S. (2005). Brick-mortar bond and masonry compressive strength. *Journal of Materials in Civil Engineering*, 17(2), 229-237.
- Schneider, Gerd. (2000). *Türk mimarisinden çizimler*. Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları.
- Seçkin, B. S. (2005). *Başlangıçtan günümüze Siirt tarihi*. İstanbul Siirtliler Derneği.
- Selçuk, M. (2006). *Binaların yeniden işlevlendirilmesinde mekânsal kurgunun değerlendirilmesi* (Yayın No. 183239) [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK.
https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=6oK4u_R-15-Dn6SOwcsLGQ&no=XpTmy8Yk1JcslK0aVom0bg
- Siirt Gazetesi (1958). Tarihi ulu cami onarılıyor.
<https://www.nehaberajansi.com/2022/04/25/evvel-zaman-icinde-siirt-tarihi-basliyor/>
- Siirt il Yıllığı, (1998). Siirt valiliği, Siirt ili 1999 yılı ekonomik ve ticaret durumu. Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü.
- Siirt Kültür Müdürlüğü Arşivi, (2019). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı; Siirt İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Siirt İli Somut Kültürel Miras Envanteri, (2021). Cilt. II, T.C. Siirt Valiliği Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü.
- Siirt İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, (2021). Hali hazır şehir paftası; Siirt Belediyesi.
- Siirt Turizm Envanteri, (1991). Siirt Valiliği İl Turizm Müdürlüğü.
- Şahmaran, M. (2019). *Tarihten referans alan kamu binaları tasarım rehberi*. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Rehber Yayınları I.
- T. C. Resmî Gazete (1983). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 23 Temmuz 1983.

- Telli, A., Mestan, A. (2018). *Kütahya merkez geleneksel Türk evi süslemelerinin incelenmesi*, ISAS-Antalya.
- Tuncel, M. (2006, Eylül 19-21). *Geçmişten günümüze Siirt şehri*. Uluslararası Siirt Sempozyumu.
- Tunçer, M., Madran, E., Özgönül, N., Alp, S., & Kılıççöte, N.C. (2018). *Kültürel miras mevzuatı*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Tural, S. (1992). *Kültürel kimlik üzerine düşünceler*. Ecdâd.
- Urak, Z. G. (2002). Kullanımda değerlendirme: Ankara Kaleiçi restorasyon/işlevsel dönüşüm uygulamaları ve Ankara halkı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 19(1), 45-62.
- Ülgen, A. S. (1962). Siirt Ulu Cami. *Vakıflar Dergisi*.
<https://www.nehaberajansi.com/2022/04/25/evvel-zaman-icinde-siirt-tarihi-basliyor/>
- Ünlü, B., & Ünver, R. (2019). İşlevi değişen yapılarda aydınlatma- myrelaion sarnıcı. *1. Mimarlık ve Şehircilik Lisansüstü Sempozyumu*.
- Yaldız, E. (2003). *Konya'daki medrese yapılarının yeniden kullanım koşullarına göre değerlendirilmesi* (Yayın No. 134209) [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi] YÖK.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yurt Ansiklopedisi, (1982). Türkiye, il il, dünü, bugünü, yarını. Anadolu Yayıncılık.
- Yüksel, M. (2019). *Siirt şehrinin kültürel coğrafyası (maddi kültür öğelerine göre)* (Yayın No. 583105) [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. YÖK.
https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=WCxf0d7J2F7S6MjvTD_a-A&no=mqsZVmADKhNok3WH5uhg9w
- Zeren, M. T. (2010). *Tarihi çevrede yeni ek ve yeni yapı olgusu*. Yalın Yayıncılık.
- Zeybekoğlu, D. (2005). *Edirne geleneksel konut mimarlığını etkileyen sosyo-kültürel faktörlerin incelenmesi*. [Yüksek Lisans tezi, Trakya Üniversitesi].

İnternet Kaynakları

- URL-1: <https://www.medyasiirt.com/siirt-ve-siirtin-tarihcesi-makale,194.html>;
Erişim: 18.01.2022
- URL- 2: <http://cografyaharita.com/haritalarim/1gsiirt-iklim-grafigi.png>; Erişim:
24.01.2022
- URL- 3: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/siirt/gezilecekyer/ulu-cami399471>;
Erişim: 10.02.2022
- URL-4: <https://ilkha.com/news/siirtte-hidrul-ahdar-camii-restorasyonu-hl-bitirilemedi-30894>; Erişim: 16.02.2022
- URL-5: <https://docplayer.biz.tr/47709395-Cumhuriyet-doneminde-siirt.html>; Erişim:
12.12.2021
- URL-6: <https://bitmezat.com/urun/6059823/siirt-hukumet-konagi-6-5x9-5-cm>;
Erişim: 22.01.2022
- URL-7: <https://yenisirt.com/siirtin-yeni-nufusu-belli-oldu-siirt-nufusu-kac/>; Erişim:
04.02.2022

EKLER

Ek 1.

İntihal Raporu

GELENEKSEL SİİRT EVLERİ'NDE YAPISAL KİMLİK ANALİZİ VE YENİDEN İŞLEVLİNDİRME ÖNERİSİ

ORJİNALLIK RAPORU

% 13	% 12	% 5	%
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 2
2	polen.itu.edu.tr İnternet Kaynağı	% 2
3	docs.neu.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
4	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	% 1
5	www.medyasiirt.com İnternet Kaynağı	% 1
6	doaj.org İnternet Kaynağı	% 1
7	adjournal.net İnternet Kaynağı	% 1

Ek 2.**Özgeçmiş**

ÖZGEÇMİŞ	
<p>Adres: Bahçelievler mah. Hami Efendi cad. Özavcı Apt. Kat: 7 No: 18 Siirt -Merkez</p> <p>İletişim No: 0543 370 30 60</p> <p>E-posta: dicle.ozavci@siirt.edu.tr</p> <p>Cinsiyet : Bayan</p> <p>Doğum Tarihi : 12/08/1988</p> <p>Medeni Durum : Evli</p> <p>Uyruk : T.C.</p>	<p>Dicle ÖZAVCI</p>
KARİYER HEDEFİ	
<p>Kısa vadede, eğitim ve kariyer geçmişime uygun bir kariyer fırsatı yakalamak.</p> <p>Uzun vadede, akademik alanda kendimi geliştirmek ve bilime katkıda bulunacak proje ve araştırmalarda yer almak.</p>	
EĞİTİM BİLGİLERİ	
Doktora (Türkçe)	Yakın Doğu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı (PhD) (02/2017- 02/2024)
Doktora Tezi	Geleneksel Siirt Evleri'nde Yapısal Kimlik Analizi ve Yeniden İşlevlendirme Önerisi
Doktora diploma notu	4.00
Yüksek Lisans (İngilizce)	Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Araştırma Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı (MA) (2014-2015)
Yüksek Lisans Tezi	Documentation and Architectural Analysis of the Cas Houses in Aydınlı (TILLO) \TURKEY (Tillo'daki Cas Evlerinin Dokümantasyonu ve Mimari Analizi)
Yüksek Lisans diploma notu	3.46
Lisans (İngilizce)	Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Mimarlık Bölümü (Fakülte Birinciliği)- (2008-2013)
Lisans diploma notu	3.29
Lise	Siirt Atatürk Anadolu Lisesi -sayısal- (2002-2006)
İŞ DENEYİMİ	
Araştırma Asistanı	Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi- Mimarlık Bölümü – Lefkoşa (2013-2014)
Şantiye Şefi	Doğan Mimarlık – Ankara (2016-2017)
Mimar/Kontrolör	Detay Yapı Denetim – Siirt (2018- 2019)
Öğretim Görevlisi	Siirt Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi- Mimarlık Bölümü – Siirt/Kezer Yerleşkesi (2020- Devam ediyor)

VERİLEN DERSLER	
	<p>MİM 102/202/301/302/401/402 Stüdyo Dersleri (1.-2.-3.- 4. sınıf)</p> <p>MİM 402 Diploma Projesi (4. Sınıf)</p> <p>Mİ 304 Bina Bilgisi-II (3. Sınıf)</p> <p>MİM 308 Koruma ve Restorasyon Uygulaması (3. Sınıf)</p> <p>Mİ 408 Mimari Rölöve (4. Sınıf)</p> <p>Mİ 407 Koru ve Restorasyon (4. Sınıf)</p> <p>MİM 305 Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon Bilgisi (3. Sınıf)</p> <p>ŞBP 328 Kentsel Estetik (3. Sınıf)</p> <p>ŞBP 329 Akıllı Kentler (3. Sınıf)</p> <p>MİŞ 206 Kentsel Tasarım (2. Sınıf)</p> <p>MİD 101 Mesleki İngilizce-I (1. Sınıf)</p> <p>MİD 102 Mesleki İngilizce-II (1. Sınıf)</p> <p>MİD 201 Mesleki İngilizce-III (2. Sınıf)</p> <p>MİD 301 Mesleki İngilizce-V (3. Sınıf)</p> <p>OSD 670 Temel İngilizce (2. Sınıf)</p> <p>MİŞ 104 MİMARİ MAKET-II (1. Sınıf)</p> <p>MSD 405 Düşük Gelir Grubu İçin Konut Tasarımı -1 (4. Sınıf)</p>
KURS / SERTİFİKA BİLGİSİ	
03/2008	M.E.B 160 Saatlik Bilgisayar Sertifikası
06/2009	High-grade English certificate
06/2012	Environmental Education and Management (Çevre Eğitimi ve Yönetimi).
BİLGİSAYAR BİLGİSİ	
<p>İyi Derece: Word, Excel, PowerPoint, Outlook, AutoCAD, Photoshop,</p> <p>Orta Derece: 3D MAX, Sketch UP.</p>	
YABANCI DİL BİLGİSİ	
İngilizce	İyi Derecede
SINAV BİLGİSİ	
<p>ALES: 70,70896</p> <p>YÖKDİL: 66,250</p>	

Akademik Çalışmalar	
<p>Özavcı, D., (2023). Structural identities of Siirt Cas Houses in Anatolian traditional architecture. <i>Journal of King Saud University – Science</i>. Cilt 35 (10). ISSN:35 (2023) 102938. Doi: 10.1016/j.jksus.2023.102938 https://doi.org/10.1016/j.jksus.2023.102938 (SCI-E-Q2)</p> <p>Özavcı, D., (2023). Architecture and Building Technology of Cas Houses of Siirt. <i>Journal of the Research University of Quindio-RIUQ; Revista de Investigaciones de la Universidad del Quindio</i>. Vol35(5) 225-236 ISSN: 1794-631X e-ISSN: 2500-5782 (ESCI)</p> <p>Özavcı, D., (2023). Cas from Past to Present. International Conference on Global Practice of Multidisciplinary Scientific Studies-IV, 28-30 April, Girne-KKTC.</p> <p>Özavcı, D., (2023). Use of information technologies in planning and design, Chapter 5; Digital / advanced documentation techniques used in surveying studies (rölöve) in the meaning of cultural heritage protection, sayfa 158, IKSAD Publishing; ISBN: 978-625-367-576-9 https://iksadyayinevi.com/home/use-of-information-technologies-in-planning-and-design/</p> <p>Özavcı, D., (2023). Use of information technologies in planning and design, Chapter 4; Use of computer aided design programs in architectural education and design in digital media, sayfa 158, IKSAD Publishing; ISBN: 978-625-367-576-9 https://iksadyayinevi.com/home/use-of-information-technologies-in-planning-and-design/</p> <p>Altuntaş, A., & Özavcı, D., (2023). Innovative Approaches in Planning and Design. Chapter 8; The Rol of Digital Technologies in Planning and Design. sayfa 286. IKSAD Publishing; ISBN: 978-625-367-555-4 https://iksadyayinevi.com/wp-content/uploads/2023/12/INNOVATIVE-APPROACHES-IN-PLANNING-AND-DESIGN.pdf</p> <p>Özavcı, D. (2020). New Approaches and Applications in Agriculture, Chapter 17; Passive Solar Energy Use In Buildings, sayfa 393, IKSAD Publishing; ISBN: 978-625-7279-66-6 https://iksadyayinevi.com/wp-content/uploads/2020/12/NEW-APPROACHES-AND-APPLICATIONS-IN-AGRICUL-TURE-1.pdf</p> <p>Siirt Kent Merkezindeki Geleneksel Konut Mimarisinin Korunmasına Dair Farkındalık Yaratma Çalışması (Gazete yayını; Son Söz gazetesi, Yıl:43 Sayı:9401, Sayfa:1, Şubat 2019, Röportaj; İHA, Doğan haber ajansı)</p> <p>Akıncılar Köyünün Korunması, Rehabilitasyonu ve Yeniden Canlandırılması Kapsamında Yerel Bir Kalkınma Stratejisi Geliştirilmesi-TÜBİTAK 1001 Projeleri & Doç. Dr. Sevinç Kurt- 2014 TÜBİTAK-Akıncılar Proje Sergisi (Restorasyon projesi- UKÜ-Yüksek Lisans)</p>	
REFERANSLAR	
Prof. Dr. Mehmet TUNÇEL	Mimar ve Sanat Tarihi, T.C. Erciyes Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi (bölüm başkanlığı ve dekanlık idari görevlerini yürütmüştür) ve halen KKTC Yakın Doğu Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi İletişim No: 0532 374 93 95
Doç. Dr. Zihni TURKAN	Yakın Doğu Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi İletişim No: 0542 852 00 94
Doç. Dr. Sevinç KURT	Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi İletişim No: 0533 865 75 14